

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehircilik Anabilim Dalı Doktora Programı

SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA ÇERÇEVESİNDE YENİ
KONUTLAŞMA EĞİLİMLERİ: KAPALI SİTELER
İstanbul – Çekmeköy Örneği

Doktora Tezi

Hazırlayan: Ebru FİRİDİN ÖZGÜR
Şehir Plancısı

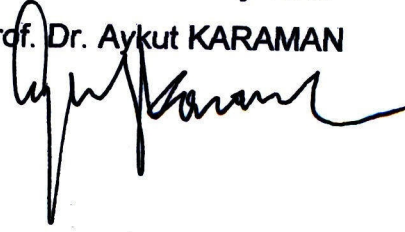
Danışman: Prof. Dr. Aykut KARAMAN

Aralık 2006
İstanbul

Ebru FİRİDİN ÖZGÜR tarafından hazırlanan "Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği" adlı araştırmanın Doktora Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doktora Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Aykut KARAMAN

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Aykut KARAMAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Güzin KONUK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nilgün ERGUN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

ÖZET

SUMMARY

GİRİŞ

1

1. Sorunun Tanımlanması

1

2. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

11

3. Çalışmanın Yöntemi

14

BÖLÜM 1. KONUTLAŞMA VE SOSYAL AYRIŞMA

16

1.1. Sosyal ve Mekansal Ayrışma

20

1.1.1. Türkiye ve İstanbul'da Sosyal Ayrışma

33

1.2. Konut Tüketim Biçimindeki Dönüşümler

38

1.3. BÖLÜM SONUCU

44

BÖLÜM 2: SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA: KAPALI SİTELER

48

2.1. KAPALI SİTELER

50

2.1.1. Kapalı Sitelere Kavramsal Yaklaşımlar

50

2.1.1.1. Kapalı sitelerin topluluk temelli kavramlaştırılması

51

2.1.1.2. Kapalı sitelere kulüp yaklaşımı

59

2.2.2. Kapalı Siteler ve Sosyal Ayrışma

60

2.2.3. İstanbul'da Kapalı Siteler

68

2.3. BÖLÜM SONUCU

74

BÖLÜM 3. KOMŞULUK BİRİMİ

78

3.1. Komşuluk Birimine Kavramsal Yaklaşımlar

80

3.2. Komşuluk Birimi ve Sosyal Ayrışma

87

3.2.1. Komşuluk Birimi ve Kapalı Siteler

90

3. 3. BÖLÜM SONUCU

94

BÖLÜM 4. ALAN ARAŞTIRMASI: ÇEKMEKÖY

96

4.1. Alan Araştırmasının Yöntemi

96

4.2. Çekmeköy'ün Genel Nitelikleri ve İstanbul ile İlişkisi

100

4.2.1. Hamidiye Mahallesi Alan Araştırması

109

4.2.1.1. Hamidiye Mahallesi demografik yapı analizi

109

4.2.1.2. Hamidiye Mahallesi toplumsal statü göstergeleri	115
4.2.1.3. Hamidiye Mahallesi kent ile ilişkiler	121
4.2.1.4. Hamidiye Mahallesinde mahalle içi ilişkiler ve komşuluk	126
4.2.1.5. Hamidiye Mahallesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi	134
4.2.2. Gökdeniz Sitesi Alan Araştırması	140
4.2.2.1. Gökdeniz Sitesi demografik yapı analizi	141
4.2.2.2. Gökdeniz Sitesi toplumsal statü göstergeleri	146
4.2.2.3. Gökdeniz Sitesi kent ile ilişkiler	158
4.2.2.4. Gökdeniz Sitesi site içi ilişkiler	162
4.2.2.5. Gökdeniz Sitesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi	172
4.2.3. Villa Belde Sitesi Alan Araştırması	176
4.2.3.1. Villa Belde Sitesi demografik yapı analizi	179
4.2.3.2. Villa Belde Sitesi toplumsal statü göstergeleri	184
4.2.3.3. Villa Belde Sitesi kent ile ilişkiler	196
4.2.3.4. Villa Belde Sitesi site içi ilişkiler	200
4.2.3.5. Villa Belde Sitesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi	209
4.3. BÖLÜM SONUCU	212
BÖLÜM 5: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	216
Kaynakça	226

Şekil

Şekil 1. Tez Akış Diyagramı	15
-----------------------------	----

Tablolar

Tablo 1.1. Ayrışma ve eşitsizliğe göre kentlerin tipolojisi	32
Tablo 2.1. Kapalı Sitelerin kamusal alan, sosyal ayrışma ve komşuluk birimi açısından özellikleri	73
Tablo 4.1. Çekmeköy'de Yapımı Devam Eden Konut Projeleri	108
Tablo 4.1.1. Hamidiye Mahallesi eğitim durumu	110
Tablo 4.1.2. Hamidiye Mahallesi Nüfusunun Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Dağılımı	111
Tablo 4.1.3. Hamidiye Mahallesi İktisaden Faal Nüfus	112

Tablo 4.1.4. Hamidiye Mahallesi Nüfusun Çalışma Durumu	113
Tablo 4.1.5. Hamidiye Mahallesinde Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi	114
Tablo 4.1.6. Hamidiye Mahallesine Nereden Taşınmış	115
Tablo 4.1.7. Hamidiye Mahallesine Ne Zaman Taşınmış	116
Tablo 4.1.8. Hamidiye Mahallesinden Taşınmayı Düşünenler	117
Tablo 4.1.9. Hamidiye Mahallesi Konut Sahipliği	117
Tablo 4.1.10. Hamidiye Mahallesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	118
Tablo 4.1.11. Hamidiye Mahallesi İkinci Konut Sahipliği	119
Tablo 4.1.12. Hamidiye Mahallesi Otomobil Sahipliği	119
Tablo 4.1.13. Hamidiye Mahallesi Kullanılan Ulaşım Araçları	120
Tablo 4.1.14. Hamidiye Mahallesi Boş Zaman Değerlendirme	122
Tablo 4.1.15. Hamidiye Mahallesi–En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	123
Tablo 4.1.16. Hamidiye Mahallesi – Sitelerde Çalışır mısınız?	124
Tablo 4.1.17. Hamidiye Mahallesi–Sitelerde Çalışanların İstihdam Biçimi	125
Tablo 4.1.18. Hamidiye Mahallesi – Komşularla İlişkiler	126
Tablo 4.1.19. Hamidiye Mahallesi – Komşularla Görüşme Sıklığı	127
Tablo 4.1.20. Hamidiye Mahallesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	128
Tablo 4.1.21. Hamidiye Mahallesinin En Önemli Sorunları	129
Tablo 4.1.22. Hamidiye Mahallesi Alınan Belediye Hizmetleri	130
Tablo 4.2.1. Gökdeniz Sitesi – Öğrenim Durumu	142
Tablo 4.2.2. Gökdeniz Sitesi–Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı	143
Tablo 4.2.3. Gökdeniz Sitesi–İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı	144
Tablo 4.2.4. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu	144
Tablo 4.2.5. Gökdeniz Sitesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi	145
Tablo 4.2.6. Gökdeniz Sitesine Taşınma Yılı	147
Tablo 4.2.7 Gökdeniz Sitesine Nereden Taşınmış	147
Tablo 4.2.8 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık	148
Tablo 4.2.9 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması	149

Tablo 4.2.10 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik	150
Tablo 4.2.11 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk ilişkileri	151
Tablo 4.2.12 Gökdeniz Sitesinden Taşınmayı Düşünenler	151
Tablo 4.2.13 Gökdeniz Sitesinden Nereye Taşınır	152
Tablo 4.2.14 Gökdeniz Sitesi Konut Sahipliği	153
Tablo 4.2.15 Gökdeniz Sitesi Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?	153
Tablo 4.2.16 Gökdeniz Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	154
Tablo 4.2.17 Gökdeniz Sitesi Diğer Konutun Yeri	155
Tablo 4.2.18 Gökdeniz Sitesi İkinci Konut Sahipliği	156
Tablo 4.2.19 Gökdeniz Sitesi Otomobil Sahipliği	156
Tablo 4.2.20 Gökdeniz Sitesi Hanedeki Otomobil Sayısı	157
Tablo 4.2.21 Gökdeniz Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları	157
Tablo 4.2.22 Gökdeniz Sitesi Boş Zaman Değerlendirme	159
Tablo 4.2.23 Gökdeniz Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	160
Tablo 4.2.24 Gökdeniz Sitesi Çekmeköy'den Gelen Site Çalışanları	161
Tablo 4.2.25 Gökdeniz Sitesi Komşularla İlişkiler	162
Tablo 4.2.26 Gökdeniz Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı	163
Tablo 4.2.27 Gökdeniz Sitesi Aktivitelere Katılım	164
Tablo 4.2.28 Gökdeniz Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	164
Tablo 4.2.29 Gökdeniz Sitesi Yönetime Katılım	165
Tablo 4.2.30 Gökdeniz Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri	166
Tablo 4.2.31 Gökdeniz Sitesi En Önemli Sorunlar	167
Tablo 4.3.1. Villa Belde Sitesi - Öğrenim Durumu	179
Tablo 4.3.2. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı	180
Tablo 4.3.3. Villa Belde Sitesi – İktisaden Faal Nüfus	181
Tablo 4.3.4. Villa Belde Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu	182
Tablo 4.3.5. Villa Belde Sitesi – Nüfusun İstihdam Biçimi	183
Tablo 4.3.6. Villa Belde Sitesine Taşınma Yılı	184
Tablo 4.3.7. Villa Belde Sitesine Nereden Taşınmış	185
Tablo 4.3.8. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık	185

Tablo 4.3.9. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 2–çevrenin bakımlı olması	186
Tablo 4.3.10. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik	187
Tablo 4.3.11. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk	188
Tablo 4.3.12. Villa Belde Sitesinden taşınmayı düşünenler	189
Tablo 4.3.13. Villa Belde Sitesinden Nereye Taşınır	190
Tablo 4.3.14. Villa Belde Sitesi Konut Sahipliği	191
Tablo 4.3.15. Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?	191
Tablo 4.3.16. Villa Belde Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	192
Tablo 4.3.17. Villa Belde Sitesi – Diğer Konutun Yeri	193
Tablo 4.3.18. Villa Belde Sitesi İkinci Konut Sahipliği	193
Tablo 4.3.19. Villa Belde Sitesi Otomobil Sahipliği	194
Tablo 4.3.20. Villa Belde Sitesi – Hanedeki Otomobil Sayısı	195
Tablo 4.3.21. Villa Belde Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları	195
Tablo 4.3.22. Villa Belde Sitesi Boş Zaman Değerlendirme	197
Tablo 4.3.23. Villa Belde Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	198
Tablo 4.3.24. Site Çalışanları İçinde Çekmeköy’den Gelenler	199
Tablo 4.3.25. Villa Belde Sitesi Komşularla İlişkiler	200
Tablo 4.3.26. Villa Belde Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı	201
Tablo 4.3.27. Villa Belde Sitesi Aktivitelere Katılım	202
Tablo 4.3.28. Villa Belde Sitesi Yönetime Katılım	203
Tablo 4.3.29. Villa Belde Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	204
Tablo 4.3.30. Villa Belde Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri	204
Tablo 4.3.31. Villa Belde Sitesi En Önemli Sorunlar	205

Grafikler

Grafik 4.1.1 Hamidiye Mahallesi eğitim durumu	110
Grafik 4.1.2. Hamidiye Mahallesi Nüfusunun Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Dağılımı	111
Grafik 4.1.3. Hamidiye Mahallesi Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı	111
Grafik 4.1.4. Hamidiye Mahallesi İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı	112

Grafik 4.1.5. Hamidiye Mahallesi Nüfusun Çalışma Durumu	113
Grafik 4.1.6. Hamidiye Mahallesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi	114
Grafik 4.1.7. Hamidiye Mahallesine Nereden Taşınmış	116
Grafik 4.1.8. Hamidiye Mahallesine Ne Zaman Taşınmış	116
Grafik 4.1.9. Hamidiye Mahallesinden Taşınmayı Düşünenler	117
Grafik 4.1.10. Hamidiye Mahallesi Konut Sahipliği	118
Grafik 4.1.11. Hamidiye Mahallesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	118
Grafik 4.1.12. Hamidiye Mahallesi İkinci Konut Sahipliği	119
Grafik 4.1.13. Hamidiye Mahallesi Otomobil Sahipliği	120
Grafik 4.1.14. Hamidiye Mahallesi Kullanılan Ulaşım Araçları	121
Grafik 4.1.15. Hamidiye Mahallesi Boş Zaman Değerlendirme	122
Grafik 4.1.16. Hamidiye Mahallesi – En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	123
Grafik 4.1.17. Sitelerde Çalışır mısınız?	124
Grafik 4.1.18. Hamidiye Mahallesi–Sitelerde Çalışanların İstihdam Biçimi	125
Grafik 4.1.19. Hamidiye Mahallesi – Komşularla İlişkiler	127
Grafik 4.1.20. Hamidiye Mahallesi – Komşularla Görüşme Sıklığı	128
Grafik 4.1.21. Hamidiye Mahallesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	129
Grafik 4.1.22. Hamidiye Mahallesinin En Önemli Sorunları	130
Grafik 4.1.23. Hamidiye Mahallesi Alınan Belediye Hizmetleri	131
Grafik 4.2.1. Gökdeniz Sitesi – Öğrenim Durumu	142
Grafik 4.2.2. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı	143
Grafik 4.2.3. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı	143
Grafik 4.2.4. Gökdeniz Sitesi – İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı	144
Grafik 4.2.5. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu	145
Grafik 4.2.6. Gökdeniz Sitesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi	146
Grafik 4.2.7. Gökdeniz Sitesine Taşınma Yılı	147
Grafik 4.2.8 Gökdeniz Sitesine Nereden Taşınmış	148
Grafik 4.2.9 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık	149

Grafik 4.2.10 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması	150
Grafik 4.2.11 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik	150
Grafik 4.2.12 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk ilişkileri	151
Grafik 4.2.13 Gökdeniz Sitesinden Taşınmayı Düşünenler	152
Grafik 4.2.14 Gökdeniz Sitesinden Nereye Taşınır	152
Grafik 4.2.15 Gökdeniz Sitesi Konut Sahipliği	153
Grafik 4.2.16 Gökdeniz Sitesi Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?	154
Grafik 4.2.17 Gökdeniz Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	154
Grafik 4.2.18 Gökdeniz Sitesi Diğer Konutun Yeri	155
Grafik 4.2.19 Gökdeniz Sitesi İkinci Konut Sahipliği	156
Grafik 4.2.20 Gökdeniz Sitesi Otomobil Sahipliği	156
Grafik 4.2.21 Gökdeniz Sitesi Hanedeki Otomobil Sayısı	157
Grafik 4.2.22 Gökdeniz Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları	158
Grafik 4.2.23 Gökdeniz Sitesi Boş Zaman Değerlendirme	159
Grafik 4.2.24 Gökdeniz Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	160
Grafik 4.2.25 Gökdeniz Sitesi Çekmeköy'den Gelen Site Çalışanları	161
Grafik 4.2.26 Gökdeniz Sitesi Komşularla İlişkiler	162
Grafik 4.2.27 Gökdeniz Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı	163
Grafik 4.2.28 Gökdeniz Sitesi Aktvitelere Katılım	164
Grafik 4.2.29 Gökdeniz Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	165
Grafik 4.2.30 Gökdeniz Sitesi Yönetime Katılım	165
Grafik 4.2.31 Gökdeniz Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri	167
Grafik 4.2.32 Gökdeniz Sitesi En Önemli Sorunlar	168
Grafik 4.3.1. Villa Belde Sitesi - Öğrenim Durumu	179
Grafik 4.3.2. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı	180
Grafik 4.3.3. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı	180
Grafik 4.3.4. Villa Belde Sitesi – İktisaden Faal Nüfus	181
Grafik 4.3.5. Villa Belde Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu	182
Grafik 4.3.6. Villa Belde Sitesi – Nüfusun İstihdam Biçimi	183
Grafik 4.3.7. Villa Belde Sitesine Taşınma Yılı	184

Grafik 4.3.8. Villa Belde Sitesine Nereden Taşınmış	185
Grafik 4.3.9. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık	186
Grafik 4.3.10. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması	187
Grafik 4.3.11. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik	188
Grafik 4.3.12. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk	189
Grafik 4.3.13. Villa Belde Sitesinden taşınmayı düşünenler	190
Grafik 4.3.14. Villa Belde Sitesinden Nereye Taşınır	190
Grafik 4.3.15. Villa Belde Sitesi Konut Sahipliği	191
Grafik 4.3.16 Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?	192
Grafik 4.3.17. Villa Belde Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı	193
Grafik 4.3.18. Villa Belde Sitesi – Diğer Konutun Yeri	193
Grafik 4.3.19. Villa Belde Sitesi İkinci Konut Sahipliği	194
Grafik 4.3.20 Villa Belde Sitesi Otomobil Sahipliği	194
Grafik 4.3.21. Villa Belde Sitesi – Hanedeki Otomobil Sayısı	195
Grafik 4.3.22. Villa Belde Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları	196
Grafik 4.3.23. Villa Belde Sitesi Boş Zaman Değerlendirme	197
Grafik 4.3.24. Villa Belde Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor	198
Grafik 4.3.25. Site Çalışanları İçinde Çekmeköy'den Gelenler	199
Grafik 4.3.26. Villa Belde Sitesi Komşularla İlişkiler	201
Grafik 4.3.27. Villa Belde Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı	202
Grafik 4.3.28. Villa Belde Sitesi Aktivitelere Katılım	202
Grafik 4.3.29. Villa Belde Sitesi Yönetime Katılım	203
Grafik 4.3.30. Villa Belde Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı	204
Grafik 4.3.31. Villa Belde Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri	205
Grafik 4.3.32. Villa Belde Sitesi En Önemli Sorunlar	205

Haritalar:

Harita 4.1. Çekmeköy'ün İstanbul Metropolitan Alanı İçindeki Konumu ve Ulaşım Ağı ile İlişkisi	100
Harita 4.2. Çekmeköy'ün İstanbul Kenti Anadolu Yakası İçindeki Konumu	101

Harita 4.3. Çekmeköy Mahalleler	103
Harita 4.4. Çekmeköy Uydu fotoğrafı, 2005,	105
Harita 4.5. Çekmeköy içinde çalışma alanlarının konumları	108
Harita 4.6. Gökdeniz Sitesi	140
Harita 4.7. Villa Belde Sitesi	176

Resimler:

Resim 4.1. Çekmeköy, Genel Nitelik	106
Resim 4.2. Çekmeköy Genel Nitelik	107
Resim 4.3. Gökdeniz Sitesi Girişi	141
Resim 4.4. Villa Belde Sitesi Girişi	176

Ekler:

Ek 1- Hamidiye Mahallesinde Kullanılan Anket Formu	I
Ek 2- Sitelerde Kullanılan Anket Formu	IV
Ek 3- Hamidiye Mahallesi Açıkçulu Soru Yanıtları	VIII
Ek 4- Gökdeniz Sitesine Verilen Dilekçe	XIII
Ek 5- Açıkçulu Soru Yanıtları (Siteler)	XIV

SUNUŞ

Konut alanlarındaki sosyal ve mekansal ayrışmanın daha da görünür hale gelmesini temel çıkış sorunsalı olarak ele alan bu tezde, İstanbul, Çekmeköy örneğinde yaşanan yeni konutlaşma eğilimleri, kapalı siteler ve çevresinde kendiliğinden oluşan alanların sosyal ilişkileri üzerinden irdelenmiştir. Varılan sonuçlar, en basit tarfiyle, artık birbiri ile sosyal ve mekansal olarak ilişkisizliği tercih eden ancak kent mekanı üzerinde yanyana bulunan alanların varlığına işaret etmektedir.

Bu çalışma sırasında, tezin oluşumu ve gelişiminde desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Aykut Karaman'a teşekkürlerimi sunarım. Tezin alan araştırması sırasında her türlü yardımı ve desteği içtenlikle sunan Çekmeköy Gönüllüleri Derneği'nden Canan Oğuz'a, Zübeyde Kocabay ve ailesine sonsuz teşekkürler.

Tez çalışması süresince özellikle ODTÜ kütüphanesinden faydalanmamda sınırsız yardımları ile kardeşim Ayça Firidin'e, desteklerini hiçbir zaman esirgememiş olan aileme, ablam Arzu Çamlıdere'ye ve eşim H. Cenk Özgür'e teşekkürler.

Ebru Firidin Özgür

İstanbul, Aralık 2006

ÖZET

Konut alanlarındaki sosyal ve mekansal ayrışmanın göstergelerinden biri haline gelen kapalı sitelerin İstanbul Çekmeköy örneği üzerinden incelendiği bu tez, Giriş ve 5 ana bölümden oluşmaktadır. Tezde incelenen konular, sırasıyla bölümlerde ele alınmış ve aşağıda açıklanmıştır. Her bölüm, bir bölüm sonucu ile tezin kapsamı çerçevesinde yorumlanmıştır.

Giriş bölümünde tezin altyapısını oluşturan kavramsal çerçeve incelenmiştir. Buna göre dünya konjonktüründeki değişimlerden kentlerin ekonomik, sosyal ve mekansal yapısının nasıl etkilendiği ve değiştiği açıklanarak, sosyal ve mekansal ayrışmayı üreten temel dinamikler ele alınmıştır. Böylece hipotezi kurmaya yönelik olarak genel çerçeve belirlenmiştir.

Birinci bölümde, tezin kapsamında temel kavramlardan birini oluşturan sosyal ve mekansal ayrışma kavramları, literatür taraması ile ele alınmıştır. Bu bölümde sosyal ve mekansal ayrışma kavramının temel tanımlarına ulaşılması hedeflenmiştir. Bu temel tanımlarla birlikte, özellikle konut alanlarında sosyal ve mekansal ayrışmayı ortaya çıkaran etkenler, nedenler ve sonuçları, olumlu ve olumsuz tarafları, hangi değişkenlerle ortaya çıktığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde Türkiye ve İstanbul'da görülen sosyal ve mekansal ayrışma biçimleri konut alanları açısından yorumlanmıştır. Konut alanlarında ortaya çıkan sosyal ayrışma ve mekansal parçalanmanın temel tetikleyicilerinden birisi olarak gösterilen tüketim toplumunun yükselişi ile konut tüketim biçimlerinin değişimi bu bölümde incelenmiştir.

İkinci bölümde, sosyal ve mekansal ayrışma biçimini destekleyen konutlaşma eğilimi olarak kapalı siteler incelenmiştir. Bu bölümde önce kapalı sitelere kavramsal yaklaşımlar, sonrasında ise kapalı sitelerin sosyal ve mekansal pratikleri ile nerede örtüştüğü incelenmiş, İstanbul'da kapalı site oluşumunu tetikleyen nedenler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise tezde yer alan diğer bir önemli kavram, komşuluk birimi ele alınmıştır. Burada da komşuluk birimi kavramsal olarak, sosyal ayrışma açısından ve kapalı sitelerle etkileşimi açısından ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm örnek alan çalışmasından oluşmaktadır. Bu bölümde yapılan alan çalışmasının genel çerçevesi ve yaklaşımı açıklanarak, örnek alan içinde çalışmaya konu olan yerlere ilişkin verilerin çalışma kapsamına uygun olarak derlenmesi ve yorumlanmasına çalışılmıştır.

Son olarak tezin sonuç kısmını oluşturan beşinci bölümde tezin kavramsal çerçevesi ile alan araştırmasından elde edilen sonuçların karşılaştırılması yapılmış ve buna göre elde edilen temel bulgular ve sonuçlar yorumlanarak aktarılmıştır.

Tezin içerdiği çalışmanın tamamlayıcısı olarak tez sürecinde araştırmanın gerçekleştirilmesi için kullanılan araçlar ve tezin içinde yer alamayan bazı bulgulara ekler kısmında yer verilmiştir.

Yukarıda aktarılan çerçevede tezin **anahtar kelimeleri** şu şekilde belirlenmiştir: sosyal/toplumsal ayrışma (social segregation), mekansal ayrışma/parçalanma (spatial fragmentation), konutlaşma (housing), kapalı siteler (gated communities), komşuluk birimi (neighbourhood unit).

SUMMARY

It is aimed to explore gated communities as one of the signs of social segregation and spatial fragmentation of cities within this study. Çekmeköy area has chosen as a case study area of the thesis and the final study consist of an introduction and five chapters. Each chapter includes its own conclusion subdivision at the end.

Introduction explores the theoretical framework which will be the foundation of the thesis. However it is tried to understand the effects of global conjuncture on social, economic and spatial structures of the cities and their side effects on the dynamics that creates social segregation and spatial fragmentation

Social segregation and spatial fragmentation as one of the main concepts of the thesis, examined within the related literature to achieve the main characteristics of this concepts. It is aimed within the first chapter to understand the reasons and main positive or negative results, and to find some variables of social and spatial segregation. Along this point of view literature on housing and social studies about Turkey and İstanbul metropolitan area have explored to find some evidence of social segregation and spatial fragmentation. Consumer society as a dynamic of segregation processes took place in this chapter relation with housing choices and the concept of consumer society.

Gated communities examined in the second chapter conceptually according to the academic literature. Relationship between social segregation, spatial fragmentation and gated communities, has discussed in this chapter.

Neighbourhood unit explored as one of the other main concepts in the third chapter. Interaction between neighbourhood unit, social segregation and

gated communities is tried to be explained along the main framework of this thesis.

The fourth chapter consist of the case study includes findings and results of the study.

The last chapter as fifth chapter is aimed to compare theoretical framework and the conclusions of the case study.

At the end, appendixes indicate the related documents of the case study.

Key words: social segregation, spatial fragmentation, housing, gated communities, neighbourhood unit.

GİRİŞ

1. Sorunun Tanımlanması:

Günümüzde 'eşitsizlik' kavramının her alanda giderek daha fazla kullanılmaya başlandığını görüyoruz. Eşitsizliği önemli konulardan biri haline getiren süreç, temel olarak, uygulanan liberal ekonomik politikalar ve bununla ilişkili olarak teknolojik olanakların da izin vermesiyle küreselleşmenin dünya üzerinde egemen olması sonucu, özellikle 1980 sonrasında başlamıştır. Bu süreç dahilinde özel şirketler bağımsız yapılar haline gelirken, neoliberal politikaların yarattığı dinamikler dünya üzerindeki ekonomik üretimin ve tüketimin dağılımı ile gelirin paylaşımında temel belirleyici haline gelmiştir.

1980 öncesi dönemde, refahın yeniden dağıtımında ve temel servislerin sağlanmasında baş aktör olarak merkezi yönetim ve yetkileri oranında yerel yönetimler karşımıza çıkıyordu, yani kamu yeniden dağıtım mekanizmasının düzenlenmesinde asıl belirleyici konumundaydı. 1980 sonrası neoliberal politikaların benimsenmesinden sonra süreçte piyasanın ağırlık kazanması ile birlikte bu durum neredeyse tamamıyla değişmiştir.

Bu dönemde, liberal politikaların doğası gereği, sosyal eşitlik ve toplumsal refahın düzgün paylaşımı, devlet tarafından gözetilen konular olmak yerine, piyasa işleyişinin sürekliliğini sağlamak adına gözardı edilmiştir. 1980 sonrasında oluşan genel duruma baktığımızda, ulus devletin, vatandaşları arasında eşitliği ve sosyal güvenliği sağlama rolü dolayısıyla piyasanın işleyişine müdahale eden bir yapı olarak özel sektör tarafından istenmeyen bir aktör konumuna düşürüldüğü görülmektedir. 1980'lerden itibaren, özel sektörün pazarını genişletmesi ve ekonomik gelişmenin sağlanması adına, daha önce kamu tarafından karşılanan ulaşım, sağlık, eğitim gibi temel hizmetler de yavaş yavaş özel sektöre bırakılmaya başlanmıştır.

Piyasa, devletin rol alanında etkin bir konum kazanarak, özelleştirmeler sayesinde kamu tarafından, toplum için sosyal eşitlik ve adalet amacı güdülen hizmetler de dahil olmak üzere, kamu kesiminin yani devletin düzenleyici rol üstlendiği alanları da pazarına katmış, kamu karşısında daha güçlü hale gelmiştir. Özellikle sosyal refah devletleri, piyasa egemenliğinden olumsuz etkilenmişler, işsizlik, aile, sosyal konut, eğitim ve sağlık yardımları gibi dezavantajlı kesimlere yapılan yardımları azaltmak yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte, toplam refahın devlet tarafından yeniden dağıtılmasında aksamalar meydana gelmiş, gelirdeki kutuplaşmalar sonucu dezavantajlı kesimlerin gerçek gelirleri ile birlikte dolaylı gelirlerinde de düşüşler olmuştur. Örneğin işsizlik, eğitim ya da konut yardımları kesilen hanelerin durumu daha kötüye gitmiştir. Diğer yandan, refah devleti konumuna erişememiş devletlerde, dolaylı gelirleri çok düşük düzeyde olan dezavantajlı kesimler, 1980 sonrası oluşan koşullardan çok daha büyük zarar görmüşlerdir.

Üretim, gelir ve tüketimdeki paylaşımın yeniden yapılanması sürecinde, sosyal sınıflar da yeniden yapılanma içine girmektedirler. Gelirin bölüşümü açısından en alt ile en üst kesimler arasındaki fark açılırken, eskiden orta sınıf olarak adlandırılan grup da yeni istihdam biçimlerinin ortaya çıkmasıyla kendi içinde bölünerek, alt kesime ya da üst kesime yaklaşmaktadır. Orta sınıfların bu şekilde yeniden yapılanması, yeni orta sınıf olarak adlandırılan kesimin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Yeniden yapılanmada orta sınıfların bölünmesi, gelirin dağılımı açısından kutuplaşmalara yol açmakta ve bunun sonucunda toplumsal ayrışmaya zemin hazırlamaktadır. Kandiyoti (2003), bu durumu, Türkiye'deki orta sınıfların bölünmesi açısından şöyle açıklamaktadır:

[Ancak] her yerde olduğu gibi, Türkiye'de de liberalleşme politikalarının etkilerinden biri, orta sınıflar arasında daha önce benzeri görülmemiş bir bölünme ve kutuplaşma sürecini harekete geçirmek olmuştur: bu süreç dahilinde ücretli kesimler ve özellikle kamu çalışanlarının durumu giderek bozulurken, çok uluslu şirketlerin bazı çalışanlarıyla özel ve mali sektörde

Çalışanlar dünya standardında gelirleri garantileyebilmişlerdir. Bu yeni farkların ifadeleri hali vakti yerinde kesimlerin yerleşim ve konut tercihlerinden, tüketimin yeni ve daha çeşitlenmiş biçimlerinin ortaya çıkmasına kadar her yerde okunabilir (Kandiyoti, 2003: 19).

Ekonomik değerlerin paylaşımının küreselleşme süreci ile yeniden yapılanması, sosyal sınıfların yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. Piyasanın yatırım, üretim, tüketim, paylaşım ve yeniden yatırım süreçlerine hakim olmasıyla birlikte, devletin rolünün, müdahale alanlarının ve müdahale biçimlerinin yeniden tanımlaması ve sonuçta kamu alanının kısıtlı hale gelmesi ikinci adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Refah devletinin üzülmesi sürecine denk düşen bu değişim, devletin vatandaşlarına sağladığı bir takım hizmetleri özel sektöre devretmesi, sosyal güvence olarak değerlendirilebilecek bazı düzenlemelerde geri adım atılması anlamına gelmektedir. Daha önceleri kamu tarafından sağlanan sağlık, ulaşım, işsizlik güvencesi, eğitim desteği gibi yeniden dağıtımı düzenleyen yardımların azalması, gelir dağılımında eşitizliğin artmasının yanı sıra toplumsal refahın paylaşımını güçsüzlerin aleyhine etkilemiştir.

1970'lerdeki krizden sonra refah devletinin zlmeye başlaması süreci ile birlikte, 1980'lerden 1990'lara kadar yaşanan süreçte, başta da değinildiği gibi, neoliberal politikalar açısından devletin aldığı rolün ve kamu müdahalesinin serbest piyasayı olumsuz etkilediği ve ekonomik gelişmenin önünde engel oluşturduğu görüşü hakimdi. Ancak 1990'lardan sonra serbest piyasaya kamu müdahalesinin eksikliği kendini, ekonomik paylaşımdaki ve kamusal servislere erişimdeki dengesizliğin yol açtığı toplumsal kutuplaşmaya bağlı olarak bir yandan yeni bir sınıfın zenginleşmesi ve gelirlerinin daha yüksek uçlara çekilmesi, diğer yandan sosyal ayrışma, suç oranlarındaki artış, evsizler ve kent yoksulları diye ifade edilen kesimin ortaya çıkması ile göstermiştir. Birbirlerinden farklılaşan gruplar, aynı zamanda "kamusal alanın aşınması"nı da bir sorun olarak kent planlama gündemine getirmiştir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin gittikçe artması, özelleştirme ile serbest piyasanın her alanda daha etkin hale gelmesi ve bununla bağlantılı olarak devletin kamusal servislerden giderek daha çok çekilmesi, eşitsizliğin dramatik sonuçlar ortaya çıkarmasına yol açmaktadır. Ekonomik varlığın dağılımında yaşanan eşitsizlik, kentlerin mekansal kuruluşunda, arazi kullanımında olduğu gibi kentsel hizmetlere ve temel haklara erişim üzerinde de etkili olmaktadır.

Ulaşım, sağlık, eğitim gibi temel sosyal haklar, özelleştirme, serbest piyasa ve serbest girişimin desteklenmesiyle büyük hasar görmüştür. Kamu ve özel sektör tarafından sağlanan servislerin niteliği arasındaki uçurum, kamunun verdiği hizmetlerin aleyhine bir görünüm çizmektedir. Böylece insanlar, erişebildikleri fırsat ve olanaklar açısından eşitsiz hale gelirken, kentler de bu yeni sosyal ve ekonomik örüntülerin daha keskin olarak ifade bulduğu mekanlar haline gelmektedirler. Kandiyoti (2003) bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

Yeni ekonomik dinamiklerin sunduğu fırsat yapılarına ancak nüfusun küçük bir bölümünün dahil olması, orta sınıf gelirlerinin eridiği, toplumsal hizmetlerin bozulduğu ve yoksullaşan göçmen dalgalarının kente geldiği bir dönemde, pahalı yaşam tarzlarına hizmet eden ürün ve hizmetlerin çoğalması ile birlikte, toplumsal gerilim yaratıyor (Kandiyoti, 2003: 18).

Ekonomik çekirdeğin imalat ve sanayi sektöründen hizmetler sektörüne kayması ile kentlerde, bu yeni gelişen sektörde istihdam edilecek yeni bir kentli tipi gerekmiştir. Genelde uluslararası alanda da faaliyet gösteren hizmetler sektörü bankacılık, finans, sigorta, reklamcılık, medya, tasarım, konaklama gibi faaliyet kollarını kapsamakta ve buralarda istihdam edilecek kişilerin iyi eğitilmiş bireyler olması beklenmektedir. Daha önce, kent ekonomisinin temeli olan imalat ve sanayi sektörüne göre hizmetler sektörü, kentten farklı mekansal ve demografik taleplerde bulunurken, kente katkısı da farklı boyutta olmaktadır. Dolayısıyla, kentin ekonomik temelindeki

değişikliğin, kentli profiline ve kentin demografik yapısına da etkileri olmaktadır.

Ekonomik üretimde hizmetler sektörüne geçişle kentlerin toplam üretim içindeki payı artarken, bu sektörel değişimin yarattığı istihdam politikaları nedeniyle kentlilerin gelir dağılımları da daha önce değinildiği gibi uçlara çekilmekte, eşitsizlik artmaktadır. Kentliler arasında hem gelir dağılımı hem de nüfus yapısı açısından ortaya çıkan değişim ve farklılaşmalar, kentlilerin yaşam biçimleri ve tercihleri üzerinde de etkisini göstermekte, mekansal beklentiler değişmektedir.

Kentlerin mekansal kurgusunda, özellikle geliştirmekte olan ülkeler açısından daha önce aşına olmadıkları tablolar ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımı ve nüfus yapısındaki değişim, kentin mekansal kurgusunun ayrılmaya yol açan farklı beklentilere göre biçimlenmesini ortaya çıkarmaktadır. Alt ve üst sınıfların yaşam alanları, konut, işyeri, eğlence alanları konusundaki tercihleri kaçınılmaz olarak farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmada dikkat çeken nokta, artık toplumun farklı kesimlerinin birbirine kapalı hale gelmesi, yaşam alanlarının da parçalanmasıdır. Özellikle yeni orta sınıfın konut alanları, tümüyle birbirine kapalı yerler haline gelme eğilimi taşırken, mahalleler ya da komşuluk birimleri, dışlayıcı pratiklerin yaşandığı, bütünleşememiş bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bu durum, kent planlamanın temel sosyal birimlerinden olan mahalleye ya da komşuluk birimine yaklaşımın da gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Kentlerin kapalı alanlara bölünmesi, mekansal ayrılmayı güçlendirirken, kamusal alan kullanımının ve kentselliğin zarar görmesine de neden olmaktadır. Bu durum yalnızca ülkemiz büyükşehirlerinde değil, tüm dünya üzerinde yaşanan bir olgudur.

Caldeira (1999), Brezilya'nın küresel sisteme entegre olmaya çalışan metropolü Sao Paulo kenti üzerine yaptığı çalışmada, 1980'lerde yaşanan yeniden yapılanma sürecinde sosyal ayrışmanın arttığını, kentsel hizmetlerin yetersiz kaldığını belirtmektedir. Konut piyasasında ise kamu desteğinin

tamamen çekilmediğini ancak verilen desteğin oldukça azaltıldığını, bu durumun yoksul kesimin konut edinme olanaklarını kısıtladığını ifade etmektedir. Üst sınıfların ise yaşam alanlarını farklılaştırarak yeni, lüks, korunaklı ve erişimi kısıtlanmış bölgelerde ikamet etmeye başladıklarını, güvenli iş bölgelerinde ve alışveriş merkezlerinde yaşadıklarını aktarmakta, böyle bir ortamda kamusal alanın aşındığını vurgulamaktadır.

Konut piyasasının işleyişi, gelir dağılımındaki değişikliklerin yarattığı yeni talep ve gereksinimlere çok çabuk tepki veren bir yapıya sahiptir. Özellikle üçüncü dünya kentlerindeki ikili yapıya uygun olarak büyük inşaat şirketleri ve yatırımcılar, değişen ve farklılaşan konut tüketim taleplerine hemen ayak uydurabilmekte, üzerinde bina inşa etmeye uygun arsaların üretilmesinden, yıpranmış yapı stoğunun yenilenmesine ya da lüks konut alanlarının ve sitelerin hazırlanıp pazarlanmasına kadar pek çok alanda hızla hareket edebilmektedir. Ancak kar amaçlı üretilip pazarlanan konut çeşitleri arasında alt sınıflara yönelik konut edindirme politikalarının izlenmesi, kamu alanı tarafından teşvik edilmemektedir. Özellikle metropoliten kentlerde çok çeşitli tüketim talepleri, konut piyasasının çeşitlenmesine yol açmakta ve kamu müdahalesinin yetersiz kaldığı ülkelerde, 'barınma' yukarıda, Brezilya örneğinde kısaca değinildiği gibi, bir sorun haline gelebilmektedir.

Coşkun (2003) Türkiye'deki konut üretimini, kar amacı güdümlü güdülmemesine göre değerlendirilmiştir. Buna göre "kar amacı gütmeyen konut üretimi, bireysel konut üretimi, kooperatifler ve yerel yönetimler tarafından konut üretimi, bazı kamu kuruluşlarına ait lojmanlar ve Toplu Konut İdaresi'nin konut üretimi tiplerini içermektedir. Spekülatif konut sunumu, satış amacıyla konut yapımıdır. Bu grupta yap-satçılar, inşaat şirketleri, özel kesim girişimciler yer almaktadır. Satışta kar amacı olduğundan dolayı pazarlama faaliyetlerinin de olduğu gruptur" (Coşkun, 2003: 195). Ancak son dönemlerde yerel yönetimler ve Toplu Konut İdaresi'nin de kar amacı ile konut piyasasına girdiği gözden kaçırılmamalıdır.

Konut üretiminde kar amacına bağlı olarak yapılan ayırım, bize konut piyasasının işleyişi hakkında önemli ip uçları vermektedir. Konutun diğer metalar gibi kar amacı ile üretilmesi, pazarlanabilirliğinin sağlanmasını gerektirmektedir. Böylece, serbest piyasa koşulları içinde, belli ödeme kapasitesine sahip sınıflara hitap eden konutlar üretilmektedir. Tüketici grubun profiline göre, kent içinde yer alan konut alanlarından farklı olanaklar ve donatımlarla tasarlanmış alanlar pazarlanmaktadır. Bu alanlar bazen kent içinde yenilenerek prestij kazandırılmış eski konut dokularının daha lüks hale getirilmesi ile olurken, bazen kent çeperinde dışarıya kapalı sitelerin üretilip pazarlanması, bazen de kent merkezinde inşa edilen gökdelen biçimindeki rezidanslar olmaktadır. Alıcı grupların her zaman belli bir ödeme düzeyindeki sınıflara yönelik olarak belirlenmesi, konut edinme koşulları açısından farklı gruplar arasında ayrımlar yaratmakta, özellikle yoksul sınıfların konut edinme konusunda farklı yönelimler içine girmesine yol açmaktadır.

Bilgin (2003: 267), piyasanın işleyişini sürdürebilmesi için tutarlı, sabit tüketicilere gereksinim duyduğunu, istikrarlı bir evi olmayan kişilerin istikrarlı birer tüketici olamayacaklarını, insanların düzenli ve istikrarlı bir konuta, modern anlamda bir barınağa kavuşmasının, modern tüketim toplumunun istikrarlı bir şekilde yürümesinin kaçınılmaz altyapısını, zeminini oluşturduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, piyasa süreci içinde formel konut üretimi belli gelir düzeyinde ve harcama kapasitesindeki kişilerin konut edinmesini hedef almaktadır. Ancak kamu desteği ile kar amacı olmaksızın planlanan konut alanları, daha çeşitli gelir gruplarına hitap edebilmektedir.

Türkiye’de konut üretimi bir başka açıdan, mevcut konut alanları üzerinden yapılan çalışmada Ergun ve Yirmibeşoğlu (2003: 399) tarafından planlama biçimine göre kategorize edilmiştir. Buna göre konut alanları: 1. Planlı-organize toplu konut alanları, 2. Sokak düzeyindeki imar planlı konut alanları, 3. Lüks konut alanları, 4. Plan dışı konut alanları, olarak sınıflanmıştır. Genelde planlı konut alanları ile sokak düzeyindeki konut alanları kentin büyümesi sürecinde merkeze eklenilerek gelişirken, plan dışı oluşan

alanlar ve lüks konut alanlarının önemli bir kısmı, kent dışında yer seçmektedir. Plan dışı konut alanları ile lüks konut alanlarının kendilerine özgü nedenlerden dolayı kent dışında ve çoğunlukla birbirine bitişik alanlarda yer seçmesi, toplumsal ayrışmanın mekansal olarak daha görünür kılınmasına yol açmaktadır.

Plan dışı konut alanları olarak ifade edilen kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma, ucuz ya da sahiplenilmeye uygun boş alanların bulunabildiği kentin çeperlerinde yer seçmektedir. Lüks konut alanları ise hem arazi bedelinin daha ucuz olması, hem de bu tür sitelerin barındırdıkları çok çeşitli rekreasyon ve boş zaman olanakları ile bahçe içindeki geniş villa tipi konutlar dolayısıyla büyük alanlara gereksinim duydukları için kent dışına yayılmaktadırlar. Bununla birlikte bu alanlardan karayolu bağlantıları üzerinden kente erişimin otomobille sağlanması, genellikle belediyelerin mücavir alanlarında yer alan bu alanlara kamusal ulaşım sistemleri ile erişim sağlanmasının talep edilmemesi, kentin dışında olmanın “istenir” olduğunu anlatmaktadır. Aynı zamanda bu alanların duvarlarla çevrilmiş, güvenlik önlemleri alınmış ve erişim kontrollü olması, “yabancıların” bu alanlara girmesini engellerken, duvarların ‘içindekiler’ ve ‘dışındakiler’ ayrımını da beraberinde getirmektedir.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan dönüşümlerden en fazla etkilenen yerler metropoliten alanlardır. Özellikle sanayinin desantralizasyonuna ve teknolojik altyapının gelişimine bağlı olarak servis ve finans sektörünün gelişimi ile istihdam yapısı değişmekte ve kentte ortaya çıkan yeni zengin gruplar farklı konut tüketimi eğilimleri göstermektedirler. Bunlardan biri özellikle “güvenlik” ve “yaşam tarzı” kavramları ile pazarlanan kapalı sitelerin oluşumudur. Tezin kapsamı gereği, kapalı sitelerin yol açtığı sosyal ve mekansal ayrışma ele alınacaktır.

Tezin **bakış açısı**, kapalı sitelerin oluşumundaki temel etkenlerin küreselleşmenin yarattığı ekonomik ve sosyal dönüşümlerin bir sonucu

olarak ve bir yaşam tarzı vurgusu ile ortaya çıkması, üst ve üst orta gelir gruplarının küresel tüketim kalıpları çerçevesinde geliştirdikleri bir davranış biçimi olarak görülmesidir.

Kapalı sitelerin kentlere etkileri açısından bakıldığında, bunların daha çok kendilerini elit ve farklı olarak tanımlamak isteyen üst gelir grubunun çekildikleri “müstahkem adalar” olarak ele alındığını görmekteyiz (Blakely ve Snyder, 2003; Caldeira, 1999; Kurtuluş, 2003). Burada iki önemli olgu vurgulanmaktadır, birincisi kapalı sitelerin belli bir yaşam tarzı sundukları, ikincisi ise –dışarıya kapalı olmalarının temel nedeni olarak ileri sürülen argüman- güvenliği sağlamaları. Kapalı siteler, önce ileri kapitalist ülkelerde inşa edilmeye başlanmasına rağmen, bugün Türkiye, Çin, Brezilya, Meksika, Kuzey Afrika gibi azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde de yaygın olarak görülmektedir (Caldeira, 1999; Öncü, 1999; Miao, 2003; Şenyapılı, 2003; Giroir, 2003; Omenya, 2003).

Türkiye dışındaki diğer ülkelerde konu üzerine yapılan tartışmalar, kapalı sitelerin meşruiyetini “güvenliğin sağlanması” argümanına dayandırdığı, söz konusu ülkelerde 1980’lerden sonra gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması ile suç oranlarının arttığı ve güvenliğin bir sorun haline geldiği yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Caldeira, 2003; Miao, 2003). Ancak, söz konusu ülkelerde de asıl mesele, yaşam tarzı üzerine odaklanmaktadır.

Türkiye’de, yapılan araştırmalar ise (Bali, 1999; Öncü, 1999; Ayata, 2003; İpek, 2003; Kurtuluş 2003; Şenyapılı, 2003) vurgunun, burada yaşamayı seçenlerin yaşam tarzı ve kendilerini “kentli kalabalıklar”dan ayrı bir grubun üyesi olarak kimliklendirmek üzerine olduğunu belirtmektedirler, İstanbul ve Ankara örneklerinde yapılan bu çalışmalardan hiçbirinde güvenlik bir sorun olarak görüldüğü için kapalı siteler içinde yaşandığı belirtilmemiştir. Dolayısı ile Türkiye’de bu olgunun farklı saiklerle işlediği ilk anda göze çarpmaktadır. Ancak her durumda, kapalı sitelerde, yaşam tarzının önplana çıktığı görülmektedir.

Tezin amacı, fiziksel ve zihinsel sınırlar oluşturarak sosyal ve mekansal ayrışmayı güçlendiren kapalı siteleri ortaya çıkaran nedenleri tartışmak; şehircilik eylem alanında kapalı sitelere bir yaklaşım ve bakış açısı geliştirmesine katkıda bulunmaktadır.

Hipotez: kapalı siteler, sosyal ve mekansal ayrışmaya yol açmaktadır. Bu durum, doğası gereği kentlerin sosyal bütünlüğü ve kamusal alandaki canlılığın sağlanması hedefini içeren kent planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından özel bir yaklaşım gerektirmektedir. .

Bu çerçevede, ilk etapta ele alınması gereken konular, kapalı sitelerin oluşumunu hazırlayan etkenlerin neler olduğu ve bu süreçlerin, hangi dinamikler ekseninde harekete geçtiğidir. Metropoliten alanlarda gelişen yeni istihdam biçimlerine bağlı olarak yeni zengin ya da yeni orta sınıflar denilen bir kesimin ortaya çıkması, kapalı sitelerin sunumunu hazırlayan temel etkenlerdir. Dolayısı ile tezin amacına uygun olarak, bu süreçlerde yer alan aktörlerden buralarda yer seçen kişilerin ortak özellikleri ve davranışlarını yönlendiren etmenler araştırılacaktır. Bu kısımdaki tartışmanın temel eksenini, konutlaşma talebini üreten sınıfsal davranış biçimlerinin irdelenmesi, buna bağlı olarak konutlaşma ve sosyal ayrışma arasındaki ilişkinin ortaya konulması oluşturacaktır. Buradaki yaklaşımın kavramsal arkaplanını, küresel tüketim toplumu olgusu oluşturmaktadır. Bu sitelerin, belli kesimlere pazarlanıyor olması, küresel tüketim toplumu savını destekleyen en önemli argümandır.

Kapalı siteler hem bir yatırım, hem de bir yaşam tarzı kurgusu içinde pazarlanmaktadır. Bu yaşam tarzı kurgusu içinde “mahalle” vurgusu bir yandan nostaljik çağrışımlar yüklenirken, diğer yandan bir sosyal ve mekansal örgütlenme biçimi olarak sunulmaktadır. Yeni yaşam tarzı arayışlarına bağlı olarak topluluk oluşturma ve bu kapsamda komşuluk biriminin tartışılması, tezin oturacağı bir diğer önemli ayağı oluşturmaktadır.

Toplumun yapılanması ve mekanın biçimlenmesi açısından komşuluk birimi ya da mahalle, önem taşımaktadır.

Bu çerçevede kapalı sitelerin kent mekanının yeniden yapılanması ve toplumsal organizasyonda, mevcut mahalle dokusu ile ilişkilerinin saptanması önemli ve incelenmesi gereken bir veriyi oluşturmaktadır.

Tezin yapısı önce sosyal ayrışmayı oluşturan nedenlerin ve süreçlerin araştırılması ve Türkiye, özellikle İstanbul açısından yorumlanması, ardından konut tercihlerindeki değişim nedenlerinin ve sonuçlarının ele alınması ve Türkiye açısından irdelenmesi; konut alanlarında orta ve üst gelir gruplarının davranış biçimi olarak kapalı sitelerin oluşum süreçlerinin, nedenlerinin, sonuçlarının, Türkiye'deki durumun irdelenmesi ve değerlendirilmesi; örnek alanların incelenmesi ve daha önce oluşturulan kuramsal çerçeve ışığında alan çalışmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi; son olarak da geleceğe yönelik olarak şehircilik ve kentsel tasarım disiplinleri açısından konuya yaklaşımlar üzerinden bir genel değerlendirmenin yapılması şeklinde kurulmuştur.

2. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

İstihdam yapısındaki yeni biçimlenmeler, gelir dağılımı ve demografik yapıda ortaya çıkan değişimlerin ve yeni yaşam tarzı arayışlarının oluşturduğu yeni sosyal yapılanmada, kentlilerin kent mekanından beklentileri ve mekanı kullanma biçimleri de değişmektedir. Artık gelir gruplarına göre oluşan sosyal bölünme, mekansal talepleri de biçimlendirmektedir. Eğlenceden alışverişe, işyerlerinden konuta kadar tüm insan eylemlerinin gerçekleşme alanları farklı bir biçimlenme sürecine girmiştir.

Sınıflar arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklar arttıkça, bu grupların davranış biçimleri ve talepleri de değişmektedir. Bir yandan, dünya çapındaki metropoller açısından evsizlik, işsizlik, artan suç oranları ve servislere

erişimdeki dengesizlikler kent hayatı açısından bir tehdit olarak algılanırken, en zengin kesimler kendilerine “öteki”lerin ulaşamayacakları ayrı bir dünya yaratma eğilimi içine girmektedirler. Bu süreçte en dezavantajlı konumdaki gruplar ise kendilerine yeni yaşam alanları yaratmanın çabasını vermektedirler. Bu iki olgu, birbirini tetikler biçimde işlemektedir.

Bu çalışmada, ekonomik yeniden yapılanmanın getirdiği süreç ile dönüşüme uğrayan istihdam yapısının, bir bütün olarak liberal ekonomiler ile nasıl şekillendiği, yeni yaşam tarzı arayışlarını oluşturan nedenler ile kentteki konut piyasasının nasıl bir etkileşim içinde olduğunun ortaya konması, ana çerçeveyi oluşturacaktır. Dolayısıyla, burada konut üretim değil, tüketim biçimleri ele alınacak, bu tüketim biçimlerini tetikleyen, güdümlen araç olarak da tüketim toplumu ve tüketim kültürünün oluşturulması ve yayılımı açısından yeni yaşam tarzı arayışlarını oluşturan nedenler, bu konut tüketim biçimlerinde sosyal ayrışmanın önemi ve etkileri araştırılacaktır.

Bu süreçte, yeni yaşam tarzı arayışları önemli bir etken olarak görülmektedir. Konutun artık bir tüketim metası olarak pazarlandığı, kişinin statüsünün yanı sıra yaşam biçimine ilişkin önemli göstergeleri taşıdığı birçok kuramcı ve araştırmacı tarafından tespit edilmiştir (Harvey, 2003; Blakely ve Snyder, 2003; Butler, 1995; Şenyapılı, 2003; Maxwell, 2004). Kişinin seçtiği konut, konutun bulunduğu çevre ve muhit, kişinin yaşam tarzını belirleyen ve yansıtan göstergeler içermektedir. Aynı şekilde, kişiler, kendi hayat tarzlarını yansıtan çevrelerde yer seçmeyi tercih etmektedirler.

Bu çerçevede, konut tüketim talebi ve tercihleri üzerinde yaşam tarzı arayışlarının, yeni yaşam tarzlarının üretilmesinin doğrudan etkili olabildiği ileri sürülmektedir (Öncü, 1999; Bali, 2002; Ayata, 2003; Maxwell, 2004). Gerekçeleri ve nedenleri ne olursa olsun, toplumsal parçalanmanın yaşandığı günümüzde, konut alanlarının mekansal olarak da ayrışması, kentler açısından sorgulanması gereken pekçok noktayı beraberinde getirmektedir.

Tezin kurgusu kapsamında bu nedenler, mahalle ve komşuluk birimi kavramları üzerinden tartışılacaktır.

İkinci olarak, bu taleplere göre biçimlenen konut alanlarında, kapalı sitelerde yaşayan nüfusun, kendilerini bilinçli olarak toplumun geri kalanından ayırmayı tercih ettikleri, birçok araştırma ve incelemede vurgulanmıştır (Ayata, 2003; Bali, 2002; Blakely ve Snyder, 2003; Caldeira, 1999; Hacısalihoğlu, 2000; Harvey, 2003; Kurtuluş, 2003; Öncü, 1999). Bu durum, Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları ile oluşan elit grubun tavrı olarak açıklanırken (Öncü, 1999; Bali, 2002; Kurtuluş, 2002; Hacısalihoğlu, 2000); batı ülkelerinde vurgu hem yaşam tarzı hem suç korkusu üzerinedir (Blakely ve Snyder, 2003; Caldeira, 1999; Maxwell, 2004; Carpenter ve Lees, 1995).

Sosyal ayrışmanın mekansal ifadesi olan bu yeni yer seçimi ve konutlaşma biçimi, kentler açısından bir diğer kavramı, komşuluk birimi ve mahalle kavramının tartışılmasını gerektirmektedir. Yüzyıl başından bu yana, kentlerin sosyal ve mekansal örgütlenmesinde önemli bir kavram olarak geliştirilen ve kentlerin sosyal yaşamında belirleyici öneme sahip olan komşuluk birimi, günümüzde birbirinden mekansal olarak ayrılmış konut alanlarına dönüşme hatta yol olma tehlikesi içindedir.

Çalışma, bu çerçevede dahilinde, kentlerde ortaya çıkan yeni sosyal yapılanmada orta ve üst gelir gruplarının konut tüketimi açısından taleplerini ve bunların sosyal-mekansal sonuçları ile sürecin nasıl işlediğini anlamaya ve değerlendirmeye; bu yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan olumsuzlukları aşmak, olumlu etkileri güçlendirmek için planlama ve kentsel tasarım disiplinlerinin elinde bulundurduğu araçları gözden geçirmeye ve alınacak tavırları belirlemeye yöneliktir.

Bu kapsamda, tezde irdelenecek **temel sorular** Şu Şekilde belirlenmiştir:

- Kentlerde görülen ekonomik yeniden yapılanmanın sosyal ve mekansal sonuçları nelerdir?
- Sosyal ve mekansal yeniden yapılanmada orta ve üst düzey gelir gruplarının konut tüketim talebi hangi etkenlerle gdmlenmektedir?
- Sosyal ve mekansal ayrışmayı güçlendiren konutlaşma biçimi olarak kapalı sitelerin;
  - Yakın çevreleri ile sosyal etkileŐimleri,
  - Kentin geri kalanı ile ilişkileri,
  - Mahalle ile kavramsal ve pratik iliŐkilerineler olmaktadır?

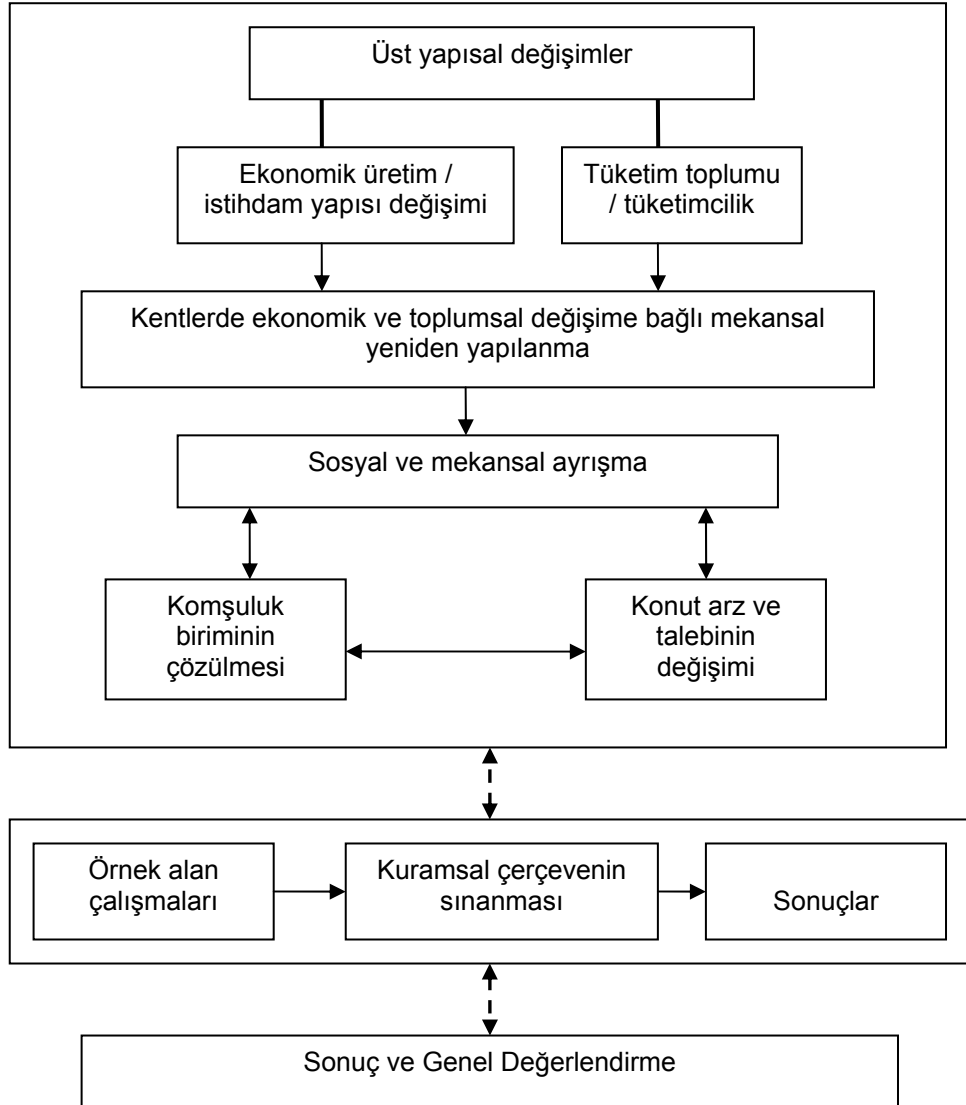
3. Çalışmanın yöntemi

Bu alıŐma sırasında izlenen yöntem üç aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle konu ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış olan hem kuramsal çalışmalar hem de alan araŐtırmalarını içeren kaynakların taranması ve bunların tezin ana erevesi kapsamında değerlendirilmesine yönelik olarak literatür tarama çalışması gerçekleŐtirilecektir.

İkinci aŐamada İstanbul rneğinde alan çalışması yapılacaktır. Alan çalışmasında amaç, İstanbul'daki bir kapalı site örneğinde, tezin ana soruları olarak belirlenmiŐ sorulara yanıt aranmasıdır. Burada kapalı sitede yaşama nedenleri, kapalı site seçimindeki etkenler, site içindeki yaşam, kentin geri kalanı ile ilişkiler ve buraya yerleŐenlerin daha önce kentin hangi kesiminde ikamet ettikleri araştırılacaktır. Alan araŐtırmısından sonra kuramsal yapı ile ampirik bulguların tutarlılığı ölçülecektir. Böylece bazı açılardan yurt dışı örnekleri ile karşılaştırma imkanı da doėmuŐ olacaktır.

Üçüncü aşama ise kentsel planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından, kapalı sitelerin kentle entegrasyonu ve ayrışma dinamikleri bağlamında sonuçlar ve önerilerin ortaya konmasıdır.

Bu çalışma, yukarıda açıklanan kavramsal arkaplan ve yöntemle göre şekillendirilmiştir, değerlendirmede, tezin temel soruları ve hipotezi sorgulanmıştır. Aşağıda tez akış diyagramında, tezin ana çatkısı ve kuramsal yapısı görülmektedir.

Şekil 1. Tez Akış Diyagramı

BÖLÜM 1. KONUTLAŞMA VE SOSYAL AYRIŞMA

Konut alanları, temel insan ihtiyaçlarından biri olan “barınma” ihtiyacının karşılandığı yerler olmaları dolayısıyla, şehircilik alanı açısından özel bir öneme sahiptir. Konut birimi, tek başına ele alındığında kişilerin barınma koşulları için belirleyici olan bir kabuk iken, çevresi ile birlikte ele alındığında konut alanları, kişilerin sosyalleştiği, toplumsal ilişkilerin oluştuğu, bireylerin yeniden üretim süreçlerinin gerçekleştiği yerleşme ortamının temel birimini oluşturmaktadır. Kentlerin sosyal yaşamı ve kişilerin gelişiminin biçimlenmesinde önemli bir yer tutan konut alanlarında karşılanan barınmanın niteliği, yaşam niteliğinin de bir göstergesi olmaktadır. Dolayısıyla konutun niteliği kadar bir bileşeni olduğu kentle ilişkisi, içinde yer aldığı sosyal ve mekansal organizasyon, konut çevresinde erişilebilen hizmet ve olanaklar da kişilerin sağlıklı bir yaşam sürmesi açısından belirleyici olmaktadır.

Kişilerin sağlıklı konutlarda yaşama hakkına sahip olduğuna 1976 Vancouver, 1996 İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat konferanslarında dikkat çekilmiştir, ancak her kişi ve aileye devlet tarafından barınma olanağının sağlanması yasalarla garanti altına alınmamıştır (Keleş, 2003: 97). Barınma konusunun nasıl karşılanacağı, devletlerin vatandaşları ile kurdukları ilişki biçimine göre değişmektedir. Devletin daha çok vatandaşlarının refahı için çalıştığı sosyal refah rejimlerinde, konutun vatandaşların temel haklarından biri olduğu kabul edilmekte; sosyal konutlar, teşvikler ve dolaylı yardımlar, devlet asistanlıkları ile kişilerin konut sorununa müdahale edilmektedir. Aksine, Türkiye gibi ekonomik refah düzeyinin görece düşük ve daha çok vatandaşların görevinin devletin devamını sağlamak olduğu ülkelerde, devletin vatandaşlarına karşı sağlamak zorunda olduğu hizmetler içinde konutun yer alması, göz ardı edilebilmektedir. Bu durumda konut, tümüyle serbest piyasa koşulları içinde üretilip tüketilen bir meta olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, önceki bölümde açıklandığı gibi, günümüz toplumunun yapılanma biçimi dahilinde, sorunlu bir mekanizma haline gelmektedir.

Konutun temel insan hakkı olarak ele alınması ile piyasa koşullarında metalaşması arasında ciddi bir yaklaşım farkı bulunmaktadır. Konut, bir meta, piyasada değişim değeri olan bir ekonomik kaynak olarak görüldüğünde, barınmanın karşılanması konusundaki olanaklar, kişilerin kendi çabaları ve kaynakları ile biçimlenmektedir. Oysa her kişi ve aileye yeterli koşullarda barınma olanaklarının sağlanması temel bir insan hakkı olarak görüldüğünde kamu müdahalesinin biçimlendirdiği bir politikalar, stratejiler ve kararlar sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Konut alanları, günümüzde farklı kanallardan gelişmektedir. Önceki bölümde değinildiği gibi, ülkemizde konut üretiminde başlıca üç yöntem görülmektedir. Bunlardan biri, konutlaşma kentlerin parsel düzeyinde yapılanarak gelişmesi; diğeri, büyük arsalar topluluğu üzerinde, merkezi ve yerel yönetimlerin oluşturdukları farklı türdeki konut üretimi; bir diğeri ise özel sektörün oluşturduğu konut alanlarının bireylere satışı yoluyla gerçekleştirilmektedir. Devletin sağladığı çok kısıtlı lojman imkanı dışında, sosyal konut üretimi ya da konut yardımı yapılmamaktadır.

Konutun, aileler açısından simgesel anlamı, yatırım açısından önemi ve özel sektör tarafından pazarlama konusu yapılması, konut sunumuna da çeşitlilik getirmiştir. Bu noktada devletin müdahalesi, konuta erişimde büyük önem taşımaktadır. Herkes için erişilebilir konut üretimi, devletin müdahale etmesi gereken bir kamusal servistir. 1980 öncesinin refah devletleri, erişilebilir konut sağlamayı temel görevleri arasında alırken, 1980 sonrasında, eski refah devletlerinin tümüyle olmasa da bu görevden belli oranda çekildiği görülmektedir (Musterd ve Ostendorf, 1998). Türkiye, bu anlamda bir refah devleti kimliğini hiçbir zaman kazanamamıştır. Türkiye’de erişilebilir konut üretimi için politikalar geliştirilmez, buna kaynak ayrılmazken, dargelirlilerin kaçak yapılar ya da gecekondulaşma yolu ile konut edinmesi sürecine göz yumularak bir tür denge sağlanmış, ancak bu oluşumlar daha sonra yeni rant

olanaklarına dönüşerek, kentsel yaşamda, hem toplumsal hem de mekansal açıdan önemli dengesizliklere yol açmışlardır.

Günümüzde, özellikle İstanbul'da bir yandan kent içinde mevcut yapı stoğu el değiştirirken, diğer yandan eskiyen tarihi mahalleler yenilenerek daha üst düzey gelir gruplarına; kentin çeperindeki siteler üst gelir gruplarına ve toplu konutlar ise kendi hedef kitlelerine, çoğunlukla orta ve alt orta sınıflara pazarlanmaktadır. Dolayısıyla, konut piyasasında hitap edilen kitle açısından bir ayrışmanın olduğu söylenebilir. Kent içindeki mevcut tarihi mahallelerin yenilenmesinde, kent içinde ve dışında inşa edilen yeni sitelerin çoğunda olduğu gibi dışa kapalı bir yapının oluşturulduğu, bunun giderek bir pazarlama stratejisi haline dönüştüğü izlenebilir. Konut ve çevresi, artık yeni seçkin sınıflar olarak kendini gösteren yeni orta sınıfların tüketim kültürünün bir parçasını oluşturmaktadır. Yeni orta sınıfa tüketim eğilimleri dahilinde pazarlanan bu konut alanları, giderek dışlayıcı ve ayırıcı yerler haline gelmektedirler. Pazarlama stratejisinin dayandığı temel nokta, konut alanlarının sunduğu olanaklarla benzeşen bir kimliğe sahip olmasıdır. Bu dinamikler ekseninde, konut tüketimini yönlendirme ve karşılamada dayanılan temel kurguda, mahalle kimliğinin oluşturulması da önemli bir yer tutmaktadır.

Yukarıda tariflenen eğilimler kapsamında konut alanlarının pazarlanmasında bir mahalle ve topluluk oluşturma amacının belirgin hale geldiği, mahalle kavramının yeniden anlamlandırıldığı ve pazarlandığı ileri sürülmektedir (John, 2004; Bali, 2002; Keyder, 2000). Bu çerçeveden bakıldığında sosyal ortam olarak mahallenin geleneksel anlamları değişmektedir. Mahalleler, sonradan isimlendirilen, dışarıya kapatılan, kentin bütünü içinde yer almak yerine kentten ayrı (çoğunlukla nostaljik) bir kimlik dahilinde kurgulanan yerler, kent içinde kentçikler olarak üretilmeye çalışılmaktadır.

Konut alanlarının bu şekilde ayrılaşmasının ardında bir dizi dinamik yatmaktadır. Kentlerin dönüşüm sürecinde, sosyal ve ekonomik statüdeki

farklılaşmalar kaçınılmaz olarak mekana yansımaktadır. Konut tercihleri bu farklılaşmadan etkilenirken, toplumdaki farklı kesimlerin giderek dışlayıcı pratikler geliştirerek birbirine kapalı hale gelmesi, kentsel yaşama dair temel değerlere de darbe vurmaktadır. Bu bölümde, konut alanlarında ortaya çıkan ayrışmanın mekansal ve sosyal boyutları ve tüketim toplumu olgusunun bu dinamiklerin ortaya çıkmasındaki yeri ele alınacaktır.

Ayrışma, sosyal ya da mekansal açıdan ele alınabilmektedir. Aslında ikisi birbirinden keskin ayrımlarla tariflenebilen kavramlar değildir, çünkü biri diğerinin nedeni ya da sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Sosyal ayrışma, daha çok statü temeline dayalı olarak ortaya çıkarken, mekansal ayrışma, bu statü farklılaşmasının somut ifadelerinden biri haline gelmektedir. Mekansal olarak sınırlandırılmış, geçirimsiz yerlerde, toplumsal açıdan bütünleşmenin yaratılması güçleşmektedir. Bir toplum içinde statüye, gelir ve sınıfsal konuma göre farklılaşma her zaman görülmüştür. Burada sorun, statüye göre ya da sınıfsal farklılaşmaların, toplumdaki farklı kesimler arasındaki diyaloga zarar vermesi, bütünlüğü ve birliği aşındırmasıdır. Bu durum, kamusal alan kullanımını olumsuz etkilerken, toplumsal duyarlılığın ve birliğin aşınmasına da neden olmakta, çatışma ortamlarına zemin hazırlamaktadır.

Diğer yandan, 1970'lerden itibaren tüketim toplumu olarak adlandırılan günümüz toplumu, statü ve farklılaşmanın tüketim üzerinden kurulması esasına dayalı bir yapı sergilemektedir. Bu çerçevede tüketim, kişilerin yaşam niteliğinin göstergelerini biçimlerken, kendi doğası gereği, hayatın her alanına yayılarak toplum içindeki katmanlaşmayı keskinleştirmektedir. Tüketim, tüketime konu olan her ürüne bir anlamın yüklenmesi ile tetiklendiğinden, göstergeler her kademedeki tüketim malzemesi için geçerli hale gelmekte, konut tüketimi de bu çerçeve içinde yerini almaktadır. Dolayısı ile daha önce belirtilen çerçevede oluşan toplumsal kutuplaşmalar, tüketim biçimlerini de tümünden etkilemektedir. Yalnızca gündelik tüketime ilişkin mal ve hizmetlerin taşıdığı göstergeler değil, tüketilen konutun taşıdığı göstergeler de toplumsal hiyerarşi içinde daha fazla anlam yüklenmektedir.

Kentler artık farklı kesimlerin, birbirinden ayrı yaşadığı alanlar silsilesi haline gelmektedirler.

Önceki bölümde tezde ele alınan sorun alanının kavramsal çerçevesi olarak açıklanan yeniden yapılanma süreci, kentlerin demografik yapılarında ortaya çıkan değişimlerle birlikte çalışma, eğlenme, dinlenme, barınma gibi farklı insan ihtiyaçlarının karşılanması için toplum kesimlerine göre farklılaşan mekanların üretilmesini de tetiklemiştir. Bu durum, bir yandan statü göstergesi haline gelen tüketim eğilimleri ile açıklanırken, diğer yandan, farklı sosyal gruplar arasında duvarların oluşmasına yol açması ile ele alınmaktadır. İşte sosyal ayrışma, farklı grupların iletişiminin kesildiği noktada, kentsellik ve sosyal yaşam açısından sorgulanması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut alanlarının temel birimi olan “mahalle” açısından yeni anlamlar üretilirken ayrışma konusunun göz ardı edilmesi, kentlerin ve kentselliğin toplumsal yaşamla olan etkileşimini de zedeleyen sonuçlara yol açabilmektedir.

Bu kapsamda, önce “ayrışma” kavramı ve kentlerdeki yansıması değerlendirilecek, ardından tüketim toplumunun dinamikleri çerçevesinde konut tüketimi eğilimlerinin nasıl yönlendiği konusuna geçilecektir. Böylece, ayrışma ile konut alanları arasındaki etkileşim irdelenmeye çalışılacak ve sonraki iki bölüm için bir genel çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.1. Sosyal ve Mekansal Ayrışma

Sosyal ve mekansal ayrışma, çoğu zaman birlikte açıklanan kavramlardır. Kişilerin toplumsal statülerine göre kullandıkları mekanların da geçirimsiz olarak parçalanması, mekansal ayrışma olarak nitelenmektedir. Andersen (2004:14) sosyal ayrışmayı şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal ayrışma, gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekansal ayrılaşmasıdır.”

Kişilerin kentteki yer seçimlerinde etkili olan yaşam tarzı tercihleri, grup, topluluk ve statüden kaynaklanan aidiyetleri kentin, toplumsal açıdan homojen olan ve birbirine karışmayan grupların yaşadıkları mekansal bölümlere ayrılmalarına yol açmaktadır. Andersen (2004: 14), sosyal ayrışmayı bu açıdan yorumlayarak, ayrışmanın sosyal eşitsizliğin basit bir sonucu olmadığını, ancak eşzamanlı olarak sosyal ve mekansal eşitsizlik yaratan sosyal ve mekansal süreçler arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunu belirtir. Bu durum, en basit anlamda, birbirinin farkına varamayan grupların birbirlerine karşı duyarsızlaşması sonucunda toplumsal uzlaşım ve hoşgörünün yitirilerek yabancılaştırmanın ve tahammülsüzlüğün geliştiği bir toplumsal ortamın oluşması, giderek çatışmaya yol açması tehlikesini barındırır.

Toplumsal ve mekansal ayrışmayı üreten dinamikler, çoğunlukla kent yoksulları ve dezavantajlı alt sınıflar açısından ele alınmaktadır (Andersen, 2004; Knox ve Pinch; 2000; Musterd ve Ostendorf, 1998). Ancak üst sınıfların sahip oldukları araçlar ve olanakların çeşitliliği, mekanı tasarım ve donatım yoluyla dışlayıcı hale getirmek üzere biçimlendirmelerini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla mekanda ayrışmayı göze batmadan ancak daha keskin ve kesin araçlarla gerçekleştirebilenler, çoğunlukla üst sınıflar olmaktadır.

Andersen (2004), toplumsal ve mekansal ayrışmayı, biri diğersinin sonucu olan karşılıklı ilişki içindeki iki olgu olarak değerlendirir:

Vurgulamak istediğim asıl nokta, ayrışmanın toplumsal eşitsizliğin basit bir sonucu değil, hem toplumsal hem de mekansal farklılaşmanın bir ürünü olduğudur. Yani ayrışma, kentlerde mekansal farklılaşmanın gelişmesinden oldukça etkilenir ve bu durum toplumsal eşitsizlik ve dışlamadan daha önemli olabilir. Ayrışma ve artan mekansal farklılaşma, karşılıklı olarak kendi kendilerini devam ettiren süreçlerdir, çünkü kentsel alanların statüleri ve kültürel kimlikleri, orada yaşayan kişiler dolayısıyla belirlenmektedir. Ayrışma

mekansal farklılaşma yaratırken, mekansal farklılaşma da ayrılmaya yol açar. (Andersen, 2004: 6. vurgular yazarına ait.)

Yukarıda açıklanan çerçeve, belli alanların belli kesimlerce sahiplenildiği andan itibaren o kent parçalarının, o toplumsal kesimler tarafından kullanılmak üzere yaftalandığına vurgu yapmaktadır. Bu durum, birbirine bulaşmayan kentsel parçalar dolayısıyla, kentin ve kentselliğin temeli olan kamusal alan aşınmasına varmaktadır. Değişen nüfus yapısı, etnisite, istihdam biçimi, üretim ve tüketim biçimlerinin farklılaşması mekanda da farklılıkların oluşmasına yol açmakta, mekanın kullanıcılarının sınıfsal ya da kültürel kimliğine göre ayrılaşmasını ortaya çıkarmaktadır. Kent içinde birbirinden farklı mekanlarda, neredeyse birbirine bulaşmadan, karşılaşmadan yaşayan gruplar, kentselliğin barındırdığı çeşitliliğin yok olduğu bir ortamda yaşamaktadırlar. Bu durum, kamusal alanın kent yaşamındaki yerinin doldurulamaz biçimde boşalmasını da beraberinde getirmektedir.

Bilsel (2004) de toplumsal ve mekansal ayrışmayı, karşılıklı olarak birbirini destekleyen olgular olarak yorumlamaktadır:

Yalnız endüstrilerin değil, iş ve finans merkezlerinin kent merkezi dışında yeniden yaratılması, kent dışı (sub-urban) konut alanlarının alabildiğince her yönde yayılımı ve yeni ulaşım düğümleri üzerinde çok amaçlı alışveriş merkezlerinin yerleşmesi sonucunda, mevcut kent merkezleri ile ilişkisiz kentsel alanlar çeperlere doğru genişlemekte. Bu merkezkaç genişlemenin sonucunda iki olgu ile karşı karşıya bulunuyoruz: mekansal parçalanma (spatial fragmentation) ve toplumsal ayrışma (social segregation). Diğer bir deyişle, kent bir yandan mekansal olarak parçalanarak çözülürken, diğer yandan toplum sosyo-ekonomik ve kültürel olarak ayrışmalarla çözülmekte. Mekandaki ve toplumdaki bu iki çözülme süreci karşılıklı olarak birbirini belirlemektedir. (Bilsel, 2004)

Kentlerde 1980'lerde hızlanan ve bugün de devam eden ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanma, bir yandan toplumsal ve kültürel dokuyu

parçalar ve tüketim tercih ve taleplerini etkilerken, diğer yandan kaçınılmaz olarak kentin mekan kullanımında da değişimlere neden olmaktadır. Ekonomik yeniden yapılanma ile kentlerin istihdam ve üretim biçimindeki ağırlığın sanayi sektöründen hizmetler sektörüne doğru eksen değiştirmesi, kentlerin mekansal yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu yeniden yapılanma, bir yandan yeni işyeri alanlarının altyapı, ulaşım ve kentle ilişki biçimlerinin eskisinden farklı olması, diğer yandan bu yeni sektörde çalışan kişilerin bireysel yeniden üretim mekanlarına ilişkin tercihlerinin farklı olması dolayısıyla, kent toplumunda gelir gruplarına göre ortaya çıkan statü farklılaşmalarından doğan ayrışmayı beraberinde getirmiştir. İstihdam yapısındaki değişim, devletin piyasa ile ilişkisinin değişimi, kentlerdeki yaşamı da değiştirmiştir. Devlet, piyasa lehine küçülüp, gelirler arasındaki uçurum arttıkça, sosyal ayrışmanın zemini de güçlenmektedir.

Geçtiğimiz onbeş yıl boyunca, refah koşullarını sağlamış olan birçok ulus devlet yavaş yavaş daha neo-liberal yöne dönmüşlerdir. Birçok inisiyatifin, daha çok piyasa tarafından yönlendirilmesi ve hükümet denetiminin kaldırılması yönüne itildiği bir genel atmosfer yaratılmıştır. Vergide indirim, evrensel refah anlayışının olmaması, yeniden dağıtımın azaltılması, hükümet denetiminin kaldırılması, devlet desteğinin kesilmesi ve daha esnek işgücü piyasası yeni anahtar kelimeler haline gelmiştir. Bu durumun bireysel istihdam fırsatları açısından artışla sonuçlanacağı, ancak aynı zamanda sosyal kutuplaşma ve kentsel alanlardaki sosyo-mekansal ayrışmayı da artıracığı, çoğunlukla kabul edilen bir görüştür (Musterd ve Ostendorf, 1998:4).

Gelir dağılımındaki kutuplaşma yalnızca istihdamdaki profesyonelleşme eğilimi ile birlikte reel ücretler açısından değil, 1980 sonrasında refah devletinin ekonomik olarak güçsüz hale gelmesiyle dolaylı desteklerin azalması, yani yeniden dağıtım mekanizmalarının zayıflaması anlamında da ortaya çıkmıştır. Refah devletinin sunduğu olanaklar, kişilerin belli standartta yaşamasını garanti altına almaktadır. Günümüz sosyal ve ekonomik yapılanmasının kentlere etkileri, refah devletinin gücü, yapısı ve kapsamına

göre farklı farklı olmaktadır. Önceki bölümde değinildiği gibi, refah devletinin kapsamının daralması ve etkisini yitirmesi, dezavantajlı kesimler açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Esping-Andersen, batıdaki refah devletinin işlevini aynen sürdürmesinde karşılaştığı yapısal sorunları hanehalkı yapısındaki değişiklikler ile ekonomik koşullardaki değişiklikler olarak iki temel kademe ele alır. 1930'lardan yaklaşık 1980'lere kadar devam eden refah devleti uygulamaları, toplumsal ve ekonomik değişimler karşısında gerilemiştir:

Çağdaş gelişmiş refah devleti, iki grup sorunla karşı karşıyadır; bir grup refah devletinin kendine özgü iken ötekisi dışsal güçlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. İlk durumda, mevcut sosyal koruma programları ile gelişen ihtiyaçlar ve riskler arasındaki ayrışmanın gittikçe artması söz konusudur. Bu, aile yapısındaki değişikliklere (örneğin tek ebeveynli hanelerin artışı), mesleki yapıdaki değişikliklere (profesyonelleşme ve ayrışmanın artması) ve (daha az doğrusal ve standart hale gelen) hayat döngüsündeki değişikliklere bağlanabilir. Dolayısıyla, refah devletinin oluşan yeni talepleri karşılayabilme kapasitesiyle ilgili tatminsizlikler artmaktadır. İkinci durumda ise refah devleti krizi, mevcut refah devleti taahhütlerinin gerçekleştirilebilirliğini tehdit eden değişken ekonomik koşullar (örneğin daha yavaş büyüme ve 'sanayisizleşme') ve demografik eğilimler (özellikle nüfusun yaşlanması) tarafından kısırlanmaktadır (Esping-Andersen, 2006: 64-65).

Burada, refah devletinin sosyal ayrışmaya doğrudan ya da dolaylı etkisi bağlamında, kamunun hem istihdam yapısı hem de yeniden dağıtım mekanizmalarına müdahalesi ve bunların dezavantajlı grupların lehine düzenlenmeleri büyük önem taşımaktadır. Yapısal değişiklikler, kaçınılmaz olarak piyasa işleyişine müdahaleyi ve toplumsal tabakalar arasında eşitliğin sağlanmasına yönelik adımların atılmasını gerektirmektedir. Hamnett da refah devleti, istihdam politikaları ve gelir yapısı ile demografik yapı arasındaki etkileşimin, sosyal kutuplaşma üzerinde belirleyici olduğunu ve bunun ülkeden ülkeye değiştiğini belirtmektedir:

[Benim tezime göre] farklı ülkelerdeki sosyal kutuplaşmanın biçimi ve etki alanı, homojen ve tekyönlü değildir. Çünkü sosyal kutuplaşma, işgücü piyasasının, ücretli kesimin istihdam ve gelir yapısını, ekonomik olarak aktif olan ve olmayanlarla işsizlerin dağılımını değiştiren ekonomik yeniden yapılanmanın ortaya çıkardığı kombinasyonların bir sonucudur. Buna ek olarak, hanehalkı kompozisyonu ve nüfusun yaş yapısındaki değişiklikler gibi kutuplaşmayı etkileyen farklı nedenler olabilir. Son olarak, batı kentlerindeki istihdam ve gelir yapısındaki kutuplaşmanın yayılımı, hem ücretli işgücü piyasasına girme hem de refah olanaklarından ve ücretli istihdamdan sağlanan gelirlere olan gereksinimini yönlendirmede yararlı olan refah ve vergilendirme yapıları tarafından oluşmaktadır (Hamnett, 1998: 17).

Dolaylı ve dolaysız gelirin dağılımındaki kutuplaşmalar, bir yandan dezavantajlı konumu pekişen sınıfların enformel ilişkiler ağı yoluyla tutunma savaşımalarını beslerken, diğer yandan üst gelir grupları kendilerini diğerlerinden ayıracak mekanlara çekilme eğilimine girmişlerdir.

Sosyal ayrışmayı tetikleyen nedenler yalnızca ekonomik gelirin doğrudan ya da dolaylı olarak dağıtımında yaşanan ve giderek artan eşitsizlikten beslenmemektedir. Nüfus yapısı ve sosyal yapının özellikleri de sosyal ayrışmanın düzeyi ve şiddeti üzerinde etkilidir. Yalnız yaşayanların artması, toplam nüfus içindeki azınlıkların kompozisyonu, yaşlı nüfusun çokluğu ve bunların mekanda dağılımı da ayrışma düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir.

Jürgen (1998: 168), ayrışmanın şiddetini belirleyen üç ana koşul olduğunu ileri sürmektedir: *gelirde eşitsizlik*, *eğitimde eşitsizlik* ve *ayrımcılık*. Jürgen, sosyal ayrışmayı oluşturan süreçleri açıklamada çok katmanlı bir model önermiştir. Buna göre, makro ve mikro düzeyler ile bu ikisi arasındaki bağı kuran bir kapsam düzeyi (context effect) bulunmaktadır. Makro düzeyle ilgili temel önerme, sosyal eşitsizliğin, konut alanlarında görülen ayrışma ile oluşan bir mekansal çıktısının olduğudur. Mikro yani kişisel düzeyde ise devreye, gelir (daha yüksek kiralara ödeme kapasitesi), yaşam tarzı (eğitim yılına bağlı olarak elde edilen yeterlilik belgeleri ile ölçülen) ve etnik ya da dini

azınlıklar girmektedir. Eğitim ve gelir, kişiler ya da hanehalklarının temel gelirlerini oluşturmaktadır. Kişilerin bu kaynakların ne kadarına sahip oldukları, erişebildikleri alternatiflerin çokluğunu, yani konutun konumu ve tipini belirlemektedir. Mikro düzey ile makro düzey arasındaki ilişki, kentlerin kişilere sunduğu en büyük fırsat alanlarının iş ve konut olduğundan hareketle kurulmuştur. İş alanında, sanayisizleşmenin daha yüksek nitelikler gerektiren yüksek ücretli ve vasıfsız çok düşük ücretli işleri artırırken, kalifiye işlerin bir kısmını açığa çıkarmaktadır. Konut alanında ise, fırsatlar, kent alanına eşitsiz olarak dağılmıştır. Jürgen, kent planlama açısından önemli olan noktanın, planlama ile konutların kentteki dağılımının belirlenebilmesi olduğunu ileri sürmektedir. Bütün bu açıklamalardan hareketle, sosyal ayrışma düzeyinin şu değişkenlerle birlikte arttığı ileri sürülmüştür (Jürgen, 1998: 169-171):

- kentteki gelir eşitsizliğinin düzeyi,
- kentteki eğitim (okula devam yılı) eşitsizliğinin düzeyi,
- toplam kent nüfusu içinde azınlıkların oranı,
- toplam kent nüfusunun büyüklüğü.

Bu bilgilerle birlikte, Hamnett'in savını da göz önüne alırsak, yani ayrışmanın refah devleti politikalarının gelişkinliği ile yakından ilişkili olduğunu hatırlarsak, buradan sosyal ayrışmanın etkilerinin her yer için aynı düzeyde, aynı şekilde ortaya çıkmayacağı ve sonuçlanmayacağını çıkarabiliriz. Yani sosyal ayrışma, Jürgen'in belirttiği gibi, bir yandan kişisel tercihlerden, bir yandan da kentlerin ve ülkelerin politikalarından etkilenirken, bir yandan da erişilebilen temel kaynakların mekanda bulunma düzeyi ve bolluğu ile ilgilidir. Buna benzer şekilde, Borgegard, Andersen ve Hjort, Stokholm kenti üzerinde yaptıkları çalışmada, şunu ileri sürmektedirler:

Sosyo-ekonomik kutuplaşmanın ardında yatan etkenler, yapısal –uluslararası ve ulusal– yerel ve bireysel düzeylerde bulunmuştur ve bu farklı düzeyler birbirleri içine geçmiştir. Bu süreç dinamiktir ve süreci oluşturan güçler, zamanla güçlenip zayıflayabilir. Farklı düzeylerde meydana gelen değişiklikler, hem nüfusun mekansal dağılımı hem de nüfusun sosyo-

ekonomik karakteristiklerinin üzerinde mekansal etkide bulunmaktadır (Borgegard, Andersen ve Hjort 1998: 211).

Buraya kadar ayrışmanın yapısı ve nedenleri ortaya konuldu. Sonuçları açısından ise sosyal ayrışmanın giderek bir çatışma ortamı yaratabileceği ileri sürülmektedir ki literatürde bir sorun olarak görülmesi ve incelenmesinin en önemli nedenlerinden birisi budur. Toplumda kaynaklara erişim ve kentsel mekan kullanımında eşitsizlikler arttıkça, toplumu oluşturan gruplar bu kaynaklar için yarışır hale gelecek ve sorunlar ortaya çıkacaktır:

Bu çerçevede, sosyal dışlama ve sosyal çatışmanın ortaya çıkışı, bu sosyal grupların yaşam tarzlarında sergiledikleri görünür farklılıkların derecesine bağlıdır. Ancak bu, sosyal dışlama için gerekli ama yeterli koşul değildir. Kentsel toplumlar geleneksel olarak diğerlerinin yaşam tarzlarına hoşgörü ya da aldırmaçlıkla yaklaşmışlardır. Buna ek olarak, kentler her zaman farklı altkültürlerin mekansal nişlere sahip olmasına izin vermişlerdir. Ancak ekonomik koşullar kötüleştiğinde, bu kıt kaynaklar için gruplar arasındaki yarışma artacaktır. En temel kaynaklar konut ve istihdamdır. Yarışma içinde bazı gruplar dışlanabilir (Jürgen, 1998: 173).

Kentsel yaşamdaki eşitsizlikler arttıkça, kişiler ve gruplar arasında, fırsat eşitsizliğine bağlı olarak rekabet de artmaktadır. Kaynaklar yetersiz kaldıkça, yarışma da güçlenecektir. Toplumu oluşturan farklı kesimler arasında karşıtlığın ortaya çıkması, kişilerin toplam refahtan aldığı pay ve dolayısı ile elde ettiği yaşam niteliği ile bağlantılıdır. Elde edilenler etnik ve dini köken, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve sosyal konum ile yakından ilişkidir. Ancak en temel belirleyici, kişilerin ya da ailelerin gelir düzeyi ile doğrudan elde ettikleri kaynakların bolluğu ya da kıtlığıdır. Kaynaklar kıt olduğunda ve kıt kalma eğilimi hissedildiğinde, gruplar arasında çatışma olasılığı gündeme gelmektedir. Jürgen bu durumu “görelî mahrumiyet kuramı” (relative deprivation theory) ile açıklamaktadır:

[...] gelir ve sosyal çatışma arasında bağlantı [...] kurmak için en elverişli kuram, görelî mahrumiyet kuramıdır. Eğer bir kişinin beklediği refah ile sahip olduğu refah düzeyi arasında fark varsa, o kişi görelî olarak mahrum

durumdadır. Başka deyişle, kendini karşılaştırdığı kişilere göre daha az şeye sahipse, mahrum durumda olduğunu hisseder. Göreli mahrumiyet, sosyal çatışma ya da saldırgan davranışlara yol açabilir (Jürgen, 1998: 173).

Sosyal ayrışma, gelire ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre ortaya çıkabildiği gibi, farklı etnik ve dini gruplar arasında da ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, toplum içinde yerleşen ayrımcılığın bir sonucudur. Bu bize iki farklı ayrışma türünü vermektedir: ilki gelir ve statüye göre, ikincisi etnisite ya da dini kimliğe göre. Gelir ve statüye yani sınıfsal konuma bağlı ayrışma, eğitim ve istihdamla ilgilidir ve yaşam tarzı dolayımında ortaya çıkmaktadır. Etnik ya da dini kökene göre ortaya çıkan ayrışma ise ayrımcılığın bir sonucudur. Bu türlü ayrışmada, toplumu oluşturan çoğunluk, asimilasyon yolu ile azınlık durumundakileri dışlar.

Knox ve Pinch (2000), etnik grupların ve azınlıkların toplumdan dışlanmaları karşısında biraraya toplanmaları ya da kendi kendilerini ayrıştırmalarının dört ana işlevi olduğunu ileri sürerler: savunma, destek, kültürün korunması ve direnme. Savunma işlevinde, toplumda çoğunluğu oluşturan grubun dışlayıcı davranışları oldukça yüksek ve yaygındır. Dolayısıyla, azınlık konumunda olan gruplar, belli alanlara çekilerek kendilerini çoğunluğun düşmanlığından korumaya çalışırlar; *getto* kelimesi, bu türlü yerleşimleri ifade etmektedir. Destek işlevi, savunma işlevine benzer; topluluğu istenmeyen bağlantılardan korur. Bunu sağlamak için çoğu azınlık grubu, hem maddi hem de sosyal işlev gören enformel yardım ağları ve organizasyonlar oluştururlar. Kültürün korunması işlevi, kendi farklı kültürünün bilincinde olan azınlıkların, tümüyle asimile olmak yerine kendi kültürlerini korumak ve geliştirmek istemeleri ile ortaya çıkar. Bu durumda, yalnızca iş ve istihdam ya da etnik kurumlar aracılığıyla değil, grup içi evlilikler yoluyla grubun bütünlüğü sürdürülür. Direnç işlevi ise bir çatışma (*struggle*) işlevidir. Toplum içinde varlık gösterebilmek açısından önemli oranda oy kullanma kapasitesine sahip olan azınlıkların elindeki barışçıl ve yasal hakları (Knox ve Pinch, 2000: 234-238).

Azınlık grupları, asimile olmamak adına, toplumun geneli tarafından dışlandıkları için gettolar oluşturarak ya da gelenek ve kültürlerini korumak, dayanışma ağları kurmak için adacıklar (enclave) oluşturarak toplumun geri kalanından ayrışabilmektedirler. Özellikle göçle gelen ve tutunma savaşımı içinde olan kişiler, benzerleri ile birlikte hareket etmenin avantajlarından faydalanma çabası ile hareket etmektedirler. Etnik ya da azınlık gruplara toplumun geneli tarafından uygulanan dışlama, kitlesel düzeye ulaştığında, kentler ve ülkeler düzeyini aşarak dünya tarihinde önemli izler bırakmıştır.

Bazı yazarlar, etnik ayrışmanın olumsuz yanlarının yanı sıra olumlu etkilerinin de olduğunu ileri sürmektedirler (Murdie, 1998; Boal, 1998). Bunlara göre, özellikle göçmen etnik grupların mekanda ve toplumda ayrışması, bu gruplar arasındaki sosyal bağları güçlendirerek kendi içinde bir koruma mekanizması oluşturmalarını sağlamaktadır. Murdie'ye (1998: 86) göre, "çoğu kez göçmen gruplar sosyo-psikolojik destek temeli oluşturur ve servislerin bu topluluklara erişimine yardımcı olur". Bununla birlikte, Murdie (1998: 87-90), Toronto'daki sosyal ayrışma üzerine yaptığı çalışmada, gelir düzeyinin kutuplaşmasına bağlı olarak konut alanlarında giderek sosyal konutlar ve lüks kapalı siteler ile yerleşik alanlardaki soylulaştırılan mahalleler arasında sosyal dışlamaya bağlı olarak okuldan kaçan çocuklar, marjinal sektörlerde çalışanlar hatta normal dışı davranışlar gibi sorunlar olduğunu da belirtmektedir.

Sosyal ayrışmanın, göçmen gruplar açısından inceleyen bir diğer araştırmacı Boal'e göre ise ayrışmanın olumsuz yanları olmakla birlikte, belli bir grup kendini ayırmayı tercih ettiğinde olumlu tarafları da bulunmaktadır:

İlki, ayrışmış alanlar, bunlar kültürel ya da dar anlamda dini olarak görülse de hayatın belli yanlarını sürdürmek için arenalar sağlarlar. İkincisi, ayrışmış nüfus yoğunlaşmaları, etnik girişimi destekleyen ortamlar oluştururlar. Üçüncüsü, ayrışma, toplumun daha geniş kesimi içinde yer almak için organizasyonel temel sağlarlar – kurumsal politikalara odaklı ya da bazı durumlarda ayaklanma eylemlerinde (Boal, 1998: 96).

Dezavantajlı grupların, kendilerini korumak üzere cemaat bağları ya da etnik bağlar ile bir araya gelerek bir savunma hattı oluşturmak zorunda kalmaları konusunda tezin yazarı aynı görüşü paylaşmamaktadır. Bu durum, hayatta kalma savaşında verilen zorunlu bir tepki olarak görülmelidir. Dolayısıyla, bu ayrışmanın olumlu yanı olarak değil, sonuçlarından biri olarak ele alınmalıdır. Cemaat bağlarının, tutunma ve hayatta kalma savaşımı verilen, ekonomik ve toplumsal dayanışmanın gerektiği durumlarda güçlendiği, ekonomik koşullar değiştiği ve sınıfsal kompozisyonda farklılaşmalar olduğunda zayıfladığı bilinmektedir.

Boal (1998) Belfast'taki Protestan ve Katolik gruplar arasındaki ayrışmayı incelediği çalışmasında, Protestanların Katoliklere göre daha avantajlı konumda olmasına ve Katolikler üzerinde dışlayıcı bir kapanma uygulamasına rağmen, 1971-1991 döneminde bu grupların kendi içlerinde sınıfsal ayrışmalarının arttığı sonucuna varmıştır. Bu durum, kürselleşme süreci ile yaşanan dönüşüm dinamiklerinin kentsel yaşama etkilerinin, sosyal ayrışmayı gelire ve statüye yani sınıfsal konuma göre tetiklediğini göstermektedir.

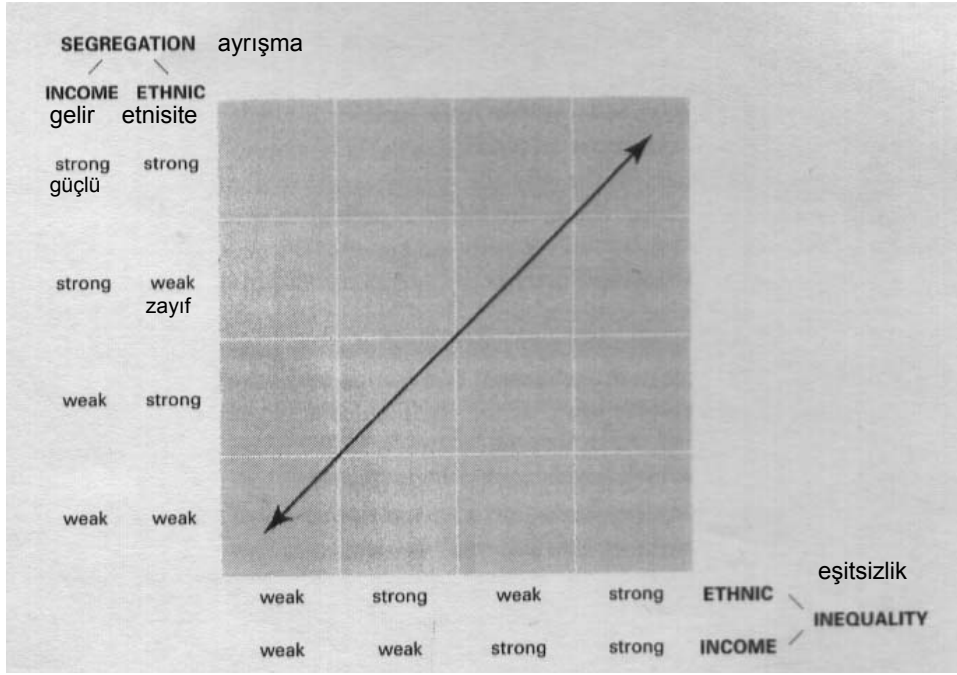
Kesteloot ve Christian'ın (1998) Brüksel'deki azınlık grupları üzerine yaptıkları çalışmalarda, göçmenlerin, giderek çöküntü ve mahrumiyet bölgesi haline gelen merkez bölgelerde yaşarken, zengin grupların kent dışındaki banliyölere çekildiği belirtilmektedir. Bu çalışmadan çıkan sonuç ise, oy hakkı olmayan göçmenlerin başlarının çaresine bakmak durumunda kaldıkları, çünkü sosyal servislere erişim hakkı elde etmek amacıyla başvurdukları politikacılar tarafından dikkate alınmadıkları yönündedir:

Göçmenlerin politik haklardan yoksun oluşu, yeniden dağıtım sürecinde neyin ve neye göre yer alacağı konusundaki kararlara katılamamaları anlamına gelmektedir. Dahası, oy hakları olmadan, neyin yeniden dağıtılacağı konusundaki kararlarda politikacılar tarafından görmezden gelinebilmektedirler (örneğin sosyal yardım, sosyal konut, ortak altyapı, yerel

yönetimlerce dağıtılan yardım başvuru formları) (Kesteloot ve Christian 1998:141).

Toplum, doğası gereği katmanlı bir yapıdadır. Ancak, bu katmanlar arasındaki iletişim ve etkileşim azaldıkça, gruplar birbirine karşı duyarsızlaşmakta, uzlaşma ve hoşgörü ortamı yitirilmekte, hatta çatışma ortamlarının ortaya çıkması tehlikesi gündeme gelmektedir. Her zaman çatışma sonucunun doğacağına ilişkin kesin bir veri yoktur, ancak bu ihtimal dikkate alınmak zorundadır. 1980 sonrası dönemde yaşanan ekonomik yeniden yapılanma, Türkiye’de de benzer bir durumun oluşumunu tetiklemiştir. Ortaya çıkan yeni zengin sınıflar ile dezavantajlı hale gelen sınıflar arasında toplumsal statü açısından tariflenebilecek bir geçirimsizlik ortaya çıkmıştır.

Sosyal ayrışma ve refah devleti ilişkisi üzerine, onikisi refah devleti metropolleri; biri ise güney Afrika metropolleri üzerine yapılan toplam onüç alan araştırması, Musterd ve Ostendorf (1998) tarafından derlenmiş ve bu alan araştırmalarından elde edilen bulgular doğrultusunda yazdıkları sonuçta Wusten ve Musterd (1998), toplumsal ayrışmanın iki eksen üzerinden geliştiğini ortaya koymuşlardır. Bunlardan biri gelir ve statü yani sınıfsal konum, diğeri ise etnik kökendir. Bu ikisi, yukarıda da Brüksel çalışmasına atıfla belirtildiği gibi birarada bulunabilirler, yani etnik ya da dini açıdan dışlanan ya da birbirlerini dışlayan azınlık grupları, kendi içlerinde sınıfsal olarak bölünmüş olabilir. Ancak büyük metropollerdeki heterojen yapıya bağlı olarak her iki durum da yaygın olarak görülebilmektedir. Wusten ve Musterd, ayrışmanın gelir ve etnisite ile ilişkisini, şematize ederek, ayrışmanın boyutunu refah rejimleri yani eşitsizlik açısından yorumlamışlardır:

Tablo 1.1: Ayrışma ve eşitsizliğe göre kentlerin tipolojisi

Kaynak: Wusten ve Musterd (1998: 245)

Tablo 1.1'e göre genelde, refah devleti uygulamalarının kentleri sol alt köşeye doğru itmesi beklenir. Refah programları, evrensel başlıklardaki yardımları ne kadar yüksek oranda barındırırsa, kentler sol alt köşeye o kadar yaklaşır. Eğer önemli düzeyde bir konut sağlama bileşenleri varsa, ayrışma düzeyi üzerindeki yumuşatma etkileri de o oranda artacaktır. (Wusten ve Musterd, 1998: 246).

Küreselleşme ve küreselleşmenin refah devleti, istihdam yapısı ve yeni göçler üzerine etkisi, kentleri sağ üst köşeye itme yönündedirler. Gelir eşitsizlikleri, piyasadaki iş sayısı ve/veya bulunabilecek iş sayısı kompozisyonundaki değişimlerle birlikte artar. Etnik eşitsizliği, yeni göçenlerin işgücü piyasasında erişebildikleri işlerin düzeyi belirlemektedir. Bunlar ne kadar aşağı seviyede toplanırlarsa, eşitsizlik o kadar artar (Wusten ve Musterd, 1998: 246).

Şeklin sağ üst köşesinde mozaik şeklinde parçalı bir toplumsal yapı, sol alt köşesinde ise daha kaynaşmış bir toplumsal yapı tariflenmektedir. Kişilerin ve hanelerin olanaklara ve kaynaklara erişim şansını eşitleyen denetim ve yeniden dağıtım mekanizmaları, toplumun sol alt köşede, yani daha kaynaşmış olarak birarada bulunmasını sağlar. Dolayısıyla, devletin müdahale ve etkisi burada önem kazanmaktadır. Oysa günümüz piyasa işleyişi karşısında devletlerin konumları ile oluşan sistem, çok da iç açıcı bir manzara sunmamaktadır.

1.1.1. Türkiye ve İstanbul'da Sosyal Ayrışma

Türkiye açısından sosyal ayrışma konusu ele alındığında, yine eğitim düzeyi ve ekonomik kazanca bağlı olarak ortaya çıkan benzer sonuçları izlemek mümkündür. Ancak Türkiye'nin kendine has dinamikleri de bulunmaktadır. Hiçbir zaman tam olarak refah devleti olmayan Türkiye, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte bir yeniden yapılanma içine girmiştir. Bu yeniden yapılanma, en basit hatları ile serbest kur politikasının kabulü, İMKB'nin açılması, ithalat - ihracatın serbest bırakılması yoluyla dünyaya açılma anlamına geliyordu. Bu dönem, ekonomik önlemler ve politikaların belirleyici olduğu bir dönemdi ve bu politikalar tabii ki sosyal, kültürel ve sınıfsal dönüşümleri de beraberinde getirdi.

Bu dönemde İstanbul, Türkiye'nin dünyaya açılması ve entegrasyonu senaryolarında Batı'ya açılan kapı rolündeki tarihsel konumu gereği, önemini sürdürmüştür. Böylece İstanbul 1990'larda yeni iş ve finans merkezi olurken, hizmetler sektörünün yoğunlaşmasıyla, sosyal ve mekansal bir dönüşüm içerisine girmiştir. Merkezdeki sanayinin dışarı çıkartılması ile sanayinin boşalttığı bu yerlere hizmetler ve finans sektörü yerleşmiştir. Bir yandan özellikle Maslak – Büyükdere aksında plazalarla, yeni alışveriş merkezleri ile tanışan İstanbullu, diğer yandan özel konut siteleri ile tanışmaya başlamıştır.

İşte ekonomi politikalarının ve İstanbul'un iktisadi rolünün değiştiği bu dönemde, Türkiye'de de yeni zengin ya da yeni orta sınıf olarak adlandırılan sınıf ortaya çıkmış, harcama kapasitesi yüksek bir sınıfın ortaya çıkması ile piyasa da sunumunu buna göre biçimlendirmiştir. Yeni orta sınıf için üretilen konut alanlarının arzı, temel olarak bu dinamiklerin bir ürünüdür. Bu dönemde Türkiye yalnızca ithal ürünlerle değil, tüketim kültürü ve bunun sosyal etkileri ile de karşılaşmıştır. Türkiye'deki ve İstanbul'daki sosyal ayrışmanın temellerini gelire bağlı bu sınıfsal ayrışma oluşturmaktadır. Gelire bağlı sosyal ayrışma içinde yeni zengin sınıflar, tüketimlerinde Batı kalıplarını benimseme eğilimi göstermişlerdir (Bali, 2002). Medya, reklamcılık ve pazarlama sektörlerinin gelişmesi ile Türkiye toplumunda sınıflar arasındaki uçurum daha belirgin hale gelirken, bu yeni tüketimciliğin kalıpları geniş kesimlere medya ve özellikle TV aracılığıyla benimsetilmiştir (Öncü, 1999).

1980 sonrası ekonomik alanda yaşanan yeniden yapılanma ile gelir dağılımı ve istihdam olanaklarındaki değişimin sonucunda ortaya çıkan sosyal ayrışma, bir yandan tarihimizdeki Batılılaşma eksenindeki hareketlerin bu kez farklı dinamikler ile devamlılığı üzerinden tariflenirken (Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002; Keyder, 2000), diğer yandan üst sınıf kimliğinin yeniden oluşumu ile açıklanmaktadır (Kurtuluş, 2003; Işık ve Pınarcıoğlu, 2003). Bunlar birlerini destekleyen görüşlerdir, çünkü bahsedilen dönemden itibaren Türkiye'de üst sınıflar kendi kimliklerini Batılı yaşam biçimi göstergelerine sahip olma yoluyla tariflemek çabası içine girmişlerdir.

Bir yandan 1980'lerden günümüze uzanan süreçte dünyaya açılma politikaları ile Batılılaşma ve Batı'ya dair yaşam tarzı, medyanın da büyük katkıları ile topluma "ayrıcalık" ve "sınıf atlama" olarak sunulmuş (Bali, 2002), diğer yandan oluşan "sınıf atlama" ortamının karmaşık ve saldırgan yapısı, toplumsal hiyerarşi basamaklarında yerleşmeye çalışan sınıfların kendilerini yeni kimlikler üzerinden tanımlamalarını, yeni bir konuma sahip çıkmalarını beraberinde getirmiştir. Işık ve Pınarcıoğlu (2003), bu sürecin sonucunda ortaya çıkan tabloyu şöyle açıklamaktadırlar:

1980'li yılların Türkiyesinde kentleşme süreçlerine damgasını vuran, *farklılaşma* ya da *çeşitlenme* ile ortaya çıkan *ayrışma* eğilimleridir. Bir uçta, kentin çeperinde eskisinden çok farklı yöntemlerle ve ilişkilerle var kalmaya çalışan ve bu uğurda daha önceden yapmayı tasavvur bile edemeyeceği çok şeyi yapmaya hazır kent yoksulları; arada bir yerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar; ve diğer uçta, kentin en prestijli alanlarında 'kapattığı' arazilerde özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarların ardında yaşayan ve artık değil terk ettiği kente, topluma bile dönüp bakmayan üst sınıflar (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003: 128. vurgular yazarlarına ait).

Gelir dağılımının değişmesi, orta sınıfın yeniden yapılanması, üst sınıfların gelirden aldıkları payın artması, alt sınıfların giderek daha dezavantajlı konuma gelmesi sonucunda, toplumsal sınıfların birbirleri ve kent mekanı ile olan ilişkilerinde değişimler ortaya çıkmaktadır. Sınıflar arasında, gelirin paylaşımı ve fırsatlara erişim açısından farklar arttıkça, kentin sosyal dokusu da parçalanmakta, gerilim ve çatışma ortamı doğmakta, bu durum mekansal tercihleri doğrudan etkilemektedir. Özellikle metropoliten alanlarda ayrışmanın sonuçları oldukça çarpıcı biçimlerde algılanabilmektedir.

İstanbul kenti açısından bakıldığında, son on yıldır üst düzey gelir grubuna dahil kişilerin kentten ve hemşehrilerinden kaçış travması içinde olduklarının rahatlıkla gözlemlenebildiği belirtilmektedir (Kurtuluş, 2003; Işık ve Pınarcıoğlu, 2003; Bali, 2002; Keyder, 2000). Kendi gibi olanlarla birlikte olmak ve bir yaşam tarzı satın almak, bu kaçışın tetikleyicileri olmuştur; bahanesi ise ileride değinileceği gibi "güvenlik"tir.

[...] İstanbul'un merkezinden kaçan üst ve orta sınıfların yeni yerleşimleri, kendi içinde homojen, ama birbirinden kesin farklarla ayrılan yaşam biçimlerine dönüştü. Bu anlamda, İstanbul'da üst ve orta sınıfların kendi aralarında her zaman var olan çeşitlilik, 1990'larda hem mekansal hem de kültürel parçalanmaya dönüştü (Öncü 1999: 31).

Bu kaçış, ille de kent dışına yerleşmek değil ancak, “kentli kalabalıklardan uzaklaşmak” anlamında, en çok konut alanlarının birbirine sırtını dönmesi, kapısını kapaması ve görmezden gelmesi ile somutlanmaktadır.

Konut alanlarında görülen bu sosyal ayrışma, çoğunlukla “güvenlikli” kapıların ardındakilerle diğerleri arasında ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye adi suçlar açısından güvenli sayılabilecek bir ülkedir. Dolayısıyla, güvenlik mazereti ile sunulan bu kaçışın altında yatan neden daha çok sosyal farklılığını mekansal olarak belirtme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Bu uzaklaşma ve ayrışma isteği, yine dünyada olduğu gibi “güvenlik” söylemi ile meşrulaştırılmaktadır. Ancak Türkiye, kentsel şiddet ve gerilim açısından Batılı ve Doğulu diğer ülkelerden belirgin farklılıklar taşımaktadır. [...] Türkiye kentlerinde ise etnik, ırksal ve sınıfsal şiddet ve gerilimin bu ülkelere göre düşük olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Bu nedenle Türkiye örneğinde daha belirgin olan, küresel tüketim kültürüyle bütünleşme isteğindeki kentsel seçkinlerin yeni konut ve konut çevresi talebi ile kentsel alandaki birikim olanaklarını fark eden yatırımcıların sunum kapasiteleridir (Kurtuluş, 2005: 168)

Konut piyasasındaki bu arz, bir ayrıcalıklar dünyası yaratıldığı argümanına dayanmaktadır. Bu ayrıcalık, bazen konum dolayısıyla manzara, bazen ismi de eskilerden devşirilen bir mahalle pırıltısı olmakta, ama ayrıcalıklı ve ayrıışmış hayatı simgeleyen kapalı sitelerin en alt düzeyde olanından en erişilmez kesimi temsil edenine kadar hepsinin ortak noktası, güvenliği sağlaması olarak belirtilmektedir. Bu ayrıcalık dünyasının en alt basamaklarını güvenlik, otopark, yeşil alan ve spor alanları oluşturmaktadır (Öncü, 1999). Bütün pazarlama teknikleri de yaratıldığı ileri sürülen bu ayrıcalıklar dünyasına odaklanmıştır. Sunulan servisler, üst basamaklara çıkıldıkça çeşitlenmektedir. Çocuk bakımından ev temizliğine, sosyal tesislerden kapalı ve açık spor alanlarına kadar çok çeşitli hizmetler sunabilmektedirler. Ayrıcalıklar arttıkça, bedeli de yükselmekte, sıradan insanların bu alanlara erişimleri ise imkansızlaşmaktadır. Hatta ekonomik

bedeli ödeyebilmenin dışında, böyle bir sitede ev sahibi olmak için referans bulmak da gerekmektedir: "... bu yeni yerleşim mekanlarında bir "cemaat" veya belli bir üniversiteden mezun olmak kaydıyla en az iki referans eşliğinde üye olunabilen bir seçkin sosyal kulüp havası yaratıldı." (Bali, 1999: 38)

Konut alanlarında görülen bu sosyal ayrışma, ekonomik bedeli ödeyip sosyal referansı bulabilen üst gelir grubundan kişilerin yerleştiği sitelerin dışında, bugün ekonomik olarak orta sınıflar için daha erişilebilir olan siteler de bulunmaktadır. Kapalı ve güvenli sitelerdeki bu artış, yukarıda da açıklandığı gibi sınıf atlamanın, yaşam tarzının, kalitenin ve ayrışmanın göstergesi olmaktadır. Aşağıda, tüketim toplumu ile ilgili kısımda değinileceği gibi, kapalı sitelerin türlerindeki artış da tüketici kitlesine hitap eden piyasada, süzülme süreçleri ile işlemektedir.

Kentlerin sosyal ve mekansal çözülmesi, konutların etrafına çekilen bu duvarlarla daha görünür hale gelmektedir. Baudrillard (2004) konut tüketimindeki ayrımcılığın farkına dikkat çekmektedir:

Konuttaki ayrımcılık yeni değil, ama giderek daha çok yüksek düzeyde bir az bulunurluğa ve kronik bir spekülasyona bağlı olarak, coğrafi ayrımcılıkla olduğu kadar (şehirlerin merkezi ve kenar mahalle, yerleşim alanları, lüks gettolar ve kentte çalışanların yaşadığı banliyöler, vb.) ikamet edilen mekanla (evin içi ve dışı) ve iki ayrı konut edinmeyle de belirleyici olmaya başlıyor. Bugün nesnelere mekandan ve mekanların toplumsal olarak sınıflandırılmasından daha az önemlidir. Belki de konut, diğer tüketim nesnelere *tersine* bir işlev görür. Mekan ve yerleşme ilişkileri açısından nesnelere türdeşleştirici, konutun ayrımcı bir işlevi vardır. (Baudrillard, 2004: 63. vurgu yazara ait.)

Konut, daha önce de yer yer değinildiği gibi, kişilerin ve ailelerin statüsünü, yaşam tercihlerini ve kimliklerini belirten bir gösterge olarak, sınıfsal kimliğin de bir taşıyıcısıdır. Bu anlamda, konut alanları, taşıdığı göstergeler ve

anlamlarla, sosyal açıdan bütünleştirici olmak yerine, ayırıcı ve dışlayıcı biçimlerde pazarlanıp tüketilebilmektedir.

1.2. Konut Tüketim Biçimindeki Dönüşümler

Günümüz toplumunun tüketimcilik yoluyla edinilen göstergelerin etrafında biçimlendiği, statü ve sınıf yapısının bu göstergeler üzerinden örgütlendiği belirtilmektedir (Baudrillard, 2004; Bourdieu, 1995; Lefebvre; 1998a). Yani günümüz toplumu ne olduğu ya da ne yaptığı (ne ürettiği) ile değil, ne tükettiği ile kimlik ve statü kazanmakta, sınıfsal konumu buna göre belirli ve tanımlı hale gelmektedir. Baudrillard (2004), günümüz toplumunun tüketim göstergeleri üzerinden katmanlaştığını ileri sürer; bu teze göre toplum, tüketim biçimlerine yüklenen anlamların, yukarıdan aşağıya, alt sınıflara doğru süzülmesi ile farklılaşır.

Lefebvre (1998a), günümüz toplumundaki tüketim egemenliğini belirtmek için “bürokratik yönlendirilmiş tüketim toplumu” terimini önerir. Lefebvre’e göre bu terim ile “hem toplumun akılcı niteliği ve bu (bürokratik) akılcılığın sınırları, hem örgütlediği nesne (üretim yerine tüketim) hem de üzerine oturma çabasında olduğu *düzlem*, yani gündelik hayat” belirtilmektedir (1998a: 65). Lefebvre (1998a), bununla tüketimin, gündelik hayat pratiklerini belirlediğini ve dönüştürdüğünü; bunun ise toplumsal üstyapı kurumlarının güdümünde gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Bourdieu (1995) de benzer şekilde toplumun sınıfsal yapısına göre yeniden üretim biçimlerinin, tüketim biçimleri ile örtüştüğünü ve buna göre sınıflar arasında tüketim pratikleri açısından ayrımlar oluştuğunu, bunların da zamana göre değişebilmekle birlikte, “toplumsal konumlar kümesi”ne denk düştüğünü belirtmektedir. Böylece kişilerin toplumsal statüleri ve sınıfsal konumlarına ilişkin göstergeler boşzaman değerlendirme, konut edinme ya da benzeri “tüketim” alışkanlıkları ile belirgin hale gelmektedir:

Böylece her toplumun, her anında, bir toplumsal konumlar kümesiyle karşı karşıya kalırız; bu küme, kendileri de bağlantısal olarak tanımlanan, belli bir etkinlik (golf ya da piyano pratikleri) ya da mal (yazlık ev ya da ünlü ressamların tabloları) kümesine benzeşiklik [homologie] bağıntısıyla bağlanmıştır. (Bourdieu, 1995: 19)

Seri üretimin zaruri kıldığı toplu tüketim, artık prestij, seçkinlik, yaşam biçimi ve hatta kimlik açısından belirleyici olan bir kodlar dünyası oluşturmaktadır. Tüketim toplumunun içinde yüzdüğü bu kodlar dünyasında seçilen imajlar, tüketim kapasitesi (gelir) ile birlikte sınıfsal konuma da işaret edebilmektedir. Bu kodlar dünyasına dahil olma, kimlik üzerinde, farklılaşma yoluyla belirleyici olmaktadır. Baudrillard (2004), sistemin işlemesi için tüketimin gerekliliğini vurgularken, bunu toplumda farklılıklar üreterek gerçekleştirdiğini vurgular:

Büyümenin çelişkilerinden biri aynı anda mal ve ihtiyaç üretmesi, ama bunu aynı ritimde üretmemesidir; mal üretiminin ritmi endüstriyel ve ekonomik üretkenliğin bir işlevi, ihtiyaç üretiminin ritmi ise toplumsal farklılaşma mantığının bir işlevidir (Baudrillard, 2004: 71).

Baudrillard (2004: 90) tüketimin mantığında yer alan ihtiyaç kavramının aslında herhangi bir “nesneye duyulan ihtiyaç değil, farklılık ihtiyacı (*toplumsal anlam arzusu*) olduğu”nu belirtir (vurgu yazara ait). Günümüz tüketim toplumunu yaratan olgular bütünü; tüketim alışkanlıklarının, sanal olarak üretilen ihtiyaçlar etrafında örgütlenmesinden ve güdümlenmesinden kaynaklanmaktadır. Tüketim artık basitçe ihtiyaçların karşılanması değil, kimliğin yeniden üretimini ve sınıfsal göstergeleri oluşturan bir tercihler ve olanaklar sistemidir.

Bu sistem içinde, “İhtiyaçlar ve tatminler, mesafenin ve farklılaşmanın göstergeler yoluyla sürdürülmesi olan bir mutlak ilke, bir tür kategorik toplumsal buyruk gereğince aşağıya doğru (trickling down) süzülür. Toplumsal bakımdan ayırt edici şeyler olarak tüm nesne yeniliklerini

koşullandıran bu yasadır.” (Baudrillard, 2004:70). Bu süzülme yasasına göre, tüketime sunulan nesne önce üst grupların erişebileceği şekilde pazara sunulur. Yaratılan yapay ihtiyaçlar silsilesi içinde piyasadaki ürün kaçınılmaz olarak bir üst modeli ile yer değiştirdiğinde, erişilebilirliği kolaylaşır ve daha alt basamaklardaki sınıfların tüketimine sunularak yayılır.

Yayıma kendi öz mekanizmasına (kitle iletişim araçları vb.) sahiptir, ama içeriğinin kendine has bir mantığı yoktur. Yenilenme tepede ve önceki ayırt edici göstergelerin yitirmelerine karşı tepki göstermek için, toplumsal mesafeyi yeniden oluşturmak amacıyla gerçekleşir. Öyle ki nesnelere gibi orta ve alt sınıfın ihtiyaçlarının da üst sınıfın ihtiyaçlarına oranla bir gecikmeden, bir zaman farkından ve kültürel bir farktan geçmesi gerekmektedir. Bunu “demokratik” toplumdaki *ayrımcılık* biçimleri arasındaki yeri azımsanamaz (Baudrillard, 2004: 71, vurgular yazarına ait).

Tüketim toplumunu hayata geçiren dinamikler, kitleleri aynı anda aynı şeyi tüketmeye zorlayarak bir yandan tektipleştirirken, diğer yandan tüketilen nesnenin göstergelerine göre farklılaştırmaktadır. Sınıfsal olarak erişilebilir olan nesnelere piyasadaki yerleri, toplumsal anlam ve göstergeleri farklılaşmaktadır. Konut bir tüketim nesnesi olarak ele alındığında statü, anlam ve göstergelerden bağımsız değildir; konut piyasada talebe göre üretilerek pazarlanan bir meta olarak farklılaşmanın ve ayrışmanın araçlarından birisi haline gelmektedir.

Yaşam tarzı, sosyal ve kültürel farklılıklar etrafında kümelenen insanlar, kendilerini toplumun geri kalanından ayırmak ve statü simgesi olan konut tercihlerinin de bu seçimlerini yansıtmalarını istemektedirler. Konut yalnızca bir barınak değil, piyasa koşulları içinde bir yatırım aracı ve statü simgesidir. Beuregard (1988), konutun, sınıf oluşumunda güçlü bir simge olduğunu ve orta sınıflar için özel bir öneminin olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, konut tercihi (eğer tercih yapılabiliyorsa) bireylerin ya da ailelerin yaşam tarzları, ait oldukları sosyal sınıf ve hatta gündelik tüketim kalıpları üzerine önemli göstergeleri de içinde barındırmaktadır.

Günümüz tüketim toplumunda statü ve gelire bağlı sınıfsal farklılıklar, yeni tüketim biçimleri ile toplumsal ve mekansal ortamda sergilenmektedir. Burada dikkate değer nokta, orta ve üst sınıfların dışlayıcı pratikler geliştirerek, sosyal katmanları keskinleştirmeleri ve mekanı kendilerine özel alanlar olarak geliştirmeleridir. Kurtuluş (2003) bu davranış biçimini ve sonuçlarını İstanbul kenti kapsamında konut alanları üzerine yaptığı bir çalışmada şöyle değerlendirmektedir:

İstanbul örneğiyle betimlenmeye çalışılacak olan diğer iki önemli ayrışma dinamiğini ise, değişen üst sınıf kimlikleri ile bu sınıfın talebine uygun olarak yaratılan dışa fiziksel ve sosyal olarak kapalı refah adacıklarıyla, kent merkezindeki çöküntü alanlarının soylulaştırılarak, kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinden pay alabilen yüksek geliri entelektüellerin tüketimine sunulması ortaya çıkarmaktadır. (Kurtuluş, 2003: 80)

Kurtuluş'un da belirttiği gibi, yeni zengin kesimin kendini kentin geri kalanından yalıtma davranışı geliştirdiği, daha önce değinildiği gibi "kentli kalabalıklardan uzaklaşma" çabası içinde olduğu görülmektedir. Bu durum bir yandan seçkincilik, statü, farklılaşma ve tüketim kültürü dinamikleri ile açıklanırken, diğer yandan toplumun içinde bulunduğu tutunma savaşımının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Tüketim toplumunun kendini göstergeler üzerinden statüye göre var eden yapısı ile toplumsal uzlaşım ortamı da yıpranmaktadır; çünkü erişebilenler ve erişemeyenler arasındaki fark, her geçen gün biraz daha açılmakta, ancak yine de sınıf atlama çabaları, tüketimciliğin üst sınıflardan alt sınıflara doğru süzülmesi kavramıyla birlikte temel bir davranış biçimi olarak kalmaktadır. Işık ve Pınarcıoğlu (2003) Türkiye'de yaşanan durumu, toplumda tutunma savaşımı açısından şöyle özetlemişlerdir:

Yeni zenginlerin kendilerini tehdit altında hissetmelerine yol açan ortam, hemen hemen tüm sınıfların eskisine göre daha saldırgan sayılabilecek ve kendilerinden farklı olanları dışlamaya yönelik tavırlar geliştirmiş olmalarıyla tamamlanmaktadır. Bu ortamda yeni gelişen ve varlığı büyük ölçüde küresel

ilişkilere bağlı olan yeni zengin kesim, bir yandan küresel tüketim kültürünün toplum içindeki sözcülüğünü oldukça gürültülü bir biçimde üstlenmiş, diğer yandan da toplumun diğer kesimlerine, özellikle de kent yoksullarına karşı giderek sertleşen, dışlayıcı bir tavır almıştır. 1990'ların kültürel ikliminin belki de en göze çarpan ögesi, büyük ölçüde yeni zenginlerin ve elbette ki medyanın sayesinde giderek yaygın ve karşı konulamaz hale gelen tüketme arzusu ve para kazanmanın yüceltilmesidir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003: 140).

Daha önce açıklandığı gibi, Türkiye'nin tüketim toplumu olma yoluna yönlendirilmesi, 1980'lerle birlikte başlayan dinamiklerin ve uygulanan iktisadi ve toplumsal politikaların bir sonucudur. Dünyada olduğu gibi, ülkemiz tarihinde de her açıdan önemli bir kırılma noktası olan 80'ler, toplumsal yaşam pratiklerini derinden sarsmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan yeni zenginler, tüketim toplumunun oluşturulması yolunda başı çeken grup olmuş, eğlenceden konut tercihlerine kadar yaşamın örgütlenmesine yeni dinamikler katmışlardır. Bu genelde Batılı yaşam tarzlarına öykünme ile gündeme gelirken, her alandaki tüketimcilik dışında Batılılaşan bir toplumsal grup görülmemiş, aksine yozlaşmaya varacak kültürel travmalar da (özentiliğin her türü ile birlikte) bu duruma ne yazık ki eşlik etmiştir. Enlil (2002), 90'larda görünür hale gelen bu durumu, konut tüketimi açısından şöyle değerlendirmektedir:

Özellikle 90'larla yükselen tüketim kültürünün kalıplarını benimseyen ve edindikleri yeni yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıklarını idame ettirecek derece yüksek gelir düzeyine sahip bu kesimlerin konut açısından belli talepleri oldu. Aradıkları sadece bir konut değil; bir yaşam tarzıydı (Enlil, 2002: 427).

Böylece, 1990'lara gelindiğinde, 80'lerdeki liberal politikaların meyvalarını kısa sürede alarak tüketimciliğini sergilemeye başlayan azınlık yeni orta sınıflar, konut alanlarında da Batılı 'benzerlerinin' izinden gitmeyi doğru bulmuşlardı. Bali'nin (2002) belirttiği gibi, İstanbul'da küçük bir Amerika yaratma hayali, belli bir grubun elinde gerçek oluyor ve konutlar da buna göre pazarlanmaya başlanıyordu yavaş yavaş. Önceki kısımda değinildiği gibi,

belli bir tüketme kapasitesine erişen yeni zengin sınıf için yeni konut alanları da ithal edildi ve Batı'dan aşına oldukları yaşam tarzı, Türkiye'ye, önce İstanbul'a getirildi.

Kurtuluş (2002), yaşam tarzındaki değişimler bağlamında konut tüketim talebinde İstanbullu yeni orta sınıfların eğilimlerini şu şekilde anlatmaktadır:

Geleneksel orta sınıfın tersine bu yeni orta sınıfın toplumdaki prestiji de giderek artmaktaydı. Bu prestij artışı gelir artışı ile olduğu kadar tüketim biçimlerinin değişmesiyle de bağlantılıydı. Kredi kartı ve banka kredilerine kolay ulaşabilmeleri de bu sınıfın küresel tüketim kültürüne geçişini kolaylaştırmakta ve dolayısıyla toplumdaki statüsünü yükseltmekteydi. Bu sınıf yeni bir konut talebi yaratmaktaydı. Bu talebin bir yanını, bu grubun bekar ya da çocuksuz çiftleri için kent merkezlerine yakın ama geleneksel-gözetleyen mahalle anlayışından uzak konut çevreleri, diğer yanını ise evli ve çocuklu olanlar için şehirden uzak ama "uygar-modern-planlı" konut alanları oluşturuyordu. (Kurtuluş, 2002: 219)

Kamusal alanın aşınması ve sosyal ayrışma açısından bakıldığında, orta ve üst gelir gruplarının konut tüketim tercihlerinin üretilen bir yaşam tarzı çerçevesinde, izolasyon, ayrışma ve bir topluluk oluşturma fikri etrafında kurgulandığı görülmektedir. 1990'lardan itibaren İstanbul'da da yaygınlaşmaya başlayan "kapalı siteler", bir topluluk oluşturma, hatta mahalleyi canlandırma nostaljisi ile pazarlansalar da adı üzerinde, kamuya açık olmayan ve dışlayıcı bir mekansal ve psikolojik biçimleniş üzerine kurulmaktadır.

Kapalı sitelerle ilgili olarak yazılan bir çok makale ve yapılan araştırmalarda, psikolojik ve mekansal olarak bir "içeridekiler" (kapalı site sakinleri) ve "dışarıdakiler" (kentin geri kalanı) vurgusunun yapılmış olması dikkate değerdir. Burada dışlamacılık, bir topluluk ve kulüp oluşturmak, kapalı alanlar oluşturma'nın en önemli amaçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğerk vurgu ise “kendine benzer kişilerle birlikte olmak” üzerinedir. Bu da sınıf kimliğinin önplana çıkartılmasının bir sonucudur. Sonuncu ve önemli bir etken de mülk değerlerini korumak için dezavantajlı grupların yaşadığı, tehdit altında yerler olarak algılanan kent parçalarından ayrılmaktır. Bu talepler, kapalı sitelerin oluşumu ve güdümlenici mantığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar, kapalı sitelerin meşruiyeti, “güvenliğin sağlanması ve suç korkusu” argümanlarına dayandırılrsa da asıl nedenin, ileride kapalı siteler ile ilgili bölümde detaylı olarak değinileceği gibi bir topluluk oluşturma çabası ve kulüpleşme, ayrıcalıklı yaşam tarzına sahip olma ve aile odaklı bir yaşam olduğu ortaya konulmuştur. Ancak şimdiye dek izlenen araştırmaların çoğunda, kapalı siteler içinde tam bir topluluk ruhu ve yaşamının oluşmadığı belirtilmiştir (Blakely ve Snyder, 1999; Low, 2004; Atkinson ve Flint, 2004).

1.3. BÖLÜM SONUCU

Yukarıda açıklanan çerçeveden bakıldığında sosyal ayrışma, kentselliğin çeşitliliğine, topluluk ruhuna ve dayanışmacı toplumsal ortama zarar vererek, birbirine sırtını dönmüş ve toplumsal statü rekabeti içindeki grupların zorunlu biraradalığına yol açmaktadır. Yukarıda uzunca anlatılan yapısal dönüşümlerin bir sonucu olarak, konut tüketim biçimi olarak ortaya çıkan ve toplumsal ve mekansal ayrışmanın çok net olarak görüldüğü kapalı sitelerde ilk bakışta ortaya çıkan özellikler şunlardır: bir topluluk oluşturma (mahalle kurgusu), mülk değerini koruma (yatırım) ve güvenlik. Bu kaygılar etrafında yeniden yapılandırılırken parçalara ayrılan kent ise kentselliğin özü, yani çeşitlilik, kamusal atmosfer ve birarada yaşayabilme kültürü açısından zarar görmektedir.

Kent kurgusunun yeni tüketim eğilimleri doğrultusunda parçalanması ile otomobil ulaşımına bağımlı ve kentin kamusal alanlarından kopuk inşa edilen yarı kamusal, yarı özel alan niteliğindeki işyerleri, alışveriş ve eğlence alanlarının kullanıcıları baştan tanımlamış olmaktadır. Dolayısıyla, bu şekilde inşa edilen ofis, alışveriş ve eğlence mekanları yalnızca otomobille erişim

imkanına sahip kişiler tarafından rahatlıkla kullanılırken, kentin kamusal atmosferinde olması beklenen çeşitlilik, farklılık, birliktelik, karşılaşma biçimlerini engellemekte ve toplumun bu kamusal atmosfer içinde gelişim, paylaşım, uzlaşım, karşılaşma, dönüşüm potansiyellerini de yok etmiş olmaktadır.

Aynı biçimde konut alanları da sosyalleşme ve kamusal alan kullanımı açısından önemli kentsel bölgeleri oluşturmaktadır. Bazı alanlarda, yukarıda açıklanan şekillerde dışlayıcılık oluşturularak kamusal alanların erozyona uğraması, kentin kendi içine dönük, dışarıya kapalı küçük topluluklara parçalanması, planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından yanıtlanması gereken sorunları gündeme getirmektedir.

Kent kuramcıları tarafından işaret edilen ve gelişmiş ya da gelişmekte olan hemen tüm dünya kentlerinde izlediğimiz, kentlerin ve kamusal alanın bu çözülüşü karşısında planlama, kentsel tasarım ve mimarlık alanlarının yeni paradigmlar, politika, strateji ve modeller üretmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Bilsel, 2004).

Kentselliğin özgür kılan havası, toplumu oluşturan gruplar arasındaki etkileşim azaldıkça tükenecektir, çünkü kentte özgür kılan şey, farklılıklara hoşgörü, aldırmazlık ve ilginin çeşitli biçimlerde bulunabiliyor olmasıdır. Kentli toplum yapısını kuran temel taşlar, toplumsal çeşitlilik ve gelişmedir. Birbirine sırtını dönmüş, birbirine düşman kesilmiş ve tutucu bir toplum organizasyonu ile söz konusu hoşgörü, çeşitlilik ve ilerlemenin sağlanması mümkün değildir.

Bu bölümde, sosyal ayrışmayı ortaya çıkaran dinamikler ve sonuçları, literatür tarama yöntemi ile ortaya konmaya çalışıldı. Sosyal ayrışma, ister sınıfsal yani gelir ve statü bağlamında, ister dışlamacılık ve ayrımcılıktan kaynaklanan dini ve etnik köken bağlamında olsun, toplumun bütünlüğü ve dayanışması açısından tehdit oluştururken, diğer yandan çatışma ve toplumsal saldırganlığa yol açma potansiyeli de taşımaktadır. Konut alanları, sosyal ayrışmanın en keskin olarak görüldüğü kentsel alanları

oluşturmaktadır. Bireylerin gelişimleri, hanelerin refahı ve yaşam düzeyleri açısından temel birim olan konut çevresindeki ayrışma dinamikleri, toplumsal refahı ve birliği de olumsuz etkilemektedir.

Buna rağmen refah devletinin yeniden dağıtım mekanizmaları, sosyal eşitsizliği ve dolayısıyla ortaya çıkan ayrışmayı önlemede ya da etkisini azaltmakta önem taşımaktadır. Refah devletinin aşınması ile birlikte güçlenen piyasa mekanizmaları ise bireylerdeki tüketimciliği körüklemektedir. Günümüzde toplumların tüketim kalıpları etrafında örgütlendiği pek çok kuramcı tarafından belirtilmiştir. Konut alanlarında görülen ayrımcı tüketim biçimleri de kentlerdeki sosyal ayrışmayı tetikleyen ve mekansal olarak destekleyen bir eğilim olarak gündemde yerini almıştır.

Burada söz konusu olan yalnızca tüketilen konut değil, konutun simgelediği yaşam tarzının vurgulanmasıyla sınıfların ve grupların birbirinden ne kadar uzak ve biraraya gelmez olduğunun bir kez daha ifade edilmesidir. Konut alanlarının önemi, tüketimciliğin bu simgeselliği ile kalmamakta; konut çevresinde yer alan servislerin bir azınlığın eline geçmesi, toplumun geri kalanının hizmetinden koparılması anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla, sınıflar ve gruplar arasındaki fark ve uzlaşmazlık, mekanda da somutlanmış olmaktadır.

Konut alanlarındaki toplumsal ayrışma dinamiklerinin ve sonuçlarının ele alındığı tezde, bu bölüme ilişkin olarak literatürden elde edilen en önemli sonuç, sosyal ayrışmanın gelir, istihdam yapısı, eğitim düzeyi ve yeniden dağıtım mekanizmaları ile yakından ilişkili ve bu değişkenlerin bir dereceye kadar düzenlenebilir olduğudur. Dolayısıyla, sosyal ayrışma, günümüz toplumlarının çaresi bulunmamış hastalığı ya da yazgısı değil, bir dereceye kadar engellenip denetlenebilecek bir sonuçtur yalnızca. Toplumsal dayanışma ağlarının güçlendirilmesi, yeniden dağıtım mekanizmalarının dezavantajlı grupların lehine düzenlenmesi, sosyal ayrışmanın olumsuz etkilerini gidermede ilk etapta yapılması gereken müdahalelere örnektir.

Takip eden bölümlerde sosyal ve mekansal ayrışma bağlamında kapalı siteler, sosyal ayrışma üretme, dışlayıcılık geliştirme ve dolayısıyla kentin parçalanmış yapısına katkıda bulunma kapasiteleri açısından ele alınacak; literatürde olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilen yönleri açısından tartışılacaktır. Bu aşamadan sonra ise, komşuluk birimi ayrışma ve dışlama kapasitesi geliştirme dinamikleri ile bağlantılı olarak, kentselliğin barındırdığı temel toplumsal birim olması açısından tartışılacaktır.

BÖLÜM 2: SOSYAL VE MEKANSAL AYRIŞMA: KAPALI SİTELER

Önceki bölümlerde, son 20-25 yıldır ortaya çıkan ve günümüz kentini oluşturan sosyal ve ekonomik olgular ile bunların bir sonucu olan sosyal ve mekansal ayrışma kavramları irdelenerek, bu süreçlerin temel dinamikleri anlaşılmaya çalışılmıştı. Kentleri yeniden biçimlendiren bu süreçle birlikte toplum da giderek tüketim toplumu olarak tariflenmeye başladı. Önceki bölümde sosyal ve mekansal ayrışmayı hazırlayan ortam olarak tüketim toplumu içinde konut edinme davranışlarının nasıl değiştiği de ele alınmaya çalışıldı.

Tüketim toplumu olarak günümüz toplumu, yeniden basitçe tariflemek gerekirse, kendi içindeki katmanlı yapıya uygun olarak, her bir katmanın diğerlerinden farklılaşma çabasıyla birlikte, kendi gibi olanlarla bir türdeşlik içine girme eğiliminde olduğu bir yapı sergilemektedir. Tüketim kalıpları (biçimleri), her zaman, yukarıdan aşağıya (üst sınıflardan alt sınıflara doğru) süzülerek işlemektedir, yani moda olan, itibar ve prestij simgesi olarak sunulan her gösterge, öncelikle üst sınıfları hedeflemekte ve daha iyisi çıktığında, eskiyen gösterge ucuzlayarak alt sınıflara süzülmemektedir (Baudrillard, 2004). Bununla birlikte, tüketimin göstergelerine sahip olma amacının, toplumsal statü açısından her zaman aşağıdan yukarıya hareketi amaçladığı görülmektedir; yani bu göstergelere sahip olmakla sınıf atlamak asıl hedeftir. Tüketim artık basitçe ihtiyaçların karşılanması için değil, toplum içindeki konumu pekiştiren statü simgelerinin edinilmesi amacı ile gerçekleştirilen bir edimdir. Bu edimler aynı zamanda yaşam tarzını oluşturan ve simgeleyen bir bütünü oluşturmaktadır.

Konut tüketimi de artık günümüzde, yaşam tarzı ile birlikte ele alınması gereken bir olgudur. Eskiden konutun belirlediği yaşama biçimi ailevi süreklilikten kaynaklanan yere bağlılık ve aidiyet duyguları ile tanımlanabilirken, günümüzün hem yatay hem düşey hareketli toplumunda aidiyet ve kimlik, konutun içinde bulunduğu alanın isminden ve prestijinden

kaynaklanmaktadır ve günümüzde prestije ilişkin göstergeler piyasalar tarafından yönlendirilmektedir. Dolayısı ile kişiler daha prestijli, daha elit kimlikle paketlenen bir alanda yaşama imkanına kavuştukları anda, daha önce yaşadıkları yeri kolayca terk edebilmektedirler, çünkü erişebildikleri bu yeni konut alanında yaşıyor olmak, toplumsal statülerini yükseltecektir.

Sınıfsal ayrışmanın tüketim toplumu dinamikleri ile karşılıklı etkileşimi içinde açıklanabilecek bu olgu, kentlerin kimliksiz, toplumdaki bireyler gibi birbirinden ayrı ve izole birimlere bölünmesi sonucunu doğurabilmektedir. Böylece “yer”ler, sürekli anlam değiştirirken, pazarlama konusu olabilmekte, üretilen yaşam tarzı kurgusu içinde dışa kapalı, dışlayıcı ve ayrımcı hale gelebilmektedirler. Bu yerler, üretilen yaşam tarzı kurgusu çerçevesinde bir yandan kentin oluşturduğu artık nostaljik olan üst kimliği olumlu yönleri ile kullanırken, diğer yandan o kentin gerçek yaşam düzenini reddedebilmektedirler. Yerlerin pazarlanabilir hale getirilmesinde en önemli araç, onları bir kimlik paketi ile sunmaktır, bunun için en sık başvurulan metafor ise “mahalle” olma iddiasıdır.

Bu bölümde, daha önce açıklanan çerçevede ortaya çıkan dışlayıcı konut alanları ele alınacak, sonraki bölümde ise mahalle ve topluluk kavramları irdelenecektir. Bu bölümde sonradan ve tek defada, paket bir yaşam çerçevesi sunmak üzere üretilen ve yine bir mahalle ve topluluk kimliği oluşturma iddiası ile pazarlanan kapalı siteler ele alınacaktır. Bu alanlar, üst sınıf kimliği ve tüketim taleplerinin karşılıklı etkileşimi içinde yaratılmaktadır.

2.1. KAPALI SİTELER

2.1.1. Kapalı Sitelere Kavramsal Yaklaşımlar

Kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hanehalklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmektedir. “Tarz”ı ön plana çıkaran bu yaşama alışkanlıklarının ise toplumun ayrışması ve yeni tüketim eğilimleri etkisi ile oluştuğu kabul edilmektedir. Le Goix (2003: 2), kapalı sitelerin “emlak sanayisi tarafından üretilen tüketim malları olarak görülmesi gerektiği” yorumunu yapmaktadır.

Kapalı sitelerin 1980’ler sonrası ekonomik dönüşümlerle ortaya çıktığı belirtilmektedir. Low, kapalı sitelerin Amerika’da ortaya çıkış nedenlerini küresel ekonomi ile bağlantıları dahilinde yorumlamaktadır:

Küreselleşme ve ekonomik yeniden yapılanma mevcut toplumsal ilişkileri zayıflatmış ve toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlayan geleneksel yöntemlerin bozulmasına katkıda bulunmuştur. Toplumsal denetim mekanizmaları ve polis ya da okullar gibi, bunlarla bağlantılı kurumlar, artık etkili araçlar olarak görülmemektedir. Yerel denetimdeki bu bozulma, bazı mahalle sakinlerini tehdit ederken, kapalı siteler yaşanabilir ve toplumsal olarak kabul edilebilir bir seçenek haline gelmiştir (Low: 2004: 17).

Gelir dağılımının yeniden biçimlenmesi ile zenginleşen gruplar, kendilerini toplumun diğer kesimlerinden, kentin geri kalanından ayıran ve üretilmiş bir kimlik şemsiyesi altında toplanmak için, kapalı sitelere çekilme eğilimi içine girmişlerdir. Bunu fark eden emlak ve inşaat piyasası ise oluşturulan bu tüketici kesime hitap edecek konut alanları üretmeye girişmişlerdir. Kapalı sitelerin, “yaşam tarzı” kurgusu ile serbest piyasa dinamikleri içinde oluşturulduğu ve zengin gruplara pazarlandığı, bunun için bir tüketici

kitlesinin yaratıldığı belirtilmektedir (Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002; Blakely ve Snyder, 1999; Low, 2004; Maxwell, 2004; Wu, 2004).

Kapalı sitelerde yer seçenlere bakıldığında, özellikle servis ve finans sektöründe çalışan; orta ve üst gelir grubundan eğitilmiş ailelerin bu konutları tercih ettikleri görülmektedir. Bu siteler aile konutları ve aile yaşamına odaklı olarak tasarlanmakta, kişisel gelişim ve yeniden üretim süreçlerine yönelik olarak barındırdıkları aktivitelerin, aile yaşamı ile örtüşmesine dikkat edilmektedir. Aile yaşamı ile özdeşleştirilen banliyö yaşamı gibi, bu siteler de hem kişisel alan hem de grup etkinlikleri açısından farklı ihtiyaçları karşılayacak biçimde tasarlanırken, özellikle çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili donatılara da yer vermektedir. Bu süreç, Blakely ve Snyder, (2003) tarafından banliyöleşme eğiliminin bir parçası olarak görülmektedir.

Kapalı sitelerin sunuluş ve pazarlanma biçiminde iki temel özellik görülmektedir. İlki güvenlik, ikincisi ise bu sitelerin belli bir yaşam tarzını, elitliği ve prestiji temsil ediyor olmalarıdır. Bu “elit” kimliği oluşturan temel özellik, kapalı sitelerin genelde kentten uzakta ancak karayolu ulaşım bağlantıları ile otomobille kente kolay erişilebilen, kentin karmaşası, trafiği ve gürültüsünden arındırılmış, doğal bir çevrede, belli bir tüketici grubuna yani “elit azınlığa” hitap eden yerler olarak tasarlanmaları ve bu şekilde pazarlanmalarıdır (Öncü, 1999, Bali, 1999 ve 2002; Blakely ve Snyder, 1999). Kapalı sitelerin sunumunda etkili olan üçüncü özellik ise aşağıda daha detaylı ele alınacağı gibi, ülk değerinin korunmasıdır (Davis, 1992).

2.1.1.1. Kapalı sitelerin topluluk temelli kavramlaştırılması

Blakely ve Snyder (1999), Amerika’da kapalı siteler üzerine yaptıkları kapsamlı araştırmada, siteleri topluluk oluşturma, komşuluk birimi ve yer ile ilişki çerçevesinde ele almışlar; bu sitelerin 3 türünü ortaya koymuşlardır. Bunlardan ilkinin *yaşam tarzı toplulukları*, ikincisini *elit gruplar* ve üçüncüsünü, *kurtarılmış bölgeler* olarak adlandırmışlardır. Bunların ilk ikisi çok benzer

nitelikler taşıırken, üçüncüsü hem ardında yatan nedenler hem de mekansal açıdan ilk ikisinden farklılaşmaktadır.

Yaşam tarzı toplulukları, sundukları güvenliğin yanı sıra içerdikleri belli boş zaman geçirme ve kültürel aktiviteler dolayısıyla belli yaşam tarzını simgelerler; 'Country Club'lar ya da emekliler için oluşturulan sitelerde olduğu gibi. En eski örnekleri, emekli olmadan önce yazları geçirmek için kullanılan boş zaman değerlendirme olanakları ile donatılmış olan kapalı sitelerdir. Emekli olanların giderek buralarda tüm yıl yaşamaya başlayanlaması ile buraları sabit konutlar olarak kullanılmaya başlanmışlardır. Bunlara dahil olanlar, kendilerini aynı yaşam tarzı ve beğeniyi paylaştıkları korunaklı ve tanımlı, belli bir gruba ait hissetmektedirler. Bu siteler, tasarımları ve sunumları açısından bir mahalle kimliği ve kurgusu üzerine odaklanmaktadır. Blakely ve Snyder, bu siteleri de üç türe ayırmışlardır: emekli toplulukları, golf ve boş zaman olanakları sunan topluluklar ve banliyö yeni kenti. Bunların her biri, hitap ettikleri kitleye göre farklı boş zaman olanaklarını barındırmaktadırlar (Blakely ve Snyder, 1999: 39).

Yazarlar, yaşam tarzı sitelerinin boş zaman olanakları ile donatılmış olmasını "cennete açılan kapılar" sloganı ile vurgulamaktadırlar; boş zaman olanaklarının bu türün ayırıcı yanını oluşturduğunu ve bu sitelerin tasarlanıp pazarlanmasının ardında yatan temel motivasyonun giderek büyüyen "boş zaman tüketim toplumunu sermayeye dönüştürmek" olduğunu belirtmektedirler (Blakely ve Snyder, 1999: 46). Bu siteler bir topluluk ve ortak alanlar etrafında kurgulanmış olsalar da bu siteler içinde topluluk ruhunun tam olarak gelişemediği, bunların yapay olarak geliştirilen alanlar oldukları, mahremiyet ve kişisel alanın topluluk yaşamının önüne geçtiği, site yönetimine katılımın düşük seviyelerde kaldığı belirtilmiştir (Blakely ve Snyder, 1999: 71-72).

Kapalı sitelerin ikinci türü, *elit gruplarıdır*. Bunlar daha çok üst gelir grubunun ve süper zenginlerin yaşadığı, prestij simgesi olan kapalı sitelerdir. "Elit

gruaplarda ortak değerler, ekonomik sınıf ve statüye dayalıdır” (Blakely ve Snyder, 1999: 74). Yazarlar bu türün geçmişinin, ondokuzuncu yüzyıl sonuna, kentin zengin kesimlerinin ve sanayi baronlarının kendilerini avam kalabalığına kapatmalarına dek gittiğini belirtmektedirler. Günümüzde de aynı dinamiğin etkili olduğu ileri sürülmektedir; burada yaşayanlar, kendilerini toplumun geri kalanından korunması gereken, farklı ve özel kişiler olarak gördükleri için bu alanlara yerleşmektedirler.

Bu alanlar da yaşam tarzı sitelerinde olduğu gibi, prestij ve elit yaşama, farklılaşmaya vurgu yapmaktadırlar; ancak ikisi arasındaki fark içerdikleri boş zaman olanaklarından kaynaklanmaktadır. Elit siteler, içerdikleri boş zaman olanakları ile değil, sağladıkları mahremiyet ve kişisel alana vurguları ile ayrılmaktadır.

Yazarlar elit siteleri de gelir grubuna göre üç alt bölüme ayırmışlardır: ilki, zengin ve ünlülerin yerleştiği alanlar, bunlar gelir sıralamasında en üst uçta yer alırlar. İkincisi, en üst yüzde beşe giren zenginlerin yerleştiği alanlar ve üçüncüsü, orta sınıf için kurulan dışlayıcı yerleşmelerdir (Blakely ve Snyder, 1999: 75).

Bu siteler de yine güvenlik ve prestiji ön plana çıkarmakta, bir mahalle kimliği ve sundukları ayrıcalıklı olanaklar ile pazarlanmaktadır. Güvenlik, bu sitelerde yaşayanlar için olmazsa olmaz koşuldur. Bu sitelerin amacı, içinde yaşayan elit grubu kentin geri kalanından tümüyle ayırmaktır. Ancak bu sitelerde yaşayanların bir topluluk yaşamı oluşturamadıkları, yazarlar tarafından dikkat çekilen bir noktadır (Blakely ve Snyder, 1999: 98).

Kapalı sitelerin üçüncü türü ise tümüyle güvenliğe dayalı olarak kurulmuş olan *kurtarılmış bölgeler* ya da *güvenlik bölgeleri* diye adlandırdıkları yerlerdir (security zone communities). Bunlar genellikle kent içi alanlarda belli sokak girişlerinin bariyerlerle kapatılması ile çevrilen ve kapatılan konut bloklarıdır. Bu üçüncü türe Türkiye’de sıklıkla rastlanmasa da, Amerika’da yerel

yönetimlerden alınan izinler çerçevesinde oluşturulabilmektedir (Blakely and Snyder, 1999). Aynı şekilde Çin'deki kapalı sitelerin oluşumunda da önemli bir yöntem olduğu ve yerel yönetimler tarafından desteklendiği ifade edilmiştir (Miao, 2003).

Üçüncü türe ilişkin kavramlaştırmada Blakely ve Snyder (1999: 99), bu türü "korku adacıkları" olarak adlandırarak diğer ikisinden ayrı bir yere koymaktadırlar. Bu alanlar, kent içindeki belli bir alana girişi belirleyen sokakların sonradan bariyerlerle, bazen de güvenlik görevlilerinin tutulması ile kapatılması yoluyla, orada yaşayan insanların kendi inisiyatifleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Yazarların bu türü diğerlerinden ayrı bir yere koymada göz önüne aldıkları ölçütler, yaşam tarzı ve elit sitelerin kapılarının baştan oluşturulmasına ve bu şekilde pazarlanmasına karşın, bu alanların artan suç korkusu dolayısı ile sonradan kapatılması; kişilerin alanlarını terk etmek istemedikleri ve mevcut mahallelerini korumak için bu yola başvuruyor olmaları; bu alanda yaşayanların alt ve orta sınıfa mensup hanehalklarından oluşmasıdır (Blakely ve Snyder, 1999: 99-100).

Yazarlar bu türü de kapatılma biçimine göre kendi içinde üçe ayırmışlardır: erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar (city perches), erişimin kısıtlandığı kent dışı alanlar (suburb perches) ve kısıtlı erişimi olan alanlar (barricade perches).

Erişimin sınırlandırıldığı alanlar ve kısıtlı erişimi olan alanlar ile yaşam tarzı ve elit toplulukların ardında yatan motivasyonlar arasında benzerlik olduğu belirtilmiştir: denetim, mahremiyet, güvenlik ve korku. *Güvenlik bölgelerindeki* farklı durum, burada yaşayanların kendi mahallelerinde ya da etraftaki mahallelerden yayılan korku, suç ve trafiğin baskısını hissederek kapılar ve barikatlar kurma yoluyla kendi alanlarındaki denetimi ele almak ya da geri kazanmak için inisiyatif almalarıdır (Blakely ve Snyder, 1999: 120). Bu durumda mahalle bir tüketim metası olmaktan öte; hem ortak bir alan, hem de ortak kader anlamlarını kazanmaktadır (Blakely ve Snyder, 1999: 121).

Erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar (city perches) sosyal konut projelerinde ve oldukça düşük gelir grubunun yaşadığı mahallelerde, yerel yönetim, polis ve halkın biraraya gelmesiyle çeteleri, uyuşturucu ticaretini ve diğer suçları denetim altına almak için parmaklıklar, kapılar ve denetim noktaları oluşturma yoluyla oluşturulmaktadır. Bu tür yerlerde duvarlar ve kapıların maliyeti çoğunlukla yerel yönetim ya da resmi konut otoritesi tarafından karşılanır, ancak girişim her iki taraftan da gelebilir. Her durumda, bu türlü yapılan duvarlar, dekoratif olmaktan çok zorunluluk olarak görülmektedir (Blakely ve Snyder, 1999:102).

Erişimin sınırlandırıldığı banliyöler (suburban perches) ise kente yakın banliyöler ya da küçük kentlerdeki orta sınıf evsahiplerinin kapılar yaptırmaları yoluyla oluşturulmaktadır. Yakınlardaki mahallelerdeki yüksek suç oranlarından ya da yalnızca demografik değişimden ve artan şiddetin bir gün kendi kapılarına erişebileceğinden korkmaktadırlar. Birçok örnekte, dramatik değişimler eskiden homojen ve huzurlu olan (ilk kuşak=inner-ring) banliyölerini değiştirmeye başlamıştır. Burada yaşayanların birçoğu suç korkularını yenmek için iki seçenekleri olduğunu düşünmektedir: ya daha uzaktaki bir yere taşınmak ya da son çaba olarak sosyal ve ekonomik hiyerarşi içindeki yerlerini korumak için mahallelerini dışarıya kapatmak. (Blakely ve Snyder, 1999: 108).

Kısıtlı erişimi olan alanlar (barricade perches), yine kent içinde görülmektedir. Bir mahalleyi parmaklıklar ve kapılarla tümüyle kapatmak çoğunlukla mümkün değildir. Kamuya ait sokaklar özelleştirilebilir, ancak bunun maliyeti çoğunlukla hem yerel yönetimlerin hem de orada yaşayanların üstlenebileceğinden daha fazladır. Buna benzer kentiçi mahallelerde izlenen taktik genellikle sokaklara bariyerler koymak, ana kesişim noktalarını kapatmak ve bir ya da iki noktayı açık bırakmaktır. Bunlar da diğer güvenli bölgeler gibi, geliştirici (inşaat şirketi) tarafından değil, orada yaşayanlarca yapılır. Bu türlü yerler tümüyle duvarlar ya da parmaklıklarla çevrelenmiş ve

girişlerine kapılar yapılmış olmasa da mümkün olduğunca öyle olmaya çalıştıkları, özelleştirme ve dışlama amaçları aynı olduğu için bunlar da kapalı siteler içinde ele alınmıştır. Diğer türler gibi erişimi kısıtlı alanlar (barricade perch) da normalde kamusal olan alanlara erişimin kısıtlanması amacıyla tasarlanan güvenli yerlerdir (Blakely ve Snyder, 1999:115).

Yazarlar, bu üçüncü kategoriye, güvenlik bölgelerine (kurtarılmış bölgeler) ilişkin yorumlarında, mahalle kavramına vurgu yapmaktadırlar. Bu alanların bazılarının kent içinde soylulaştırılmış olan alanlarda yer aldığını ve mülk değerlerini korumakla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Güvenlik bölgeleri mahallede mekansal denetimin sağlanması için bir savaştır, ancak bu savaşın ardında yatan birçok motivasyon bulunmaktadır. Bazılarında temel amaç rahatlık ve sadece trafiği azaltma isteğidir. Diğerleri, soylulaştırılmış olan alanı korumak, emlak değerlerini artırmak ya da prestij ve seçkinlik arzusuna dayanır. Birçoğu, gerçek sorunların bir yansımasıdır. Seçkin ya da soylulaştırılmış olan mahallelerin kendilerini daha fakir olanlardan ayırma çabaları, demokratik bir toplumda topluluğun ne olduğu açısından sorgulanabilir bir temele oturmaktadır. Ancak aynı zamanda gerçek tehditlere karşı mahallelerini savunmak isteyenlerin çabaları küçümsenemez. Sorunları çözmeye ortak bir çaba göstermektedirler. Üretilen çözüm sorgulanabilir bir etkinlik olsa da mahallenin iyileştirilmesi için topluca gösterilen çaba olumlu bir adımdır (Blakely ve Snyder, 1999:124).

Bu koşullar altında sorgulanması gereken, topluluk ya da mahalle kavramının ikiyüzlülük içinde kullanımınıdır. Mahalle örgütlenmesi dışarı kapalı bir yapı değil, çeşitlilik ve farklılık barındıran bir yapıdır. Bu durumda yaratılan ortam bir mahalle değil, kendi içine kapalı bir topluluktur.

Blakely ve Snyder (1999), kapalı siteleri titizlikle inceledikleri çalışmalarında, kapalı site oluşumunu toplumun bütünü açısından ve mahalle kavramı çerçevesinde değerlendirmişlerdir.

Kapalı sitelerin, belirgin sınırlara sahip olmaları ve evsahipleri birliği, kulüpler ve üyeleri içine alacak şekilde oluşturulmuş diğer araçların sağladığı

avantajlar dolayısıyla, daha yüksek düzeyde topluluk ruhu ya da yakınlık olması beklenir. Ancak böyle olmadığı görülmektedir. Kapalı sitelerin sahip oldukları yapı güçlü topluluk duygusunu destekleyebilecek nitelikte olsa da bunu yaratmaz (Blakely ve Snyder, 1999:135).

Kapalı sitelerin, mahalle ve topluluk kavramlarını hayata geçirememelerinin ardında yatan bazı nedenler olabilir: bu alanlar topluluk ya da mahalle oluşturma değil, kentin olumsuzluklarından kaçma amacıyla kullanılmaktadır; yatırım yapılan mülkün değerini koruması beklenmektedir; bireysel tatmin önplandadır. Toplumsal statüyü ve mülk değerlerini korumak, topluluk yaşamına katılmaktan daha öncelikli konulardır. Setha Low, yine Amerika'daki kapalı siteler üzerine yaptığı çalışmada, bunun sınıfsal bir oluşum olduğunu ve toplumsal statüyü koruma amacı güttüğünü ve yine mülk değerlerini koruma çabasının belirgin olduğunu belirtmektedir:

Kapalı siteler; arttırılmış "güvenlik" önlemleri, kural ve yönetmeliklerin yaptırımının arttırılması ile sakinlerin orta sınıf statülerini destekleme çabasıdır. Çevrenin kural altına alınması, "güzel" tutulması, "güzel" insanlarla doldurulması, konutların el değiştirme değerinin kaybettirmemesi, yüksek mahremiyet sağlamak ve kurallar koymak yoluyla sakinler, ekonomik çöküş ve sınıf konumunun kaybıyla savaşmayı umuyorlardı. Toplumsal ve ekonomik kaygı, orta sınıf sakinlerinin "güvenlik" arayışındaki temel etkenlerdendi (Setha Low, 2004: 173).

Low, kapalı site oluşumunun ardında yatan güvenlik ve toplumsal statüyü koruma kaygılarını sosyal psikoloji alanından bakarak çözümler. Yazara göre, sonradan taşınılan kapalı siteler, çocukluktaki güvenli ev imgesinin muadilidir, buna göre mahallenin nostaljik anlamları önplana çıkmaktadır:

Kapalı site sakinleri çocukluklarının peyzajının fiziksel öğelerini yeniden yakalamayı isterler, diğer insanlar gibi; ancak bu istek, kapılar ve duvarlar arkasındaki yaşamla tanımladıkları güvenliğe duydukları bilinçsizce istekle karışmıştır. Çocukluktaki evi arayış, diğerlerinin yanısıra, bu bilinçsiz çocukluktaki güvenliği arayış haline gelmektedir (Low, 2004: 77).

Yazara göre, kapıların ardına sığınmak, artık oldukça hareketli olan gündelik yaşam içinde sığınılacak, duygusal güvenliği sağlamaya katkıda bulunan bir imgeye sarılmaktır. Dolayısıyla artık her an risk içinde olan, her an krizlerle karşı karşıya kalan kırılğan bir ekonomik dünya ile toplumun birbirinden farklı uçlarda gezinmeye başlayan sınıfsal yapısı biraraya gelince, konut ve çevresindeki güvenliğin hassas bir konu haline geldiğini ileri sürmektedir.

Duygusal güvenlik ile çevre arasındaki bağlantıyı kurmanın bir diğer yolu, ilişkilere dair travma kavramıdır. Herhangi bir travma –kişisel yaralanma, sevilen birinin kaybı, işin ya da iş yerindeki konumun kaybı- ilişkileri farklı düzeylerde bozup kırarak dünyanın güvenli, öngörülebilir, akılcı bir yer olduğu yolundaki temel kabullerin sorgulanmasına yol açar. Kişilerin hayatları mahallenin değişimi, yerinden olması ve bozulmasını da içeren günlük travmalarla devam ettikçe insanlar kendileri kadar evlerinin de tehdit altında olduğunu hissederler. Bu travmaların etkilerine karşı daha güvenli bir yer olarak koruyucu olarak algıladıkları kapıların ve duvarların arkasında evler seçerler (Low, 2004: 90).

Amerika'daki kapalı sitelere farklı kavramsal çerçevelerden bu bakışlar, bulguları açısından ortak noktalar taşımaktadır. Low (2004: 122) da, Blakely ve Snyder gibi, kapalı sitelerin suç oranlarını düşürmediğini ancak kişilerin kendilerini güvende hissetme gereksinimleri ile bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Günümüzde dünyanın giderek daha tehlikeli ve tehditkar bir alan haline geldiği vurgulanmakta, yalnızca konut alanları değil alışveriş merkezleri, ofis binaları, okullar, kamusal alanlar da özel güvenlik şirketlerinin koruması altına alınmaktadır.

Bu çalışmalardan ortaya çıkan bir diğer ortak sonuç da, kapalı sitelerin sosyal açıdan bir ayrışma ortamı oluşturduğu, daha çok mülk değerlerini ve toplumsal statüyü koruma amacı taşıdığı ancak topluluk ruhu sağlama konusunda yetersiz kaldığıdır (Low, 2004: 231-232).

2.1.1.2. Kapalı sitelere kulüp yaklaşımı

Kapalı siteler üzerine yapılan araştırmalarda görülen bir diğer bakış ise, bunların yalnızca üye olanların girebildiği ve üye olanların aidatlarıyla karşılanan kolektif tüketim mekanizması ile çalışan bir kulüp sistemi oluşturduğu yönündedir. Giroir ve Guillaume (2004), kulüp yaklaşımını şu şekilde açıklamaktadırlar:

[Kulüp yaklaşımı] Kentsel alanda, kamusal ve özel alanın değişimini anlamak için uygun bir bakış açısı olarak ortaya çıkmaktadır. *Kulüp servisi* ve *kulüp alanı* kapalı siteler için, sunulan boş zaman olanaklarının (mekan, güvenlik, olanaklar) kolektif tüketime sunulmuş olduklarından dolayı doğrudan özel olarak adlandırılmayacakları fikrine dayanmaktadır. Bunlar özellikle kişilere ya da hanelere ait değil, gönüllü olarak belli bir alanda birarada yaşamayı seçmiş ve sağlanan olanakları kullanmanın –oldukça yüksek- bedelini ödeyebilen azınlığa aittir. Bu anlamda mülkiyet ne tümüyle özel ne de kamusaldır (Giroir ve Guillaume, 2004: 2).

Buna göre, Çin örneğinde, kapalı siteler, seçkin bir azınlığa hizmet eden, ağırlıklı olarak konutlardan oluşan, kentle bağlantısı güçsüz olan adacıklardır. Bu seçkinlerin kentsel ihtiyaçlarının karşılanması, okullar, servisler ve diğer boş zaman etkinlikleri, yalnızca bu site sakinlerinin üye olabildikleri ya da kullanabildikleri alanlarda karşılanarak bir şekilde kulüp ortamı oluşturmaktadırlar:

Bunlar büyük oranda kentten çekilme biçimlerini temsil ederler ve belli sayıda sosyal ihtiyacı, alışveriş, eğitim ya da rekreasyon gibi, ortaya çıkarırlar. Karşılanmayan bu potansiyel ihtiyaçlar, yüksek alım gücü ile birlikte, farklı - az çok benzer olmakla birlikte- alışveriş, eğitim ve eğlence odaklı özel mikro- alanlar üretirler. Bunların çoğu yüksek giriş ücretleri dolayısıyla temelde oldukça ayrımcıdırlar. Kent çevresinde özel takımadalar oluştururlar (Giroir ve Guillaume, 2004: 2).

Wu (2004) da kapalı sitelere iki çeşit açıklama getirildiğini belirtmektedir: “1. çeşitliliğe vurgu yapan postmodern şehircilik altında sürdürülen ‘suç’ söylemi,

ve 2. tüketime kulüp alanına çekilmesi ve Keynezyen devlet sosyal düzenlemelerden elini çekerken birikimin post-Fordist rejimi altında özel yönetimlerin oluşması” (Wu, 2004: 2).

Kulüp yaklaşımı, kapalı sitelere kolektif tüketim üzerinden bir meşruiyet sağlamaya yöneliktir; ancak refah koşullarının gelir düzeyine bağlı olarak belli bir azınlığın tekelinde olduğu da kabul edilmektedir. Burada kulüpten farklı olarak, kapalı sitelerin yayılmasıyla dışarıda kalan mahallelerde yaşayanların gördüğü zarara karşılık, kulüplerin bu türden kamusal etkilerinin olmayışıdır. Yukarıda Wu'nun değindiği gibi, sosyal devletin ortadan kalmasıyla, konut alanlarının belli refah düzeyini sağlayacak donatılardan yoksun kalmasının yarattığı olumsuz ortam ve üst ölçekte refahın dengeli paylaşımının sağlanamaması dolayısıyla ortaya çıkan işsizlik ve evsizliğin yarattığı suç ortamı, kapalı sitelerin ortaya çıkmasını teşvik etmektedir.

Kapalı sitelere kavramsal yaklaşımlarda, birkaç temel ortak noktadan bahsedilebilir: suç korkusu ve güvenlik; prestij, elitlik ve homojen bir topluluk oluşturma; bununla bağlantılı olarak kulüpleşme; ve son olarak mülk değerlerini koruma. Bunların hepsi birbiri ile bağlantılı motiflerdir. Sonuçta, kentlerin nüfus yapısının kültürel açıdan türdeş (homojen) adacıklara bölünmesi eğilimini ve bu eğilimin ardında yatan temel nedenin toplumsal statünün ve mülk değerlerinin korunması kaygısı olduğunu ifade etmektedirler. Belli bir bedeli ödeyebilenlerin dahil olabildiği ayrıcalıklar dünyası olarak pazarlanan kapalı siteler, gelir düzeyine bağlı olarak sosyal ayrışma yarattıkları gibi, kentlerdeki konut alanlarının mekansal erişilebilirliğini de olumsuz olarak etkilemektedirler.

2.2.2. Kapalı Siteler ve Sosyal Ayrışma

Kapalı sitelerin oluşumu kenti nasıl etkiliyor? Burada birkaç sonuçtan bahsedilebilir. İlki, belli bir grubun kendini toplumun geri kalanından yalıtmasıyla oluşan bir sosyal ayrışma süreci ve bunun mekansal ifadesi, ele

alınması gereken en büyük sonuçtur. Çünkü burada dışlamaya dayalı olarak toplumun geri kalan kısmı “öteki”leştirilerek site içinde özelleştirilen kamusal alanlara erişimi engellenmektedir. İkincisi, özellikle kent çevresindeki geniş arazilerin konut kullanımına açılması ile doğal değerlerin, özellikle İstanbul örneğinde kamuya ait olan orman alanları ve su havzalarının yanlış kullanımının ortaya çıkmasıdır. Üçüncüsü otomobile bağımlı bir yaşam tarzı ile otomobil kullanamayan ev hanımları, çocuklar ve yaşlıların bu ortama hapsedilmesi söz konusudur. Dördüncü olarak ise, bu sitelerin ortak servisleri özel sektörden karşılamasıyla yerel yönetimlerle olan bağlarının kopmasının, demokratik katılımı ve yurttaşlık bilincini azalttığı ve yerel yönetimlere vergi vermemek üzere şikayetlerin başladığı ileri sürülmektedir. Bunu nedeni olarak da kamu alanının aşınması ve kamudan alınan hizmetlerin niteliğinin düşmesi gösterilmektedir. (Wu, 2004; Blakely ve Snyder, 2003; Le Goix, 2003; Soja, 2000; Davis, 1992).

Kapalı sitelerin oluşumunda ilk argüman olarak güvenlik ileri sürülmekle birlikte, tetikleyici nedenin “yaşam tarzı ve prestij” olduğu belirlenmiştir. Yukarıda, Blakely ve Snyder’ın (1999) yaptığı sınıflamada yer alan üçüncü kategori olan kurtarılmış bölgeler tümüyle daha çok güvenlik odaklı görünmesine rağmen, orada da dışlayıcı pratikler görülmektedir. Çin’de de güvenliğin, kapalı sitelerin kurulmasında etkin olduğu belirtilmiştir.

Miao’nun (2003) aktardığına göre Çin’deki süreç, özellikle güvenliğin sağlanmasına yöneliktir ve prestij ikinci sıradaki özelliktir. Çin’in dışa açılma politikaları ile gelir dağılımında artan eşitsizlik, güvenliği bir sorun haline getirmiştir. Yerel yönetimler fazla kaynak ayıramadıkları bu sorunun çözümü için belli yapı adalarının etrafının duvarlarla çevrilmesine ve kişilerin kendi olanakları ile güvenlik elemanı kiralamalarına izin verme ve hatta bunu teşvik etme yoluna gitmişlerdir. Ancak bu uygulamaların suç oranlarını düşürmediği, aksine, duvarların çevrelediği, sahihsiz kalan sokakların suç için potansiyel alan oluşturduğu ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, kamusal alanın sahihsiz

kaldığı, öz niteliklerini yitirdiği ve kente pozitif değil, negatif etkide bulunduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Kapalı siteler, boş zaman olanakları yanı sıra çoğunlukla özel okullar, sağlık birimleri ve alışveriş merkezleri ile de donatılarak, kentle “iş yeri” dışında bağlantıları kalmamaktadır. Dolayısıyla kentteki kamusal alanlara katılımdan uzak kalan site sakinleri için, bu sitelerin içindeki “sahte kamusal” alanlar kentsel anlamda çeşitliliği barındıran bir karşılaşma yeri olmamaktadır ve burada yaşayanlar, sosyal olarak yalıtılmış bir hayat sürmektedirler. Blakely ve Snyder, bu durumla ilgili sakıncaları şu şekilde özetlemişlerdir.

Yeni berkitme toplulukları ile ilgili analizimiz birkaç açıdan can sıkıcı. İlk olarak, insanları birbirinden ayıran duvar, cadde örüntüleri ve barikatlar, insanların birbirini anlama ve kendilerini herhangi bir ortak veya kolektif amaca adama potansiyellerini azaltıyor. İkincisi, yurttaşlığın temelleri tam da paylaşımda yatar. Son olarak şiddet ve diğer suç etkinliğinden korunma, büyük oranda yurttaşların aktif uyanıklığına dayanıyor (Blakely ve Snyder, 2003: 66).

Yine aynı yazarların yaptıkları alan araştırmalarından aktardıklarına göre, bu kapalı siteler içinde suç oranlarında bir düşüş gözlenmemiştir ve suçların çoğunluğu oraların sakinleri tarafından işlenmektedir (2003:66).

Kapalı sitelerle ilgili en büyük sıkıntı, sosyal ayrışmanın yaratılması yoluyla, hem kapalı siteler içindeki hem de kentin geri kalanındaki kamusal alanların gerçek kamusal alan olma niteliklerinin ortadan kalkmasıdır. Buralarda geçen sosyal yaşam cemaatleşme olgusu içinde, “kendi gibi insanlarla birlikte olma” isteğine dayanmakta, bu ortamda büyüyen çocukların gelecekteki ise soru işareti olarak kalmaktadır. Kapalı sitelerdeki sokakların canlılığı ile ilgili olarak yapılan bir araştırma, kapalı site sokaklarındaki canlılığın, kapalı olmayan alanlardakine göre çok düşük olduğu bulgulanmıştır (Atkinson ve Flint, 2003:24).

Blakely ve Snyder (1999), Amerika'daki kapalı siteler üzerine yaptıkları çalışmada, kapalı sitelerin suçu çözmediğini, ancak toplumda ayrışma oluşturduğunu belirtmektedirler:

Bu örnekler kapalı sitelerin güvenliğe vurgu yapmasıyla birlikte, duvarların suçu engellemediğini gösterirken, diğer birçok örnek, suç korkusunun yanı sıra "yaşam tarzı ve prestij" in kapalı sitelerin oluşumunda asıl tetikleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Kapılar ve duvarlar, ayrışma yoluyla emlak değerlerinde istikrarın ve yaşam kalitesinin devamlılığını sağlamak için yapılırlar. İstenen bedeli ödeyebilen herkes bir kapalı siteye taşınabilir ve kapılara hemen her düzeyde ücret karşılığında sahip olunabilir. Kapıların, parmaklıkların ve bariyerlerin ardında yaşamayı seçenler ortak motivasyonları paylaşırlar: ayrışma sayesinde korunma (...) ne türden olursa olsun, ayrışmanın olumsuz etkileri vardır. Coğrafi, ekonomik ve toplumsal izolasyon fırsatların azaltılmasına, çöküntünün belli yerlerde toplanmasına, ekonomik krizlerde daha fazla şiddete yol açmaktadır. Ayrışma ve izolasyon, yalnızca toplumun diğer üyelerinden değil, çalışılan işler, kamu servisleri ve iyi okullar açısından da görülür. (Blakely ve Snyder, 1999: 149).

1980 sonrası, üst düzey gelir grubundakilerin gelirlerinin daha da artması, tüketim toplumunun önemli bir kesimi olarak görülüp güdümlenmelerini de kolaylaştırmıştır. Daha önce de değinildiği gibi, kapalı sitelerin yaygınlaşması, konut piyasasının yönlendirdiği talep sayesinde olmuştur. Bali (2002), Keyder (2000) ve diğer bir çok araştırmacı tarafından tespit edildiği gibi, bu tür bir konuta sahip olmak, dünya üzerinde olduğu varsayılan soyut bir üst düzey tüketiciler grubuna dahil olmak ve onlarla aynı yaşam tarzını paylaşmak anlamına gelmektedir.

Pazarlama, reklam ve medya kesiminin yönlendirdiği tüketim alışkanlıkları ile "kendilerini kentin geri kalanından farklılaştırmak" isteyen bir grup için konut tercihi de daha büyük önem taşır hale gelmiştir. Ayşe Öncü (1999), bu durumu "idealinizdeki ev" mitinin oluşturulup, tüketim kültürü çerçevesinde yayılması ile açıklamaktadır:

Tüketim kültürü dediğimiz, çeşitli tutku ve özlemlerin –özgürlük, güzellik, doğa, rahatlık, sevgi gibi- satın alınabilecek ürünlerle eşleşmesi anlamına geliyor. Tüketilen, ürünün kendisi değil, ‘efsanevi’ özellikleri. Günümüzde reklam ve medya endüstrilerinin küresel ölçekte şekillenmesi ile birlikte, çağdaş efsanelerin de akışkanlık kazanıp kültürel sınırları aştığını görüyoruz. (...) Günümüzde yeni olan, ‘ev’in kentsel orta sınıf kültürünün odak noktası olması değil, ‘idealinizdeki ev’ kurgusunun küreselleşme ile beraber, tarihselliğinden arınıp, belli bir zamana ve mekana ait olmayan ‘evrensel’ bir doğruya –mitolojiye- dönüşmesi. Bugünün medyatik kültüründe, ‘idealinizdeki ev’ sözcükleri reklamlarda, televizyonda, dergilerde sürekli üretilen ilintili görüntüleri çağrıştırıyor. Böylece dilde kurulan bağlantılardan çok, görüntüler dolayısıyla gerçeklik kazanıyor (Öncü, 1999: 28-29)

Maxwell (2004) de aynı şekilde, pazarlama tekniklerinin ve tüketim kültürünün kapalı sitelerin tercih edilmesindeki rolünü araştırdığı çalışmasında, kapalı sitelerin nasıl pazarlandığını anlatmaktadır:

Pazarlama malzemesi yer, topluluk ve yaşam tarzını idealleştirir ve tüketim metası haline getirir. Mekanlar, sorunsuz ve hayatın, dışarıdaki dünyanın sorunlu ve itici taraflarından korunmuş olarak sunulurlar. Lüks aktivitelere ve sağlıklı yaşam tarzına, kolayca, bir kapalı siteden ev alınarak girilebilir. Kapalı siteleri pazarlamada kullanılan ve gelecekteki sakinleri cezbeden ortak özellikler; güvenlik ve kapılar, arkadaşlık ve yeni arkadaş edinme kolaylığı, sosyal etkileşim, homojenlik, yaşam tarzı (aktif yaşam biçimi, iyi hayat, sakin, rahat, yavaş, bakım gerektirmeyen), kişisellik ve kendi grubuna ait olmadır. Bunlardan bazıları, plancıların meslek değerleri ile uyuşmaktadır, ancak bazıları ise çelişkilidir. (Maxwell, 2004: 5)

Burada basitçe bir ayrıcalıklar dünyasından bahsedilmektedir ve bu ayrıcalıklar dünyasında gerçek dünyanın, gerçek yaşamın barındırdığı olumsuzluklara yer bulunmamaktadır. Burası bireyin idealize edilmiş yaşamı için her şeyi ile tasarlanmış bir alandır. Bu alana ancak bedelini ödeyebilenler girebilirken, karşılaşmak istenilmeyen hiçbir şeyle karşılaşma olasılığı yoktur. Burası bireyin taleplerinin geride kalan topluma göre yükseltildiği bir alandır.

Wu (2004: 10), Çin örneği üzerinden incelediği kapalı sitelerin, mikro düzeyde orta ve üst gelir grupları için homojen topluluklar oluştururken, kent bütününden bakıldığında düşük sosyo-ekonomik statüdekilerin dışlanmasına ve sosyal ayrılmaya yol açtığını belirtmektedir.

Kapalı site oluşumunun ardında yatan nedenlerden biri güvenlik, diğeri yaşam tarzı ve prestij topluluklarına dair olarak belirlenirken, diğeri bir önemli etkene daha rastlanmaktadır: emlak ya da mülk değerlerinin korunması (Davis, 1992; Blakely ve Snyder, 2003; Le Goix, 2003). Mülk değerlerinin korunması, bazı örgütlenmeler sayesinde olmaktadır.

Özellikle ABD’de, konut sahiplerinin biraraya gelerek oluşturdukları çeşitli birlikler (Homeowner’s Association, Common Interest Development, Property Owners Association, vb.), ev sahiplerinin çıkarlarını korumaya yönelik birliklerdir. Bu birliklerin oluştuğu tüm alanlar kapalı site değildir ancak, kapalı siteler de bu birlik biçimini kullanmaktadırlar. Bu birlikler bir çeşit yönetsel özerklik ile “site” içindeki ortak alanların kurulması, bakımı, güvenliğin sağlanması gibi konularda yerel yönetimlerden bağımsız kararlar alan ve uygulama yapan organlar durumundadırlar (Blakely ve Snyder, 2003, Le Goix, 2003; Atkinson ve Flint, 2003; Soja, 2000; Davis, 1992). Hatta bunların giderek yerel yönetim yapısına kavuşarak tam bağımsızlıklarını ilan ettikleri de görülmektedir (Atkinson ve Flint, 2003: 47).

Mike Davis (1992), Los Angeles’ın tek aile konutlarından oluşan altkentlerinin üç yaşam gerçeği olduğunu belirtir:

İlki, Los Angeles’ta ev sahipleri, çocuklarını severler, ama mülklerinin değerini daha çok severler; ikincisi, Los Angeles’ta topluluk, ırk, sınıf ve özellikle emlak değerlerinin homojen olması demektir; ve üçüncüsü, günümüz güney Kaliforniyasında en güçlü ‘sosyal hareket’ zengin ev sahiplerininkidir: ulusal topluluk ünvanları ya da bölge isimleri ile organize

edilen, konut değerlerinin ve mahalle dışlayıcılığının korunmasına yönelik hareket (Davis, 1992: 153).

Davis'in kavramlaştırmasına göre, Kaliforniya, özellikle Los Angeles'taki banliyö yaşamının (bunun içine kapalı siteleri de dahil etmektedir) üç temel unsuru, ailecilik, sahip oldukları konutun emlak piyasasındaki değerinin korunması, sınıfsal ve ırksal ayrışmanın sağlanmasıdır. Davis'e göre, banliyö yaşamı, bu amaçlara hizmet etmektedir.

Kentsel yayılmayla birlikte, artan kirlilik, suç oranları, kalabalık ve düzgün olmayan yapılaşma, emlak değerlerinin düşmesine yol açmaktadır. Kapalı siteler ise hem kendilerini çevrelerinden ve kentin geri kalanından yalıtarak, hem seçkin bir grubun yaşadığı bir bölge haline gelerek hem de özel yönetimleri sayesinde belli hizmetlerin sunulmasını ve yerleşimin kalitesini garanti altına alarak, site içinde emlak değerlerinin de korunmasını sağlamaktadırlar (Le Goix, 2003; Blakely ve Snyder, 2003; Davis, 1992; Soja, 2000).

Kapalı sitelerin, kendi iç yönetimlerinin bundan sorumlu bir birim tarafından sağlanması, yerel yönetimle ilişkilerini de farklılaştırmaktadır. Yerel yönetimler açısından bakıldığında, otoyol, çöp alanları, temel altyapı hizmetleri gibi ana donatılar dışında, site içinde kalan donatıların tümünün yüklenici tarafından inşa edilmesi, bunların bakımının site yönetimince sağlanması ve bütün bu maliyetlerin son tüketici olan ev sahibine fatura edilmesi dolayısıyla, yerel yönetimler açısından, ilk bakışta avantajlı bir konum sergilemektedir. Ancak buna karşılık, kapalı siteler içindeki ev sahipleri, artan vergileri ödeme konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu durum ABD'de bir anlamda yönetimin özel sektör – kamu sektörü işbirliği ile "kullanan öder" paradigması çerçevesinde paylaşılması olarak da değerlendirilmektedir (Le Goix, 2003: 18). Bununla birlikte, kapalı site yönetimi üyelerinin, kendilerini etkileyecek planlama kararları üzerinde etkide

bulunabilecek nüfuzlu kişilerden oluştuğu ve planlama kararlarını kendi çıkarlarına takip ettikleri de belirtilmektedir.

Yerel yönetimlerin, kapalı sitelerle ilişkisi, konu ile ilgili bir diğer boyutu oluşturmaktadır. Daha önce değinildiği gibi, liberal politikalar güden yerel yönetimler açısından, konut alanlarında yönetimin özerkleşmesi, işlerini azalttığı ya da kolaylaştırdığı gerekçesiyle kabul görebilmekteyken, sosyal politikalar güden yerel yönetimler için engellenmesi gereken bir sorun olarak algılanmaktadır. Planlama disiplini bakış açısından, kentsel kimlik, kamusal alan ve yönetime katılım önem taşıyan noktalar olduğundan, yerel yönetimlerin sosyal politikalar gütmeleri ile oluşturulacak yönetim şemaları önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan İngiltere'den, biri batı diğeri güneydoğu Londra'dan aktarılan örneklerden birinde konut alanları etrafına kapılar inşa etmeye yönelik talepler, yerel yönetimin planlama birimlerince reddedilmiştir (Manzi ve Bowers: 2003). İlk örnekte, alanda hem kapalı site hem de bu alana eklenmiş sosyal konutlar bulunmaktadır. Yazarlar, bu durumun kapalı sitenin oluşumuna izin verilerek sosyal konutların sağlanması yoluyla, sosyal ayrışmayı engellediğini ileri sürseler de aktarılan görüşmeler, sosyal konutlarda yaşayanlar ile lüks konut alanında yaşayanların birbirlerini "öteki" olarak gördükleri ve alanın yönetimine dair yapılan toplantılarda sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

İkinci örnekte ise hikaye, kent merkezine yakın olan Lewisham'da merkezi bölgenin yenileşmesi ve buraya % 30'u sosyal konut olması kaydıyla güvenliği sağlanmış lüks bir sitenin yapılması izninin alınması ile başlamaktadır. Proje tamamlandıktan sonra, lüks konut alanlarında yaşayanlar, alanın tümü için öngörölmüş olan kullanımlara sosyal konutlarda yaşayanların erişiminin kısıtlanmasını sağlamışlar, ancak, kapılar inşa etme talepleri belediyenin planlama birimince, sosyal eşitlik ilkerine aykırı olduğu gerekçesi ile reddedilmiştir. Bu örneklerde de göröldüğü gibi, kapalı siteler ile

yerel yönetimlerin ilişkileri, yerel yönetimlerin aldıkları tavır ve konuma göre farklılık gösterebilmektedir. Daha önce değinildiği gibi, liberalleşen Çin'de kapalı siteler kentlilerin güvenlik sorunlarını kendi kendilerine çözmeleri olarak görülüp desteklenirken, liberal ancak sosyal devlet ile yönetilen bir ülke olan İngiltere'de sosyal eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilebilmektedir.

2.2.3. İstanbul'da Kapalı Siteler

Yukarıda açıklanan çerçeveden bakıldığında, Türkiye'deki durum açısından bir kısım farklılıklar göze çarpmaktadır. İleri kapitalist ülkelerde kapalı siteleri ortaya çıkaran temel faktörün güvenlik, ikincisinin prestij ya da yaşam tarzı dolayısıyla toplumsal statüyü koruma ve üçüncüsünün emlak değerlerini korumak olduğu ileri sürülmektedir. Oysa Türkiye'de suç oranlarının ileri kapitalist ülkelerde olduğu kadar yüksek olmadığı bilinmektedir. İkincisi, Türkiye'deki kapalı sitelerde yaşam tarzı ile elit grupları ayırmak çok mümkün olmamaktadır. Türkiye'deki durum daha çok ithal edilmiş bir yaşam tarzının pazarlanması gibi durmaktadır (Keyder, 2000; Hacısalihoğlu, 2000; Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002). Bu ithal edilmede, küresel medyanın önemli bir etken olduğu, özellikle 1980'lerde renkli televizyonun ve özel kanalların yaygınlaşmasıyla, tektipleşen küresel kültürün aynılaştırıcı etkilerinin tüketim eğilimi ve tercihleri etkilediği belirtilmektedir (Öncü, 1999; Bali 1999 ve 2002; Hacısalihoğlu, 2000; Keyder, 2000).

Çağlar Keyder, Türkiye'de kapalı sitelerin yükselişinin ardında yatan temel nedenin, uluslararası nitelikte yaşam tarzına erişme ideali olduğunu, bu tarz arayışının medya ve pazarlama teknikleri ile tetiklendiğini belirtmektedir:

Dünyaca zengin ve ünlü insanların evleriyle aynı stilde, ithal malı malzemeye uluslararası standartlarda inşa edilmiş büyük villaların, lüks apartman dairelerinin reklamı, çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapıyordu. En cazip reklam da bu maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından yalıtılmış mekanlarda yaşanabileceğiydi. Bu sitelerin her biri

kendine yeterliydi: alışveriş merkezleri, kulüpleri, hatta okulları vardı. Üstelik, şehrin bütün pisliğinden, kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürdürmek mümkündü (Keyder, 2000: 186).

Yeni zenginlerin kapalı sitelerde toplumdan ayrı bir yaşam sürme eğiliminde olması yeni bir tür “gettolaşma” hareketi olarak da yorumlanmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2000: 106). Burada dikkat çekilen bir diğer nokta, “konut”un yani aile yaşamının hijyenikleştirilmesidir (Öncü, 1999). Her konutun kendi bahçesinin olması, hobi odalarının konut donatımının bir parçası olması, içinde bulunulan konut çevresinin belli bir elit kesimden oluşması, yüksek teknoloji güvenlik sistemleri ile korunma, toplumun ve kentin geri kalanından kopuşu simgelerken, diğer yandan bu sitelerin hepsi, “kente otomobille kolay erişilebilecek” bir konumda, otoyol bağlantıları üzerinde ve yakınında yer seçmektedirler.

İbikoğlu (2003), güvenlik nedeniyle kapalı sitelerde yaşamayı, suç ve suçlu ile mücadele açısından nedenleri çözmek yerine saklanma davranışı olarak nitелеmekte; muhafazakar ve pragmatik bir çözüm olarak yorumlamaktadır. İbikoğlu’na göre bu eğilim, üst gelir gruplarının kendilerini hapisanelere kapatmasıdır, çünkü “o yüksek duvarlar, o dikenli teller, o kameralar şimdiye kadar cezaevlerinin değişmez öğeleriydiler” (2003: 68). Aynı şekilde Davis de bu eğilimi kamusal alanda da yaygınlaşan gözetim teknolojileri ve güvenlik önlemleri ile birlikte “hapisanelerin mimari açıdan estetik nesnelere olarak doğallaştırılması” olarak adlandırır (Davis, 1992: 310). Daha önce değinildiği gibi, bu kapılar ve sıkı güvenlik önlemleri, aslında prestiji sağlamaya ve içeridekileri dışarıdakilerden zihinsel olarak ayırmaya yönelik bariyerler oluşturmaktadırlar.

Türkiye’de merkezden uzakta yer seçen kapalı siteler ve uydu kentler üzerine yapılan iki çalışma, burada yaşamayı tercih edenlerin tüketim kültürü etrafında odaklandığını, kendilerini kentin karmaşasından ve kaba saba kalabalıklarından farklılaştırmak istediklerini ve gerçekten de kendilerini

kültürel ve sosyal açıdan bu kentleşememiş kalabalıklardan farklı gördüklerini belirtirken, site içi sosyal yaşam hakkında çelişkili sonuçlara varmaktadırlar (Ayata, 2003; İpek, 2003)

Ayata (2003: 50), bu çalışmasında, çalışmayan kadınların eve kapanmalarının olumlu sonuçlarının olduğunu, dekorasyon dergilerini takip ederek evlerinin dekorasyonu ile ilgilendiklerini ve bu yolla simgesel sermayelerini yükselterek “toplumda” saygınlık kazandıklarını belirtmektedir Ayata (2003: 44):

Özellikle görece yaşlı ve çalışmayan ev kadınları yaşadıkları çevrede kültürel farklılıkların asgari düzeylerde kalmasından da yararlanarak güçlü arkadaşlık bağları geliştirebiliyorlar. Tenis, yürüyüş, bisiklete binme, sinemaya gitme, briç partileri ve karşılıklı ev ziyaretleri gibi değişik faaliyetler düzenlemek için kendi aralarında ilişki ağları kuruyorlar. Çocukları oynarken sohbet eden, beraberce onları baleye, buz patenine, basketbola ve jimnastiğe götürün çalışmayan anneler için çocuklar sosyalleşme açısından önemli bir vesile olmaktadır,

tesbitinde bulunurken, yazının sonunda kendisiyle de çelişerek, “bireyleri sürekli gözetleyen, kusur arayan ve kötü niyetli dedikodular yapan mahalle havası da uydu kent ortamında önemli ölçüde ortadan kalkmaktadır. Bireyler birbirlerine karşı daha mesafeli ve kapalıdır, genel beklenti herkesin kendi işinde gücünde olması yönündedir” (s. 51) sonucuna varmaktadır.

Bu araştırmada soruya açık pek çok taraf bulunmaktadır: Mahalle örgüsünün nasıl kötü niyetli olduğu, kendi evlerinin dekorasyonu ile ilgilenen ev hanımlarının nasıl olup simgesel sermayelerini arttırdıkları, “toplumsal” saygınlık kazandıkları ve yürüyüşlerde karşılaştıklarında derin bağlar kurabilen bu kişilerin nasıl olup gerçekte diğerlerine kapalı ve mesafeli insanlar olabildikleri gibi.

Buna karşın, İpek, Ankara çevresinde yer alan uydu kentlerdeki sosyal yaşam üzerine yaptığı araştırmada, şu tespitlerde bulunmaktadır:

Uydu kent, en azından şimdilik, günlük yaşama yeni bir şey eklememektedir. Bu konuda bir değişim yaşayan bireyler açısından bu durumun muhtemelen taşınma öncesinde de istendiği ve planlandığı, hatta bu isteğin taşınma gerekçeleri arasında yer aldığı düşünülmektedir. Doğaya dönük etkinlikler, spor, çocuklar ve yetişkinler açısından organizasyonlar oluşturma gibi, bireysel keyifler günlük yaşam içinde çok fazla yer almamaktadır. Günlük yaşamı etkileyen unsurların başında ise alışveriş ve ulaşımda yaşanan güçlükler gelmektedir ki Ankara’da sayıları hızla artan ve uydu kent yakınlarına doğru kaymaya başlayan büyük alışveriş merkezlerine doğru olan eğilime, uydu kentlilerin daha kolay ayak uydurması, bu konudaki talebe işaret etmektedir (İpek, 2003: 282).

Rıfat Bali (2002) ise, kapalı sitelere yaratılan talebin, tamamen 1980’lerde yeni ekonomik politikalara geçilmesiyle türeyen yeni zengin kesim sayesinde olgunlaşan tüketim toplumu oluşturmaya yönelik çabaların ve yüceltilen Amerikan tarzı yaşam biçiminin bir sonucu olduğunu söylemektedir. Buna göre, bu sitelerdeki konutlar, yaşam tarzı ile birlikte pazarlanarak, bir “ayrıcılık dünyasına adım atma” ile özdeşleştirilmektedir. Bali, Kemer Country özelinde, buradaki cemaatleşme olgusuna dikkat çeker:

Site sakinlerine ayrıcalık ve aidiyet duygusu verebilmenin çaresi, daire sakinlerini sadece kendilerine ait müstesna bir dünyaya adım attıklarına ikna etmektir. Bunun için de sitede yaşayacakların seçkin ve belli bir refah düzeyinin üstünde kişiler olmasına dikkat edildi. Seçkinler, kendi kültür ve gelir düzeyinde kişilerle bir arada olmayı tercih ettiklerinden komşu adaylarını beğenmedikleri takdirde satışı veto etme imkanlarına sahiptiler. Bunun sonucunda bu yeni yerleşimlerde adeta bir cemaat, en az iki olumlu referans eşliğinde üye olunabilen bir seçkin sosyal kulübü havası yaratıldı (Bali, 2002: 118).

İstanbul’da kapalı sitelerin hızla yaygınlaştığı görülmektedir. 2000 yılında yayımlanan çalışmada Hacısalihoğlu İstanbul’da toplam 30 adet kapalı siteden bahsederken, daha yakınlarda, 2004 yılında yapılan araştırmaya dayanan yüksek lisans tezinde bu sayı (Gülümser, 2005) 96 olarak

belirtmiştir. Daha yakınlarda yapılan bir çalışmada ise İstanbul'daki planlı konut alanlarının % 20'sinin kapalı sitelerden oluştuğu belirtilmektedir (Özkan ve Kozaman, 2006). Günümüzde, İstanbul'da kapalı sitelerin yer seçimine bakıldığında, bunların daha çok İstanbul'un kuzey ormanları içinde, Çekmeköy, Göktürk, Zekeriyaköy gibi beldelerinde, kıyı alanlarına yakın manzara avantajı olanların daha çok Beşiktaş, Üsküdar, Beykoz ilçelerinde Boğaz sirtlarında ya da kentin Marmara kıyılarında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte kent içinde daha merkezi alanlarda da kapalı siteler yer almaktadır (Özkan ve Kozaman, 2006; Çınar, Çizmeci, Köksal, 2006). İstanbul'da kapalı sitelerin oluşumunu tetikleyen nedenlerden birinin de deprem tehdidi altında bulunan yıpranmış konut stoğuna karşın, düşük yoğunluklu, az katlı, müstakil yapıları dolayısıyla yeni inşaatların vadettiği güvenlidir, bu bazı sitelerin reklam kampanyalarında da yerini almıştır.

Günümüzde kapalı sitelerin yeni biçimi, kentin yeni merkezi olan Maslak aksında yer seçen ve "yuppie" kuşağı hedefleyen rezidanslardır. Rezidanslar da yüksek güvenlik önlemleri ile korunurken, otel hizmeti veren konutları ve ofislerle birlikte barındırdıkları alışveriş merkezleri, spor salonları ve kent merkezinde olmalarının avantajları ile düşeyde yoğunlaşan kapalı siteleri andırmaktadırlar.

Buraya kadar aktarılan çerçeve içinde kapalı siteler, sosyal ayrışma ve kent yaşamı açısından şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Dışlamaya dayalı olarak çoğu kez cemaatleşme kavramı etrafında homojen toplulukların oluşması,
- Tüketim toplumunun bir işlevi olarak sınıfsal ve kültürel kimliklerin oluşturulması yoluyla piyasa tarafından tetiklenmesi,
- Sosyal ayrışmanın mekansal açıdan da keskinleştirilmesi,
- Otomobil odaklı bir yaşamın kurulması,
- Sosyal olarak izole yaşam biçimlerini desteklemesi,
- Mekansal yapılanma dolayısı ile geçirgenliğin azaltılması.

- Kamu olanakları kullanılırken, kamunun uzun vadeli çıkarlarına aykırı davranılması: kentsel yayılma, su havzaları ve orman alanlarının yağmalanması, planlama sürecine özel çıkarlara yönelik müdahale edilmesi.
- Belli bir alan içindeki kamusal alanların yarı özel hale getirilmesi ile kamusal alanların aşınması,
- Kamu servisleri yerine özel servislerden yararlanılması ile yerel yönetime katılımın giderek gereksiz görülmesi,

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, aşağıda, kapalı sitelerin kamusal alan, toplumsal yaşam, komşuluk birimi ve kentin mekansal gelişimi açısından yol açtığı sonuçlar tablolştırılmıştır (Tablo 2.1). Buradan çıkan sonuç, özet olarak, kapalı sitelerin yaygınlaşmasının kamusal alanı, mahalleyi, toplumu ve mekanı parçalarken, doğal alanları hızla tüketmesidir.

Tablo 2.1. Kapalı Sitelerin kamusal alan, sosyal ayrışma ve komşuluk birimi açısından özellikleri

Alanlar	Kapalı Siteler
Kamusal alan	Kamusal alanı parçalar ve özelleştirir
Toplumsal açıdan	Toplumda homojen adacıklar oluşturarak toplumun geri kalanını dışlar
	Küresel tüketim kültürü ile desteklenir
	Sonradan, tek defada kurularak sahte bir topluluk kavramı etrafında örgütlenir
	“Kendi gibi olanlar” ile birlikte olma eğilimi ile açıklanır
Komşuluk birimi	Mahallelerin toplumsal açıdan homojen parçalara ayrılmasına yol açar
	Sahte mahalle kurgusuna dayanır
	Banliyöleşmenin devamıdır
	Topluluk oluşturmada esas emlak değerlerini korumak ve kendi gibilerle birlikte olmaktır
Mekansal açıdan	Kent dışında yayılmayı teşvik eder
	Düşük yoğunluklu arazi kullanımını teşvik eder
	Doğal değerler için tehdit oluşturur
	Kent mekanındaki geçirgenliği engeller

2.3. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde kapalı site olgusunun ardında yatan nedenler ve ortaya çıkardığı sonuçların, literatürdeki kuramsal çalışmalar ve alan çalışmalarının sonuçları üzerinden, hem dünya hem de Türkiye örnekleri açısından irdelenmesi hedeflenmiştir.

Sonuçları açısından bakıldığında, kapalı sitelerin toplumsal açıdan “sosyal ayrışma”ya yol açtıkları tesbiti yapılmaktadır (Blakely ve Snyder, 1999; Calderia, 1999; Low, 2004; Davis, 1992). Kapalı sitelerde sosyal ayrışma istenen ve kapalı site mantığının doğal amacı olan bir sonuç oluşturmaktadır. Sonuçta bu alanlarda yaşayanlar tarafından “kentten kalabalığından uzak olmak” asıl hedeflerden birini oluşturmaktadır.

Sürecin özellikle sosyal açılardan kent yaşamına olumsuz etkileri olduğu göze çarpmaktadır. Ancak, konuya yaklaşımlar açısından da farklılıklar görülmektedir. Bir kısım yazarlar kapalı sitelerin serbest piyasa koşullarında tercihe bağlı olarak, arz-talep dengesine göre geliştiğini iddia ederken (Arıkoğlu, 2003: 72; Kazmaoğlu, 2003: 75), diğer bir kesim, bu oluşumun denetim altına alınması gerektiğini, toplumun mikroalanlarda etnik ve sınıfsal olarak ayrıştığını ve bölündüğünü, dolayısıyla sosyal sorunların ve çatışmaların ortaya çıkması potansiyelini güçlendirdiklerini ileri sürmektedirler (Davis, 1992; Blakely ve Snyder, 1999; Öncü, 1999; Soja, 2000; Hacısalihoğlu, 2000; Kurtuluş, 2003).

Burada dikkate değer bir nokta, hem yandaşların hem karşıtların zaman zaman “demokrasi” argümanını kullanmalarıdır. Kapalı sitelerin, piyasa koşullarında doğal olarak ortaya çıktığını iddia edenlerin dikkat çektikleri nokta, demokratik bir ortamda bunun kaçınılmaz ve tercihlerin engellenemez olduğudur. Yani demokrasi gereği engellenmemesi gerektiğidir. Karşı çıkanlar ise yine aynı argümanı tersten kullanmaktadırlar. Kapalı konut sitelerinde yaşayan insanların yerel yönetimlerin verdikleri hizmetleri

reddetmeleri, “öteki” yani potansiyel suçlu olarak olarak gördükleri insanların erişimini sınırlamaları demokrasiyi engellediği için sosyal çatışma tehlikesi oluşturduklarını ileri sürmektedirler. Bu durumda “demokrasi” kavramının kendisi sorgulanmalı ve bunun yerine belki de toplumsal sözleşmenin yıpranması, toplumsal birliğin aşınması konulmalıdır. Sonuç açısından bakıldığında kapalı siteler demokrasi süreçlerinden değil, serbest piyasa koşullarının liberal ortamından beslenmektedirler. Dolayısıyla bu durumu demokrasi argümanı yerine şehircilik alanında aidiyet kavramının oluşturulması süreçlerinin gözden geçirilmesi ve yeniden ele alınması ile yorumlamak mümkündür. Toplumsal birliği sağlamada “aidiyet” hissinin geliştirilmesi önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, mahallenin toplumsal ve mekansal bir örgütlenme biçimi olarak önemi artmaktadır.

Kapalı sitelerin rağbet görmesinin, toplumsal ayrışma, prestij sağlama ile birlikte anılan bir diğer nedeni de mülk değerlerinin dolayısıyla toplumsal ve sınıfsal statünün korunmasına yaptığı katkı olduğu ileri sürülmektedir. Kapılar ardında, belli olanaklar kuşanması ve sürekli bakımının sağlanması dolayısıyla “iyi bir yatırım” olarak görülen kapalı siteler, gerçekte yoksulluğun kentin başka bölgelerinde odaklanmasına yol açarak mekansal ve sosyal ayrışmayı keskinleştirmeye katkıda bulunur.

Küreselleşme sürecinin ve postmodern akımların yerelliğe yaptıkları vurgu ve ulusal kimlikleri aşındırmalarının, bu toplumsal birliği de çözdükleri iddia edilebilir. Eleştirel Teori içinde Horkheimer’in kitlesel tüketim kültürünün kişileri kitlesel hareket etmeye yönlendirirken toplumdan ve toplumsal kimliklerden kopardığını; aynı şekilde Lefebvre’in toplumun dağıldığını ve bireyciliğin öne çıktığını 1960’larda vurgulaması bu çözüme sürecinin ilk habercileri olarak görülebilir (Horkheimer, 2002; Lefebvre, 1998a). Bununla birlikte, küresel tüketim kültürü, konut üretim ve tüketim süreçleri üzerinde etkili olmakta, toplumsal aidiyet duygularını ve toplumsal üstkimliği zayıflatırken, sınıfsal kimliklerin prestije eşitlenerek önplana geçmesine yol

açmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, ideal ev, yaşam tarzı ile sınıfsal farklılaşma temaları çerçevesinde konut ve çevresi önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak küresel tüketim kültürü ve bireyin toplumdan ayrışması, kimliklerin aşınması, yeni gösterge ve kimlik arayışı süreçlerinde tüketimin ön plana çıkması, konut tüketiminde de tercihleri etkilemektedir. Yaşam alışkanlıkları ve tüketim eğilimleri küreselleşmenin kültürleri benzeştirme / aynılaştırması sürecinden en fazla etkilenen alanlar olmuştur. Bu durum, dünyanın farklı yerlerindeki kapalı sitelerde kullanılan konut tiplerinin ve tanıtım broşürlerinde yer alan tanımlamaların, sahip oldukları boş zaman olanaklarının benzerliğini açıklar. Hepsi de farklı bir yaşam tarzı ile birlikte kente kolay erişim sunduğunu iddia eden kapalı siteler, aslında hep aynı şeyleri vaat etmektedirler.

Konuyla ilgili olarak tartışılan diğer nokta ise ortak “mahalle” ya da “topluluk” dolayısıyla “aidiyet” oluşturma vurgusudur. Ancak sonradan oluşturulan bu sitelerde “mahalle” kavramı Michael John’un (2004) belirttiği gibi, sahte bir vurgudur. Çünkü özüne bakıldığında mahalle, sonradan isimlendirilen, sonradan kimlik verilmeye çalışılan bir yer değil, kuşaklar arası süreklilik ile oluşan kendi kimliği dolayısıyla “mahalle” bütünlüğüne ulaşmış bir yerdir. İkincisi, bu sitelerde yaşayanların vakitlerini burada geçirmedikleri, çalışma, eğlence, arkadaş ve eğitim çevresinin buraların dışında olduğu tesbitidir. Dolayısıyla, bu alanlarda mahallede yer alan yüzyüze ilişki biçiminin gelişmediği belirtilmektedir. Üçüncü nokta ise bu yerlerde oturanların gittikçe daha homojen topluluklar olma eğiliminde olmalarıdır. Kapalı sitelerde yaşamayı seçenler, homojen ve tanımlı bir grup içinde toplumun geri kalan kısmından ayrı yaşamayı tercih ettiklerini baştan belirtmektedirler.

Mekansal açıdan bakıldığında kapalı siteler, yüksek yoğunluklu tipleri bulunmakla birlikte, genellikle villa tipi konutlar olarak inşa edildiklerinden, kentsel yayılmayı teşvik ederek, kent çeperlerinde yer alan doğal alanları özellikle orman alanları ve su havzalarını tehdit etmektedirler. Genelde

orman, deniz ya da göl manzarası gibi doğal özelliklerini de pazarlama konusu yapan villa tipi kapalı siteler, bu tür koruma alanlarına kimi zaman yasa dışı yollarla girerek, kimi zaman da yasadaki açık noktaları değerlendirerek doğal alanları yok etmektedirler. İstanbul özelinde ise kentin lineer gelişimi ile kontrol altında tutulan orman alanlarına doğru yayılmanın artık önlenemediği, kentin ekolojik sürdürülebilirliğinin bundan büyük ve geri dönüşmez kayıplar aldığıdır.

Kapalı siteler sonucunda ortaya çıkan yaşam alanları, toplumsal yaşamdaki bölünme ve farklılaşma, aynı zamanda benzerleri ile birlikte olma talebini ortaya çıkardıklarından dikkatle ele alınması gereken konulardır. Kamusal alanın aşınması, toplumun geri kalanına karşı duyarsızlığın ve umursamazlığın gelişmesi hatta hemşehrilerin kaçınılması gereken potansiyel suçlular topluluğu olarak algılanması, toplumsal yaşamda çatışmalara ve kamu alanının giderek daha fazla parçalanmasına yol açacaktır. Bunun engellenmesi için geliştirilebilecek stratejilerin araştırılması, önem taşımaktadır.

Sonraki bölümde, günümüzde komşuluk biriminin nasıl ele alındığı incelenerek, kavram kapalı siteler ve sosyal ayrışma açısından irdelenecektir.

BÖLÜM 3. KOMŞULUK BİRİMİ

Bu bölümde, konut alanlarının üzenlenmesinde önem taşıyan komşuluk birimine güncel yaklaşımlar ele alınmaya çalışılarak kapalı siteler ve sosyal ayrışma açısından komşuluk birimi tartılacaktır. Komşuluk birimi ya da mahalle, kent planlama disiplini açısından konut alanlarının sosyal ve mekansal organizasyonunda temel öğeyi oluşturmaktadır. Literatürde komşuluk birimi (neighbourhood unit) olarak geçen bu organizasyonel birim, Türkçe’de tek başına “mahalle” kavramı ile anlatılabilmektedir.

Perry ve Chicago okulunun 20. yy.ın ilk çeyreğindeki çalışmalarından bu yana, komşuluk birimi kent planlama literatüründe ve uygulamalarında, toplumla birlikte mekanın örgütlendiği bir birim olarak önemini korumaktadır. Son dönemde geliştirilen bir kuram olarak yeni şehircilik (new urbanism) akımında da komşuluk birimi, özellikle banliyölerin (ya da altkentlerin) tasarlanmasında, düşük ya da orta yoğunluktaki kentlerin mekansal ve sosyal örgütlenmesinde temel birim olarak ele alınmaktadır.

Günümüzde kentlerde yer alan istihdam biçimi ve niteliğinin dönüşümü, işlevsel ve ekonomik alandaki değişiklikler ile birlikte toplumsal yapının ve nüfus yapısının değişimi, daha önceki bölümlerde açıklanmaya çalışıldığı gibi kentlerin mekansal örgütlenme biçimini de etkilemektedir. Yeni eğilimlerle birlikte, sosyal konumdaki farklılaşmalar, mekansal anlamda da karşılık bularak, kentin mekan organizasyonunda birbirine kapalı konut alanlarının oluşturulmasına yol açmaktadır. Bu kavramsal çerçeve, daha önceki bölümlerde detaylı olarak açıklanmıştı. Burada mahallenin bu yeni yapılanmadan nasıl etkilendiği üzerinde durulacaktır.

Günümüzde, mahalleler içinde birbirinden duvarlarla ayrılmış bir takım siteler, sokakların iki yanında uzanmakta, ancak mahalleyi oluşturan o sokaklarla sitelerin içinde yaşayanlar bir ilişki kurmamaktadır. Gerçek mahalleleri mekansal olarak parçalayan bu tür alanların bir mahalle ya da topluluk kimliği

oluşturma iddiasıyla ortaya çıktığı da görölmektedir. Mahalle kavramı çoğu yerde yalnızca zorunlu bir yerel yönetim birimini oluşturmakta ya da yalnızca bir isimlendirmeden ibaret kalmakta, ancak toplumsal ve mekansal anlamlarından kopmaktadır. Mekan kullanımındaki bu değişimler, daha önce belirtildiği gibi, daha üst ölçekte meydana gelen ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yeniden yapılanmanın getirdiği dönüşüm ile artan sosyal ayrışma ve mekansal parçalanmadan en fazla etkilenen yerlerden birisi de konut alanları yani mahalleler olmuştur.

Güvenlik takıntısının toplumda genellik ve bir tür meşruiyet kazanmasıyla birlikte, alışveriş merkezleri, kamusal alanlar, ofis binaları hatta okullar ve üniversiteler 24 saat gözetim altında tutulan, girişi engellenmiş yerler haline gelirken, konut alanları ve mahalleler de bu durumdan nasibini almıştır. Günümüzde sosyal olarak ayrışmış toplum, bu yapısına uygun mekansal biçimlenmeyi de üretmekte, konut alanları serbest piyasa koşullarının belirlediği çizgide, toplumsal vicdan ve sorumluluktan yoksun olarak yapılanmaktadır. Yeni kurulan konut alanları üye olmayanın içeri giremeyeceği bir kulüp gibi dışarıya kapanırken, kendisine mahalle isimleri de seçebilmektedir. Bu durum, mahallenin nostalji kokan, sevimli bir kavram olarak pazarlama stratejileri içinde yerini almasına yol açmaktadır.

Kavramsal açıdan bakıldığında komşuluk birimi ya da mahallenin, nostaljik ve şirin bir yere gönderme yapmanın ötesinde anlamları ve işlevleri bulunmaktadır. Mahalle, konut alanlarının yönetimsel, toplumsal ve mekansal örgütlenmesinde tutarlı bir birim sunmaktadır. Son zamanların revaçta konut mekanlarından olan kapalı siteler, mahalle kavramı ile nerede örtüşmekte, mahalle birimi ile nasıl bir ilişki içine girmektedir?

Bu bölümde, önce komşuluk birimine kavramsal yaklaşımlar irdelenecektir. Daha sonra komşuluk biriminin sosyal ayrışma ve kapalı sitelerle etkileşimi daha önceki bölümlerde ele alınan kavramsal çerçeve içinde değerlendirilecektir.

3.1. Komşuluk Birimine Kavramsal Yaklaşımlar

Komşuluk birimi (mahalle) organizasyonunun dört temel boyutu vardır: yönetimsel, toplumsal (sosyal), hizmet ve işlevlere ilişkin ve son olarak fiziksel ya da mekansal anlam bütünlüğü. Mahalle gerçekte, bu dört alanda belli bir kimliği ve işlevi olan bir “yer”i ifade etmektedir. Mahalle her şeyden önce toplumsal bağlar ve ilişkiler içinde tanımlanmaktadır. Konut alanlarını oluşturan en küçük topluluk birimi, kendi içinde mekansal bir bütünlüğü ifade ederken, aynı zamanda bilişsel kavramaya, giderek kentin kavranmasına da izin verir. Dolayısıyla planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından konut alanlarının ele alınmasında önemli bir veri alanı olmakla kalmaz, temel birim konumuna da kavuşur.

Günümüzde komşuluk birimi topluluk ve yer kavramları ile birlikte ele alınmaktadır. Topluluk (community) oluşturmanın yeri olarak komşuluk birimi, sosyal açıdan kısıtlar ve fırsatlar sunmaktadır. Topluluklar kavramsal olarak bazen etnik, dini ya da sınıfsal kökene dayanabilirken, çeşitliliği destekleyici de olabilmektedirler. Ancak topluluklar her zaman mekan temelli olmak zorunda değildir. Konut alanlarındaki topluluklar ise çoğu kez buldukları “yer” ile birlikte adlandırılmakta, belli bir coğrafya üzerinde konumlanmış olan komşuluk (mahalle) birimi ile örtüşmektedir.

Knox ve Pinch, mahallelerin farklı biçimlerde ele alınabileceğine dikkat çekerler, bunların bir bölümü mahallenin topluluk ilişkileri açısından nasıl tanımlandığına dair, diğer bir kısmı ise mahallenin örgütlenmesine ilişkindir:

Samimi (Immediate) mahalleler (küçük, birbiriyle örtüşen, formel gruplar, kurumlar ve organizasyonlar yerine kişisel ilişkilerle karakterize olurlar), *geleneksel (traditional)* mahalleler (yerel olanakların paylaşılması ve yerel organizasyonların birlikte kullanılması ile biraraya gelen sosyal etkileşimle karakterize olurlar), *yüzeysel (emergent)* mahalleler (büyük, çeşitlilik gösteren ve düşük düzeyde sosyal etkileşimle karakterize olurlar). Mahallelere yaklaşımda bir diğer yol, *işlevlere* odaklanmaktır. Mahallelerin

varoluşsal (existential) işlevleri (kişilerin aidiyet duyguları ve etkin bağları ile ilgilidir), *ekonomik (economic)* işlevler (tüketim düzeni), *yönetimsel (administrative)* işlevler (örgütlenme ve kamu servislerinin kullanımı), *konuma ilişkin (locational)* işlevler (konumun sağladığı maddi ve sosyal faydalarla ilişkilidir), *yapısal (structural)* işlevler (kentsel tasarımın sosyal sonuçları ile ilişkilidir), *siyasi (political)* işlevler (yerel konuların açıkça ifade edilmesi ile ilgilidir) ve *sosyal yeniden üretim (social reproduction)* işlevi (kentleşmenin daha geniş siyasi ekonomisi ile ilgilidir) (Knox ve Pinch, 2000: 257).

Bu farklı yaklaşımların barındırdığı çeşitlilikten, mahallelerin yalnızca ikamet edilen bir mekan olmanın çok ötesinde işlevler sunduğunu ve toplumsal örgütlenmede bir temel oluşturduğunu çıkarılabılırız. Knox ve Pinch'in kavramlaştırmasında iki temel kategori ortaya çıkmaktadır; buna göre mahalle hem toplum ya da topluluğun kendi içindeki ilişki biçiminin tanımlanmasına yönelik bir birim hem de topluluğun yer ile ilişkisi üzerinden ortaya çıkan faydalara yönelik işlevsel bir birim olarak ele alınmaktadır.

Topluluğun tanımlanması, yaşam alanı ve örgütlenme biçimi olarak mahalle, topluluk – yer – yaşam çevresi arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Yönetim ve yönetim açısından kentlilerin biraraya gelmesinde, siyasi ve demokratik katılımı; toplumu ya da topluluğu oluşturan bireylerin aidiyet gibi kişisel ilişkiler geliştirmesinde; rekreasyon, spor alanları, çocuk oyun alanları, günlük alışveriş gibi topluluğu oluşturan bireylerin yeniden üretimini sağlayan servislerin mekansal organizasyonunda mahalle, planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından özel önem sunmaktadır.

Bu kavramsal çerçevede, mekan – topluluk ilişkisinin düzenlenmesinde “yer”, kendine özgü nitelikleri ile kültürel ve tarihi sürekliliği barındıran bir yapıya da sahiptir. Belli bir coğrafi alan olarak yer, kültürel ve tarihi özelliklerden ve özgünlüklerden beslenmektedir. Günümüzde ise kentsel mekanın yeniden üretiminde bu durumun, mekanın ve toplumun aleyhine işlediğini

söyleyebiliriz. Günümüz kent mekanının üretiminde, tarihi süreklilikten çok sermayenin dolaşımı dikkate alınmakta; mekan ancak pazarlanabilirliği, yani tüketim nesnesine dönüştürülebilirliği oranında kazandığı maddi değer üzerinden toplumsal bir değere kavuşmaktadır. Hakkı Yırtıcı (2005), kapitalist sistemin egemen olmasıyla birlikte, kentlerin de dönüştüğünü anlattığı “Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi” isimli çalışmasında, yer ile mekan arasındaki ilişkinin koptuğundan, mekanın bağlamından çıkarak yalnızca tüketilen ve tüketimin örgütlendiği türdeş bir nesneye indirgendiğinden bahsetmektedir:

Sermaye mekanın bulunduğu “yer”leri dönüştürür, bir mekan ölçeği olarak “yer”in coğrafi ve kültürel karakteristiklerini barındıran fiziksel mekan düşüncesini yerinden eder. Sermaye, mekanı kendi gereklilikleri doğrultusunda dönüştürür, yeniden düzenler, mekanın diğer bölgeler ile olan farklılığını kendi karlılığı üzerinden, ekonomik kriterler temelinde yeniden tanımlar (Yırtıcı, 2005: 93).

Bu durumdan geniş çerçevede tüm kentin ve konut alanlarının, dar anlamda ise mahallelerin üretimi ve yeniden üretimi de nasibini almaktadır. Eski mahalleler, toplumsal ve kültürel, hatta mekansal sürekliliğini koruyamayan yerler haline gelirken, yeni üretilen konut alanları da türetilmiş bir takım “değerler”in yeniden gündeme getirilmesi ile pazarlanmakta, tüketim nesnesi haline gelmektedir. Dolayısıyla, özellikle kapalı siteler örneğinde, mahalle üretilmiş bir isim olarak, mekanın pazarlanmasında kullanılan bir etikete dönüşmektedir. Burada mahalle olmanın fiziksel özellikleri devreye girmektedir. Bu konuya, ileride kapalı siteler ile mahalle kavramı arasındaki ilişkinin tartışıldığı bölümde, daha detaylı olarak yer verilecektir.

Mahallelerin fiziksel kuruluşu çoğu kez yürüme mesafesi ile tanımlanmaktadır. Yeni şehircilik akımının teorisyenleri, Duany ve Plater-Zyberk (2003) ortaya attıkları mekansal ve toplumsal örgütlenmenin temeli olarak üç fiziksel öge tanımlamışlardır: mahalle, bölge ve koridor. Bu düzene

göre mahallenin mekansal örgütlenmesindeki temel ilkeler şu şekilde tanımlanmıştır:

(1) Mahallenin bir merkezi ve sınırı vardır, (2) mahallenin optimum büyüklüğü merkezden çevreye çeyrek mildir, (3) mahalle aktivitelerin dengeli bir karşımına sahiptir: konut, alışveriş, çalışma, öğretim, ibadet ve rekreasyon, (4) mahalle, yapı alanları ile trafiği, sokakları birbirine bağlayan ağ içinde yapılandırır, (5) mahalle, kamu alanlarına öncelik ve kamu binalarına uygun konumlar sağlar (Duany ve Plater-Zyberk, 2003: 209).

Yeni Şehircilik akımındaki bu temel ilkelere göre mahalle, kendine yeterli bir sosyal ve mekansal organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Sosyal olarak temel servislerin bulunabildiği, bireysel yeniden üretime ve gelişime imkan sağlayan, sosyal ilişkilerin gelişmesi için gereken mekansal kurguya sahip bir temel birim olarak ele alınmaktadır mahalle.

Mahallenin optimum büyüklüğü olarak tanımlanan alan, yürüme mesafesi ile belirlenen ve kişinin kendi başına deneyimleyebileceği bir alanı tanımlar. Bu tanımlı alan, bir merkezinin ve sınırının olması ile bilişsel kavramaya imkan verirken, aidiyetin gelişimine de imkan verir. Konut alanlarının içinde yer alan çalışma, öğretim, ibadet, rekreasyon gibi temel işlevler, kendine yeterli bir yaşam alanı oluşmasını sağlar. Mahalle, ulaşım akslarına ve noktalarına kolay erişimle bağlanır; böylece başarılı bir kentsel yaşam için anahtar sayılan kentsel çeşitliliği ve kolay erişimi sağlarken dışarıya kapalı mekansal ve fiziksel kurgu engellenmiş olur. Kamu binalarına tanınan öncelik ile toplumsal eşitliğe katkıda bulunmuş olur.

Yeni şehirciliğin tanımladığı bu ilkeler, sosyal çeşitlilik, erişim, kişisel ihtiyaçların tanımlı ve belli bir yer içinde karşılanmasına hizmet eder. Bunu yaparken, dışarıya kapalı bir mekansal kurgu yerine, ana ulaşım arterlerine kolay erişilebilirliğin sağlandığı, dolayısıyla erişilebilirliği kuvvetli bir yapılanma öngörür. Yeni şehircilik akımı gelenekselcilik, büyük kenti dışlama,

yalnızca banliyöye hizmet etme açılarından eleştirilmiş olsa da, mahalle birimini yeniden yorumlarken kullandığı ilkeler açısından dikkate değerdir*.

Bournville Trust'ın yüzüncü yıl kutlamaları kapsamında Joseph Rowntree Foundation desteğinde Central England ve Birmingham Üniversiteleri Bournville'i de içine alan altı mahallede çalışmalar yapmış; başarılı olarak değerlendirilen mahallelere ilişkin olarak temel özellikler ortaya konmuştur (Groves, vd, 2003). Buna göre;

- Sosyal konutların yüksek oranda bulunduğu, hem ev sahiplerinin hem de kiracıların yaşadığı mahalleler başarılı (successful) mahallelerdir ve farklı konut sunumu sağlarlar. Konut sahipliğinin karma olması, iyi bir mahalle yaşamında etkilidir, ancak tek başına yeterli değildir.
- Başarılı mahallelerde de sorunlar görülebilir, ancak (sosyal) değişimleri sindirebilirler (absorbation).
- Bournville'in popüler ve sürdürülebilir olmasının bazı temel nedenleri vardır: kaliteli doğal çevre, iyi tanımlanmış ve uyumlu genel planlama çerçevesi, yapılı çevrede mimari kalite, sosyal olarak karma bir topluluk, sürekli mülk yönetimi kapasitesi, mahalle yönetimine topluluğun pozitif ilgisi.
- Sosyal ağların kolektif değeri ve bu ağların ortaya çıkardığı insanların birbirlerine yardım etme (sosyal kapital) eğilimi, mahallelerin ve onların kaynaklarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu durum sosyal kapitali güçlendirme stratejileri için ipuçları içermektedir.
- Topluluğun değişimi sindirme kapasitesi, topluluğun sürdürülebilirliğinde temel önem taşımaktadır.

Yukarıdaki örneğin de gösterdiği gibi, mahalle içindeki sosyal ilişkilerin kapasitesi, mahalle açısından temel başarı göstergesi olmaktadır. Dolayısıyla mahalle fiziksel bir birim olmakla birlikte, sosyal bir birimdir ve bu sosyal

---

* Yeni Şehircilik akımına yöneltilen eleştiriler ve bu eleştirilere verilen yanıtların ayrıntılı değerlendirilmesi için bakınız: Kelbaugh, D. (2004) "The New Urbanism", *Readings in Planning Theory* (second edition) içinde, ed.s S. S. Fainstein ve S. Campbell, Blackwell Publishing, ss: 354-361.

ilişkilerin niteliği ile anlamlıdır. Komşuluk birimini mekansal ve sosyal örgütlenmede kullanmanın nedeni, planlama açısından mekansal olarak tekrarlanabilecek bir birim üretmenin ötesinde, topluluğu güçlendirmek ve geliştirmek, çeşitliliği ve dayanışmayı zenginleştirecek ilişki biçimlerine izin verecek olanaklarla donatmak, sosyal ilişkilerin güçlenmesine imkan verecek bir fiziksel kuruluş yaratmaktır. Bu yüzden fiziksel açıdan yürüyüş mesafeleri, bisiklet yolları, parklar ve benzeri ortak alanların yanısıra konutların birbirleri ve sokakla ilişkileri de önem kazanmaktadır.

Williams (2005: 197), mahallenin fiziksel kuruluşu ile mahallelinin (topluluğun) kendi içindeki etkileşimi üzerindeki etkileri üzerine bir çalışma yapmıştır. Buna göre, topluluk bağlarını geliştirmede, diğerleri ile fiziksel yakınlığın (proximity) topluluk bağlarını güçlendirmede önemli olduğu belirtilmiştir. Sıra evlerde ortada oturanların uçta oturanlara göre, çok katlı binalarda ise merdivene yakın olanların diğerlerine göre daha fazla sosyalleşme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Aynı şekilde kamusal mekanlarla olan ilişkide yarı özel alanların bulunmasının da sosyal ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Buna göre mahallenin mekansal kuruluşunda, konutların birbirleri ile ilişkileri, topluluk ilişkilerinin biçimlenmesinde önem taşımaktadır.

Mahalle, hem topluluğa dair hem de mekansal çağrışımlar yüklenirken topluluk, sosyal ilişki biçimi ile ilişkili bir kavramdır. Blakely ve Snyder (1999: 34), bu ilişkiyi şöyle ifade etmişlerdir: “Bir topluluk anlamında mahalle, karşılıklı sorumluluk, yüksek etkileşim ve ortak bir ruh duygusu içerir”. Topluluk, kişinin üyesi olması dolayısıyla aidiyetinin bulunduğu bir gruba belirtir. Mahalle ya da komşuluk birimi, bir topluluğun yaşadığı coğrafi alan olarak tanımlandığında sosyal bir içerik kazanmış olur. Bu tanımlama, mahallede yaşayanları bütünleştirir ve kendilerini bir yer ile tanımlamalarına olanak sağlar.

Blakely ve Snyder’e göre, topluluk, tüm toplumu kuran ve oluşturan bir birim olarak oluşturdukları birlik, aidiyet ve kimlikle önem kazanmaktadır; bu önem

paylaşıp aktarıldıkça büyümekte ve köklenmektedir. Yazarlar, topluluğu şu şekilde yorumlamaktadırlar:

Topluluk, paylaşmayı çağırır: genellikle paylaşılan bir coğrafi alan, paylaşılan deneyimler ve sosyal ilişkiler ve hatta paylaşılan gelenekler, kurumlar, ortak hedef ve amaçlar, siyasi ya da ekonomik yapılar. Yalnızca topluluk duygusu değil, bir yerdeki toplumsal yaşama katılımı, hatta belli bir alan içinde yaşamaktan kaynaklanan ortak kader duygusu dolayısıyla genellikle siyasi ve ekonomik yaşama katılımı da çağırır (Blakely ve Snyder, 1999: 32).

Mahalleyi oluşturan genel özellikleri gözden geçirecek olursak, mahalle birimi, belli ve tanımlı, kendi içinde yeterli gündelik işlevlere (yönetim, eğitim, rekreasyon ve dini yapı) sahip bir alan üzerinde yaşayan bir topluluğu belirtmektedir. Topluluk ve yer yani mahalle arasındaki ilişkinin kurulması bakımından daha önce belirtildiği gibi tanımlı bir fiziksel mekan kuruluşu önem taşımaktadır. Bu mekansal kuruluşun sınırları çoğu zaman, merkezinde ortak aktivitelerin (çoğunlukla dini-kamusal-ticari yapılar ve alanlar) bulunduğu, büyüklüğü yürüme mesafesi ile tanımlanan bir alan ile belirlenmektedir. Ancak günümüz yeni yerleşmelerinde bu mekansal kurgunun yerini bulmadığı, yere dair toplumsal aidiyet ve kimliğin oluşması için uygun ortamların çoğunlukla yaratılmadığı görülmektedir.

Günümüz yaşamında mahalle kurgusunun bozulmasında bazı etkenler söz konusu olmaktadır: ülke genelindeki ekonomik isikrarsızlık dolayısıyla taşınmaların ve yer değiştirmelerin çok olması, mekandaki kişi yoğunluğunun yüzyüze ilişki geliştirmeyi engelleyecek kadar yüksek olması, çocukların gittikleri okulların aynı mahalle içinde yer almaması, çalışma ve ev arasındaki ulaşımda geçen zamanın komşuluğa vakit ayırmayı kısıtlı hale getirmesi, vb. Bu etkenler dolayısıyla, günümüzde, mahallenin sosyal ortamında bozulmalar gündeme gelmektedir. Artık mahalle kavramı ve ilişkileri, toplumdaki genel yozlaşmanın da etkisi ile bir nostalji duygusu ile anılan,

özlem duyulan ve ancak dizi filmlerde gündeme gelen bir olgu haline dönüşmektedir (Tanrıöver: 2002).

Bu gelişmelere paralel olarak mahalle, zamanın yaprakları içinde idealize edilmiş şekli ile artık kendi içine kapalı sitelerde bir “yaşam tarzı” olarak sunulan bir etiket haline gelmektedir. Ancak günümüzde görülen site ya da toplu konut türü yerleşmeler, mekansal ve toplumsal açıdan mahalleye has ilişkileri kurmada çoğu kez başarısız kalmaktadırlar. Geleneksel kent dokuları ise çoğu kez konut dışı kullanımların baskısı ile mahalle karakterini kaybetmekte ya da rant baskısı dolayısıyla nüfusun sürekliliği sağlanamadığı için yere ait kültür korunamamakta ve aidiyet bağları kırılabilmektedir. Dolayısıyla günümüzde “mahalle” filmlerde ya da pazarlama stratejilerinde nostaljik bir etiket olarak farklı biçimlerde kullanılabilir.

Osmanlı mahallesinin tek genel gerçekliği, kolektif kimlik haline gelmesini pekiştiren toplumsal bir düzen içinde yer almasıydı. Gözlemlediğimiz somut mahalleler ve mahalleliler ise bir ucunda “ötekileştirdiği kişileri dışlayan bir biz”, diğer ucunda ise “farklıları/farklılıkları kendi arasında barındırabilen bir topluluk” bulunan bir yelpazenin iki ucu arasında kalan alanda, değişik şekillerde tavır alabiliyorlardı (Tamdoğan-Abel, 2002: 69)

Ancak tüm bu olumsuz gidişe rağmen, mahalle yaşamının toplumsal ilişkiler açısından kapalı ve içe dönük bir yapı ya da dışa açık ve çeşitlilik barındıran yapılar üretmede belirleyici olarak ele alındığı görülmektedir. İleride izlenebileceği gibi, alan araştırması yapılan mahalleye ilişkin çalışmada da bu duruma ilişkin ipuçları elde edilmiştir.

3.2. Komşuluk Birimi ve Sosyal Ayrışma

Alansal açıdan tanımlı bir yer olarak mahalle, toplumsal ayrışmaya yol açar mı? Mahalleler nüfus açısından her zaman homojen birimler midir? Yoksa mahalleler, farklı kesimlerin “yere” bağlı olarak geliştirdikleri ortak bir yaşama alanı mıdır? Yukarıda mahalleye ilişkin kavramsal açıklamalarda,

mahallelerin homojen nüfus yapısından çok heterojen nüfus yapısına sahip olduklarında ideal yaşam alanları olacakları ifade edilmişti. Mahallelerin örgütlenme biçimi göz önüne alındığında, merkezinde kamusal alanlar, yani bir eğitim kurumu, yönetsel birim ve dini birim olduğundan bahsedilmişti. Mahalle yerel düzeyde spor, rekreasyon, alışveriş gereksinimlerini karşılayacak düzeyde bir örgütlenmedir. Dolayısıyla ayırıcı değil, birleştirici ve daha çok sosyal ihtiyaçların yerel düzeyde karşılanması mantığı ile kurulur. Bazı durumlarda, komşuluk birimi ya da mahalle dini ve etnik izler taşıyabilse de, bu mahallenin temelini oluşturmaz. Ancak komşuluk birimi dini ya da etnik temelli kurulmuş olsa bile, bu durum orada ayrımcılık ve dışlamanın olmasını gerektirmez.

Sosyal ayrışmanın ya da toplumda diğerlerine karşı duyarsızlığın olduğu durumlarda, topluluklar ve mahalleler, dışlayıcı olabilirler. Middleton, Murie ve Groves (2005: 1715), sosyal kapital ve mahalleyi ele aldıkları çalışmalarında NIMBY (Not In My BackYard) aktivistlerinin, kendi toplulukları açısından önemli olduğunu düşündükleri konularda koruma amaçlı güçlü sosyal ilişkiler geliştirebildiklerini, ancak bunu yaparken dışladıkları kişilerin çıkarlarına zarar verdiklerini belirtirler. NIMBY davranışında tepki çeken nokta, kendi çıkarlarını koruyan grubun, bilincinde olmalarına rağmen, diğerlerinin çıkarlarına aykırı davranışları ve yaptıklarının sonuçlarını umursamamalarıdır. Maxwell (2004), bu durumu kapalı sitelerde görülen bir davranış türü olarak örneklemektedir. Adından da anlaşıldığı üzere, sorunu çözmek adına yalnızca kendi alanlarını korumayı düşünürken, diğerlerinin göreceği zararı göz ardı eden bir davranış biçimidir: “benim arka bahçem dışında herhangi bir yer”. Aslında sorun çözülmek yerine, daha uzakta başka bir yere transfer edilmektedir. Kapalı siteler de özellikle suç konusunda, kendi kapılarını kapatarak, suçu dışarda bırakmaya çalışmakta, ancak suç ortadan kaldıracak organizasyonlara gitmemektedirler.

Komşuluk birimini daha çok fiziksel özellikleri ile tanımlayan Duany ve Plater-Zyberk, ideal komşuluk birimi ya da mahallede, işlevler gibi toplumsal açıdan da çeşitlilik olması gerektiğini savunurlar:

Komşuluk biriminin çeşitlilik sunan aktiviteleri, zengin iş adamından öğretmene ve bahçivana kadar farklı gelir gruplarına hitap eden çeşitli konut tipleri içermelidir. Çoğunlukla gelir grubuna göre ayrılmaya uğramış banliyöler, toplumun her kesimine hitap etmez. Gerçek mahalle, bir dizi erişilebilir konut alternatifi sunar: tek aile konutlarıyla birlikte stüdyo evler, altında dükkan olan apartmanlar, alışveriş ve işyeri binalarına bitişik apartmanlar. Daha sonra saydığımız tipteki konutlar, kullanımların titiz ve hijyenik ayrımının imkansız hale getirdiği altkentlerde görülmeyen geçiş alanlarıdır (Duany ve Plater-Zyberk, 2003: 210).

Kentlerin dışında yer alan konut sitelerinde ya da altkentlerde, “gerçek” mahallenin olmadığını belirten yazarlara göre, mahalle toplumsal açıdan da farklılık ve çeşitliliğin bulunduğu yerdir. Böyle olması kamusal alanın çeşitliliğini ve anlamını güçlendirir. Hatta yukarıda kısaca bahsedilen Bournville örneğinde olduğu gibi popüler bir mahallede yer alan karma mülkiyetli yapı, mahallenin sosyal çeşitliliğini de sağlamaktadır. Hem kiraclar, hem ev sahipleri hem de sosyal kiralık konutların bulunduğu mahalle, sosyal olarak çeşitliliğini korumaktadır. Bu durumun sosyal ilişkilerin gelişkinliğini sağlaması ile sosyal kapitalin yükselmesine de katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Groves, vd. 2003).

Yukarıda aktarılanlardan da anlaşıldığı gibi, mahalle dışlayıcı değil, birleştirici bir toplumsal birim olarak idealize edilmektedir. İdeal biçimi ile mahalle, belli niteliklere sahip olanların girebileceği bir kulüp değil, herkesin erişebileceği bir yaşama alanı olmalıdır. Mahallelerin, kentsel rant dolayısıyla ağırlıklı olarak belli gelir gruplarının yerleştiği alanlar olmasına rağmen, günümüzde bu durum sosyal ayrışmanın keskin olarak görüldüğü ve mekanın geçirimsiz olarak paçalandığı yapılar değildir. Çünkü bir mahalle, sokaklar, parklar ve meydanlar herkesin dilerse gezebileceği alanlardır. Toplumsal açıdan

dışlayan ve dışlanan davranışı görülmemektedir. Ancak bariyerler yapıldığı andan itibaren, mahalle fiziksel ve sosyal olarak ortadan kalkmaktadır.

3.2.1. Komşuluk Birimi ve Kapalı Siteler

Kapalı siteler, doğrudan dışlama amacı ile kurulduklarından, kentin tümü açısından düşünüldüğünde birbirine sırtını dönmüş, birbirini ayıran ve dışlayan dışlayan bir konut alanı örgütlenmesini hem mekansal kuruluş açısından hem de toplumsal açıdan oluşturmaktadırlar. Mekansal açıdan kentin geri kalanı için geçirimsiz bir yapı sunmaları, bu alanların sosyal olarak da geçirimsiz olmasını beraberinde getirir.

Temeline bakıldığında, kapalı siteler, belli bir ödeme gücüne sahip kesimin, kendini “dışarıda” bırakmaya çalıştıkları olası kötülüklerden (yankesicilik, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı vb.) koruması, sosyal olarak tanımlı bir alanın oluşturulması ve mülk değerlerinin korunması amacı ile kurulurlar. Zararsız olduğu için “içeride” olmaya hak kazanan kişiler ise yalnızca orada bulunan konut için gereken bedeli ödeyebilenlerdir. Bu bedeli ödeyemeyenler bir kapalı sitenin sokaklarında dolaşamazlar. Buradaki seçmecilik, gelire bağlı bir sınıfsal ayrımcılığa işaret ederken, mahallede olması beklenen çeşitlilik, ortak ve paylaşılan değerleri gözardı eder. Korunan şey, seçkin bir azınlığın sahip olduğu mülk değeridir. Korunan kesim, kamunun ortak ideallerinden ve ortak gelecek fikrinden de uzaklaşırlar. Kapalı sitelerin bu anlamda, toplumun geri kalanı ile içinde bulunduğu gerilime dikkat çekilmektedir:

Mahallelerimizi çevreleyen kapılar ve parmaklıklar basit fiziksel engeller olmanın ötesinde anlamlar taşırlar. Kapalı siteler, birçok gerilimi ifade eder: korkudan kaynaklanan dışlayıcı umutlar ve seçkinliğin korunması ile medeni sorumluluk değerleri arasında; kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi eğilimi ile kamu malı ve genel refah ülküleri arasında; etraf üzerinde kişilerin ve topluluğun denetim sağlanması ihtiyacı ile dışarıdan gelenleri iyi hemşehriler olarak kabul etmenin tehlikeleri arasında (Blakely ve Snyder, 1999: 3).

Kapalı siteler de kendilerine isim ve kimlik vererek bir mahalle örgütlenmesi oluşturur görünseler de bunun sahte bir örgütlenme biçimi olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Blakely ve Snyder 1999; Maxwell 2004; Low, 2004; Johns, 2004). Kendine ait özel bir yönetim birimi, kamusal kullanıma ilişkin servisleri, rekreasyon alanları, spor tesisleri hatta okulları olsa da kapalı siteler bir mahalle olma özelliği gösterememektedirler.

Kapalı siteler belirgin sınırlara sahip olduğundan ve evsahipleri birliği, kulüpler ve üyeleri içine alacak şekilde oluşturulmuş diğer araçların sağladığı avantajlar dolayısıyla bu tür yerleşmelerde daha yüksek düzeyde topluluk ruhu ya da yakınlık olması beklenir. Ancak böyle olmadığı görülmektedir. Kapalı sitelerin sahip oldukları yapı, güçlü topluluk duygusunu destekleyebilecek nitelikte olsa da bunu yaratmaz. Ortak sınırlar anlamında mahalle, fiziksel olarak yaratılabilse de karşılıklı sorumluluk duygusu anlamında yaratılması güçtür. Güçlü bir ortak hemşehriliğin üretilmesinde kapalı siteler tüm topluma göre daha iyi ya da daha kötü değillerdir. En azından kuramsal olarak karşılıklı etkileşim ve işbirliği ruhu açısından daha açık yerlere göre daha iyi bir ortam (platform) sunarlar ve henüz bunlara ulaşmada daha başarılı olduklarını gösteren bir ize rastlamadık (Blakely ve Snyder, 1999: 135).

Kapalı siteler bir mahalle ve topluluk oluşturmada avantajlı araçlara sahip olsa da bu araçların tek tek bireylerin ya da hanehalklarının mülk değerlerini korumanın ötesinde bir anlam taşıdığına ilişkin güçlü kanıtlar yoktur. Bu araçlar ortak bir yönetim, düzenli ortak alanlar, sosyal tesisler, spor alanları, vb araçlardır. Ortak aktivitelere katılımın yüksek, topluluk ruhunun gelişmiş olduğuna dair bir tespitite bulunulmamış, aksine topluluğa ilişkin güçlü bir aidiyet gelişmediği belirtilmiştir (Blakely ve Snyder, 1999; Low, 2004).

Diğer yandan inşa edilen kapalı sitelerin pazarlanmasında mahalle kimliği, önemli bir yer tutmaktadır (Maxwell, 2004; Low, 2004; Bali, 2002; Bartu, 2002; Öncü, 1999). Nostaljik ve idealize edilmiş bir mahalle kimliği yaratılması, pazarlamada kullanılan bir taktik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer adlarının seçimi, mimari araştırmalar yoluyla bir mahalle ortamı

yaratıldığı iddia edilse de söz edilen şey bir dekor olmanın ötesinde değildir, çünkü bu konutlarda yaşamak iyi komuluk ilişkileri geliştirmeyi, sosyal bağların güçlenmesini kendiliğinden sağlayamaz. Ayrıca bu türlü yerleşmeler bir dışlama ve bireyi yüceltme, kişinin serbest yaşamını kutsama fikri ile kurulduklarından, doğaları gereği bir bütünlük değil, kişisel özgürlük ve dışlamayı içerirler.

[Yukarıda sözü edilen süreç] yeni bir sosyal statünün tanımlanmasında izolasyonu, korunaklılığı, ayrışmayı, dışlayıcı bir kavram olarak tasarlanan bu “mahalleler” aracılığıyla bir statü aracı olarak sunulmaktadır. Bu “mahalleler”in şehirle ve onun kamusal hayatı ile kurdukları ilişki “uzak durmak”tır ve sosyal ve kültürel farklılıkları organize etmenin yeni bir biçimidir. Yeni bir “sivil toplum modeli” olarak pazarlanan bu yerleşimler, böyle bir iddianın tam tersine herhangi bir sivil toplumun gelişmesini engelleyecek prensipler üzerine kurulmaktadır. Diğer bir deyişle kentsel ayrışmayı pekiştiren süreçlerdir (Bartu, 2002: 86)

Bahçekent üzerine yaptığı araştırmada, Didem Danış, dışarıya kapalı bir uydukent olarak Bahçeşehir'deki mahalle kimliğini sorgulamıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre, insanlar eski mahalle özlemiyle, nüfusu yoğunlaşan, kimsenin birbirini tanımadığı semtlerden buralara taşınıyorlar. “Oysa bu tür yerleşimlerde de yüz yüze, yakın ilişkilerin yaşandığı, güven ve katılıma dayalı bir mahallelilikten bahsetmek mümkün değil. Sorunların beraberce çözüldüğü, katılımcı yapılar yerine her sorunun parası verilerek, başkaları tarafından halledildiği yerleşimler buralar.” (Danış, 2002: 104). Dolayısıyla, bu tür alanlar, kentten, kentin dezavantajlı olarak görülen yanlarından kaçabilen, bunun bedelini ödeyebilenlerin yerleştiği alanlar olarak yorumlanmaktadır.

Kapalı siteler, gerçek bir mahalle kurgusunda olmadığı için, burada mahallede görülen sosyalleşmeyi görmek ve yaşamak da çoğunlukla mümkün değildir. Geleneksel mahallede konutların yakın konumlanması, mahalle bakkalının, mahalle mektebinin oluşu, çocukluktan gençliğe ve

yaşlılığa geçişte ilişki sürekliliği sağlayarak bir sosyal ortam sunmaktadır. Oysa kapalı sitelerde alışveriş merkezlerine, hipermarketlere bağımlı yaşamlarda, bu türden ilişkilerin geliştirilmesi için uygun ortamlar bulunmadığı belirtilmektedir.

Mahalle esnafından alışveriş etmek başlı başına bir sosyalleşme aracıyken, uydu yerleşimin marketinde alışveriş, amaca yönelik bir araç olmaktan öteye geçmiyor; dolayısıyla çok da insani bir boyut barındırmıyor ve toplumsal zenginleşmeyi beslemiyor (Danış: 2002:104).

Kapalı siteler, aile merkezli bir yaşam kuran kişilerin, bu aileci yaşamı korumaya yönelik kaygılarla tercih ettikleri bir yaşam biçimi sunuyor; otomobil ve çocuk için güvenli bir yaşam, mülk değerini kaybetmeyecek bir yatırımla garanti altına alınan gelecek. Diğerlerinin dışarıda kalmasıyla, tehlikelerden kurtarılmış bir bölgede, aileler için güvenli ve huzurlu bir hayat (Davis, 1992; Blakely ve Snyder, 1999). Literatürde kapalı sitelerin temel niteliği olarak belirtilen aile odaklı yaşam, Türkiye’de, İstanbul, Bahçeşehir örneğinde de benzer nitelikler sunuyor. Bu örnekte de tespit edilen şey, burada yaşayanların aslında ideal mahalleyi yaşadıkları değil, aile değerlerini korumaya dair geliştirdikleri tavırla diğerlerini dışarıda bırakacak bir konut alanına kavuşmalarıdır.

Toplumun genelinde ekonomik ve kültürel ayrımlar derinleştikçe bu “arınmış ailelerin” “ötekiler”den korunabilmesi için, alt sınıfları yok sayma ve umursamama kaçınılmaz bir sınıfsal strateji olarak dile getiriliyor. Bu söylem, uydu yerleşimlerin uzak ve izole konumları, yüksek duvarlarla çevrili olmaları ve özel güvenlik birimlerince korunmaları gibi sembolik öğelerle de beslenerek kentin geri kalan nüfusundan toplumsal ve kültürel olarak ayrışmasını güçlendiriyor. Sonuçta, bu “müstahkem adacıklar” sahip oldukları ileri gözetim teknolojileri ve özel güvenlik birimleri sayesinde içeri “doğru insanların” girmesini garanti altına almış oluyorlar (Danış: 2002:104).

Kapalı siteler kendine yeterli bir dünya kurma iddiasıyla yola çıksalar da aslında kendine yeterli olan dünya, ev odaklı bir yaşam sunmaktadır. Büyük ve kapsamlı projelerde sinema, açık ve kapalı spor alanları, rekreasyon

alanları gibi ortak kullanıma ilişkin alanlar tanımlanmış olsa da bu türlü yerleşmeler sonuç olarak iki açıdan mahalle olmaktan uzaktırlar: ilki, sosyal bağları güçlendirecek içerikten yoksundurlar; ikincisi ise mekansal olarak komşuluk ilişkilerini güçlendirmek değil, bireyci aile yaşamını kutsamak amacıyla kuruldukları gibi, içinde yer aldıkları gerçek mahallelerde çektikleri duvarlar nedeniyle karadelikler oluşturarak, gerçek mahalleleri mekansal olarak parçalarlar.

3. 3. BÖLÜM SONUCU

Önceki bölümlerde açıklandığı gibi, sosyal ayrışma, günümüz kentlerinin önemli toplumsal sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Konut alanlarında görülen sosyal ayrışma, mahallelerin de değişmesi anlamını taşımaktadır. Bu bölümde, komşuluk birimi tartışılarak sosyal ayrışma ile etkileşimi ve sosyal ayrılmaya uğrayan konut alanları açısından değerlendirmeler yapılmıştır.

İdeal mahalle tanımları, çeşitlilik ve farklılığın birarada olmasına imkan veren, kendi kendine yeterli yerel bir yerleşme biçimini belirtmektedir. Bir topluluk ve aidiyet duygusunun oluşması, dışlayıcı ve ayrımcı uygulamalara yol açmayabilir. Mahalleler dışlayıcı değil, birleştirici alanlar olabilmektedirler. Sosyal ilişkilerin güçlü olduğu yerlerde, sosyal ve bireysel yeniden üretimi sağlayacak olanakların konumlandığı alanlarda mahalle örgütlenmesi, kapsayıcı ve geliştirici ilişki biçimlerinin oluşmasını desteklemektedir. Mahallelerin bölücü ya da ayırıcı değil, sosyal ilişkileri güçlendiren odaklar olarak ele alınması, toplumsal organizasyon açısından önem taşımaktadır. Mahalle, merkezi ile karakterize olan bir toplumsal, yönetsel ve işlevsel örgütlenme biçimi olarak ele alınmalıdır.

Konut alanlarındaki sosyal ayrışma, tüketim toplumunun yükselmesi ve konut alanlarının da pazarlanabilir hale gelmesi ile farklı bir dinamik kazanmıştır. Kapalı sitelerde mahalle kurgusunun bir pazarlama stratejisi olarak görüldüğü göze çarpmaktadır. Ancak bu siteler içinde bir mahalle ortamının oluşması

kısıtlı kesimler dışında imkansız olurken, bu siteler içinde yer aldıkları mahalle dokusunu da fiziksel ve sosyal olarak parçalayan alanlar olmaktadır.

Kent içindeki mahallelerin organizasyonu, kentsel donatılar açısından yetersiz, toplulaşım gelişmediğinden erişilebilirlikleri zayıf, konut kalitesi ve yapılı çevre olanakları peyzaj ve tasarımdan yoksun olduğunda, konut alanları açısından sosyal ve mekansal ayrışmayı körükleyen bir genel çerçeve oluşmaktadır. Kent yaşamı dezavantajlı hale gelirken, piyasanın tüketiciliği yönlendiren yapısı, konut alanlarına da müdahale etmekte ve kapalı site benzeri dışlayıcı ve yalnızca belli bir gelir düzeyine sahip olanların erişebildiği olanaklar dünyası yaratmakta ve pazarlamaktadır. Kapalı siteleri özendirilen etkenler, sunduğu olanaklar olduğu kadar, kentlerde bulunan olumsuz koşullar da bu seçimde etkili olmaktadır.

Önceki bölümde de değinildiği gibi kapalı siteler bir topluluk ya da mahalle oluşturmaktan çok, aile merkezli bir yaşamı ve mülk değerlerini korumayı işaret etmektedir. Burada sosyal ilişkiler tesadüfen görece gelişkin olsa da asıl hedef bireysel özgürlükleri yakalama peşinde koşarken, şehrin dezavantajlarından, gürültüden ve nüfus yoğunluğunun yarattığı tehditkar ortamdan uzaklaşmaktır.

Artık, birbiri arasında geçişgen olan mahalleler yerine, kendisinden olmayanı dışlayan konut alanları ortaya çıkmıştır. Bu durum konut alanlarının prestij ögesi haline gelerek bir statü göstergesi olması, konut alanlarının tüketicilik içinde metalaşması ile öncelikle maddi değerlerle anılır olması ile ilişkilidir.

Yer ve topluluk metalaştırıldıkça, çevreyi kendimiz yapılandırmak yerine satın aldıkça, mahallelerimiz toplumsal kurumlar olmak yerine giderek daha fazla ekonomik kurumlar haline gelecektir (Blakely ve Snyder, 1999: 35).

BÖLÜM 4. ALAN ARAŞTIRMASI: ÇEKMEKÖY

4.1. Alan Araştırmasının Yöntemi

Bu çalışma, konut alanlarındaki sosyal ve mekansal ayrışmanın boyutlarını incelemektedir. Tezin kurgusu içinde, bu bölümde alan çalışmalarından elde edilen sonuçlar aktarılacaktır. Alan araştırmalarından elde edilen sonuçlar, tezi oluşturan hipotezin ve hipoteze ilişkin literatür taramasından elde edilen bulgu ve yorumların İstanbul – Çekmeköy örneğinde sınanmasını sağlamıştır.

Tezin literatür araştırmasını içeren önceki bölümlerinde de tartışıldığı gibi günümüz büyük kentlerinde yaşayan toplumlar sosyal olarak parçalanmış bir yapıdadır ve bu parçalanma dünya konjonktüründe görülen ekonomik yeniden yapılanmanın sonuçlarından birisidir. Bu durum ne İstanbul'a ne Türkiye'ye özgüdür; bu gelişmiş ve gelişmekte olan ülke toplumlarının, özellikle büyük kentlerinde görülen ortak sorunudur. Önceki bölümlerde “sosyal ayrışma” olarak tanımlanan bu parçalı yapı, toplumsal ve ekonomik kazanımlar açısından avantajlı ve dezavantajlı kesimler arasındaki iletişim ve ilişkiyi gittikçe azaltırken, bunu mekansal parçalama yoluyla da pekiştirmektedir. Gelenekel olarak toplumun mekan örgütlenmesinde ve kent planlama literatüründe önemli bir yere sahip olan mahalle ya da komşuluk birimi de bu sosyal ve mekansal ayrışma olgusundan olumsuz etkilenerek sosyal ve mekansal ilişkiler açısından aşınmaya başlamış, kendisine atfedilen anlamlar dışında bir yöneliş içinde ele alınır olmuştur. Mahalle artık kendiliğinden büyüyüp gelişen ve yüzyüze ilişkiler için fırsatlar sunan bir sosyal ve mekansal kurgu olmaktan çok, tek defada belli bir kesim için üretilen ve sınırları dışarıdakilere kapalı olan konut alanları yapılaşması için bir etiket olmaktadır.

Bu tezin temelini oluşturan hipoteze göre, toplumdaki sosyal ayrışma, mekansal parçalanma yoluyla desteklenmekte ve pekiştirilmektedir. Tezin bu

bölümünde gerçekleştirilen çalışma, günümüz Çekmeköyündeki sosyal ayrışmanın boyutlarını araştırmaktadır. Buradan günümüz kentsel toplumuna ilişkin ipuçlarının elde edilmesi, mekansal ve sosyal ayrışmanın kontrol edilebilirliği ve mahalle kavramının günümüzde nasıl karşılık bulduğu üzerine çıkarımlara gidilmesi amaçlanmaktadır.

Mekansal olarak parçalanmış, sosyal açıdan birbirinden çok farklı grupların yaşadığı Çekmeköy, bu özelliği dolayısıyla araştırma alanı olarak seçilmiştir. Özellikle 1980 sonrasında göçlerle gelişen bir belde olan Çekmeköy, 1990'lardan sonra kapalı sitelerin yapımıyla hızlı bir büyüme süreci yaşamıştır. Sitelerde yaşayanlarla göçle büyüyen nüfusun özellikleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Denetimsiz ve hızla büyüyen bu iki farklı kesim hem toplumsal özellikleri hem de mekansal kuruluş özellikleri açısından iki farklı dünyaya işaret etmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla Çekmeköy, İstanbul bütününde sosyal ve mekansal ayrışma açısından en net örneklerden birini oluşturmaktadır.

Araştırmada yöntem olarak hanehalkı düzeyinde anket çalışması yapılması benimsenmiştir. Bu çalışmanın amacı gereği hane halkları ile yapılan sorgulama, doğrudan, birinci elden bilgi alınmasını sağlayarak, tezin hipotezi ve temel sorularına ilişkin yerinde sonuçlar almaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışmaları iki kategoride tezin amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri, Çekmeköy Gönüllüleri Derneği'nin de katkılarıyla Hamidiye Mahallesi'nde gerçekleştirilen ve site dışında, ancak sitelerin yakın çevresinde yaşayanların yani kendiliğinden oluşan mahalle dokusunun inceleme konusu yapıldığı hane halkı anketleri, diğeri ise Gökdeniz ve Villa Belde Sitelerinde gerçekleştirilen site yaşamını konu alan hane halkı anketleridir. Böylece literatür araştırması sırasında sıkça karşılaşılan "içeridekiler" ve "dışarıdakiler" kavramlaştırmalarının Çekmeköy örneğinde geçerliliği ve boyutlarının ölçülmesi de hedeflenmiştir.

Anket soruları her iki alan için de benzer temalar etrafında kurgulanmıştır. Anket soruları 4 temayı ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır: demografik yapı, toplumsal statü, kent ile ilişkiler ve komşularla ilişkiler (Ek 1: Hamidiye Mahallesi ve Ek 2: sitelerde kullanılan anket formları).

Demografik yapıya ilişkin olarak yaşayanların eğitim durumları, yaş grupları ve istihdam durumuna ilişkin bilgiler derlenmiştir. Böylece literatürde “içeridekiler” olarak tanımlanan yeni orta sınıfın oluşturduğu savlanan site sakinlerinin genelde beyaz yakalı olduğu kabul edilen istihdam biçimi sorgulanmıştır. Yaş gruplarının tesbit edilmesi ile literatürde ağırlıklı yaş ortalamalarının orta yaş grubu olduğu savının geçerliliği sınanmıştır. Toplumsal statü açısından hiçbir zaman doğru yanıt alınmayan gelire ilişkin sorular sorulmamış, ancak konut mülkiyeti, başka konut olup olmadığı, ikinci konut sahipliği ve otomobil sahipliğine ilişkin bilgiler ile refah düzeyi ölçülmüştür. Ayrıca Çekmeköy’e nereden ve ne zaman geldiğine ilişkin bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir. Böylece yeni orta sınıfın kent merkezinden göç ettiği savı ölçülmeye çalışılmıştır. Kent ile ilişkiler temasındaki sorular ile İstanbul’un kent merkezine uzak konumlanmış olan Çekmeköy sakinlerinin soyallaşmak amacıyla ve kişisel yenilenme için hangi kamusal (ya da yarı kamusal) alanları kullandığı araştırılmıştır. Komşularla ilişkiler temasında ise komşuluk ilişkilerinin düzeyi sorgulanmış, sorun olarak algılanan alanlar tanımlanmıştır.

Anket soruları çoktan seçmeli ve ölçekli sorulardan oluşmaktadır. Ancak anketin sonunda Çekmeköy ve Mahalle / Site ile ilgili yorumların alındığı açık uçlu bir soru da kullanılarak kişilerin doğrudan ve serbest görüşlerine erişilmesi hedeflenmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar da hipotezin sınanması açısından büyük katkı sağlayacak niteliktedir.

Anketler hazırlanırken karmaşık ve çok uzun anketlerin; gelir durumu gibi soruların yanıtlanmadığı gerçeğinden hareketle olabildiğince az sayıda, net,

çoktan seçmeli ve karşılaştırmaya imkan verecek soruların sorulması hedeflenmiştir. Dolayısıyla detaylandırılmış, karmaşık ve uzun bir anket yerine, sade ve anlaşılır bir form hazırlanmaya çalışılmıştır. Çoktan seçmeli sorularda, gerekli olan yerlerde, öngörülemez durumların tanımlanması amacıyla diğer seçeneği kullanılmış, yalnızca daha geniş görüşe başvurmak amacıyla tek bir açık uçlu soruya yer verilmiştir.

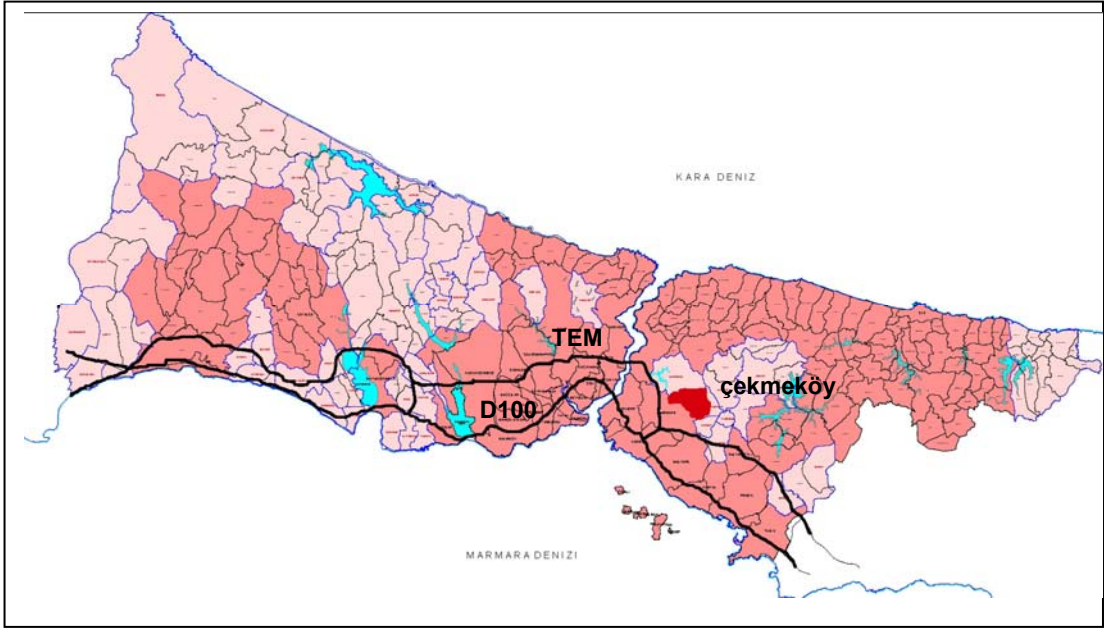
Bu bölümün devamında Çekmeköy'ün genel nitelikleri ve İstanbul ile ilişkisi ele alınmış, ardından anket bulguları değerlendirilmiş ve son olarak anket sonuçlarına göre site içi ve dışındaki ilişkiler yorumlanmıştır. Böylece literatür taramasından elde edilen bulgular ile Çekmeköy örneği karşılaştırılabilecek ve tezin bir sonraki bölümünü oluşturacak olan genel sonuç ve değerlendirme bölümü için altyapı oluşturulabilecektir.

Anket çalışmalarında en az % 5 örneklem kullanılmıştır. 2006 nüfusu Çekmeköy Belediyesi verilerine göre 11760 kişi olan Hamidiye Mahallesi site dışında yerleşen toplam 101 hane ile anket yapılmıştır. Anketlerden geçerli veri sağlayan 84'ü araştırmada kullanılmış ve bu 84 hanede yaşayan toplam 324 kişiye ilişkin veri toplanmıştır. Hamidiye mahallesi 11 adet site bulunmaktadır. Sitelerde yaşayan nüfusun oluşturduğu yaklaşık 5775 kişi örneklem nüfusu dışında tutulduğunda, örneklem nüfusu 5985 kişi olmaktadır. Buna göre çalışmanın temsil oranı % 5.4 olarak hesaplanmaktadır.

Villa Belde sitesinde 9 adet hanehalkı anketi gerçekleştirilmiş ve 28 kişiye ulaşılmıştır. Site nüfusu, 450 kişiden oluşmaktadır. Buna göre temsil oranı % 6.2 olmaktadır. Alan araştırmasının yapıldığı tarihlerde Gökdeniz Sitesindeki toplam 130 haneden 120'sinde yaşayan bulunmaktadır; burada 14 hane ve 48 kişiye ulaşılmıştır. Buna göre örneklem oranı % 11 ile en yüksek düzeydedir.

4.2. Çekmeköy'ün Genel Nitelikleri ve İstanbul ile İlişkisi

Çekmeköy, İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı 6 belde belediyesinden birisidir. Beldenin doğusunda Çekmeköy askeri kışlası, batısında Ümraniye sınırı ve Şile otobanı, güneyinde Ümraniye ve Sarıgazi, kuzeyinde Alemdağ Ormanları ve Çavuşbaşı beldesi bulunmaktadır.

Harita 4.1: Çekmeköy'ün İstanbul Metropolitan Alanı İçindeki Konumu ve Ulaşım Ağı ile İlişkisi

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi verilerinden hazırlanmıştır, 2006

Harita 4.2: Çekmeköy'ün İstanbul Kenti Anadolu Yakası İçindeki Konumu

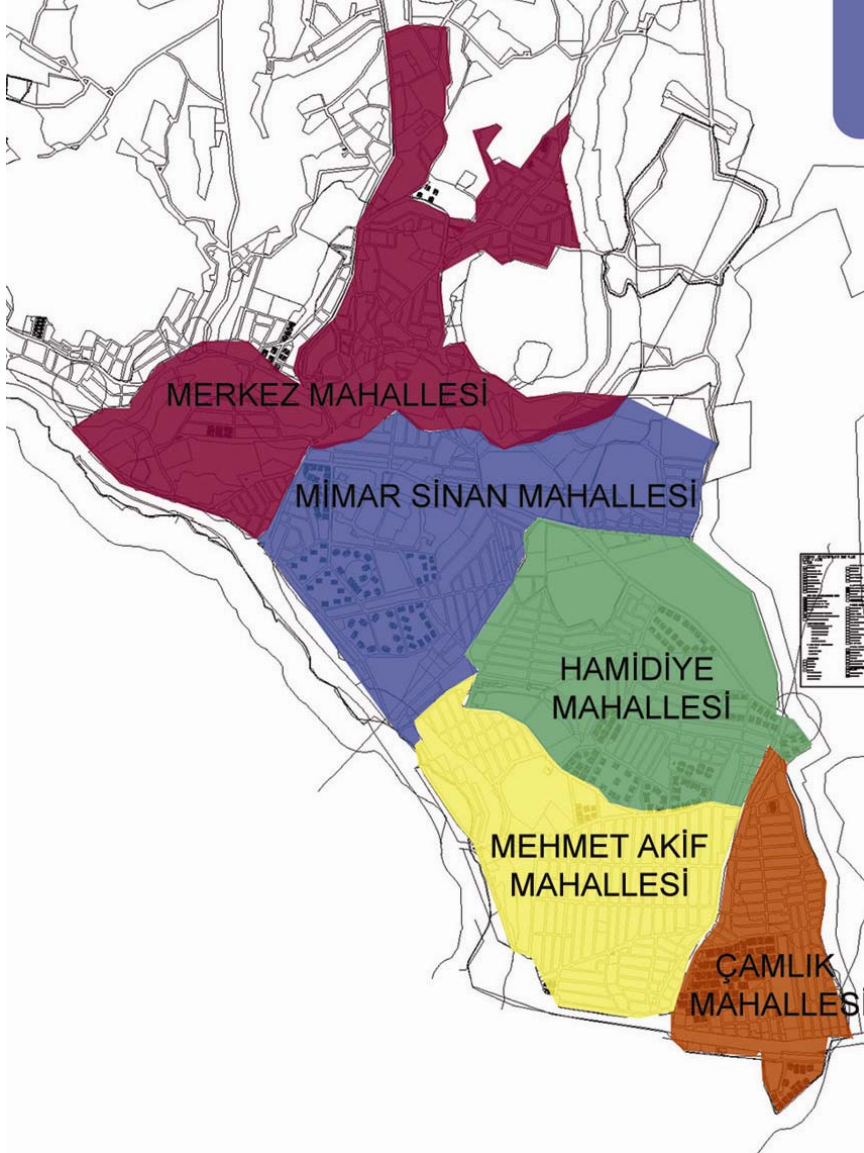
Kaynak: www.earth.google.com adresinden alınan havafotoğrafından üretilmiştir, Ekim 2006

Çekmeköy'de yerleşmenin tarihinin çok eskilere dayandığı ifade edilmekle birlikte (Çekmeköy Belediyesi, Çekmeköy Gönüllüleri Derneği), eski dönemlere ilişkin detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Çekmeköy Gönüllüleri Derneği'nin 2005 yılında yaptığı araştırmaya göre, Çekmeköy'ün tarihi M.Ö. 8000'lere kadar gitmektedir. Belde'de eski kilise kalıntıları bulunmaktadır. 14. yüzyılda belde bir Osmanlı köyüdür. 18 – 19. yüzyıllarda ise beldede Mısır Prenslерinin kullandığı av köşkleri bulunmaktadır. 1960 yılında yapılan bir nüfus sayımına göre Belde'de 420 kişi yaşamaktadır. 1978'de tapu sahibi olan köylüler arazilerini emlakçılara böldürerek satmaya başlamışlardır. 1980'e gelindiğinde bölgede 1938 kişi yaşamaktadır. 1983-1990 yılları arasında bölgedeki ilk kooperatifler inşa edilmeye başlanmıştır. 1990 yılı nüfusu 13824 kişidir. 1994 seçimlerinde Ümraniye'nin İlçe olmasıyla beraber Üsküdar'a bağlı köy statüsünden, Ümraniye'ye bağlı belde statüsüne geçerek 5 mahalleye ayrılmıştır. Refah Partisinden Av. Sıddık Eraslan Belediye

Başkanı olarak göreve başlamıştır. Bugün, aynı belediye başkanı, Ak Parti ile görevine devam etmektedir. Belde'yi hakimiyetine almış olan site tarzı yapılaşma ise 1997 yılından sonra başlamıştır ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise site inşaatları artış göstermiştir (ÇGD, Tarih Çalışması, 2005).

Çekmeköy'ün kuzey ve kuzeydoğu sınırı ormanlarla kaplıdır. Şile yolunun yapılmasıyla beraber beldenin cazibesi daha da artmış, bu durum Çekmeköy'e yeni sitelerin yapılması ve nüfusun artması ile yansımıştır. Kontrolsüz bir gelişmenin yaşandığı Çekmeköy, bugün yaklaşık 1500 hektar alana yayılmaktadır. Çekmeköy 1994 yılında belde olduğu zaman nüfusu yaklaşık 11000 kişiden oluşmaktaydı. 1997 yılında 25.923 olan nüfus 2000 yılı nüfus sayımında 41.155 kişiye ulaşmıştır. Çekmeköy Belediyesi, 2006 yılı nüfusunun 70.000 civarında olduğunu belirtmiştir. (Çekmeköy Belediyesi ile yapılan görüşme, 27 Şubat 2006)

Çekmeköy Belediyesi, Merkez, Mimar Sinan, Hamidiye, Mehmet Akif ve Çamlık mahalleleri olmak üzere toplam 5 mahalleden oluşmaktadır. Çekmeköy beldesinin yerleşim çekirdeğini, bugünkü Merkez mahallesi oluştururken, İstanbul içinden ve şehir dışından gelen göçe bağlı olarak yerleşme hızlı bir gelişme göstermektedir.

Harita 4.3: Çekmeköy Mahalleler

Kaynak: Çekmeköy Belediyesi, 2006

1999 depreminden sonra İstanbul'un doğu-batı eksenli lineer gelişmesini kıran ve yerleşik alanın kuzeye doğru yayılmasını tetikleyen bir hareketlilik yaşanmıştır. 2000'li yıllarda İstanbul'da konut sektörü kuzeydeki, güneye nazaran daha güvenli zemin yapısına sahip olan bölgelere doğru kaymaya başlamıştır. Kuzeye doğru gelişmede, TEM otoyolunun ve bağlantı yollarının yapılması önemli bir etken olmuştur. Daha önce kente uzaklığı dolayısıyla yerleşim açısından tercih edilmeyen alanlar, yeni talepler doğrultusunda ve bağlantı yollarının otomobille erişimi kolaylaştırmasıyla büyük inşaat

şirketlerinin siteler kurmak için yatırım yaptığı bir alan haline gelmiştir. Çekmeköy'ü yatırımlar için cazip hale gelmesindeki en önemli etkenler;

- Piyasada bu tür konforlu ve özellikli konut alanlarına olan talebin belli bir düzeye erişmesi,
- Alemdar orman alanına yakınlığı dolayısıyla sahip olduğu doğal değerler,
- Deprem tehdidine karşı zeminin sağlam olması,
- TEM otoyoluna yakınlığı dolayısıyla otomobille erişimin görece rahat olması,
- Orman alanlarına yakınlığı ve 2B arazilerinin sağladığı ucuz ve geniş arazilere erişme olanağı,

olarak özetlenebilir.

1983'ten itibaren kooperatiflerin, 1990'lardan sonra ise sitelerin yapımına başlandığı Çekmeköy'de her türden konut alanına rastlamak mümkündür (Harita 4.4). Parsel bazında gelişen apartmanların yanı sıra, birbiri ardına ve hızla inşa edilen etrafını duvarların çevirdiği, içeri girilemeyen ve büyük alanlar kaplayan kapalı konut siteleri, mekanı hızla parçalamaktadır. Bu parçalı mekansal yapı, İstanbul geneline hakim olan sosyal parçalanmışlığın, Çekmeköy'de mekana belirgin olarak yansımış halidir.

Harita 4.4: Çekmeköy Uydu fotoğrafı, 2005,
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi verileri, 2005

Bu mekansal parçalanma, toplumsal grupların birbirleriyle iletişimlerinin kesilmesi, ilişki kurmamaları, kamusal alanların çeşitliliğini ve zenginliğini kaybetmesi hatta kamusal alanların yok olmasına yol açmaktadır. Çekmeköy geneli kamusal alanlar, sosyal ve kültürel donatılar, spor alanları, kentsel altyapı olanakları ve mekansal kalite açısından oldukça fakir bir yerleşmedir (Resim 4.1, 4.2). Düşük yoğunluklu siteler içinde ortak alanlar, yeşil alanlar, spor tesisleri bulunabilirken, Çekmeköy'deki tek devlet okulunda sabah ilköğretim öğrencilerine öğleden sonra ise lise öğrencilerine hizmet verilmektedir. Tek yeşil alan olan semt parkı ise aydınlatma sorunu dolayısıyla hava karardıktan sonra suç için potansiyel alan haline gelmekte, yerel halk tarafından rahatça kullanılamamaktadır. Bunun gibi kentsel altyapının yetersizliği de Çekmeköy genelinde sorun oluşturmaktadır.

Kamusal yollar ve çevre oldukça bakımsızken, çöp toplamada sokaklarda konteyner olmaması dolayısıyla sorunlar oluşmakta ve site dışında yaşayanlar bu durumdan muzdarip olmaktadır (Resim 4.1 ve 4.2). TEM ve bağlantı yollarına yakın olması ve Çekmeköy'den kentin merkezi alanlarından yalnızca Kadıköy ve Üsküdar'a İETT ve halk otobüsleri ile ulaşım sağlanması, Çekmeköy ulaşımını otomobil bağımlı hale getirmektedir. Her iki merkeze erişmek için de otobüs ile ortalama bir – bir buçuk saati yolda geçirmek gerekmektedir. Bunun dışında, Ümraniye merkezine erişimi sağlayan minibüs seferleri bulunmaktadır. Ancak TEM bağlantı yoluna çıkıldığında Mecidiyeköy otobüsleri bulunabilmektedir.

Resim 4.1 ve 4.2. Çekmeköy Genel Nitelik, kişisel arşiv, 28.10.2006.

Çekmeköy özelinde, İstanbul için bu türden parça parça gelişmelerin yol açtığı başka bir sorun ise bu tür alanların düşük yoğunluklu olmaları nedeniyle geniş alanlara yayıldıkları ve 2B orman arazilerine yerleştikleri için, İstanbul'un kuzey ormanlarının yapılaşma ile yok olmasıdır. Orman alanı

içinde ya da sınırında olmak, bu tür konutların konfor koşullarına küçük bir grup için bir ayrıcalık olarak eklenirken, İstanbul'un orman alanlarının yok olmasına kadar varabilecek uzun vadeli zararlar toplumun ve ekolojik sistemin zararına olmaktadır (Harita 4.4).

Daha önce de inşaat piyasasının yeni talep ve eğilimlere hızla yanıt verdiği deyinilmişti. Çekmeköy, bu durumu en iyi örnekleyen alanlardan bir tanesidir. Çekmeköy, yukarıda da bahsedildiği gibi, dönüşmemiş gecekondular, gecekondulardan dönüşen apartmanlar, alt ve orta gelir grubuna hitap eden kooperatifler, son 15 yıldır da ayrıcalığı ve konforu simgeleyen sitelerin inşa edildiği bir alan olması dolayısıyla her çeşit konut üretiminin görülebildiği bir alandır. Dolayısıyla, toplumsal olarak da birbirinden farklı kesimlerin yaşadığı bir alandır. Bugün Çekmeköy'de 19 adet kooperatifler tarafından yapılmış bloklardan oluşan konut topluluğu ve 34 adet de site bulunmaktadır. 15 sitenin ise yapımına devam edilmektedir (Tablo 4.1). Bu eğilim, Çekmeköy'deki parçalı sosyal ve mekansal yapının hızla büyüdüğünü göstermektedir.

Tablo 4.1: Çekmeköy'de Yapımı Devam Eden Konut Projeleri

Proje No	Projenin Adı	Bitiş Yılı	Konut Sayısı	Alan (dönüm)
1	Ağaoğlu My Country	2006	271	173
2	Ekşioğlu Beşyıldız Sitesi 5.Etap	2007	204	30
3	Ekşioğlu Akkent Konutları	2008	280	18
4	Çekmeköy Bahar Evleri	03/2008	192	11
5	İdealist Kent Apart Konutları	2008	606	80
6	İdealist Kent Villa Konutları	2008	250	250
7	La Vie Konakları	2007	19	20
8	Çekmeköy Doğa Evleri	9/2006	72	6
9	Serena Konutları	2008	86	14
10	Sardunya Konutları	07/2008	96	15
11	Gülbahçe Konutları	2008	110	15,5
12	Aktürk Rapsodi Evleri		592	96
13	Fibe-Life Çekmeköy Evleri	2007	250	40
14	Ağaoğlu	2009	600	100
15	Bolelli Çamlık Evleri-2	2007	60	5,7
Toplam Konut Sayısı			3688	

Kaynak: Çekmeköy Belediyesi, 2006

Çekmeköy, yukarıda tariflenmeye çalışıldığı gibi, İstanbul'un ekonomik ve sosyal kaynaklar açısından en avantajlı sayılabilecek kesimleri ile en dezavantajlı sayılabilecek kesimlerinin yanyana ama birbirlerine dokunmadan yaşadıkları bir alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla daha önce de belirtildiği gibi, İstanbul'daki sosyal ve mekansal ayrışmayı örneklemeye en belirgin özellikleri sunan alanlardan birisidir. Aşağıda, bu kesimlere ilişkin olarak Hamidiye Mahallesi ile Gökdeniz ve Villa Belde sitelerinde yapılan anketlerin sonuçları aktarılacak ve sonraki bölümde de yorumlanacaktır. Aşağıda Harita 4.5'te Çekmeköy içinde çalışma alanlarının konumları görülmektedir.

Harita 4.5. Çekmeköy içinde çalışma alanlarının konumları

Kaynak: www.earth.google.com adresinden alınan havafotoğraftan üretilmiştir, Ekim 2006.

4.2.1. Hamidiye Mahallesi Alan Araştırması

Hamidiye Mahallesi'ne ilişkin anket alışmaları, Mart – Haziran 2006 tarihlerinde toplam 84 hanede gerçekleştirilmiştir. Hamidiye Mahallesi ekmeky'ün genelinde olduğu gibi eğitim, sağlık, sinema, tiyatro salonları, spor alanları, yeşil alan ve kentsel altyapı gibi kentsel donatılar açısından oldukça yetersizdir. Kamusal alanlar, mahallelinin toplanacağı ortak mekanlar, yeşil alanlar, gençler için spor alanları bulunmamaktadır.

Belde halkının sosyalleşmesini, bireysel yenilenmelerini, toplum içinde bir arada yaşama dolayısıyla ortaya çıkan gereksinimlerini karşılayacak ortak açık ve kapalı mekanlar bulunmamaktadır. Belde'de bulunan tek yeşil alan ise tüm ekmeky'e hizmet veren, mahalle sakinleri tarafından "güvensiz" olarak nitelenen ve tüm nüfus açısından düşünüldüğünde yetersiz olan park alanıdır. Belde'de, aynı binada hizmet veren bir ilköğretim okulu ve bir lise bulunmaktadır. Yollar bakımsız, toplutaşınım olanakları ile kentin merkezi alanlarına ulaşım gttr. Hamidiye Mahallesi, ekmeky geneli ile aynı koşulları paylaşmaktadır.

4.2.1.1. Hamidiye Mahallesi demografik yapı analizi

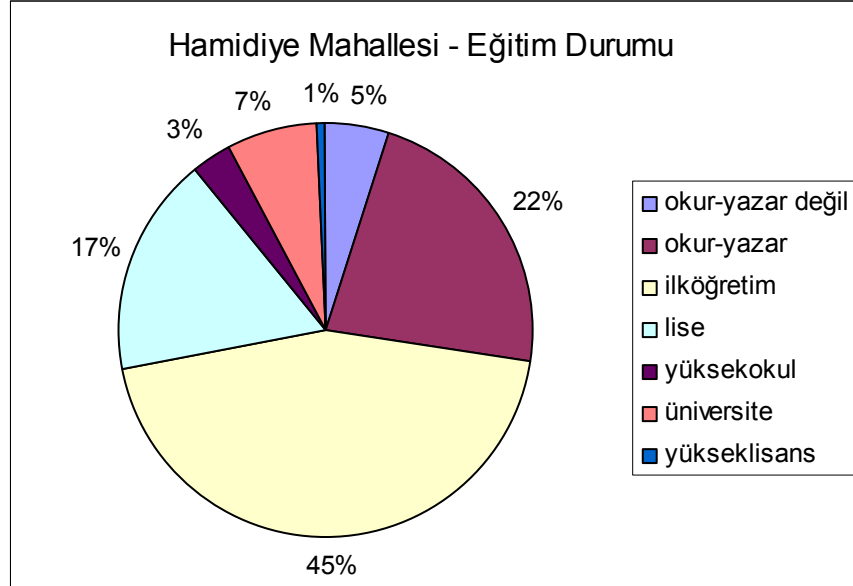
Hamidiye Mahallesi demografik yapısına ilişkin olarak ortalama hane halkı büyüklüğü, nüfusun yaş gruplarına dağılımı, eğitim durumu ve istihdam durumuna ilişkin veriler toplanmıştır. Buna göre, Hamidiye Mahallesinde yaşayanların demografik ve ekonomik yapısına ilişkin bilgilere erişilmesi hedeflenmiştir.

Hamidiye Mahallesi'nde gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre nüfusun % 53' erkek, % 47'si kadındır. Ortalama hane büyüklüğü 3,9 kişidir. 2000 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de ortalama hane büyüklüğü 4.5 kişidir.

Hamidiye Mahallesiinde yaşayanların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir (Tablo, 4.1.1.; Grafik 4.1.1). Nüfusun % 5,10'u okur-yazar değilken, % 22,45'i herhangi bir öğretim kurumunu tamamlamamış ancak okur-yazar ve % 44,39'u ilköğretim düzeyinde eğitim görmüştür. Lise düzeyinde eğitim alanlar % 17,35 oranındayken, lise sonrası eğitim görenlerin toplamı ancak % 10'u bulmaktadır.

Tablo 4.1.1. Hamidiye Mahallesi eğitim durumu

Eğitim durumu	sayı	%
okur-yazar değil	10	5,10
okur-yazar	44	22,45
ilköğretim	87	44,39
lise	34	17,35
yüksekokul	6	3,06
üniversite	14	7,14
lisansüstü	1	0,51
toplam	196	100,00

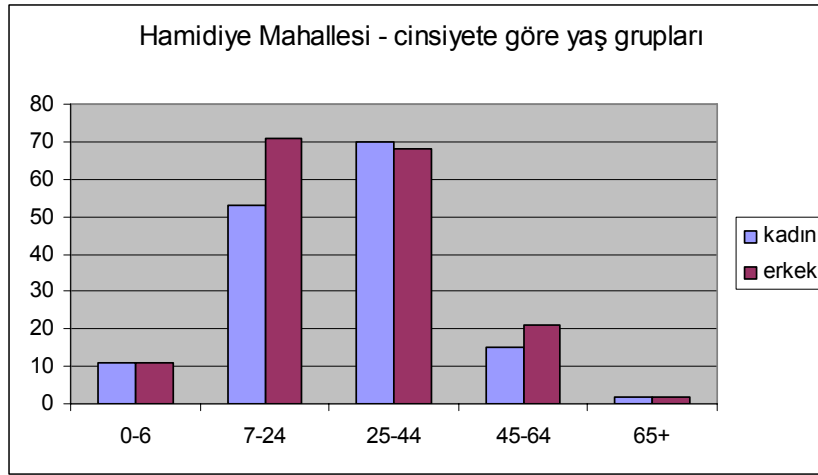
Grafik 4.1.1 Hamidiye Mahallesi eğitim durumu

Hamidiye mahallesiinde yaşayan nüfusun yaş gruplarına dağılımına bakıldığında mahallenin büyük oranda genç nüfustan oluştuğu görülmektedir. 7-24 yaş grubu içinde yer alan nüfusun oranı % 38 iken, 25-44 yaş grubu içinde yer alan nüfusun oranı % 43 ile en fazladır. 45-64 arası nüfus % 11

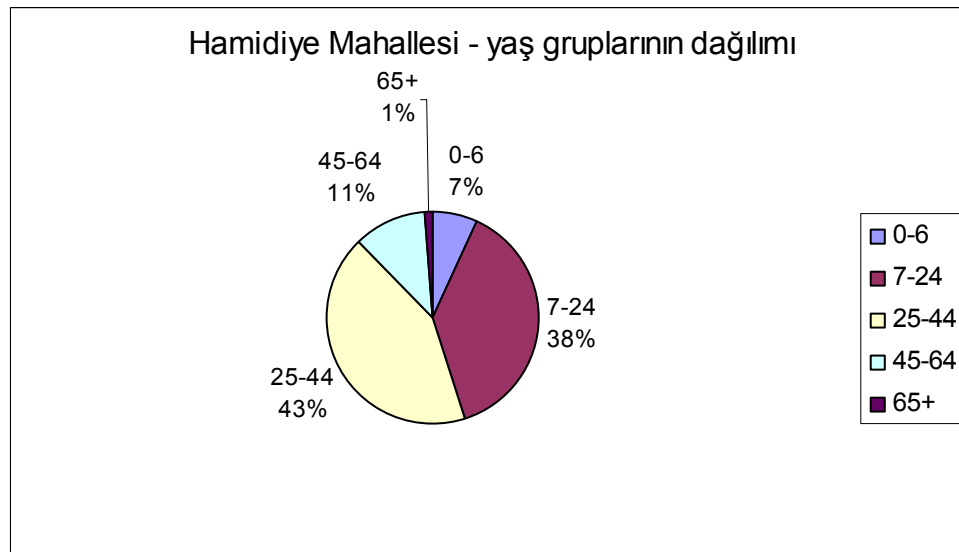
oranında iken, 65 ve üzeri yaşa sahip nüfus % 1 düzeyindedir. 0-6 yaş grubundaki çocuklar ise nüfusun % 7'sini oluşturmaktadır (Grafik 4.1.2, Grafik 4.1.3., Tablo 4.1.2)

Tablo 4.1.2. Hamidiye Mahallesi Nüfusunun Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Dağılımı

yaş grupları	kadın	erkek	toplam
0-6	11	11	22
7-24	53	71	124
25-44	70	68	138
45-64	15	21	36
65+	2	2	4
toplam	151	173	324

Grafik 4.1.2. Hamidiye Mahallesi Nüfusunun Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Dağılımı

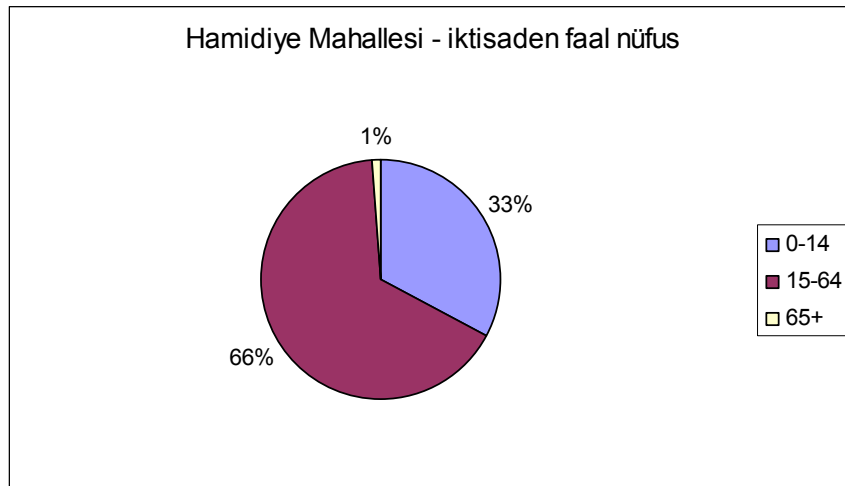

Grafik 4.1.3. Hamidiye Mahallesi Nüfusunun Yaş Gruplarına Dağılımı

Hamidiye Mahallesi iktisaden faal nüfusa bakıldığında, iktisaden faal olarak kabul edilen 15-64 yaş grubu içindeki nüfusun toplam nüfusa oranının % 66 olduğu görülmektedir. Çalışma yaşı altında kabul edilen 0-14 yaş grubundaki çocukların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir: % 32.7. Emeklilik yaşı olarak çalışma yaşı üzerinde olduğu kabul edilen 65 ve üzeri yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı ise oldukça düşüktür: % 1.2 (Tablo 4.1.3 ve Grafik 4.1.4). Buradan yaş gruplarına dağılım açısından bağımlı kabul edilen nüfusun % 34 oranında olduğunu görüyoruz. Aşağıda ise nüfusun istihdam durumu incelenerek gerçek durum görülmüştür.

Tablo 4.1.3. Hamidiye Mahallesi İktisaden Faal Nüfus

Iktisaden faal nüfus	sayı	%
0-14	106	32,72
15-64	214	66,05
65+	4	1,23
toplam	324	100,00

Grafik 4.1.4. Hamidiye Mahallesi İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı

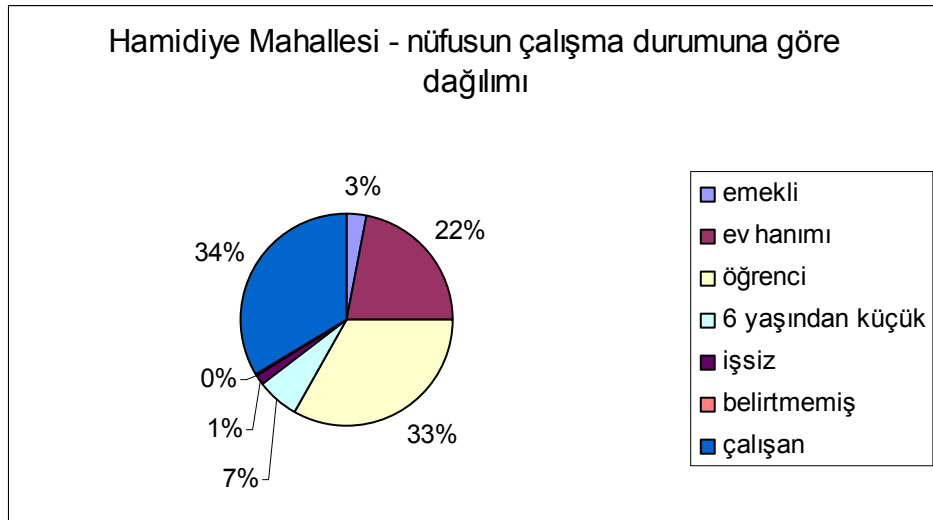
Hamidiye Mahallesinde nüfusun çalışma durumu, istihdam edilenler yani çalışanlar ile çalışmayanların işgücüne katılmama nedenlerine göre kategorize edilmiştir. Buna göre, işgücüne katılmama nedenlerine göre çalışmayan nüfus emekliler, 6 yaşından küçük olanlar, öğrenci olanlar, ev hanımı olanlar ve işsizler olmak üzere toplam 5 kategoride ele alınmıştır.

Bunu dışında istihdam durumunu belirtmemiş olanlar da ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir (Tablo 4.1.4; Grafik 4.1.5).

Tablo 4.1.4. Hamidiye Mahallesi Nüfusun Çalışma Durumu

nüfusun durumu	çalışma sayısı	%
emekli	10	3,09
ev hanımı	71	21,91
öğrenci	107	33,02
6 yaşından küçük	22	6,79
işsiz	4	1,23
belirtmemiş	1	0,31
çalışan	109	33,64
toplam	324	100,00

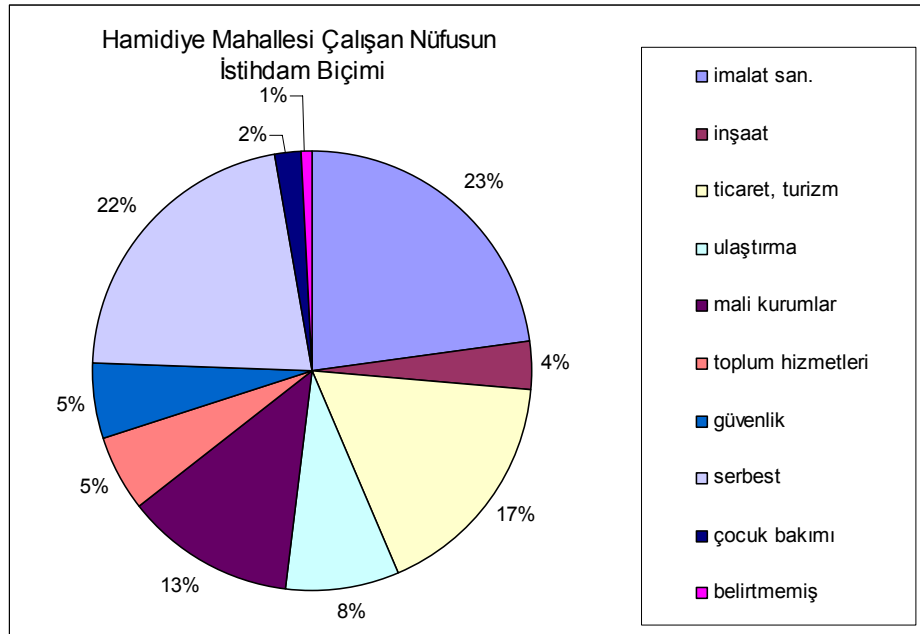
Grafik 4.1.5. Hamidiye Mahallesi Nüfusun Çalışma Durumu

Grafik 4.1.5'ten de izlenebileceği gibi çalışan nüfusun oranı toplam nüfus içinde % 34'te kalmaktadır. İstihdam edilmeyenler içinde öğrenciler % 33 ile en yüksek paya sahipken, bunu % 22 ile işgücüne katılmayan ev hanımları izlemektedir. Grafik 4.1.4'e dönüp bakarsak, yaş grubu itibarıyla iktisaden faal olarak kabul edilen nüfusun % 66 olduğunu görebiliriz. Bu durumu, öğrenim çağındaki genç nüfus ve ev hanımlarının oranının yüksek olması (Grafik 4.1.5) ile açıklamak mümkündür. Ev hanımlarının yüksek olması, eğitim durumunun düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışan nüfusun (109 kişi) hangi iş kollarında istihdam edildiği aşağıdaki tablo ve grafiklerle açıklanmıştır. İktisadi faaliyet kolları olarak Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) kategorileri kullanılmış, ancak TÜİK kategorileri dışında kalan serbest meslek ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Güvenlik ve evde çocuk bakımı ise çoğunluğu sitelerde yaşayanların yarattığı, bu örnekte yere özgü bir istihdam biçimi olduğundan, ayrı ayrı ele alınmıştır.

Tablo 4.1.5. Hamidiye Mahallesinde Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi

çalışan nüfusun istihdam biçimi	sayı	%
imalat sanayi	25	22,73
inşaat ve bayındırlık işleri	4	3,64
toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	19	17,27
ulaştırma, haberleşme ve depolama	9	8,18
mali kurumlar, sigorta, yardımcı iş hizmetleri, vb.	14	12,73
toplum hizmetleri	6	5,45
güvenlik	6	5,45
serbest	24	21,82
çocuk bakımı	2	1,82
belirtmemiş	1	0,91
toplam	110	100,00

Grafik 4.1.6. Hamidiye Mahallesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi

Yukarıdaki Grafik 4.1.6'dan da izlenebileceği gibi Hamidiye Mahallesi'nde çalışanların büyük çoğunluğu mavi yakalıdır. İmalat sanayisinde çalışanların oranı % 23, inşaat işlerinde çalışan nüfusun oranı % 4, ulaştırma, haberleşme, depolama işlerinde çalışanlar % 8'dir. Beyaz yakalılar ise oldukça düşük oranda kalmaktadır: mali kurumlar, sigorta, yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar % 13 oranındayken, toplum hizmetlerinde çalışanların oranı % 5'tir. Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve otellerde çalışanlar ise yerel hizmet veren lokantalar, bakkallar, kuaförler, kasaplar ve benzeri iş yapanların oluşturduğu % 18'lik oranda kalmaktadır. Serbest çalışanlar ise iyi tanımlanmamış % 22'lik kesimi oluşturmaktadır.

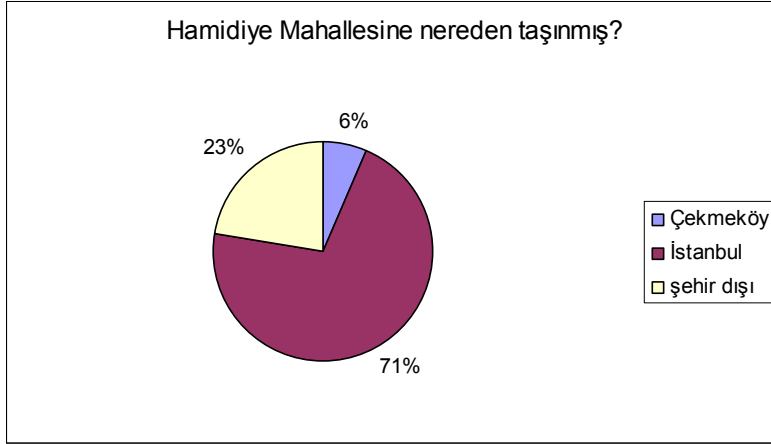
Burada dikkati çeken nokta, büyük oranda sitelerin yarattığı kapasite dolayısıyla % 5 oranında bir kesimin güvenlik ve % 2 oranında bir kesimin çocuk bakımında çalışmasına rağmen, inşaat faaliyeti açısından oldukça hareketli olan Çekmeköy bölgesinin bu alanda istihdam sunmamasıdır. İnşaat işlerinde çalıştığını belirtenlerin oranı yalnızca % 4'tür.

4.2.1.2. Hamidiye Mahallesi toplumsal statü göstergeleri

Hamidiye Mahallesi toplumsal statü göstergeleri olarak önce göç edilen yer ve göç zamanı ile refah durumu ölçülmüştür. Refah durumuna ilişkin olarak konut sahipliği, başka bir konuta sahip olma, ikinci konut sahipliği ve otomobil sahipliği ve kullanılan ulaşım araçları gösterge olarak kullanılmıştır.

Tablo 4.1.6. Hamidiye Mahallesi'ne Nereden Taşınmış

nereden taşınmış	sayı	%
Çekmeköy	4	6,45
İstanbul	44	70,97
şehir dışı	14	22,58
toplam	62	100,00

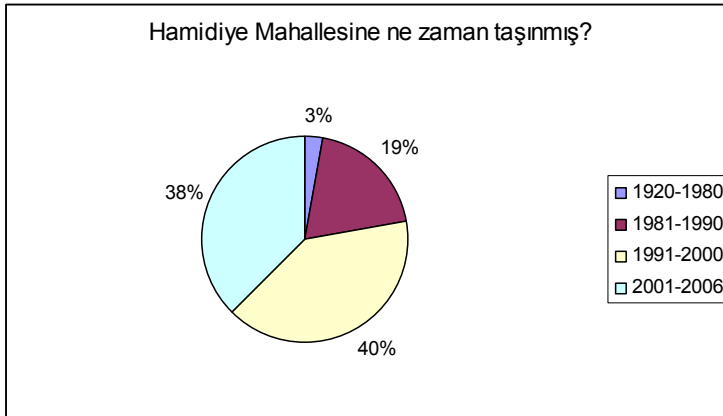

Grafik 4.1.7. Hamidiye Mahallesi'ne Nereden Taşınmış

Tablo 4.5 ve Grafik 4.1.7'de görüldüğü gibi Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların büyük çoğunluğu (% 71) buraya İstanbul içindeki başka bir semtten taşınmışlardır, bunlar dağınık olmakla birlikte Duldullu, Ümraniye, Samandıra, Esenler, Kağıthane, Sultanbeyli, Okmeydanı gibi yine yoksul ve enformel yollarla kurulmuş olan alanlardır. Ankete katılanların yalnızca % 6'sı Çekmeköylüdür, % 23'ü İstanbul dışından gelmiştir.

Tablo 4.1.7. Hamidiye Mahallesi'ne Ne Zaman Taşınmış

taşınma zamanı	sayı	%
1920-1980	2	2,8
1981-1990	14	19,4
1991-2000	29	40,3
2001-2006	27	37,5
toplam	72	100,0

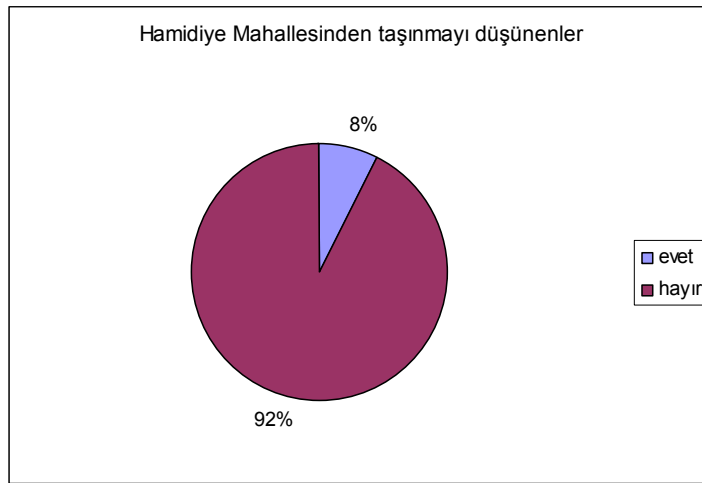

Grafik 4.1.8. Hamidiye Mahallesi'ne Ne Zaman Taşınmış

Hamidiye mahallesinde yaşayanların büyük çoğunluğu, buraya 1990'dan sonra taşınmıştır. 1980 öncesinde mahalleye gelenlerin oranı % 3 iken, 1981-1990 arasında buraya gelenlerin oranı % 19, 1991-2000 yılları arasında buraya gelenlerin oranı ise % 40'tır. 2001 yılı ve sonrasındaki 5 yılda Hamidiye Mahallesi'ne gelenlerin oranı ise % 38 ile oldukça yüksek bir düzeydedir. Bu oranlar, Çekmeköy'ün 1990'lardan sonra hızla yapılaşmaya başladığını ve bu eğilimin günümüzde de artarak devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 4.1.8. Hamidiye Mahallesinden Taşınmayı Düşünenler

taşınmayı düşünenler	sayı	%
evet	6	7,6
hayır	73	92,4
toplam	79	100,0

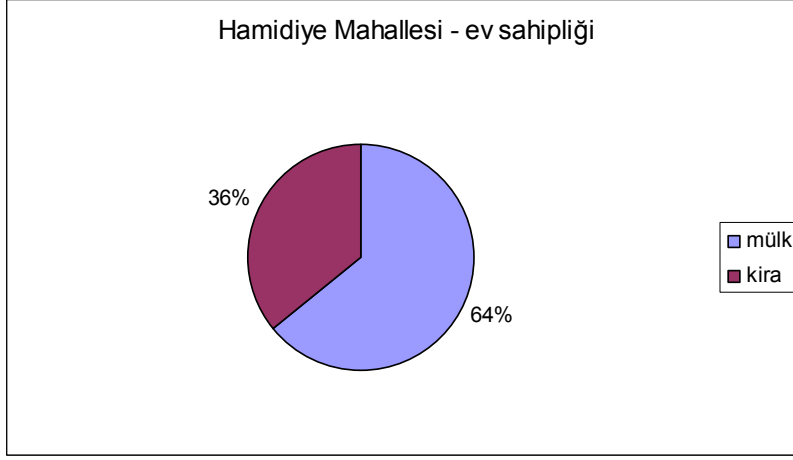

Grafik 4.1.9. Hamidiye Mahallesinden Taşınmayı Düşünenler

Hamidiye Mahallesi Çekmeköy genelinde olduğu gibi kentsel donatılar ve altyapı açısından yetersiz olsa da mahallede yaşayanların % 92'si buradan taşınmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.1.8 ve Grafik 4.1.9).

Tablo 4.1.9. Hamidiye Mahallesi Konut Sahipliği

Konut sahipliği	sayı	%
mülk	54	64,3
kira	30	35,7
toplam	84	100,0

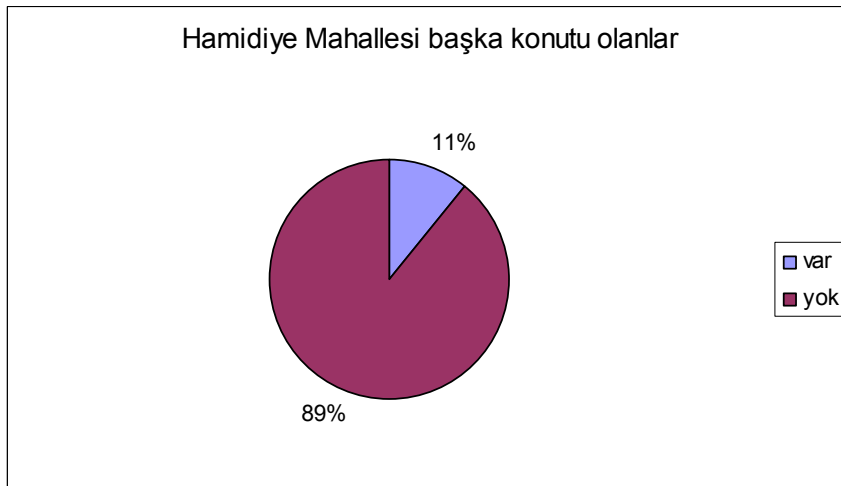

Grafik 4.1.10. Hamidiye Mahallesi Konut Sahipliği

Tablo 4.1.9 ve Grafik 4.1.10'da görüldüğü gibi Hamidiye Mahallesinde yaşayanların % 64'ü yaşadığı konutun mülkiyetine sahipken, % 36'sı kiracıdır. Bu oranlar, Hamidiye Mahallesinde yaşayanların % 36'sının konut alacak birikimi yapma koşullarından yoksun olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1.10. Hamidiye Mahallesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

başka konutu olanlar	sayı	%
var	9	10,8
yok	74	89,2
toplam	83	100,0

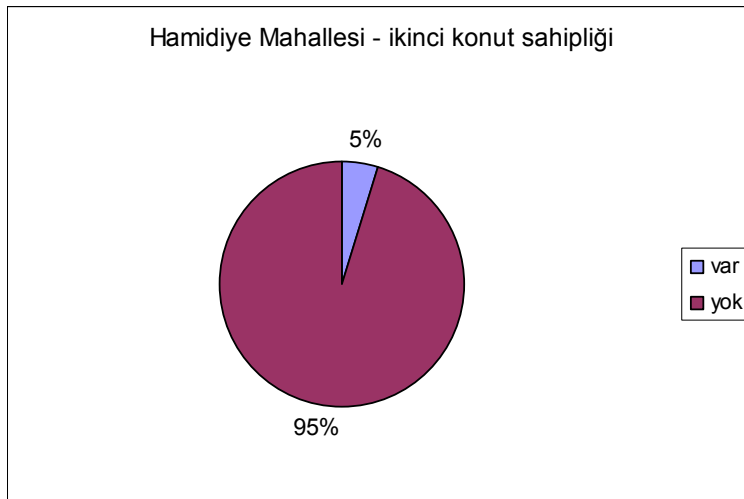

Grafik 4.1.11. Hamidiye Mahallesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

Hamidiye Mahallesinde oturanların % 89'unun oturdukları konut dışında başka bir konutları bulunmamaktadır. Yalnızca % 11'lik bir kesimin başka bir yerde konutu vardır (Tablo 4.10 ve Grafik 4.1.11). Bu oranlar içine kiracı olanlar da dahildir.

Tablo 4.1.11. Hamidiye Mahallesi İkinci Konut Sahipliği

ikinci konutu olanlar	sayı	%
var	4	4,8
yok	79	95,2
toplam	83	100,0

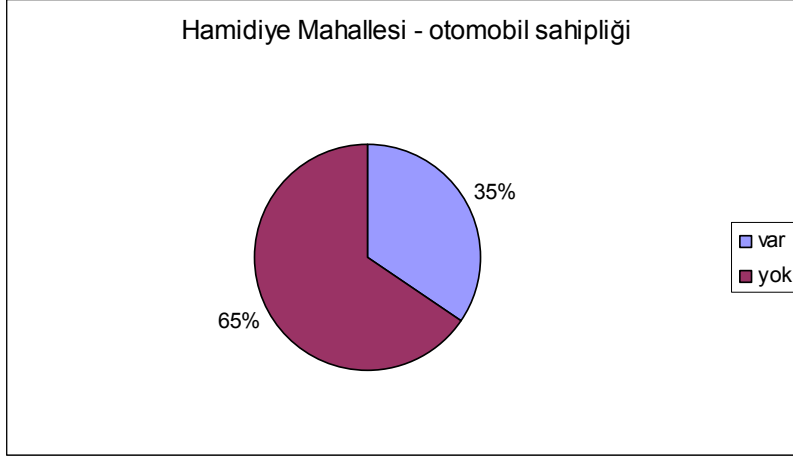

Grafik 4.1.12. Hamidiye Mahallesi İkinci Konut Sahipliği

Hamidiye Mahallesinde yaşayanların yalnızca % 5'i ikinci (yazlık) konut sahibidir. % 95'inin ise ikinci konutu yoktur (Tablo 4.1.11 ve Grafik 4.1.12)

Tablo 4.1.12. Hamidiye Mahallesi Otomobil Sahipliği

otomobil sahipliği	sayı	%
var	29	34,5
yok	55	65,5
toplam	84	100,0

Grafik 4.1.13. Hamidiye Mahallesi Otomobil Sahipliği

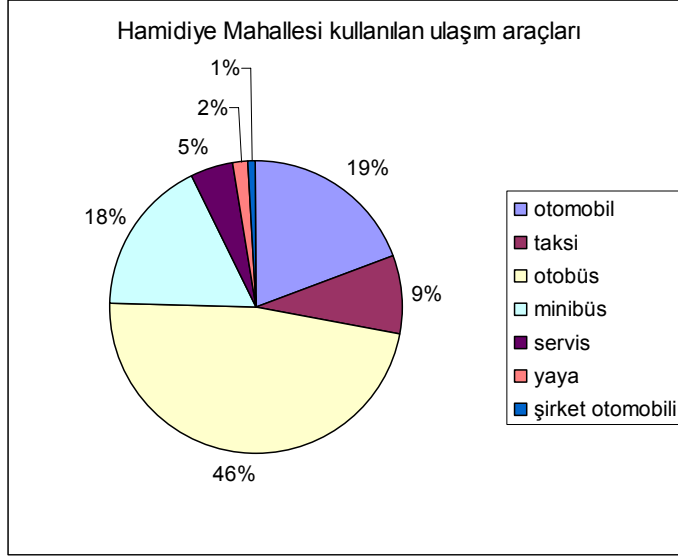
Yukarıdaki Tablo 4.1.12 ve Grafik 4.1.13'ten de izlenebileceği gibi Hamidiye Mahallesinde yaşayanların % 65'i bir otomobil sahibi iken, % 35 oranındaki hanelerin hiç otomobili bulunmamaktadır. Bu oranların da açıkça gösterdiği gibi, Mahalle sakinleri, bölgede gelişmemiş olan toplutaşınım olanaklarına bağımlıdır.

Bölgede yalnızca otobüs ile Üsküdar ve Kadıköy merkezlerine doğrudan otobüs seferleri ve Ümraniye merkezine minibüs seferleri bulunmaktadır. Kentin diğer bölgelerine erişim için aktarma yapmak gerekmektedir. Kadıköy ve Üsküdar aktarma noktalarına erişim bir – bir buçuk saat sürmektedir. Diğer yolculuk alternatifleri ise taksi ile erişimdir. İş yerine erişimdeki alternatifler ise şirket otomobili ve servis araçları olmaktadır. Aşağıda, kullanılan ulaşım araçları incelenmiştir.

Tablo 4.1.13. Hamidiye Mahallesi Kullanılan Ulaşım Araçları

Kullanılan ulaşım araçları	sayı	yüzde
otomobil	54	19,4
taksi	24	8,6
otobüs	131	47,1
minibüs	49	17,6
servis	13	4,7
yaya	5	1,8
şirket otomobili	2	0,7
toplam	278	100,0

Grafik 4.1.14. Hamidiye Mahallesi Kullanılan Ulaşım Araçları

Hamidiye mahallesinden yapılan yolculukların yarısına yakını (% 46) otobüs ile gerçekleştirilmektedir. Geriye kalan kısmın % 19'u otomobil, % 18'i minibüs, % 9'u taksi, % 5'i servis, % 2'si şirket otomobili ve % 1'i yaya olarak yapılmaktadır (Tablo 4.1.13 ve Grafik 4.1.14).

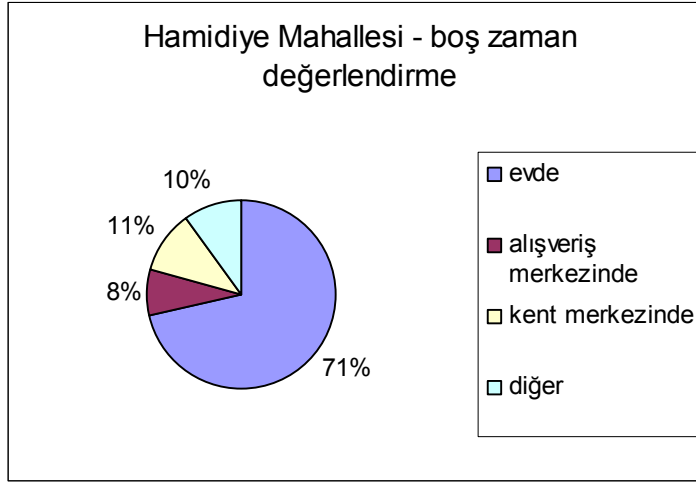
4.2.1.3. Hamidiye Mahallesi kent ile ilişkiler

Bu tema altında, Hamidiye Mahallesinde yaşayanların boş zamanlarını nerede değerlendirdikleri, en yakın arkadaşlarının nerede oturduğu ve yakında bulunan sitelere çalışmaya gidip gitmedikleri sorgulanmıştır. Bu sorgulama ile mahalle sakinlerinin hem kent merkezi ve kentin geri kalanı ile ilişki kurup kurmadıkları, hem de siteler ile çalışma dışında bir ilişkilerinin olup olmadığı anlaşılacak istenmiştir. Özellikle en yakın arkadaşlarınız nerede oturuyor sorusu, bu durumun ölçülmesi için bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

Böylece mahallenin sosyal ve kültürel bir ortam olarak bütünlüğü ve kendine yeterliliği, içine kapalı olup olmadığı üzerine bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 4.1.14. Hamidiye Mahallesi Boş Zaman Değerlendirme

boş zaman değerlendirme	sayı	%
evde	65	71,4
alışveriş merkezinde	7	7,7
kent merkezinde	10	11,0
diğer	9	9,9
toplam	91	100,0

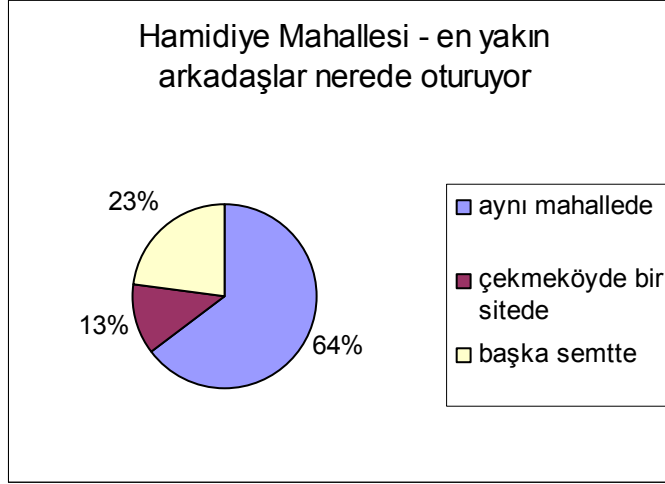

Grafik 4.1.15. Hamidiye Mahallesi Boş Zaman Değerlendirme

Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar, % 71 oranında boş zamanlarını evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. % 11 oranında kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs) ve % 8 oranında alışveriş merkezinde (Kapitol, Akmerkez, Nautilus, vs.) geçirdiklerini belirtmişlerdir. % 10 oranına varan diğer (farklı biçimdeki) yanıtlarının ise büyük çoğunluğunu Çekmeköy içinde açıklaması tamamlamaktadır (Tablo 4.1.14 ve Grafik 4.1.15). Bu yanıtlardan, Hamidiye Mahallesinde yaşayanların sosyal ve ekonomik kapasitenin düşük olması nedeniyle ev odaklı bir yaşam sürdürdükleri değerlendirilebilir.

Tablo 4.1.15. Hamidiye Mahallesi – En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

en yakın arkadaşlar	sayı	%
aynı mahallede	57	64,8
çekmeköyde bir sitede	11	12,5
başka semtte	20	22,7
toplam	88	100,0

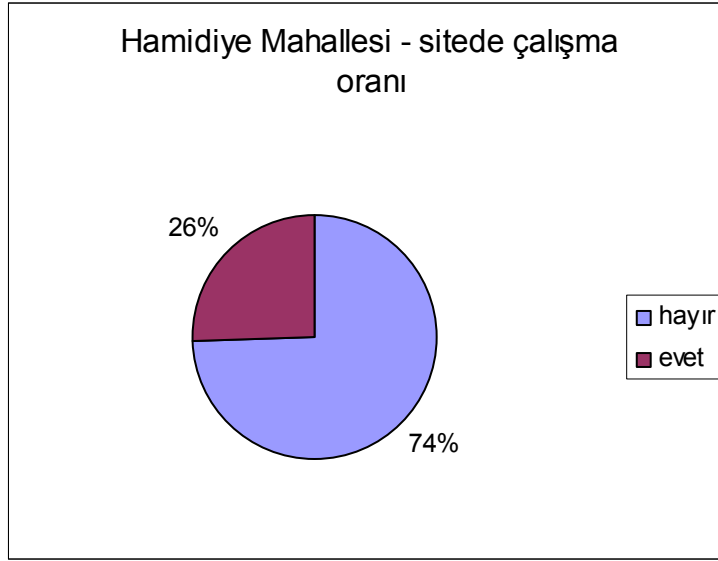

Grafik 4.1.16. Hamidiye Mahallesi – En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

Hamidiye Mahallesinde yaşayanların % 64'ü en yakın arkadaşlarının aynı mahallede yaşadığını belirtmiştir. % 23'ü en yakın arkadaşlarının başka bir semtte, % 13'ü ise Çekmeköy'de bir sitede yaşadığını ifade etmiştir (Tablo 4.1.15 ve Grafik 4.1.16). Burada, Çekmeköy'deki kooperatiflerin de site olarak algılandığını belirtmek gerekmektedir. Buradan, bir önceki boş zaman değerlendirme ile ilgili soruya verilen yanıtları da göz önünde bulundurarak, Hamidiye Mahallesinde yaşayanların ev ve yakın çevrelerine odaklı bir yaşam kurdukları çıkarılabilir. Bu sonucun komşularla ilişkiler teması altında sorulan sorulara verilen yanırlarla birlikte değerlendirildiğinde daha somut bir sonuca ulaşılması beklenmektedir. Görece zor koşullarda yaşayan bu insanların bir dayanışma kapasitesi geliştirmeleri de beklenmedik bir durum değildir.

Tablo 4.1.16. Hamidiye Mahallesi – Sitelerde Çalışır mısınız?

yakınılardaki sitelere çalışmaya gider misiniz?	sayı	%
hayır	61	74,4
evet	21	25,6
toplam	82	100,0

Grafik 4.1.17. Sitelerde Çalışır mısınız?

Hamidiye Mahallesinde yaşayanlara yöneltilen “yakınılardaki sitelere çalışmaya gider misiniz?” sorusuna % 74 oranında hayır, % 26 oranında evet olarak yanıt verilmiştir (Tablo 4.1.16 ve Grafik 4.1.17). Oysa Bölüm 4.2.1.1’de çalışan nüfusun istihdam biçimini belirlemek amacıyla sorulan mesleğe dair soruya verilen yanıtlardan yalnızca % 5’i güvenlik görevlisi olarak (ki bunlardan bir tanesi işyerinin Altunizade’de olduğunu belirtmiştir) % 2’si ise çocuk bakıcısı olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir.

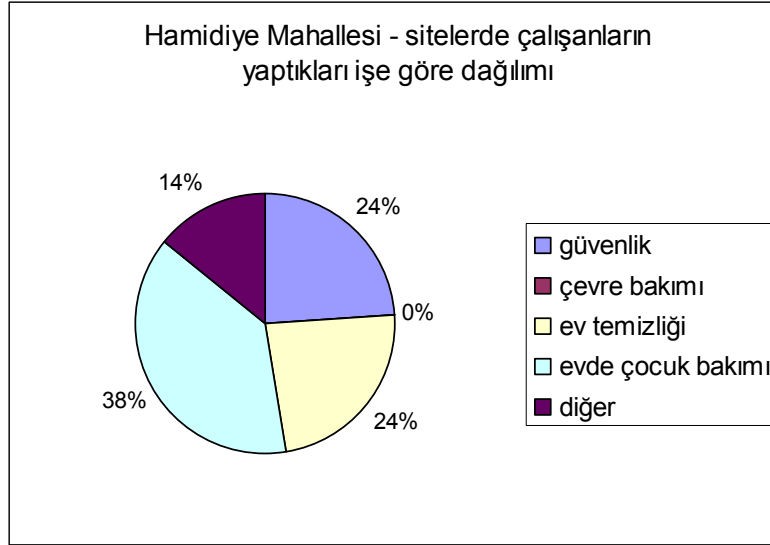
Bu oranlar arasındaki büyük fark, sitelerde çocuk bakımı, güvenlik, ev temizliği, çevre temizliği ve bakımını sağlayan görevliler olarak istihdam edilenlerden büyük çoğunluğunun bu işleri bir meslek olarak görmedikleri sonucunu işaret etmektedir. Bunlar genelde sigortasız olarak çalışılan, iş ve çalışma güvencesi olmayan, emeklilik, sağlık gibi güvenceleri kapsamayan

ve geçici işler olduğundan, istiham olarak değerlendirilmeleri formel açıdan doğru olmaz, ancak bu sitelerin çevrede yaşayan düşük gelirli kesime katkı olabilecek, enformel geçim kaynağı kazandırdıkları sonucuna varılabilir.

Aşağıda, sitelere çalışmaya gidenlerin ne şekilde istihdam edildiklerine dair verdikleri yanıtlar bulunmaktadır.

Tablo 4.1.17. Hamidiye Mahallesi – Sitelerde Çalışanların İstihdam Biçimi

Sitede istihdam biçimi	sayı	%
güvenlik	5	23,8
çevre bakımı	0	0,0
ev temizliği	5	23,8
evde çocuk bakımı	8	38,1
diğer	3	14,3
toplam	21	100,0

Grafik 4.1.18. Hamidiye Mahallesi – Sitelerde Çalışanların İstihdam Biçimi

Hamidiye Mahallesinden yakınlardaki sitelere çalışmaya gidenlerin % 38'i evde çocuk baktıklarını belirtmişlerdir. Bunu % 24'erlik oranlarla ev temizliği ve güvenlik izlemektedir. Çevre temizliği ve bakımı için sitede çalıştığını belirten kimse bulunmazken, % 14 oranıyla diğer amaçlarla çalışanlar bulunmaktadır. Bu kategoriyi ise sıhhi tesisatçı, elektrikçi, tamirat, boyacılık gibi işler yapan ve sitelere de çalışmaya gidenler oluşturmaktadır.

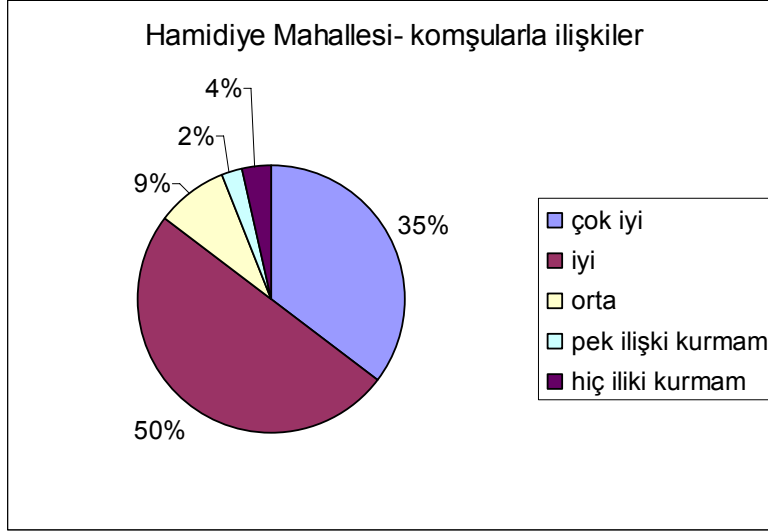
4.2.1.4. Hamidiye Mahallesinde mahalle içi ilişkiler ve komşuluk

Bu tema altındaki sorularla mahalle içindeki komşuluk ilişkileri, komşuların görüşme sıklıkları sorgulanmıştır. Böylece mahalle içinde kendine yeterli bir sosyal çevrenin oluşup oluşmadığı ve geleneksel mahalle ilişkisi olarak komşuluğun sürüp sürmediğinin anlaşılması hedeflenmiştir. Yerel ve merkezi seçimlerde oy kullanma oranı ile devlete karşı görevlerin yerine getirilip getirilmediğinin yanı sıra, yönetime katılma bilincinin gelişip gelişmediği sorgulanmıştır. Bu soruya verilen yanıtlar, sitelerdeki aynı soruya verilen yanıtlarla karşılaştırıldığında, yönetime katılma açısından bilinç düzeyinde farklılık olup olmadığına bakılacaktır. Bu tema altında, belediye hizmetleri ile ilgili olarak hangi hizmetlerin alındığı sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtların yanına hizmetlerin yetersizliği konusunda ifadelerin eklendiği görülmüştür. Mahalledeki en önemli sorunlara ilişkin yapılan sorgulamaya verilen yanıtlar da bu ifadeleri destekler niteliktedir. Son olarak “Mahalleniz ve Çekmeköy’e ilişkin görüşleriniz nelerdir?” ifadesiyle, bir açık uçlu bir soru sorularak, kişilerin doğrudan görüşlerinin alınması hedeflenmiştir. Bu soruyla birlikte, anketle yapılan sorgulama tamamlanmış olmaktadır.

Aşağıda, komşularla ilişkilerin ‘çok iyi’ ile ‘hiç ilişki kurmam’ seçenekleri arasında yapılan derecelendirmeye verilen yanıtlar ortaya konmuştur. Bu yanıtlar, site içindeki ilişkiler ile karşılaştırılacaktır.

Tablo 4.1.18. Hamidiye Mahallesi – Komşularla İlişkiler

komşularla ilişkiler	sayı	%
çok iyi	29	35,4
iyi	41	50,0
Orta	7	8,5
pek ilişki kurmam	2	2,4
hiç ilişki kurmam	3	3,7
Toplam	82	100,0

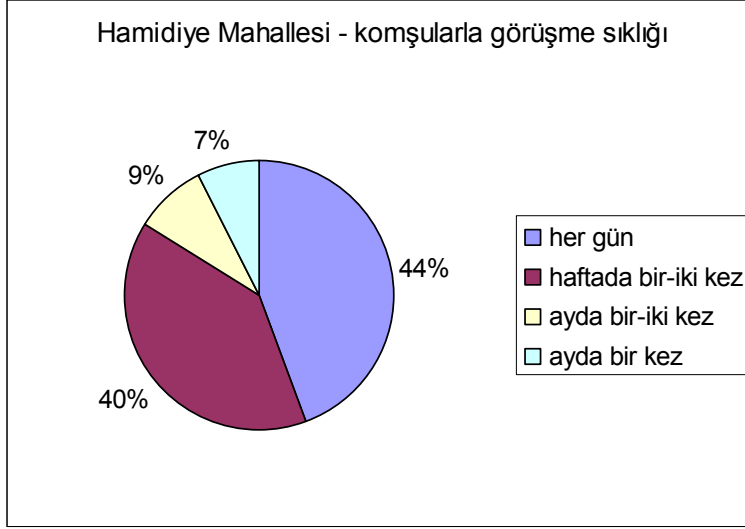
Grafik 4.1.19. Hamidiye Mahallesi – Komşularla İlişkiler

Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar komşularıyla olan ilişkilerini % 35 oranında çok iyi, % 50 oranında iyi olarak tanımlamışlardır. % 9 oranındaki kesim ilişkilerinin orta düzeyde olduğunu belirtirken, komşularıyla pek ilişki kurmadıklarını ifade edenlerin oranı % 2, hiç ilişki kurmadıklarını ifade edenlerin oranı ise % 4'tür (Tablo 4.1.18 e Grafik 4.1.19). Buradan komşuluk ilişkisinin yaygın ve gelişmiş olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu soruyu tamamlayacak nitelikte yöneltilen komşularla ilişkilerin düzeyi de yine ölçeklendirilerek sorulmuştur.

Tablo 4.1.19. Hamidiye Mahallesi – Komşularla Görüşme Sıklığı

komş. görüşme sıklığı	sayı	%
her gün	36	44,4
haftada bir-iki kez	32	39,5
ayda bir-iki kez	7	8,6
ayda bir kez	6	7,4
Toplam	81	100,0

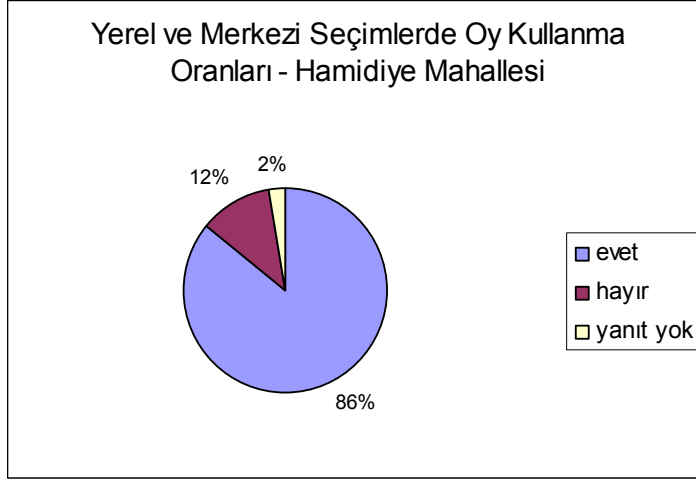
Grafik 4.1.20. Hamidiye Mahallesi – Komşularla Görüşme Sıklığı

Hamidiye Mahallesinde yaşayanlardan, komşularıyla ne sıklıkta görüştiklerini hergün ile ayda bir kez arasında derecelendirmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlara göre, Hamidiye Mahallesi sakinleri % 44 oranında komşularıyla hergün, % 40 oranında ise haftada bir iki kez görüşmektedirler. % 9 oranındaki kesim komşularıyla ayda bir iki kez, % 7 oranındaki kesim ise ayda bir kez görüştiklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.1.19 ve Grafik 4.1.20). Burada, yukarıda sorulan soruya verilen yanıtlarla tutarlı şekilde yanıtlar verildiğini görmek ve Hamidiye Mahallesindeki ilişkilerin ve komşuluğun gelişmiş olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Tablo 4.1.20. Hamidiye Mahallesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

seçimlerde oy kullanma	sayı	%
Evet	72	85,7
Hayır	10	11,9
yanıt yok	2	2,4
Toplam	84	100,0

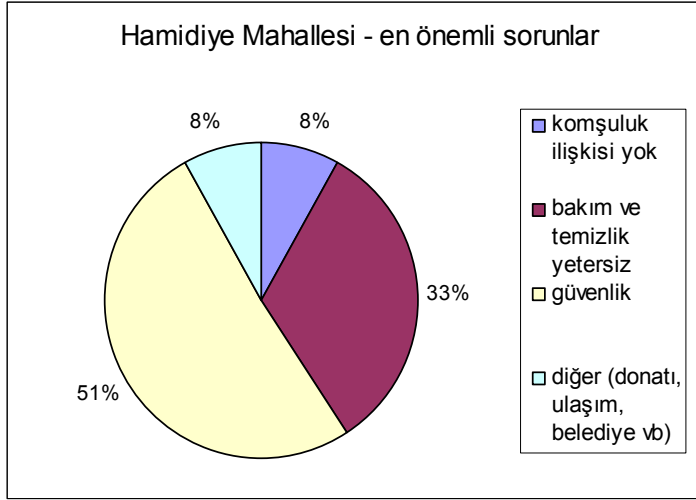

Grafik 4.1.21. Hamidiye Mahallesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

Hamidiye Mahallesinde yaşayanların % 86'sı yerel e merkezi seçimlerde oy kullandıklarını, % 12'si oy kullanmadıklarını belirtmişlerdir. % 2 oranındaki kesim ise bu soruya yanıt vermemiştir (Tablo 4.1.20, Grafik 4.1.22). Buradan vatandaşlık görevi ve yönetime katılma biçimi olarak oy kullanma oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.21. Hamidiye Mahallesinin En Önemli Sorunları

mahallenizin en önemli sorunları nelerdir?	sayı	%
komşuluk ilişkisi yok	9	8,2
Bakım ve temizlik yetersiz	36	32,7
güvenlik	56	50,9
diğer (donatı, ulaşım, belediye vb)	9	8,2
Toplam	110	100,0

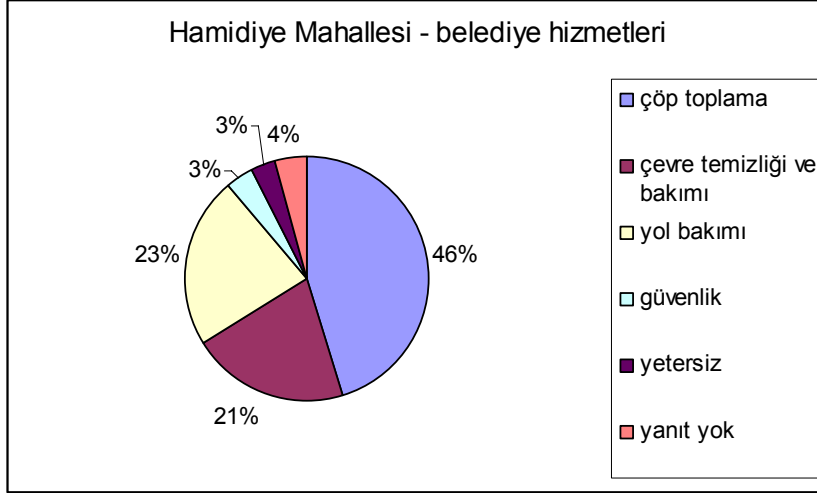
Grafik 4.1.22. Hamidiye Mahallesinin En Önemli Sorunları

Hamidiye Mahallesinde yaşayanların kentsel donatılar ve altyapı, sosyal ve kültürel tesislerden yoksun ve çoğunlukla bakımsız bir çevrede yaşıyor olmalarına karşın, mahallelerinde gördükleri en önemli sorunun % 51 oranıyla güvenlik olduğunu belirtmişlerdir. Bunu % 33 oranı ile bakım ve temizliğin yetersiz olması, % 8'erlik oranlarla komşuluk ilişkilerinin olmaması ve diğer (okul, hastane, yeşil alan gibi donatıların eksikliği, ulaşım olanaklarının yetersizliği, belediye hizmetlerinin yetersizliği) izlemektedir (Tablo 4.1.21 ve Grafik 4.1.22).

Güvenliğin sorun olarak görülmesinin nedenlerinden biri kapalı sitelerin donandıkları yüksek güvenlik önlemleri dolayısıyla bu konuya dikkat çekmiş olmasıdır. Diğerleri ise Çekmeköy'ün adi suçlar olarak hırsızlık olaylarının çokça görüldüğü bir yer olmasıdır (ÇGD ile yapılan görüşme, 18 Mart, 2006)

Tablo 4.1.22. Hamidiye Mahallesi Alınan Belediye Hizmetleri

hangi belediye hizmetini alıyorlar	sayı	%
çöp toplama	65	45,14
çevre temizliği ve bakımı	30	20,83
yol bakımı	33	22,92
güvenlik	5	3,47
yetersiz	5	3,47
yanıt yok	6	4,17
toplam	144	100,00

Grafik 4.1.23. Hamidiye Mahallesi Alınan Belediye Hizmetleri

Hamidiye Mahallesinde yaşayanlara hangi belediye hizmetlerini aldıkları sorulmuştur. Toplam 84 kişiye sorulan yanıtlara göre, belediyeden alınan hizmetler içinde en yüksek oranda algılananı % 77 oranında çöp toplama. % 39 oranındaki yanıtlar belediyenin yol bakım ve onarımını gerçekleştirdiğini, % 36 oranındaki yanıtlar da belediyenin çevre temizliği ve bakımı yaptığını belirtmişlerdir. Bu yanıtların her birinin % 100 oranına yaklaşması durumunda belediye tüm bu hizmetlerde yeterli olduğu söylenebilirdi, ancak hizmetlerin az sayıda kişi tarafından algılandığı görülmektedir. Buna rağmen, % 6 oranındaki yanıtlar doğrudan belediye hizmetlerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. % 6 oranındaki kesim belediyeden güvenlik hizmeti aldığını belirtmiş, % 7 oranında ise soruya yanıt alınamamıştır (Tablo 4.1.22; Grafik 4.1.23).

Hane halkı düzeyinde anket yoluyla yapılan sorgulamada sorulan son soru, "Mahalleniz ve Çekmeköy ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" ifadesi ile yer alan açık uçlu sorudur. Bu soru ile kişilerin, görece sıkı yapılandırılmış olan anket formunda ifade edemedikleri görüşlerini paylaşmalarına imkan yaratılmak istenmiştir. Buna rağmen geçerli olarak değerlendirmeye alınan 84 anket formundan 16'sında bu soruya yanıt verilmemiştir. Diğerlerinden, 16 tanesi Çekmeköy'ü ve mahallesini sevdiğini, burada yaşamaktan hoşnut olduğunu

belirtmiştir. Geri kalan yanıtlar ise mahallede sosyal, kültürel ve kentsel donatıların yetersizliğine, Çekmeköy'ün gelişmesi gerektiğine, belediye hizmetlerinin yetersiz kaldığına ya da güvenliğin yetersiz olduğuna vurgu yapmışlardır. Bazı sakinler ise bu sayılanlardan birkaçını ya da hepsini birden sorun olarak gördüğünü ifade etmiştir. EK 3'te, bu soruya anket formlarında verilen tüm yanıtlar biraraya getirilerek anket numarasına göre kodlanmıştır. Aşağıda ise verilen yanıtlardan karakteristik olanları örnek olarak verilmiştir.

Bu soruşturmada elde edilen yanıtlara göre, pekçok kişinin, Çekmeköy'de hastahane, sosyal tesis, okul, yeşil alan bulunmamasından, yolların ve çevrenin bakımsız olmasından rahatsızlık ifade ettiği görülmüştür. Hatta yanıt verenlerden bir kişi, hastahane için Göztepe'ye gitmek zorunda kalındığını ve hasta bir insan için bunun neredeyse imkansız olduğunu belirtmiştir:

M32: Başkanın mahallemize hastahane getirmesi. Belediyenin yolları düzenlemesi ve tamir, bakımlarını yapması. Başkanın her hafta halkın isteklerini, derdini dinlemesi. Mahallemizde yardıma muhtaç insanları belirleyip, halkıyla yardım edilecek kişilere yardım edilmesi. Hastalar buradan otobüsle Göztepe SSK'ya gidiyor. Oysa hasta bir insanın otobüslerle Göztepe'ye gitmesi çok zor. Tahlil istendiğinde bu çok daha yorucu oluyor, ertesi gün tekrar gitmek gerekiyor. Çekmeköy'de en çok istenen bir hastahane ve SSK şubesi. Bir de halk toplanıp sorunları dinlenmeli.

Bu açıklamalara benzer şekilde, belediyenin görevlerini yerine getirmediğini vurgulayan kişiler, sosyal ortamın ve olanakların yetersizliğinden, gençlerin bu durumdan olumsuz etkilendiğinden yakınmışlardır. Bununla birlikte bazıları güvenliğin yetersiz olduğuna da değinmişlerdir. Bunlar, daha önce değerlendirilen "mahallenizin en önemli sorunları nelerdir?" sorusuna verilen yanıtlarla da tutarlılık göstermektedir. Aşağıda bu konu ile ilgili görüşlerin birkaçına yer verilmiştir.

M34: Belediyenin daha duyarlı olmasını, gençler için sosyal çalışmaların yapılması, ulaşım olanaklarının artırılması, sosyal yerlerin (piknik, aile salonu) temizliği ve güvenliklerinin sağlanması veya gerekli işlemlerin yapılmasını istiyorum.

M35: Çekmeköy güzel bir yer. Fakat kahve kültüründen başka bir sosyal aktivite belediye sağlamamaktadır. Çekmeköy'ün güzel bir yer olduğunu vurguluyorum. Çünkü burada belediyenin görevini yerine getirmediği kanısındayım.

M47: Öğretim kurumları eksik ve yetersiz. Güvenlik yetersiz. Hırsızlık çok oluyor. Park ve piknik alanları yetersiz. Spor salonu yok. Bir de her sokakta internet kafe var. Çevreye ve yaşı küçük çocuklara zararı dokunuyor. Okula gitmeyip kafelerde zaman geçiriyorlar. Bundan mahalle sakinleri de rahatsız.

M88: Mahallenin güvenliği yok ve güvenlik tutulması lazım çünkü birçok hırsızlık ve kaçırma olayları oluyor.

M52: Mahallemize belediye ambargo uyguluyor. Çekmeköy ve özellikle mahallemiz Hamidiye çok sevimli ama mevcut olan yönetim beldemize gerekli olan hizmetleri sunmuyor. Yönetim, belediyeciliğin dışında farklı amaçlara hizmetlerde bulunuyor. Üretici değil, pasif bir yapıya sahip.

M56: Çekmeköy yeni gelişen bir bölge, çok eksikleri var. İnşallah gelişir, sağlık ocağı, eczane, tiyatro gibi sosyal faaliyetler yok. Çay bahçeleri yok.

M59: Çekmeköy temiz havası ile yaşamaktan keyif aldığımız bir yer. Yalnız sosyal altyapının eksikliği yaşamı zorlaştırıyor. Bunlarla ilgili çalışmalar geliştikçe sorunlarımızı ve ihtiyaçlarımızı başka bölgelerde çözmek zorunda kalmayacağız.

Sosyal açıdan parçalanmış bir yapı sergileyen Çekmeköy'de bu durumun bir sorun teşkil ettiğini ifade eden kişilerden bazıları, ortak alanların eksikliğini ve site duvarlarının ayırıcı ve olumsuz bir ortam yarattığını vurgulamışlardır:

M45: Kitleler arasındaki ekonomik uçurum sosyo-ekonomik hayata etken oluyor. Birlikte yaşama koşulları yok. Sitelerin kale duvarları gibi duvarları, mahallelilerle ilişkiyi kesmiş durumda. Eşiniz, çocuğunuzla oturabileceğiniz bir yer yok. Okul eksikliği var.

M48: (muhtar) Sosyal yaşam alanları yok. Kültür sanat merkezleri yok. Ulaşım yetersiz. Sağlık merkezleri yetersiz. Asayiş yok. Semt pazarları denetlenmiyor, sağlıksız ürünler satılıyor. Gençlik sahipsiz, topluma kazandırmak için proje yok. Haftasonları cenaze olsa, ölüm raporu verecek belediye doktoru yok. Sitelerde yaşayan insanlarla diğer insanların bir araya gelebilecekleri sosyal alanlar yok.

M51: Site duvarlarının yüksek yapılması renksiz, soluk olması güzel görüntüyü kirletmektedir.

Bu yanıtlarda da daha önce, “mahallenizin en önemli sorunları nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlarda olduğu gibi, donatı alanlarının eksikliği ve belediye hizmetlerinin yetersizliği vurgulanmıştır. Sosyal olarak farklı statüden, farklı gelir düzeylerine sahip kişilerden oluşan Çekmeköy, bu anlamda yatırıma gereksinim duymaktadır. Aşağıda, anket sonuçları bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

4.2.1.5. Hamidiye Mahallesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi

Çekmeköy'ün siteler haricinde yer alan alanlarının temsili olarak seçilen Hamidiye Mahallesi, demografik yapı açısından bakıldığında, % 43 oranında 25-45 yaş arasındaki genç nüfustan oluşmaktadır. Bunu % 38 oranıyla eğitim çağındaki 7-24 yaş arası nüfus takip etmektedir. Bu nüfus yapısı çok büyük

oranda sosyal, kültürel ve kentsel donatı anlamında beklentileri yüksek olan çağları içermektedir.

Yetişme ve eğitim çağındaki nüfus ile çalışma hayatının başında yer alan nüfus için eğitim olanakları yetersizdir. Çekmeköy'de devletin sağladığı yalnızca bir adet ilköğretim okulu bulunmaktadır. Lise olmadığı için aynı bina içinde öğleden sonra lise öğrencilerine eğitim vermeye çalışılmaktadır. Ancak ÇGD yetkilileri, lise öğrencilerinin ilkokul öğrencilerinin gittiği okulda okumak istemediklerini, bu yüzden Ümraniye veya Sarıgazi'deki liselere gittiklerini, bunun da dargelirli aileler için fazladan yük oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bazı ailelerin, bu yükü kaldıramadıkları için kız çocuklarını liseye göndermediklerini ifade etmişlerdir.

Bu çağlardaki nüfus için eğitimin yanı sıra kendini gerçekleştirme ve yenilemeyi sağlayacak okul dışı eğitim, spor, kültürel tesisler, zengin kamusal alanlar ve istihdam yaratacak olanaklar gerekmektedir. Aksi takdirde bu genç nüfusun kendileri ve toplum açısından faydasız hatta olumsuz alışkanlıklar ve davranışlar içine düşmesi ya da bu gençleri farklı yönelişlere çekecek organizasyonların içine çekilmeleri olasıdır. Yukarıda, bu konuya dikkat çeken bazı kişilerin gençlerin kahve ve internet kafe dışında gidecek yerlerinin olmadığı ve bunun olumsuz karşılandığına ilişkin görüşlerine yer verilmişti. Sosyal ve kültürel çevrenin ve olanakların zayıf olması, Çekmeköy'ün en önemli sorunlarından birisidir.

Genç nüfus yapısına sahip Hamidiye Mahallesi'ndeki iktisaden faal olarak kabul edilen 15-64 yaş grubu içindeki nüfusun toplam nüfusa oranının % 66 olduğu görülmektedir, bağımlı nüfus oranı ise % 34'tür.

Hamidiye Mahallesi'nde çalışan nüfusun oranı toplam nüfus içinde % 34'te kalmaktadır. İstihdam edilmeyenler içinde öğrenciler % 33 ile en yüksek paya sahipken, bunu % 22 ile işgücüne katılmayan ev hanımları izlemektedir.

Hamidiye Mahallesiinde yaşıayanların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu gör÷lmektedir. Yetişkinler içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 5,10'dur; nüfusun % 22,45'i herhangi bir öğretim kurumunu tamamlamamıştır. Nüfusun % 44,39'u ilköğretim düzeyinde eğitim görmüştür. Lise düzeyinde eğitim alanlar % 17,35 oranındayken, lise sonrası eğitim görenlerin toplamı (yüksekokul, üniversite ve lisanüstü toplamı) ancak % 10'u bulmaktadır. Bu sonuçlar, yukarıda değinilen, işgücüne katılmayan ev hanımlarının oranı açısından ve aşağıda değinilecek olan istihdam durumu için açıklayıcı niteliktedir. Çekmeköy halkının en önemli sorunlarından birisi de eğitimsizliktir.

İstihdam yapısına bakıldığında Hamidiye Mahallesiinde çalışanların büyük çoğunluğunun mavi yakalı olduğu gör÷lmektedir. İmalat sanayisinde çalışanların oranı % 23, inşaat işlerinde çalışan nüfusun oranı % 4, ulaştırma, haberleşme, depolama işlerinde çalışanlar % 8'dir. Beyaz yakalılar ise oldukça düşük oranda kalmaktadır: mali kurumlar, sigorta, yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar % 13 oranındayken, toplum hizmetlerinde çalışanların oranı % 5'tir. Ticaretle uğraşanlar % 18'lik kesimi oluşturmaktadır. Serbest çalışanlar ise iyi tanımlanmamış bir kategoridir ve % 22'lik kesimi oluşturmaktadır. Serbest çalışan kesimin, yüksek eğitim gerektirmeyen geçici işlerde çalıştığı ya da işporta gibi enformel sektörde istihdam edildiği düşün÷lmektedir. Çekmeköy ve çevresi yeni yapılan siteler dolayısıyla büyük bir şantiye görünümünü sunmasına rağmen, inşaat sektöründe çalışanlar çok küçük bir oranda kalmaktadır. Bu durum, serbest çalıştığını ifade eden kesim içinde şantiyelerde geçici olarak çalışan kişilerin de bulunabileceğine işaret etmektedir.

Hamidiye Mahallesiinde yaşıayanların % 40'ı, buraya 1991-2000 yılları arasında gelmişlerdir, % 38'i ise 2001 yılından sonra gelmiştir. Nüfusun % 71'i buraya İstanbul içindeki başka bir semtten, genellikle enformel süreçlerle oluşan görece yoksul yerleşmelerden taşınmışlardır. Mahallede yaşıayanların yalnızca % 6'sı Çekmeköylü iken, % 23'ü İstanbul dışından gelmiştir. Göç

İstanbul metropol alanının makroformunun ve sosyo-ekonomik yapısının biçimlenmesinde büyük oranda etkilidir. Bu oranlar, Ümraniye-Sarıgazi'nin çeperinde ve TEM otoyolu yakınında gelişen Çekmeköy'ün kent içi ve kent dışı nüfus hareketlilikleri sonucunda ortaya çıktığını ve İstanbul makroformu içinde yoksulluğun giderek dışarıya atıldığını göstermektedir. Farklı yerlerden gelmiş olmalarına rağmen Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, büyük oranda buradan taşınmayı düşünmediklerini ve Çekmeköy'ü sevdiklerini belirtmişlerdir. Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların yalnızca % 7,6'sı buradan taşınmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Mahalle sakinlerinin % 64'ü oturduğu konuta sahiptir, sakinlerin yalnızca % 11'inin başka bir konutu vardır. İkinci konut sahipliği oldukça düşüktür: % 5. Mahalledeki hane halklarının yalnızca % 65'inin bir otomobili vardır ve birden fazla otomobili olan hane halkı bulunmamaktadır. Bu oranlar Hamidiye mahallesi'nde yaşayanların refah koşullarının gelişkin olmadığını göstermektedir.

Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, % 71 oranında boş zamanlarını evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. % 11 oranında kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs) ve % 8 oranında alışveriş merkezinde (Kapitol, Akmerkez, Nautilus, vs.) geçirdiklerini belirtmişlerdir. % 10 oranında varan diğer (farklı biçimdeki) yanıtlarının ise büyük çoğunluğunu "Çekmeköy içinde" açıklaması tamamlamaktadır. Bu yanıtlardan, Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların sosyal ve ekonomik kapasitenin düşük olması, Çekmeköy'de gerekli donatıların bulunmaması nedeniyle ev odaklı bir yaşam sürdürdükleri değerlendirilebilir. Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, mahalle içinde kendine yeterli bir sosyal ortam oluşturmaya çalışmışlardır. Komşuluk düzeyinin yüksek olması da bunu göstermektedir. Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların % 64'ü en yakın arkadaşlarının aynı mahallede yaşadığını belirtmiştir. Bununla birlikte Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar komşularıyla olan ilişkilerini % 35 oranında çok iyi, % 50 oranında iyi olarak tanımlamışlardır. Bu durum, Mahalle içindeki insan ilişkilerinin yüksek

düzyeyde olduğunu ve kendi içinde kapalı bir yapı sergilediğini göstermektedir.

Hamidiye Mahallesiinde yaşayanların % 75'i sitelere çalışmaya gittiklerini belirtirken, yaptıkları iře dair sorulan soruda sitede çalıştıklarını belirtenlerin oranı çok dūřúktür (güvenlik %5, ocuk bakımı % 2). Bu oranlar arasındaki büyük fark, sitelerde ocuk bakımı, güvenlik, ev temizliği, evre temizliği ve bakımını sağlayan görevliler olarak istihdam edilenlerden büyük çoğunluğunun bu işleri bir meslek olarak görmedikleri sonucu çıkarılabilir. Bunlar genelde sigortasız olarak çalışılan, çalışma güvencesi olmayan, geçici işler olduğundan, formel anlamda istihdam içinde değerlendirilmeleri doğru olmaz. Ayrıca bu işler emeklilik, sağlık gibi güvenceleri de kapsamamaktadır. Buradan, sitelerin çevrede yaşayan dūřúk gelirlili kesime katkı olabilecek, enformel geçim kaynağı kazandırdıkları sonucuna varılabilir. Buradan varılabilecek bir diğer sonuç, site kapılarının site dışında yaşayanlara ancak enformel istihdam nedeniyle iř ilişkisi çerçevesinde aıldığıdır.

Hamidiye Mahallesiinde yaşayanların mahallede gördükleri en önemli sorunun % 51 oranıyla güvenliğin sağlanmasıdır. Bunu % 33 oranı ile bakım ve temizliğin yetersiz olması, % 8'erlik oranlarla komşuluk ilişkilerinin olmaması ve diğer (okul, hastane, yeşil alan gibi donatıların eksikliği, ulaşım olanaklarının yetersizliği, belediye hizmetlerinin yetersizliği, bakımsızlık) izlemektedir.

Hamidiye Mahallesiinde anket yoluyla yapılan araştırmanın daha önce aktarılan sonuçlarından öne çıkan noktalar burada yorumlandı. Hamidiye Mahallesiinde yaşayanlar, eğitim düzeyi oldukça dūřúk ve buna bağlı olarak istihdam koşulları da güç olan, İstanbul'un çeperinde yeni gelişen ve kaynak ve yatırım anlamında oldukça yetersiz bir beldede yaşayan, gelir dağılımından dūřúk düzeyde pay alabilen bir kesimi temsil etmektedirler. Bu

kesimin temsil ettiđi kiřiler, tezin bařında belirtilen ekonomik deđerlerin paylařımında avantajsız konuma dűřen kiřilerin oluřturduđu kesimdir.

Hamidiye Mahallesi sakinleri, olumsuz yaşam koşullarına ve imkansızlıklarına rağmen buldukları mahalleyi sevdiklerini ve iyi komşuluk ilişkileri geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak bu komşuluk ilişkisi yalnızca mahalle içinde, kapalı bir çevrede kalmaktadır. Mahallede yaşayanlar, yakınlardaki sitelerle ilişki kurmadıkları gibi, kentin merkezi alanlarını da yüksek oranda kullanmamaktadırlar. Burada içe kapalı bir yaşam görülmektedir. Siteler ile ocuk bakıcılığı, ev temizliği, tamirat, güvenlik alanlarındaki enformel iş ilişkisi dışında bir ilişki gelişmemektedir.

Bu mahalle, çoğunluğu benzer sosyal statüde olan, kendi içine kapalı bir yaşam gösteren, iyi komşuluk ilişkileri geliştirebilen, belediyeden daha iyi hizmet bekleyen ve ekmeky'n gelişiminden umutlu olan bir kesimi temsil etmektedir (Ek 3, aıkulu soru yanıtları). Burası, kendi içinde sosyal ilişkiler açısından iyi bir komşuluk birimi iken, siteler tarafından parçalanmış mekanda, kentsel ve sosyal donatıların eksikliğini çekmektedirler. ekmeky'de sitelerin parçaladığı mekan, donatılar için bir sistem oluşurmada büyük bir engel oluşurmaktadır.

4.2.2. Gökdeniz Sitesi Alan Araştırması

Gökdeniz Sitesi Çekmeköy’de, Osmanlı Bankası çalışanları tarafından 2000 yılında kurulmuştur. Sitede 130 adet konut bulunmakta, bunların 120 adedinde oturulmaktadır. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili olan site, özel güvenlik şirketi tarafından, görevlilerce korunmaktadır. Sitenin tek girişinde, kamera sistemi ve kapı bulunmaktadır (Resim 4.3). Siteye giriş tam kontrollüdür. Ancak ziyaret edilecek olan kişi onayladığı takdirde geçişe izin verilmektedir. Sitede ortak alan olarak bir kapalı lokal ve restoran, bir açık yüzme havuzu ve bir de çocuk parkı bulunmaktadır. Konutlar arasında kalan alanlar yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Konutlar iki katlı tek aile evi şeklinde, ikiz düzende tasarlanmıştır. Konutlara ulaşan dar yollar, çoğunlukla otoparkla bitmektedir (Harita 4.6).

Harita 4.6. Gökdeniz Sitesi, www.earth.google.com sitesinden alınmıştır, Ekim 2006.

Sitede alan araştırması yapmak için yönetime başvurduğumda, benden bir dilekçe yazmam ve faks ile göndermem istendi. Gönderdiğim dilekçe yönetim kurulunda görüşüldükten sonra, sitede kapı kapı dolaşarak anket

yapamayacağım, ancak anket formlarını yönetime bırakmam halinde, yönetim binasına uğrayan kişilerden isteyenlere verileceği ve geri toplanacağı yönünde bir karar alındığı bildirildi. Site yönetiminin yardımcı olmak konusunda oldukça isteksiz oluşu dikkat çekiciydi. Ancak sitede dolaşarak anket yapmanın bir yolu bulundu, bu kez de site sakinleri anket yapmak konusunda pek de istekli istekli olmadıklarını gösterdiler. Bütün bu olumsuzluklara rağmen yardımcı olmayı kabul eden sakinlerin duyarlılıkları sayesinde çalışma gerçekleştirildi. Aşağıda, Gökdeniz sitesinde yapılan 14 anketin sonuçları ve sonrasında da değerlendirmesi bulunmaktadır.

Resim 4.3. Gökdeniz Sitesi Girişi

4.2.2.1. Gökdeniz Sitesi demografik yapı analizi

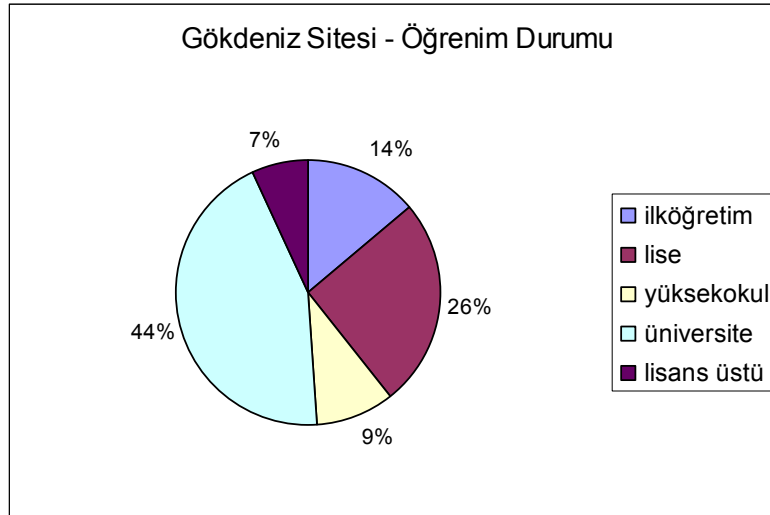
Gökdeniz sitesi demografik yapısına ve istihdam durumuna ilişkin olarak, Hamidiye Mahallesinde kullanılan sorular yöneltilmiştir. Böylece, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların demografik ve ekonomik yapısına ilişkin verilerin toplanması amaçlanmıştır.

Gökdeniz Sitesinde ortalama hane büyüklüğü 3.4 kişiden oluşmaktadır. Burada yaşayanların % 48'i kadın ve % 52'si erkektir.

Gökdeniz Sitesi sakinlerinin eğitim durumları görece yüksektir. Aşağıda, Tablo 4.2.1. ve Grafik 4.2.1’de görüldüğü gibi Gökdeniz Sitesi sakinlerinin % 14’ü ilköğretim, % 26’sı lise, % 9’u yüksekokul, % 44’ü üniversite ve % 7’si lisansüstü düzeyinde eğitim görmüştür.

Tablo 4.2.1. Gökdeniz Sitesi – Öğrenim Durumu

öğrenim durumu	sayı	%
ilköğretim	6	13,95
lise	11	25,58
yüksekokul	4	9,30
üniversite	19	44,19
lisans üstü	3	6,98
toplam	43	100,00

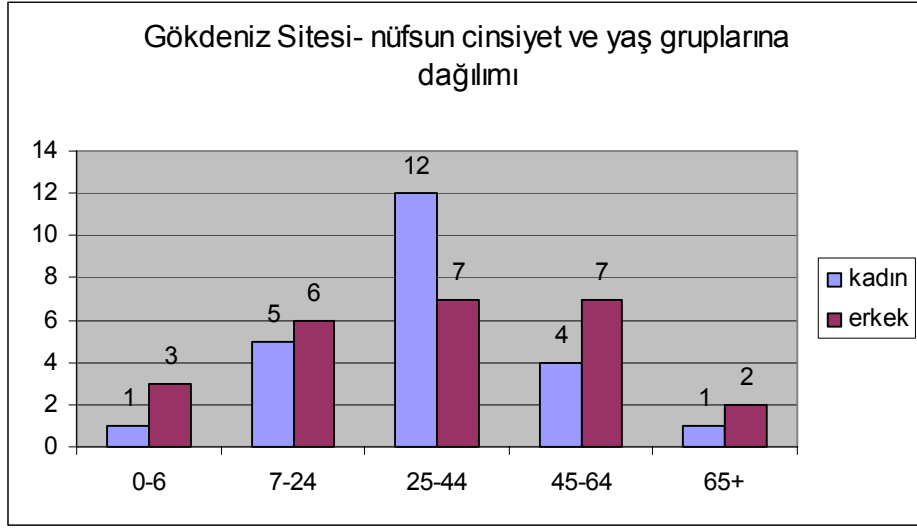

Grafik 4.2.1. Gökdeniz Sitesi – Öğrenim Durumu

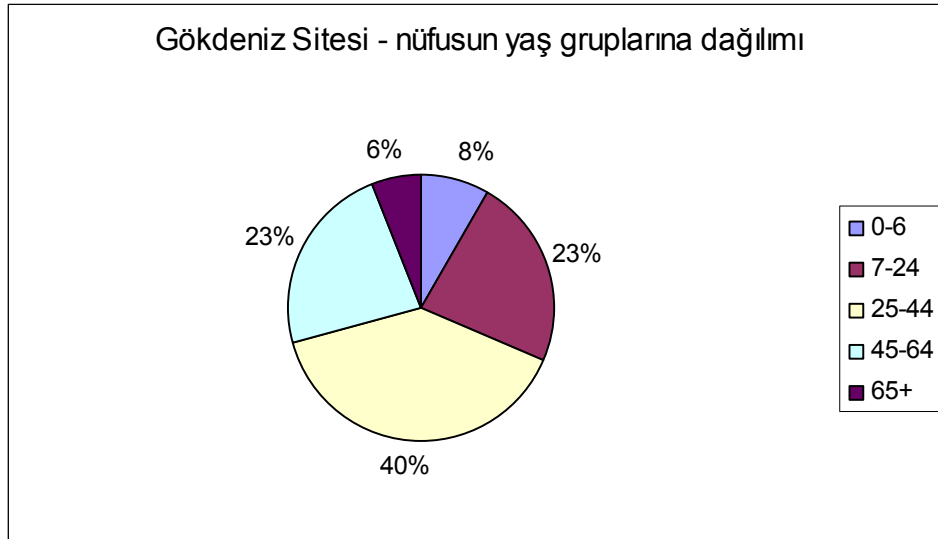
Gökdeniz Sitesinde yaşayan nüfusun yaş gruplarına dağılımına bakıldığında 25-44 yaş grubu içinde arasında yer alan nüfusun, % 40 ile en yüksek oranda bulunduğu görülmektedir. Bunu % 23’erlik paylarla 7-24 yaş grubu ve 45-64 yaş grupları izlemektedir. 0-6 yaş grubu % 8 oranına sahipken, 65 ve üzeri yaştakilerin oranı % 6’dır (Tablo 4.2.2; Grafik 4.2.2 ve Grafik 4.2.3). Gökdeniz Sitesinde yaşayanlarda genç nüfusun oldukça yüksek oranda bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.2. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı

yaş grupları	kadın	erkek	toplam
0-6	1	3	4
7-24	5	6	11
25-44	12	7	19
45-64	4	7	11
65+	1	2	3
toplam	23	25	45

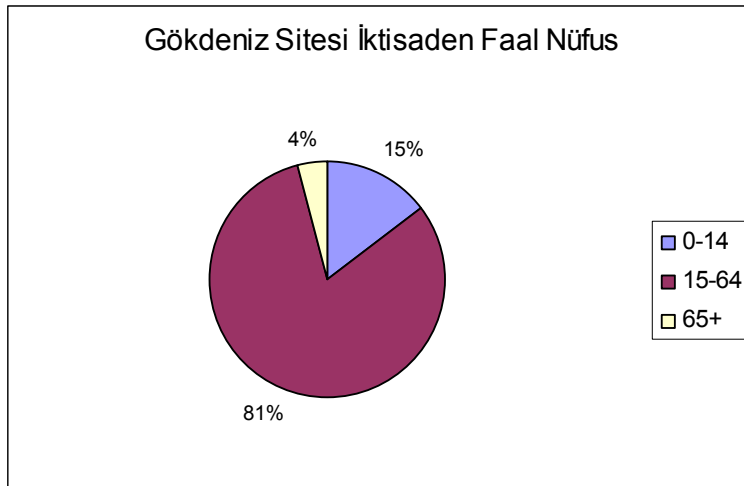
Grafik 4.2.2. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı

Grafik 4.2.3. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı

Tablo 4.2.3. Gökdeniz Sitesi – İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı

iktisaden faal nüfus	sayı	%
0-14	7	14,58
15-64	39	81,25
65+	2	4,17
toplam	48	100,00

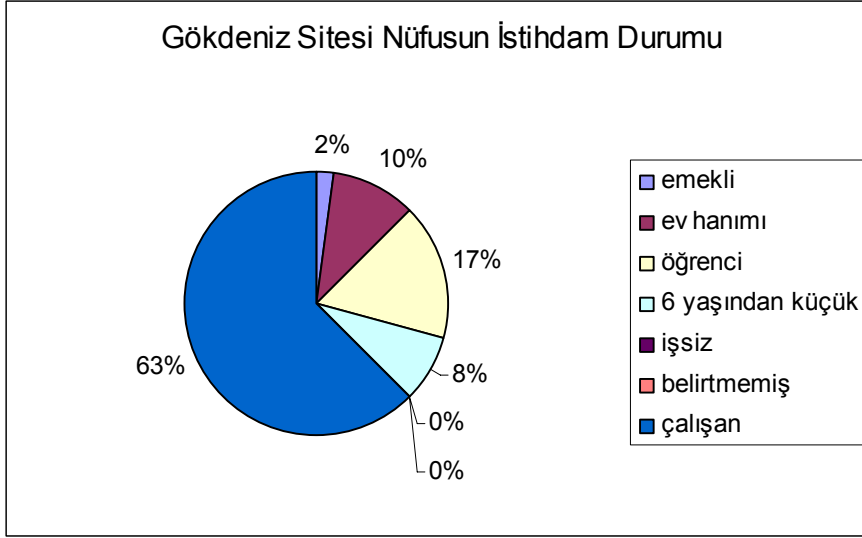
Grafik 4.2.4. Gökdeniz Sitesi – İktisaden Faal Nüfusun Toplam İçinde Dağılımı

Gökdeniz Sitesinde yaşayanların büyük çoğunluğu genç nüfus olduğundan iktisaden faal kabul edilen 15-64 yaş grubunun toplam nüfusa oranı da oldukça yüksektir: % 81; bağımlı nüfus oluşturan 14 yaş ve altı % 4, 65 yaş ve üzeri ise % 15 oranındadır (Tablo 4.2.3; Grafik 4.2.4).

Tablo 4.2.4. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu

nüfusun istihdam içi ve dışı dağılımı	sayı	%
emekli	1	2,08
ev hanımı	5	10,42
öğrenci	8	16,67
6 yaşından küçük	5	10,42
işsiz	0	0,00
belirtmemiş	0	0,00
çalışan	29	60,42
toplam	48	100

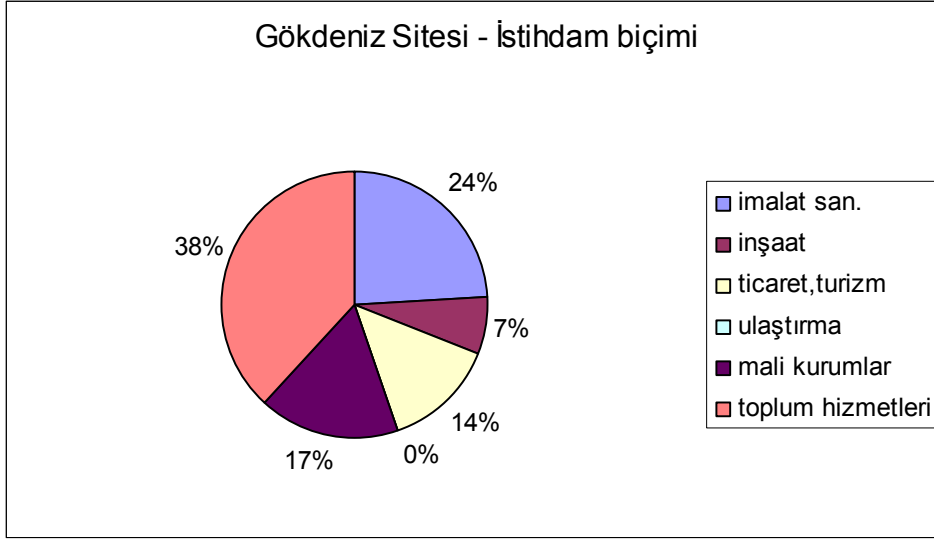

Grafik 4.2.5. Gökdeniz Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu

Gökdeniz Sitesinde çalışan nüfusun oranı % 63'tür; nüfusun % 17'si öğrenci, % 10'u ev hanımı, % 8'i ise 6 yaşından küçüktür. Eğitim durumunun yüksek olması dolayısıyla, ev hanımlarının oranının düşük olduğu ve işgücüne katılımın yükseldiği görülmektedir. Sitelerde yaşamının giderlerinin yüksek olması da her iki ebeveynin çalışmasını gerektirmektedir.

Tablo 4.2.5. Gökdeniz Sitesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi

çalışan nüfusun istihdam biçimi	sayı	%
imalat sanayi	7	24,14
inşaat ve bayındırlık işleri	2	6,90
toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	4	13,79
ulaştırma, haberleşme ve depolama	0	0,00
mali kurumlar, sigorta, yardımcı iş hizmetleri	5	17,24
toplum hizmetleri	11	37,93
toplam	29	100,00

Grafik 4.2.6. Gökdeniz Sitesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi

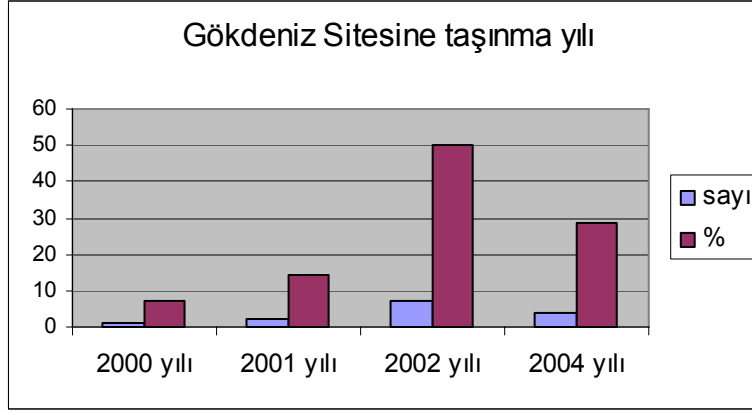
Gökdeniz Sitesinde çalışanların büyük çoğunluğunun beyaz yakalı olduğu görülmektedir. En fazla pay, % 38 ile toplum hizmetlerinde çalışanlarıdır. İmalat sanayinde çalışanlar % 24 ile büyük oranda görülse de bunlar, mühendis ya da işveren olarak bu sektörde yer alan kişilerdir. Bunu takiben % 17 ile mali kurumlar, sigorta ve yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar gelmektedir. % 14 oranında ticaret ve turizm sektöründe çalışanlar, % 7 ile inşaat sektöründe çalışanlar bulunmaktadır. Ulaştırma sektöründe çalışan yoktur (Tablo 4.2.5 ve Grafik 4.2.6).

4.2.2.2. Gökdeniz Sitesi toplumsal statü göstergeleri

Bu kısımda, Gökdeniz sitesine taşınanların ne zaman ve nereden taşındıkları bilgilerinin yanı sıra, refah düzeyini açığa çıkarmak amacıyla, ev sahipliği, başka konuta ve ikinci konuta sahip olma, hanede kaç otomobil olduğuna ilişkin veriler derlenmiştir. Burada yaşayanların site yaşamını seçmelerindeki etkenler de burada ölçeklendirilerek değerlendirilmiştir. Buna göre bu siteye taşınmada ana etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca siteden taşınma isteği ve nereye taşınmak istedikleri de sorulmuştur.

Tablo 4.2.6. Gökdeniz Sitesine Taşınma Yılı

taşınma yılı	sayı	%
2000 yılı	1	7,14
2001 yılı	2	14,29
2002 yılı	7	50,00
2004 yılı	4	28,57
toplam	14	100,00

Grafik 4.2.7. Gökdeniz Sitesine Taşınma Yılı

Yukarıda Tablo 4.2.6 ve Grafik 4.2.7'den de anlaşıldığı gibi site tamamlanır tamamlanmaz, buraya taşınmaya başlamışlardır. Sitede anket yapılan hane halklarının yarısının kiracı olması, son yıllarda siteye taşınmış olanların fazla olmasını anlamlandırmaktadır. Aşağıda Tablo 4.2.7 ve Grafik 4.2.8'de görüldüğü üzere, bu sitede yaşayanların %71.43'ü buraya İstanbul içindeki başka bir semtten taşınmışlardır, bunlar genellikle kentin merkezi alanları olan Acıbadem, Levent, Bakırköy, Koşuyolu gibi semtlerdir. % 7.14'ü şehir dışından taşındıklarını belirtirken, % 21.43 bu soruya yanıt vermemiştir.

Tablo 4.2.7 Gökdeniz Sitesine Nereden Taşınmış

nereden taşınmış?	sayı	%
İstanbul	10	71,43
şehir dışı	1	7,14
yanıt yok	3	21,43
toplam	14	100,00

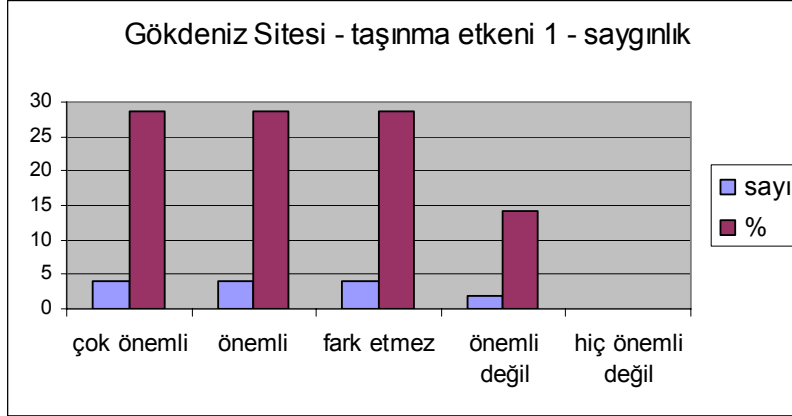
Grafik 4.2.8 Gökdeniz Sitesine Nereden Taşınmış

Aşağıdaki sorulara verilen yanıtlarda, site sakinlerinden buraya taşınma nedenlerini 'çok önemli'den 'hiç önemli değil'e 5 kademe içinde değerlendirmeleri istenmiştir. Buna göre bu siteye taşınma nedenleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu etkenler anket formunda saygın bir muhit olması, çevrenin bakımlı olması, güvenlik ve komşuluk ilişkisi olarak ifade edilmiştir. Aşağıda bu dört ölçüğe verilen yanıtlar değerlendirilmiştir.

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar tarafından, bu sitede oturma nedenleri içinde saygınlığı, önemli ve çok önemli bulanlar ile bu duruma nötr kalanlar (fark etmez) eşit orandadır: % 29. Bunu önemli bulmayanlar % 14 oranındadır. Hiç önemli değil, yanıtı ise verilmemiştir (Tablo 4.2.8 ve Grafik 4.2.9). Burada, saygınlık nötr bir değerlendirme ile sonuçlanmış gibi görünmekle birlikte sonuçta saygınlığa normal ya da çok fazla önem atfedenlerin oranı % 57'yi bulmaktadır. Burada yaşayanların yarıdan fazlasının saygın bir muhitte olmayı hedefledikleri sonucu çıkmaktadır.

Tablo 4.2.8 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık

saygın olması	sayı	%
çok önemli	4	28,57
önemli	4	28,57
fark etmez	4	28,57
önemli değil	2	14,29
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	14	100,00

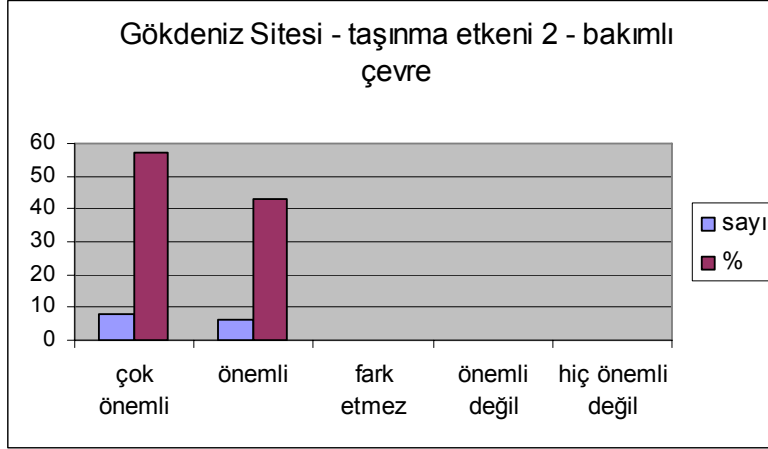

Grafik 4.2.9 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık

Düzenli ve bakımlı bir çevrede yaşamak da aslında kişinin prestiji ile bağlantılıdır. Bu öncelikle kişinin kendi zevki ve kendine verdiği değer ile ilintili iken, aynı zamanda, kişinin yaşam kalitesinin de bir göstergesi olmaktadır. Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar da çevrenin bakımlı olmasına özel bir önem affetmektedirler. Bu soruya fark etmez, önemli değil ve hiç önemli değil yanıtları verilmezken, hane halklarının % 43'ü bakımlı ve temiz çevreyi önemli bulurken, % 57'si bunun taşınmalarında çok önemli olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.2.9. ve Grafik 4.2.10).

Tablo 4.2.9 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması

çevrenin bakımlı olması	sayı	%
çok önemli	8	57,14
önemli	6	42,86
fark etmez	0	0,00
önemli değil	0	0,00
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	14	100,00

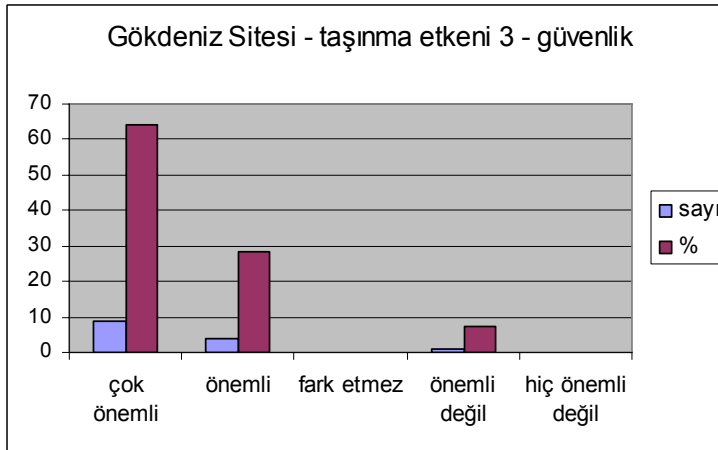

Grafik 4.2.10 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması

Gökdeniz Sitesinde yaşayanların % 64'ü güvenlik olanağı sağlamanın bu siteye taşınmalarında çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. % 29'u güvenliği önemli olarak değerlendirirken, % 7 oranında önemli değil yanıtı verilmiştir. Fark etmez ve hiç önemli değil diyenler ise bulunmamaktadır (Tablo 4.2.10; Grafik 4.2.11).

Tablo 4.2.10 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik

güvenlik	sayı	%
çok önemli	9	64,29
önemli	4	28,57
fark etmez	0	0,00
önemli değil	1	7,14
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	14	100,00

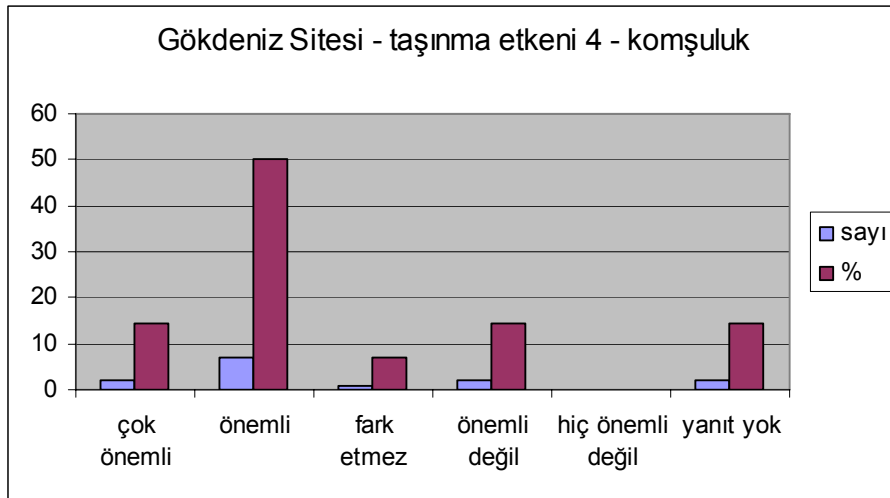

Grafik 4.2.11 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik

Gökdeniz Sitesine taşınma nedeni olarak komşuluk ilişkilerinin iyi olmasının çok önemli olduğunu belirtenler % 14 oranındadır. Komşuluk ilişkilerini önemli bulanlar % 50; fark etmez yanıtını verenler % 7 oranındadır. % 14 oranında komşuluk ilişkileri önemli değil yanıtı verilirken, aynı oranda bir kesim bu soruya yanıt vermemiştir (Tablo 4.2.11 ve Grafik 4.2.12).

Tablo 4.2.11 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk ilişkileri

komşuluk ilişkileri	sayı	%
çok önemli	2	14,29
önemli	7	50,00
fark etmez	1	7,14
önemli değil	2	14,29
hiç önemli değil	0	0,00
yanıt yok	2	14,29
toplam	14	100,00

Grafik 4.2.12 Gökdeniz Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk ilişkileri

Aşağıda Gökdeniz Sitesinden taşınmayı düşünenlerin oranları verilmiştir.

Tablo 4.2.12 Gökdeniz Sitesinden Taşınmayı Düşünenler

taşınmayı düşünenler	sayı	%
evet	4	28,57
hayır	10	71,43
toplam	14	100,00

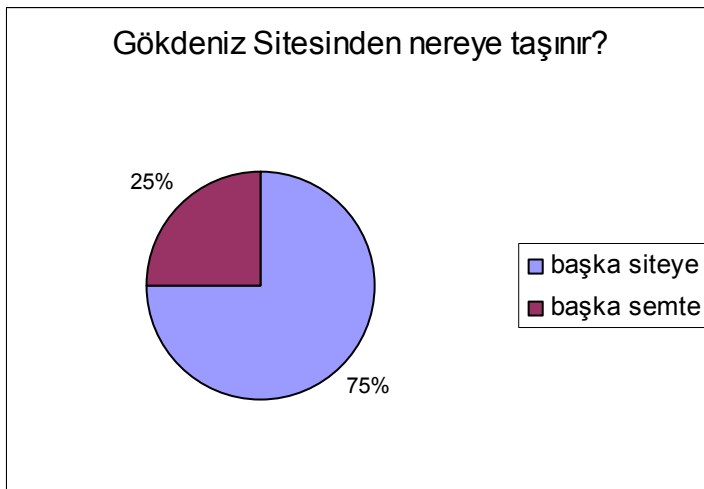

Grafik 4.2.13 Gökdeniz Sitesinden Taşınmayı Düşünenler

Buna göre Gökdeniz Sitesinden taşınmak isteyenlerin oranı % 29'dur, % 71 ise düşünmediğini belirtmiştir. (Tablo 4.2.12; Grafik 4.2.13). Taşınmayı düşünenlerin % 75'i başka bir siteye, % 25'i ise başka bir semte taşınmayı düşündüklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.2.13; Grafik 4.2.14). Taşınmayı düşünenlerin tamamı kiracıdır.

Tablo 4.2.13 Gökdeniz Sitesinden Nereye Taşınır

nereye taşınır?	sayı	%
başka siteye	3	75
başka semte	1	25
toplam	4	100

Grafik 4.2.14 Gökdeniz Sitesinden Nereye Taşınır

Tablo 4.2.14 Gökdeniz Sitesi Konut Sahipliği

konut sahipliği	sayı	%
mülk	7	50
kira	7	50
toplam	14	100

Grafik 4.2.15 Gökdeniz Sitesi Konut Sahipliği

Yukarıda Tablo 4.2.14 ve Grafik 4.2.15'te görüldüğü gibi, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların yaşadığı konuta sahip olma oranı % 50'dir. Sitede konut sahibi olanlara sorulan, 'Evinizi karlı bir yatırım olarak görüyor musunuz?' sorusuna % 100 oranında evet yanıtı alınmıştır. Bu durum, böyle bir sitede konut sahibi olmanın yalnızca prestij, güvenlik, bakımlı bir çevre ya da belki komşuluk sağlamakla kalmadığını, aslında iyi bir de yatırım olarak görüldüğünü göstermektedir (Tablo 4.2.15 ve Grafik 4.2.16).

Tablo 4.2.15 Gökdeniz Sitesi Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?

eviniz karlı bir yatırım mı?	sayı	%
evet	7	100
hayır	0	0
toplam	7	100

Grafik 4.2.16 Gökdeniz Sitesi Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, % 50 oranında başka bir konuta sahip olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.2.16; Grafik 4.2.17). Diğer konutun yeri ise % 29 ile en fazla Beşiktaş ve % 14'er paylarla Kadıköy, Üsküdar, Bakırköy, Maltepe ve Şile'dir. Buna göre bu kişilerin daha çok kentin merkezi alanlarında konut sahibi oldukları söylenebilir (Tablo 4.2.17; Grafik 4.2.18).

Tablo 4.2.16 Gökdeniz Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

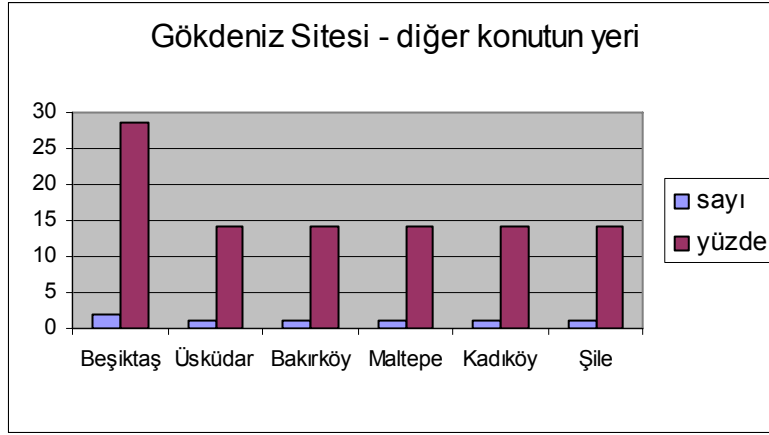
başka konutu var mı?	sayı	%
var	7	50
yok	7	50
toplam	14	100

Grafik 4.2.17 Gökdeniz Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

Tablo 4.2.17 Gökdeniz Sitesi Diğer Konutun Yeri

diğer konutun yeri	sayı	yüzde
Beşiktaş	2	28,57
Üsküdar	1	14,29
Bakırköy	1	14,29
Maltepe	1	14,29
Kadıköy	1	14,29
Şile	1	14,29
toplam	7	100,00

Grafik 4.2.18 Gökdeniz Sitesi Diğer Konutun Yeri

Gökdeniz Sitesinde yaşayanların % 29'u ikinci konut sahibi olduğunu, % 71'i ise olmadığını belirtmiştir (Tablo 4.2.18 ve Grafik 4.2.19). Konut sahipliği ve başka bir yerde bir konutlarının olup olmadığına verilen yanıtlar ile bu sitede yaşayanların demografi analizinden çıkan sonuçlar yani nüfusun % 40'ının 25-44 yaş aralığında olması birleştirilince, burada yaşayanların, üst sınıf olma yolunda daha başlangıçta yer aldıkları söylenebilir. Bu kesim, ekonomik avantajlar anlamında hayata olumlu bir aşamadan başlayan, ancak henüz basamakların küçük bir bölümünü tırmanmış genç çiftlerin oluşturduğu bir kesimdir. Aşağıda otomobil sahipliği ile ilgili oranlar da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Site yaşamı otomobile bağımlı bir hayatı gerektirdiğinden, genç nüfusun kiracı olarak da olsa bir sitede yaşamayı tercih ettiği ve bu yüzden ilk yatırımın daha kolay karşılanabilir olan otomobile yöneldiği görülmektedir.

Tablo 4.2.18 Gökdeniz Sitesi İkinci Konut Sahipliği

ikinci konut sahipliği	sayı	%
var	4	28,57
yok	10	71,43
toplam	14	100,00

Grafik 4.2.19 Gökdeniz Sitesi İkinci Konut Sahipliği

Tablo 4.2.19 Gökdeniz Sitesi Otomobil Sahipliği

otomobil sahipliği	sayı	%
var	14	100
yok	0	0
toplam	14	100

Grafik 4.2.20 Gökdeniz Sitesi Otomobil Sahipliği

Tablo 4.2.20 Gökdeniz Sitesi Hanedeki Otomobil Sayısı

hanedeki otomobil sayısı	sayı	%
3 adet	1	7,14
2 adet	9	64,29
1 adet	4	28,57
toplam	14	100,00

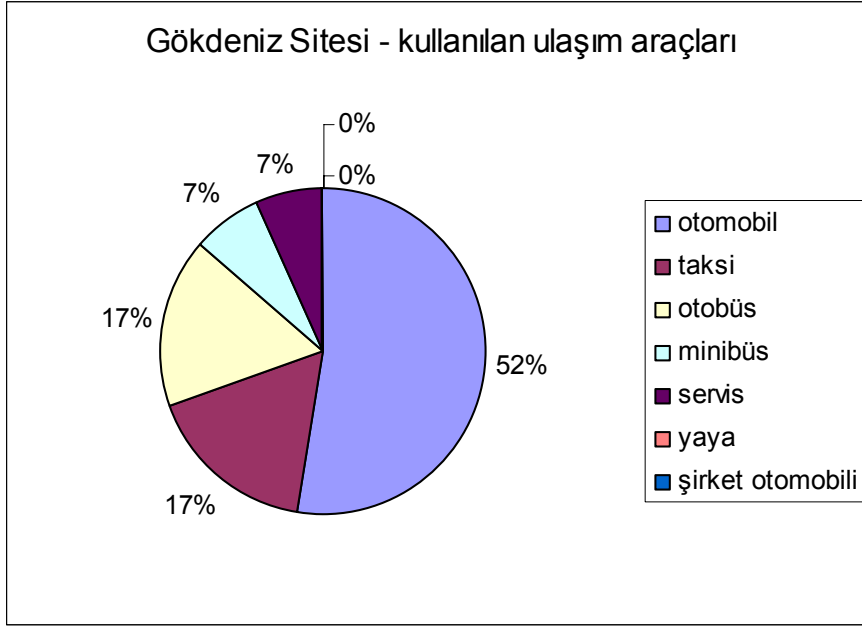

Grafik 4.2.21 Gökdeniz Sitesi Hanedeki Otomobil Sayısı

Yukarıda Tablo 4.2.19 ile 4.2.20'den ve Grafik 4.2.20 ile 4.2.21'den izlenebildiği gibi, Gökdeniz Sitesindeki hanelerin tamamında en az bir araba bulunmaktadır. 2 adet otomobili olan haneler % 64; 3 adet otomobili olan haneler ise % 7 oranındadır. Tek otomobili olanların oranı ise 29'dur.

Tablo 4.2.21 Gökdeniz Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları

ulaşım araçları	sayı	%
otomobil	31	52,54
taksi	10	16,95
otobüs	10	16,95
minibüs	4	6,78
servis	4	6,78
yaya	0	0,00
şirket otomobili	0	0,00
toplam	59	100,00

Grafik 4.2.22 Gökdeniz Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları

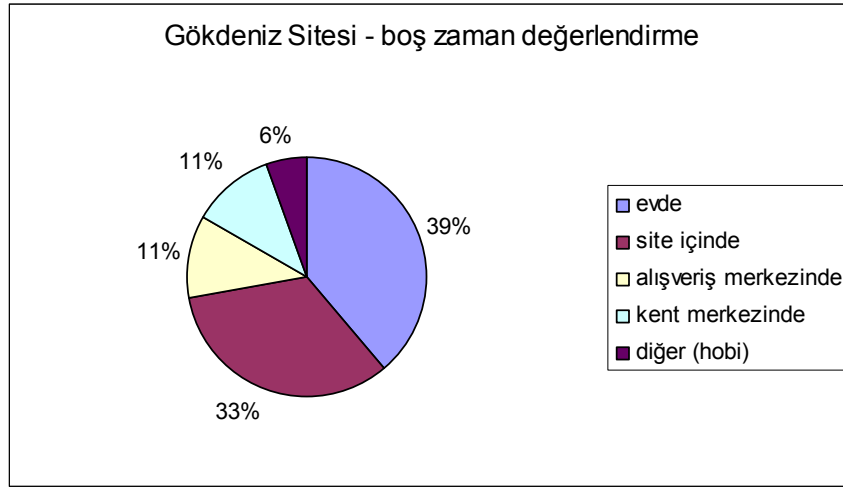
Anket sorularına verilen yanıtlara göre, Gökdeniz Sitesinden yapılan yolculukların % 52'si otomobil ile gerçekleştirilmektedir. Bunu % 17'şer paylarla taksi ve otobüs, % 7'şer paylarla ise minibüs ve servis izlemektedir. Yaya yolculuk yapanlar ve şirket otomobili kullananlar bulunmamaktadır.

4.2.2.3. Gökdeniz Sitesi kent ile ilişkiler

Bu tema altında, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların kent merkezi ile ilişkilerinin ne düzeyde olduğu, boş zamanlarını nerede değerlendirdikleri, en yakın arkadaşlarının nerede oturduğu sorgulanmıştır. Böylece sitedeki yaşamın kendi içine kapalı ve kendi kendine yeterli olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sorulan sorularla Sitenin yakın çevresi ile ilişkileri de ölçülmeye çalışılmış, Çekmeköy'de site dışında yaşayan ve bir önceki bölümde incelenen kesim ile ilişkilerinin ne düzeyde olduğu tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 4.2.22 Gökdeniz Sitesi Boş Zaman Değerlendirme

boş zaman değerlendirme	sayı	%
evde	7	38,89
site içinde	6	33,33
alışveriş merkezinde	2	11,11
kent merkezinde	2	11,11
diğer (hobi)	1	5,56
toplam	18	100,00

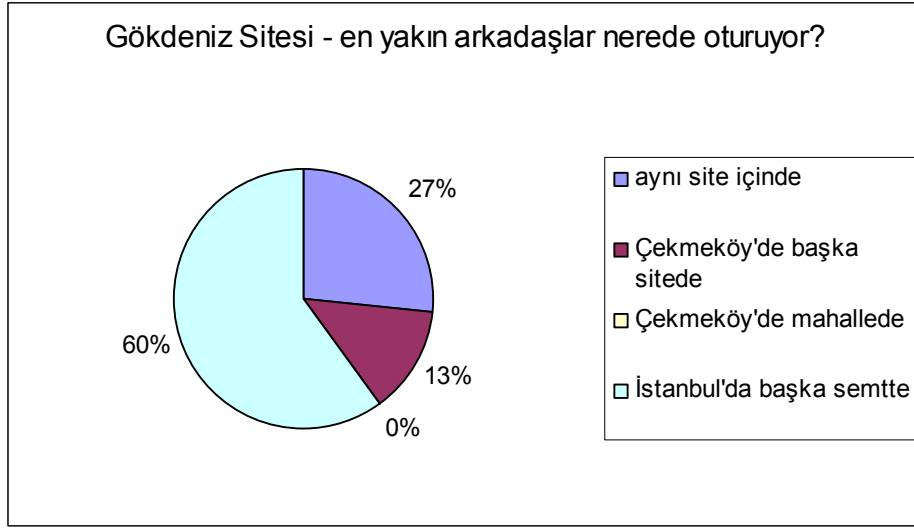

Grafik 4.2.23 Gökdeniz Sitesi Boş Zaman Değerlendirme

Yukarıdaki Tablo 4.2.22 ve Grafik 4.2.23'ten de görülebileceği gibi Gökdeniz Sitesinde yaşayanların ev ve site odaklı bir yaşamı vardır. Ankete yanıt verelerin % 39'u boş zamanlarını evde, % 33'ü ise site içinde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Boş vakitlerini kent merkezinde geçirdiklerini belirtenlerle alışveriş merkezlerine gittiklerini belirtenlerin oranı aynıdır: % 11. Bu soruya diğer yanıtını veren ve hobileri ile uğraştıklarını belirtenlerin oranı % 6'dır kesimdir (Tablo 4.2.22; Grafik 4.2.23). Bu soruya verilen yanıtlar, kişilerin boş zamanlarını çoğunlukla evde ya da site içinde geçirdiklerini belirtmelerine karşın, bu kapalı hayatın site içinde kendine yeterli bir ortam oluşturup oluşturmadığını diğer sorularla sınamak gerekmektedir. Aşağıdaki soru, bu amaçla sorulan sorulardan biridir.

Tablo 4.2.23 Gökdeniz Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

en yakın arkadaşlar nerede oturuyor?	sayı	%
aynı site içinde	4	26,67
Çekmeköy'de başka sitede	2	13,33
Çekmeköy'de mahallede	0	0,00
İstanbul'da başka semtte	9	60,00
toplam	15	100,00

Grafik 4.2.24 Gökdeniz Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

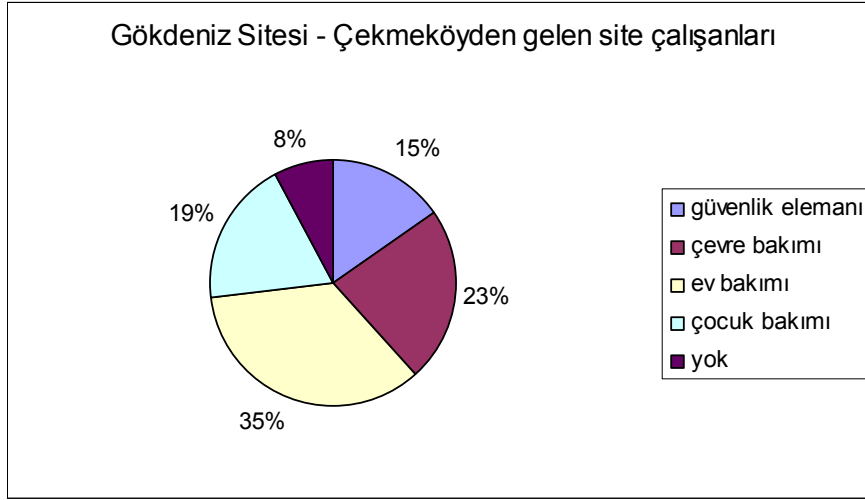
Gökdeniz sitesinde yaşayanların % 60'ı bu soruya İstanbul'da başka bir semtte yanıtını vermişlerdir. % 27 oranında aynı site içinde, % 13 oranında Çekmeköy'de başka bir sitede yanıtı verilmiştir. En yakın arkadaşı Çekmeköy'deki mahallede oturan ise yoktur (Tablo 4.2.23 ve Grafik 4.2.24). Bu yanıtlar bize site içindeki ilişkilerin gelişkin olmadığını gösterirken, Çekmeköy'de site dışında yer alan mahalleliler ile arkadaşlık ilişkileri kurulmadığını da göstermektedir. Aşağıdaki soru, site – mahalle ilişkisini iş ilişkileri açısından sorgulamaktadır.

Siteye etraftaki yerleşmelerden çalışmaya gelenlerin olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlar, aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 4.2.24 Gökdeniz Sitesi Çekmeköy'den Gelen Site Çalışanları

Site çalışanları içinde Çekmeköy'den gelenler	sayı	%
güvenlik elemanı	4	15,38
çevre bakımı	6	23,08
ev bakımı	9	34,62
çocuk bakımı	5	19,23
yok	2	7,69
toplam	26	100,00

Grafik 4.2.25 Gökdeniz Sitesi Çekmeköy'den Gelen Site Çalışanları

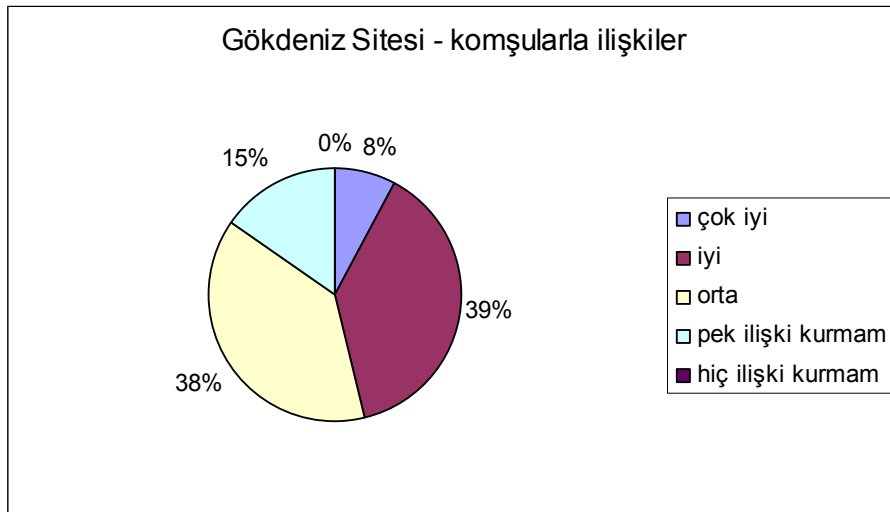
Bu soruya verilen yanıtlara göre, Çekmeköyden gelenler sitede güvenlik elemanı, çevre bakım ve temizlik görevlisi, ev temizlikçisi, çocuk bakıcısı olarak çalışmaktadır. Site çalışanları içinde Çekmeköy'den çalışanların olmadığını söyleyenlerin oranı % 8'dir. Bu yanıtı veren site sakinleri Çekmeköy ile ne mekansal, ne de sosyal ilişki kuran insanlar olarak değerlendirilebilir. Kendilerini site dışından mekansal olarak ayırdıkları gibi, sosyal olarak da ilişki kurmamaktadır. Aşağıda açık soruya verilen yanıtlarda, site dışında yaşayanlardan rahatsızlık duyduklarını ifade edenlerle birlikte bu konuya dönülecektir. Diğerleri ise Çekmeköy'de yaşayanları sitelerine ancak çalışan olarak kabul etmektedirler. Verilen yanıtlara göre, Çekmeköy'den gelenler sitede en yüksek oranda (% 35) ev temizliği, % 23 oranında çevre temizliği ve bakımı, % 19 oranında çocuk bakımı amaçlı ve % 15 oranında güvenlik elemanı olarak çalışmaktadır.

4.2.2.4. Gökdeniz Sitesi site içi ilişkiler

Bu tema altında, Gökdeniz sitesinde yaşayanların komşuları ile olan ilişkileri, site içindeki ilişkilere ve aktivitelere, site yönetimine katılımları ölçülmüştür. Böylece site yaşantısının kendi kendine yeterliliği, oluşturduğu “topluluk” ve katılımın boyutları ölçülmüş olacaktır. Yönlendirici olacağı için aidiyete ilişkin soru sorulmamış, ancak aktivitelere ve yönetime katılım, komşularla görüşme sıklığına ilişkin sorular sorulmuştur. Katılım bilincine yönelik karşılaştırma imkanı vermesi açısından yerel ve merkezi seçimlere katılım oranı da burada yöneltilen sorulardan birisidir. Yukarıda bahsedildiği gibi, Çekmeköy’ün ya da kentin geri kalanı ile çok büyük oranda ilişki kurmayan site halkının site içinde geliştirdiği ilişkileri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.2.25 Gökdeniz Sitesi Komşularla İlişkiler

komşularla ilişkiler	sayı	%
çok iyi	1	7,69
iyi	5	38,46
orta	5	38,46
pek ilişki kurmam	2	15,38
hiç ilişki kurmam	0	0,00
toplam	13	100,00

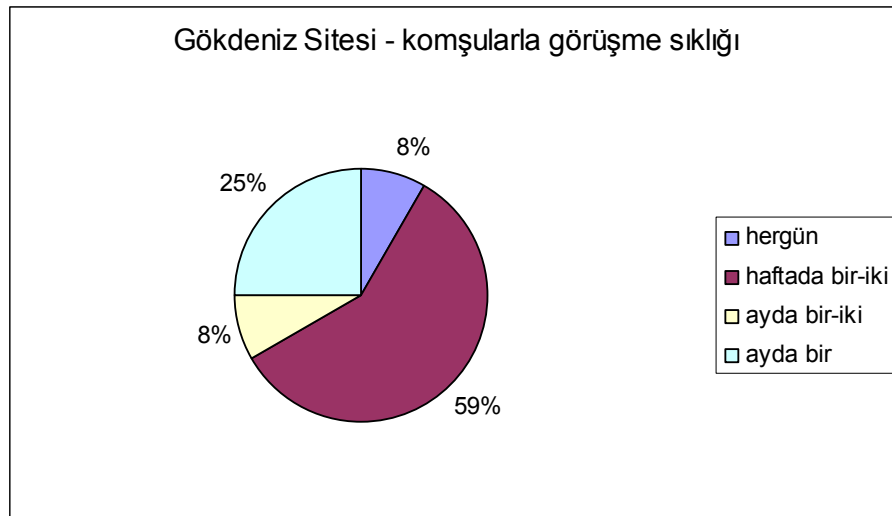

Grafik 4.2.26 Gökdeniz Sitesi Komşularla İlişkiler

Yukarıda, Tablo 4.2.25 ve Grafik 4.2.26'da görüldüğü gibi, Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, komşuları ile geliştirdikleri ilişkileri büyük oranda iyi (% 39) ve orta (% 38) olarak tanımlamışlardır. Komşuları ile ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtenlerin oranı % 8 ve komşuları ile pek ilişki kurmadıklarını belirtenlerin oranı % 15'tir. Bu oranlar, (aşağıdaki soruya verilen yanıtlarla birlikte) site içindeki komşuluk ilişkilerinin çok gelişkin olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.2.26 Gökdeniz Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı

komşularla görüşme sıklığı	sayı	%
hergün	1	8,33
haftada bir-iki	7	58,33
ayda bir-iki	1	8,33
ayda bir	3	25,00
toplam	12	100,00

Grafik 4.2.27 Gökdeniz Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı

Tablo 4.2.26 ve Grafik 4.2.27'den de takip edilebileceği gibi Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar içinde komşuları ile hergün görüştiklerini belirtenlerin oranı % 8'dir. Haftada bir iki gün görüştiklerini belirtenler ise % 59 oranındadır. Komşuları ile ayda bir iki kez görüştiklerini belirtenlerin oranı % 8 ve ayda bir kez görüştiklerini belirtenlerin oranı % 25'tir. Bu oranlara göre,

sitede yaşayanların % 33'ü, komşuları ile çok iyi ilişkiler geliştirememiştir. Bu yanıtlar, yukarıdaki değerlendirmeyi desteklemektedir.

Aşağıda site içi aktivitelere katılım oranına ilişkin sorunun yanıtları yer almaktadır. Buna göre Gökdeniz Sitesinde yaşayanların % 62'si aktivitelere katılırken, % 38'i katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.2.27 Gökdeniz Sitesi Aktvitelere Katılım

site içi aktivitelere katılım	sayı	%
evet	8	61,54
hayır	5	38,46
toplam	13	100,00

Grafik 4.2.28 Gökdeniz Sitesi Aktvitelere Katılım

Tablo 4.2.28 Gökdeniz Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

seçimlerde oy kullanma oranı	sayı	%
evet	13	92,86
hayır	1	7,14
toplam	14	100,00

Grafik 4.2.29 Gökdeniz Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

Tablo 4.2.28. ve Grafik 4.2.29'dan izlenebileceği gibi Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar seçimlere büyük oranda (% 93) katılmaktadırlar.

Tablo 4.2.29 Gökdeniz Sitesi Yönetime Katılım

site yönetimine katılım	sayı	%
evet	2	14,29
hayır	12	85,71
toplam	14	100,00

Grafik 4.2.30 Gökdeniz Sitesi Yönetime Katılım

Tablo 4.2.29 ve Grafik 4.2.30'dan görüleceği gibi, Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, site yönetimine katılım konusunda ilgisizdirler. Yaşayanların % 14'ü site yönetimine katıldıklarını belirtirken, % 86'sı bu soruya hayır yanıtını vermiştir. Yönetime katılmamak için gerekçe belirtenlerin % 60'ı zamanı olmadığını, % 20'si kiracı oldukları için katılmadıklarını, % 20'si ise anlayış farkı dolayısıyla katılmadıklarını belirtmişlerdir. Seçimlerde oy kullanma oranları yüksek olmasına rağmen, site yönetiminde sessiz kalınması, kendi içinde bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Buradan Gökdeniz Sitesinde yaşayanların aktif katılım konusunda gönülsüz oldukları ve site ile ilgili işleri yönetime bıraktıkları sonucu çıkartılabilir. Burada yaşayanlar genelde yönetime katılım için vakit ayırmak istememektedirler. Site yaşamı, katılıma dayalı bir aktif topluluk üyesi olmayı beraberinde getirmemektedir. Yalnızca insanları şehir yaşamının bazı dezavantajlarından uzaklaştırmaktadır. İleride site ile ilgili sorunlarla dair yöneltmiş olan soruya verilen yanıtlardan da anlaşılacağı gibi sorunları kökten çözen bir formül değildir.

Tablo 4.2.30 Gökdeniz Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri

hangi belediye hizmetlerini alıyor?	sayı	%
çöp toplama	12	70,59
çevre bakımı	3	17,65
yolların bakımı	2	11,76
güvenlik	0	0,00
diğer	0	0,00
Toplam	17	100,00

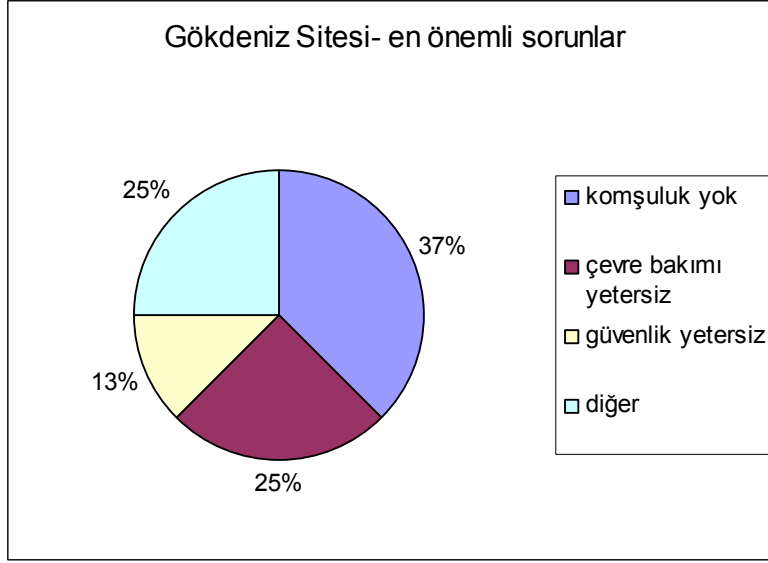

Grafik 4.2.31 Gökdeniz Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlara yöneltilen hangi belediye hizmetlerini aldıklarına dair soruya verilen yanıtlardan en büyük oran % 70 ile çöp toplama hizmetidir. Bunu % 18 ile çevre bakımı ve % 12 ile yolların bakımı izlemektedir. Bu oranlar, belediyenin çöp toplama hizmeti dışında algılanan hizmetinin bulunmadığını, belediye ile hizmetler konusunda ilişkinin algılanmadığını göstermektedir.

Tablo 4.2.31 Gökdeniz Sitesi En Önemli Sorunlar

sitenin algılanan en önemli sorunları	sayı	%
komşuluk yok	6	37,5
çevre bakımı yetersiz	4	25
güvenlik yetersiz	2	12,5
diğer	4	25
toplam	16	100

Grafik 4.2.32 Gökdeniz Sitesi En Önemli Sorunlar

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlara, Sitedeki en önemli sorunlarının ne olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlara göre en önemli sorun % 37 oranı ile sitede komşuluk ilişkisinin olmamasıdır. Bunu % 25'erlik oranlarla çevre bakımının yetersiz olması ve diğer (otopark yetersiz, peyzaj tasarımı iyi değil, çocuklara yönelik alanlar az, yönetim yetersiz) izlemektedir. Yaşayanların % 13'üne göre ise sitede güvenlik önlemleri yetersizdir.

Gökdeniz Sitesinde yapılan anketlerin en son sorusu olarak açık uçlu bırakılan "Site yaşamı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar, aşağıda değerlendirilmiştir. Ankete katılanlardan 2 hane bu soruya yanıt vermezken, bir aileden daha geniş görüş alınmıştır. Geniş görüş alınan hanenin görüşlerine en sonda yer verilmiştir. Ankete katılan geri kalan 11 hanenin verdikleri yanıtlardan 4'ü komşuluk ilişkilerinin yeterli olmadığına odaklanmıştır.

G1: Site içinde yabancı bir halde yaşıyor. Çalışan çoğunlukta olan bir sitede yaşıyorsan zaman da kalmıyor görüşmeye.

G2: Site içinde sıcak dostluk ilişkisi ancak birkaç aile ve yakın sayılacak akrabalar ile oluyor. Diğer komşularda kendini beğenmişlik ve yüksekte bakma gözlüyorum. Site dış mahalle ile ilişkili değil, kurulan ilişkiler yapay, kendimi modern bir getto içinde hissediyorum.

G5: Site yaşamı daha iç içe ve canlı olmalı. Komşuluk ilişkileri eskisi gibi içten olmalı.

G14: Komşuluk ilişkileri zayıf. Eve gidip gelmeler yok. Jenerasyon farkı var. Herkes çalışan olduğu için görüşülmüyor. Şehirden uzak, sakin. Yolların genişletilmesi gerekiyor, trafik sorunu var.

Bu kişilere göre jenerasyon farkı, bayanların çalışıyor olması ya da yapay ilişkiler dolayısıyla, komşuluk ilişkisi kurulamıyor. Ancak bununla birlikte komşuluk ilişkilerine ve canlılığa, samimiyete bir özlem dile getirilirken, kapalılığın yarattığı bir izolasyondan hatta gettolaşmadan da bahsediliyor.

Yanıt verenlerden 3'ü sosyal ilişkiler açısından zorlanmadıklarını, iyi ilişkiler kurduklarını hatta site yaşamının bunu kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

G6: Site yaşamı bana göre. Kendimi güvende hissediyorum. Yakın komşularımın biri Alman, diğer üçü Türk. Hepsi ile yakın ilişkim var. Bu nedenle mutluyum. Ayrıca yeşil ve temiz bir ortamda yaşamak bana huzur veriyor.

G7: Yabancı olmam beni pek rahatsız etmedi. Türkler ile çok iyi ilişkim var. Hepsi saygılı. Yabancı olmam nedeni ile dil problemi ilk birkaç ay yaşadım. Şimdi durumum iyi. Genellikle kış aylarında sitede oturuyorum. Hayatımdan memnunum.

G9: Bir site içinde yaşamamın apartmana göre komşuluk ilişkilerini artırdığını ve eski mahalle komşuluklarına benzediğini düşünüyorum.

Yanıt verenlerden 4'ü ise site yaşamının çocuklar ve çalışan insanlar için daha iyi olduğuna, imkanlarının çekiciliğine ve bireysel ev ve bahçe odaklı yaşam beklentilerini karşıladığına vurgu yapmışlardır.

G8: Biz çalışan insanlar için en ideali.

G11: Mutlaka herkes böyle yaşamalı. Deprem açısından güvenli. Suça karşı daha güvenli. Çocuklar açısından daha iyi olur.

G12: Bahçeli ev ortamını seviyoruz. Domates vs yetiştiriliyor. Güvenlik ve imkanları açısından daha iyi.

G13: Çocuklar için gerekli. İnsan ilişkileri için daha iyi oluyor. Çocuklar sosyalleşiyor. Sosyal tesislerden yararlanmak açısından iyi.

Bu yanıtlar, insanların kent içinde bulamadıkları güvenlik, sosyal tesisler, yeşil alanlar, spor alanlarıyla birlikte; komşuları ve doğa ile ilişki kurabilecekleri, aile odaklı yaşama olanaklarını sitelerde kendilerini yalıtarak çözmeye çalıştıklarına dair ipuçları vermektedir. Bu yanıtlara genel olarak bakıldığında, sağladığı kent içinde yeterli olmayan imkanlar dışında, içinde yaşayan kişilere bir katkısı olmadığı, komşuluk ilişkileri geliştirebilen az sayıda insanın yanında, aradıkları halde iyi ilişkiler kuramayanların da azımsanamayacak boyutta olduğu görülmektedir.

Aşağıda, daha site yaşamı, site yaşamının kent ile ilişkisi, olumlu ve olumsuz yanlarına dair düşüncelerini daha geniş paylaşan bir site sakinin görüşleri yer almaktadır:

Site yaşamı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

“Site yaşamına evet diyorum, çünkü sakin, temiz, gürültüsüz, bahçe ile uğraşma fırsatı olan, güvenli, otopark sorunu bir yere kadar çözülmüş, sosyal

tesisleri (havuz, fitness, vs.) olan bir hayat. Şehrin karmaşıklığı burada yok. İş hayatının yorgunlukları atılabiliyor. Akşam huzurlu ve sakin. Bahçe çok önemli. Haftasonu pikniğe ve rekreasyona (dinlenmek için ekstra zaman harcamaya) gerek kalmıyor. Kültür turizmine vakit ayırabiliyorum.

Apartman tarzı komşuluk ilişkileri sıkıyor – apartmandaki gürültü, pislik, kokular, vb. olumsuzlukları sevmiyorum. Burada özgürlük var. Burada istediğim zaman komşumla görüşebilirim ama beni rahatsız edemez. İlişki kontrolü bende. Apartmanın vicık vicık ilişki tipi yok. Yüksek sesle müzik dinleyebilirim. Burada gürültü yapabilirim. Spor tesislerini ve sosyal tesisleri kullanma avantajı var. Bahçeyi kullanmak daha özgür. Tandıklarımızın çocukları bu hayattan faydalanıyor, zaman zaman buraya geliyorlar.

Şehir ile ilişkiler nasıl?

“Şehrin merkezine uzak olduğu için trafik sorunu var. En önemli sebeplerden birisi, zemin sağlam olduğu için ve yapılar az katlı olduğu için, deprem riski yok. Şehir imkanları son zamanlarda yaklaştı – alışveriş ve kültür servisleri Çekmeköy ve Ümraniye’de bulunabiliyor. İstanbul’un kültürel anlamda verebileceği şeyler Şişli ve Beyoğlu’nda, dolayısıyla bunlardan uzak. Sinema çözüyor ama sergi değil. Çevreyolu dolayısıyla iki tarafa da yakın. Buradan Taksim’e metro olsa kullanırım, ama şimdi toplu taşıma kullanmıyorum.

Sitenin özgürlüğü var, ama yasaklar da var. Canlı hayvan beslemek yasak. Müstakil ev olsa daha mutlu olabilirim ama onun masrafı daha fazla olabilir. Ama güvenlik önemli. Küçük çocuklar açısından rahat, oyun ve ilişki kurma açısından.

Burası (Çekmeköy) kozmopolit bir yer. Diğer yapıların varlığı, plansızlık beni rahatsız ediyor, insanların yaşam biçimleri, balkon kullanma biçimleri... Eşim onlara daha insancıl yaklaşıyor. Onlara bir yurttaş olma bilinci vermek istiyor. Sitelerde oturanların onlara yardım etmesi gerekiyor. Belki buranın tümüyle siteye dönüştürülmesi de düşünülebilir. Gecekonduunun yanında site olmasını

kabullenemiyorum. Zıtlıklar yan yana olmamalı. Site dışındaki yollar rezalet, çelişkiler içinde kalıyorsunuz (Kocabay ailesi ile 18 Mart 2006 tarihinde yapılan görüşme)

Site sakininin yukarıda açık yüreklilikle anlattığı yaşam aslında farklı vurgularla da olsa, site hayatını anlatanların da değindiği, hepimizin aşına olduğu, aile odaklı, medeni yaşadığını düşünen, kendine özgürlükler tanıyan, istemediği zaman istemediği kişilerle karşılaşmak, muhatap olmak, ilişki kurmak istemeyen, çevrenin düzeni, bakımı, güvenliği ile her şeyin kontrol altında olduğunu bilmenin huzurlu dünyasını yaşamak isteyen, eğitilmiş bir modern dünya metropol insanının hayal ettiği yaşamdan bir kesit. Ancak site dışına çıkıldığında tam da yukarıda bahsedilen çelişkiler, bakımsız yollar, gecekondu, yaşam tarzı, hatta ve hatta balkon kullanma biçimi tasvip edilmeyen insanlar dolayısıyla, “dışarı”nın kontrolü kişinin elinden çıkıyor. Böylece “dışarı” sevimsiz ve tasvip edilmeyen kişilerin bertaraf edilmesi gereken bir yer haline geliyor; denetleyememe durumu, bu insanlardan bir şekilde kurtulma, onlarla karşılaşmama stratejileri geliştirmeye kadar varıyor. Kişinin kontrol edemediği bir dünyada yaşamasındansa, her şeyin denetlenebildiği, güvenli, kendi hayatının sınırlarını çok katı çizgilerle belirleyebileceği, kendine müziğin sesini açmak, barbekü yapmak gibi “özgürlük”ler sağlayabileceği bir tercihte bulunması oldukça pragmatik bir seçimi oluşturuyor. Bu pragmatik davranış biçimi geniş kitlelere yayıldığında ise bir arada yaşama, toplumsal dayanışma, hoşgörü kültürü yerini giderek değil yardımlaşma, birbirini görmekten bile hoşlanmayan bencil bir kalabalıklar yığınına bırakma tehlikesi yaratıyor.

4.2.2.5. Gökdeniz Sitesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi

Gökdeniz sitesinde yaşayanlar, çoğunluğunu (% 40) 25-44 yaş arası genç nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Çalışanlar ise büyük oranda beyaz yakalılardan oluşmaktadır. % 38 ile toplum hizmetlerinde çalışanların oranı en yüksekken, bunu imalat sanayinde çalışanlar % 24 ile ve % 17 ile mali

kurumlar, sigorta ve yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar takip etmektedir. İmalat sanayiinde çalışanlar da mavi yakalılardan değil, daha çok mühendislerden oluşmaktadır. Eğitim durumlarına bakıldığında, Gökdeniz Sitesi sakinlerinin görece yüksek eğitilmiş oldukları söylenebilir. Yaşayanların % 44'ü üniversite mezunudur. Yüksek okul ve üzeri eğitim alanların toplam oranı ise % 60'tır. Gökdeniz Sitesinde yaşayanların % 72'si buraya kent merkezi alanlarından (Acıbadem, Bakırköy, Koşuyolu, Levent) gelmiştir. Bu durum, kapalı sitelere taşınanların büyük oranda kent merkezini terk eden üst ve orta sınıflar olduğu tezini desteklemektedir.

Sitede yaşayanların refah durumuna ilişkin göstergelere bakıldığında, site sakinlerinin yarısının oturduğu konuta sahip olduğu görülmektedir. Yine yarısının başka bir evi vardır. Sitedeki hanelerin % 29'unun ikinci konutu vardır. Tamamı ise en az bir otomobile sahiptir. İki otomobile sahip olanların oranı % 64; 3 otomobile sahip olanların oranı % 7'dir. Bu göstergelere bakıldığında, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların refah düzeyinin görece yüksek olduğu görülmektedir. Bu sitede yaşayanların profilini, hayata avantajlı başlamak isteyen, küresel değerlere uyum olarak "ideal yaşam" kurma çabasında, ancak henüz ilk basamaklardaki genç kesimi işaret etmektedir. Siteden taşınmayı düşünenlerin % 29 oranında olması, bunu kısa vadede gerçekleştirmeyi düşünenlerin olduğunu göstermektedir. Taşınmak isteyenlerin % 75'i yine başka bir sitede yaşamak istediklerini, % 25'i ise kent içinde bir yerde oturmayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Taşınmayı düşünenlerden yalnızca 1'i mülk sahibi iken, başka bir siteye taşınmak istediğini belirtmiştir. Gerekçe olarak ise "daha bağımsız bir yerde yaşamak istediğini" belirtmiştir. Diğer 3 sakin ise kiracı olup, bunlardan ikisi başka bir site içindeki kendi evlerine taşınacaklarını belirtmişlerdir. Taşınmak isteyen diğer kiracı ise "kent içinde" bir yere taşınacağını; taşınma nedeni olarak ise "daha medeni bir yerde yaşamak istediğini" belirtmiştir. Bu yanıt da bir yanı ile oldukça manidardır; kişilerin medeniyetten anladıkları farklılıkları göstermektedir.

Siteye taşınmada en büyük etkenler güvenliğin ve bakımlı çevrenin olmasıdır. Bunu saygınlık ve komşuluk ilişkileri takip etmektedir. Bu oranlar, kent içinde bulunması güç olan özel güvenlikle korunan mülk ve bakımlı çevrenin, site yaşamını ayrıcalıklı kılan etkenler olduğu görülmektedir.

Bu profile bakıldığında, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların, literatürde kapalı sitelerde yaşamayı tercih ettiği belirtilen yüksek ücretli beyaz yakalı çalışanlardan oluşan, genç nüfus tanımına genel nitelikler açısından uyduğu görülmektedir. Gökdeniz Sitesi Kemer Country, Beykoz Konakları gibi tümüyle prestije dayalı olarak kurulan ve daha çok üst düzey yöneticilerin ya da politikacıların oluşturduğu bir site değildir; bu tanımlamalara göre Gökdeniz Sitesi üst değil, üst-orta kesimin yaşadığı bir sitedir. Burada daha çok ev ve aile odaklı bir yaşam görülmektedir. Bu sitelerde yaşayanların yukarıda bir önceki kısımda aktarılan görüşlerinden de açıkça anlaşıldığı gibi, bu sitede yaşayanlar daha çok çocuk büyütmede sağladığı düşünülen kolaylıklar, bahçeli ev özlemi, yeşil alan, spor alanları, sosyal tesis, bakımlı bir çevre gibi kentte herkesin erişemediği olanaklardan daha fazla faydalanmak, kentin gürültülü ve bakımsız ortamından kaçmak amacı ve güvenlik sağlaması nedeni ile buraya yerleşmişlerdir.

Burada, kentin olumsuzluklarına karşı bir ayrıcalık dünyası yaratma eğilimi görülmektedir. Ancak bu ayrıcalıklı dünya aile odaklı kalmaktadır. Gökdeniz Sitesinde sakinleri boş zamanlarını evde ya da site içinde geçirmektedirler (toplam % 72). Taksim, Kadıköy, Bakırköy gibi kentin merkezi alanlarında ya da Akmerkez, Nautilus, Capitol gibi alveriş merkezlerinde geçirenlerin oranı toplam % 22'dir. Bu sonuçlara göre Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, kentin geri kalanıyla ilişki kurmayı tercih etmemekte ve site içinde bir yaşam geliştirmeye çalışmaktadırlar. En yakın arkadaşlar ise % 60 oranında İstanbul içindeki başka bir mahallede oturmaktadır, site içinde yakın arkadaşları olanların oranı ise 27'de kalmaktadır. Bu sonuçlar, site içinde çok yakın arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilemediğini göstermektedir. En yakın arkadaşları Çekmeköy'de başka bir sitede yaşayanların oranı ise % 13'tür. En yakın

arkadaşı Çekmeköy'de site dışındaki mahallelerde yaşayan ise yoktur. Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, site dışında, Çekmeköy ile ilişki geliştirme konusunda isteksizdirler, site çevresinde yaşayanlar ancak hizmet karşılığı ilişki kurmaktadırlar, bunlar da ev temizliği, çocuk bakımı, çevre bakımı, güvenlik amacıyla kayıtdışı istihdam edilen kişilerdir.

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar kentin geri kalanı ile fazla ilişki kurmazken, site içindeki ilişkiler de çok yakın değildir. Komşularla ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtenler yalnızca % 8 oranındadır. Komşularıyla iyi ilişkiler içinde olduklarını belirtenlerin oranı ise % 39'dur. Komşularıyla ilişkilerinin orta düzeyde olduğunu belirtenler % 38, pek ilişki kurmadıklarını belirtenler ise % 15 oranındadır. Buna göre sitede yaşayanların yarısından fazlası, komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmemişlerdir. Site içindeki aktivitelere katıldıklarını belirtenlerin oranı % 62'dir. Site yönetimine katılanların oranı ise yalnızca % 14'tür. Bu oranlar, Gökdeniz Sitesi içinde ilişkilerin çok gelişkin olmadığını göstermektedir. Burada yaşayanlar, aktif katılım konusunda gönülsüz bir profil sergilemektedirler. Belediye hizmetleri ile ilgili olarak verilen yanıtlara bakıldığında, belediyenin çöp toplayan bir kurum olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Gökdeniz sitesindeki yaşam hakkında en önemli sorun olarak görülen şey, komşuluk ilişkilerinin olmamasıdır. Bunu çevre bakımının yetersizliği izlemektedir. Bu yanıtlar da site yaşamının komşuluk ilişkisi geliştirmeye yetmediğini göstermektedir. Site yaşamı yalnızca, kentin olumsuzluklarından, bakımsız çevreden, trafik gürültüsünden, yeşil alan eksikliğinden, otopark yeri bulma kabusundan bir kaçış alanıdır. Burada yaşayanlar, kendilerine bu türlü ayrıcalıkları olan bu ayrıcalıkları dışarıda bıraktıkları kişilerle paylaşmadıkları bir dünya yaratmak istemektedirler. Ancak bu türlü bir yaşam, gelir açısından belli avantajlara sahip olan kesimin bir araya gelerek kapandıkları duvarlar ardında, diğerlerini ister istemez dışladıkları bir dünya yaratmaktadır.

4.2.3. Villa Belde Sitesi Alan Araştırması

Villa Belde Sitesi, ekmeky'deki en eski sitedir. Bahçe içindeki iki katlı tek aile konutlarından oluşan site, tıpkı Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi özel güvenlik görevlileri tarafından korunmakta (Harita 4.7, Resim 4.4); giriş kameralarla gözlenmekte ve görüşülecek olan kişi ile telefon bağlantısı ile onay alındıktan sonra içeriye girilebilmektedir. Bu durum, yabancılar için kapalı sitelere standart kabul prosrn oluşurmaktadır. Villa Belde Sitesinin donatıları yüzme havuzu, sosyal tesis, spor alanları ve parklardan oluşmaktadır.

Harita 4.7. Villa Belde Sitesi, www.earth.google.com sitesinden alınmıştır, Ekim 2006.

Resim 4.4. Villa Belde Sitesi Girişi, kişisel arşiv, Ekim 2006

Villa belde Sitesine ilişkin genel bilgiler, Site Yöneticisi Tuncay Salmak ile 8 Nisan 2006 tarihinde yapılan görüşmeden elde edilmiştir. Site Yöneticisi Tuncay Bey, 19 yıldır burada çalıştığını belirtmiştir.

İlk kurulduğu zamandan beri burada ne değişti?

O zamanlar bir taşraydı burası, altyapısı yoktu, tankerle su geliyordu. 1985'te İstanbul'un ilk müstakil villa sitesi olarak kuruldu.

Kurulduğunda güvenlik var mıydı?

Yoktu. O zamanlar güvenlik şirketi yoktu.

Güvenlik ne zaman geldi? Neden ihtiyaç duyuldu?

1995 yılında güvenlik geldi. Sitede oturlmaya başlandı. İnsanlar talep ettiler. 1993'te elektrik, 1995'te su, 2002'de doğalgaz bağlandı. 1995'ten sonra burada oturmaya başladılar. 1991'de bir kişi oturmaya başladı.

Burada sosyal ilişkiler nasıl?

Sosyal ilişkiler gayet güzel. Kendi aralarında yemekli sohbet toplantıları yapıyorlar sosyal tesislerde.

Daha çok kimler oturuyor?

Yöneticiler, tüccar kesimi, öğretim üyeleri, büyük kısmı da emekli. Yaş ortalaması, ağırlıklı olarak 40-45. Site içinden birbirleri ile evlenenler olmaz. Komşuluk ilişkileri ise gayet iyi.

Ortak aktiviteler neler?

Sosyal tesislerde kokteyller, yaza merhaba gecesi yapılıyor. Bu sene 11.si yapılacak yaza merhaba partilerinin. Müzikli, içkili. Yılbaşları burada, sosyal tesislerde kutlanır. Yılbaşlarında 130 kişilik düzenleniyor ve yer kalmıyor. Kokteyllere 300-350 kişi katılıyor.

Sitede kaç hane var?

Toplam 161 hane var, ancak 142'sinde oturuluyor, diğerlerinde tadilat yapılıyor.

Nüfusu kaç?

2, 4 ve 5 kişilik haneler var. Yaklaşık 450 kişi yaşıyor burada.

Site çalışanları nereden geliyor?

Çoğu bizim mahalleden, güvenlik ve temizlik elemanı olarak geliyorlar. Çalışanların yakın çevreden olması, en fazla bir minibüsle buraya ulaşması gerekir.

Sosyal tesisler herkese açık mı?

Hayır. Sosyal tesisleri yalnızca üyeler ve misafirleri kullanabilirler.

Otomobil sahipliği ne düzeyde?

Bir hanede en az 2 otomobil var. 3 olan da var. Hemen hemen her evde 2 araba var.

Tuncay Bey, kısa bir görüşmeyi kabul etse ve sitede çalışma yapmam için "resmi" başvuruyu gerekli görmese de Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi kapı kapı dolaşarak anket yapmama izin verilemeyeceğini belirtti. Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi boş anket formlarını yönetim binasına bırakarak, doldurulmuş olanları geri alma yöntemi ile çalışma gerçekleştirildi. Yine aynı şekilde, sitede kaçak olarak bir kaç anket yapma imkanı yaratıldı. Ve yine aynı şekilde, site içi yollarda dolaşan az sayıda insan da anket yapma konusunda pek yardımsever olmadıklarını gösterdiler.

Aşağıda, Gökdeniz sitesinde uygulanan anket sorularına, Villa Belde Sitesinden verilen yanıtların sonuçları ve yorumları bulunmaktadır. Yanıtlar aynı şekilde dört kademede yorumlanmış, 5. kısım olarak önceki kısımlarda olduğu gibi bir değerlendirme yapılmıştır.

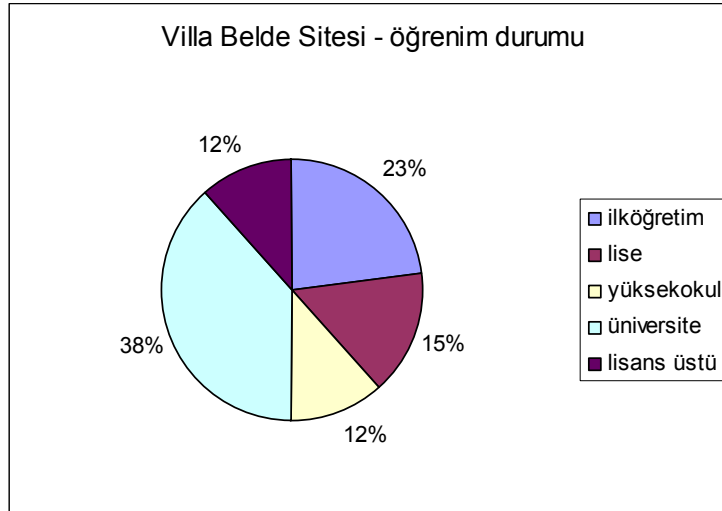
4.2.3.1. Villa Belde Sitesi demografik yapı analizi

Villa Belde Sitesinde, daha önceki çalışmalarda olduğu gibi yaş grupları, eğitim ve istihdam durumuna ilişkin veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Böylece Villa Belde Sitesinde yaşayanların genel profilinin çıkarılması amaçlanmıştır.

Villa Belde Sitesinde yaşayanlarda kadın ve erkek oranı yarı yarıyadır; ortalama hane büyüklüğü ise 3.1 kişidir.

Tablo 4.3.1. Villa Belde Sitesi - Öğrenim Durumu

Öğrenim durumu	sayı	%
ilköğretim	6	23,08
lise	4	15,38
yüksekokul	3	11,54
üniversite	10	38,46
lisans üstü	3	11,54
toplam	26	100,00

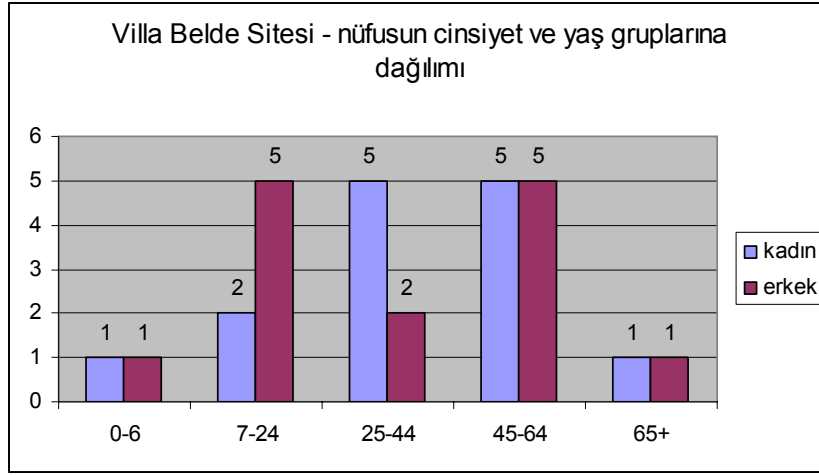
Grafik 4.3.1. Villa Belde Sitesi - Öğrenim Durumu

Tablo 4.3.1. ve Grafik 4.3.1'den görülebileceği gibi Villa Belde Sitesinde yaşayanların öğrenim durumları görece yüksektir. İlköğretim okulları mezunlarının oranları % 23 iken, lise mezunlarının oranı % 15'tir. Yüksek

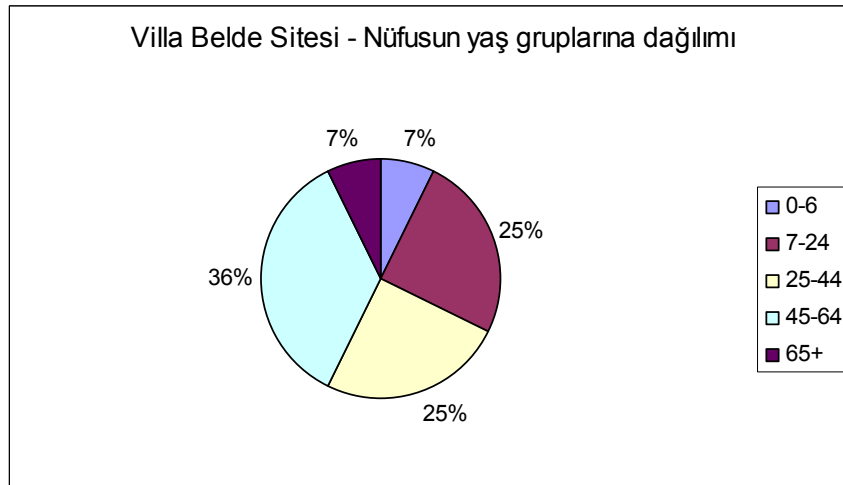
okul mezunları % 12, üniversite mezunları % 38 ve lisans üstü eğitim almış olanlar % 12 oranındadır.

Tablo 4.3.2. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı

yaş grubu	kadın	erkek	toplam
0-6	1	1	2
7-24	2	5	7
25-44	5	2	7
45-64	5	5	10
65+	1	1	2
toplam	14	14	28

Grafik 4.3.2. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Dağılımı

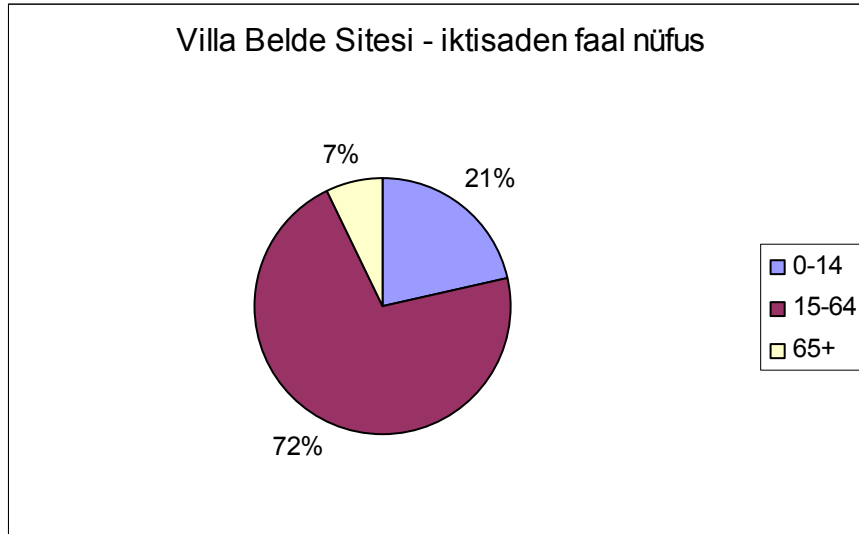

Grafik 4.3.3. Villa Belde Sitesi - Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı

Yukarıda Tablo 4.3.2, Grafik 4.3.2 ve Grafik 4.3.3 Villa Belde Sitesi yaş grupları görülmektedir. Buna göre Villa Belde Sitesinde ağırlıklı olan kesim 45-64 yaşlar arasında bulunan orta yaş grubudur. Bunu % 25'erlik oranlarla 25-44 ve 7-24 yaş grupları izlemektedir. 0-7 ile 65 ve üzeri yaş gruplarındakiler ise % 7'şer oranlarda bulunmaktadır. Villa Belde Sitesinde yaş ortalaması, Gökdeniz Sitesine göre biraz daha yüksektir.

Tablo 4.3.3. Villa Belde Sitesi – İktisaden Faal Nüfus

iktisaden faal nüfus	sayı	%
0-14	6	21,43
15-64	20	71,43
65+	2	7,14
toplam	28	100,00

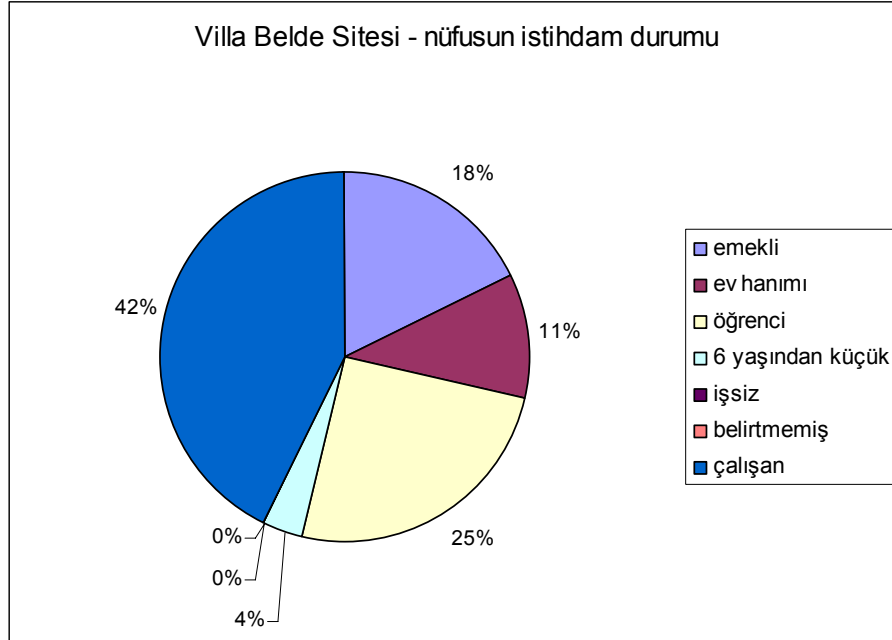

Grafik 4.3.4. Villa Belde Sitesi – İktisaden Faal Nüfus

Yukarıdaki tablo 4.3.3. ve Grafik 4.4.4'ten görüldüğü gibi iktisaden faal olarak kabul edilen 15-64 yaş arası nüfusun oranı % 72'dir. 0-14 yaş grubu % 21, 65 ve üzeri yaş grubundakiler % 7 oranındadır.

Tablo 4.3.4. Villa Belde Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu

nüfusun istihdam içi ve dışı dağılımı	sayı	%
emekli	5	17,86
ev hanımı	3	10,71
öğrenci	7	25,00
6 yaşından küçük	1	3,57
işsiz	0	0,00
belirtmemiş	0	0,00
çalışan	12	42,86
toplam	28	100,00

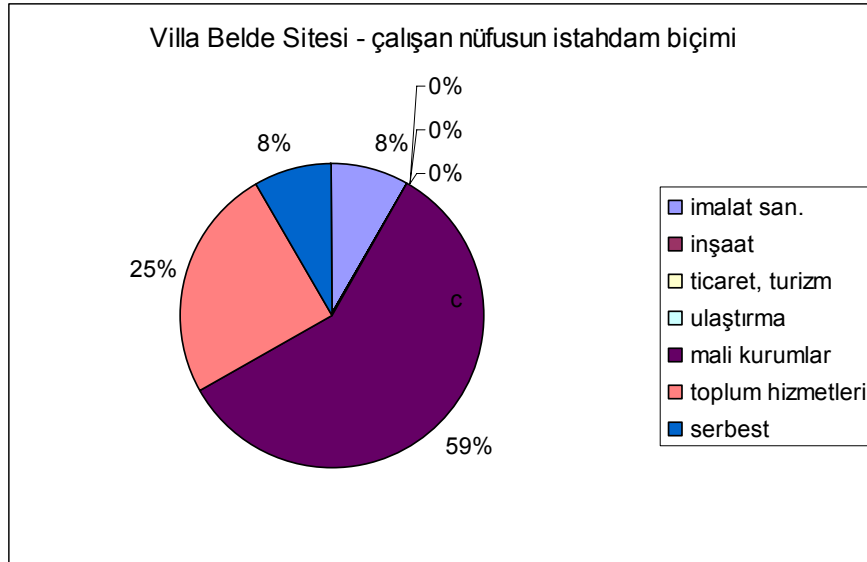
Grafik 4.3.5. Villa Belde Sitesi – Nüfusun Çalışma Durumu

Villa Belde Sitesinde iktisaden faal nüfus, nüfusun % 72'sini oluşturmasına karşın, çalışan nüfusun oranı % 42'dir. Geri kalan nüfus içinde ev hanımları % 11, emekliler % 18, öğrenciler % 25, 6 yaşından küçükler ise 4 oranındadır (Tablo 4.3.4 ve Grafik 4.3.5). Gökdeniz Sitesi ile karşılaştırıldığında, çalışan nüfusun daha az olduğu görülmektedir. Buradaki fark, emekli oranının Villa Belde Sitesinde daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. İktisaden faal kabul edilen nüfusun yüksek oranda olmasına rağmen çalışan nüfusun görece az olmasının nedeni erken emekli olanların ve öğrencilerin yüksek oranda bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Aşağıda, çalışan nüfusun ikisadi faaliyetlere göre dağılımları bulunmuştur. Buna göre, Villa Belde Sitesinde çalışan nüfus büyük oranda beyaz yakalılardan oluşmaktadır. Mali sektörde çalışanların oranı % 59, toplum hizmetlerinde çalışanların oranı % 25'tir. Serbest çalışanlar ile imlat sektöründe beyaz yakalı olarak çalışanlar ise % 8'erlik paylara sahiptir. İnşaat, ticaret ve ulaştırma faaliyetlerinde yer alan yoktur.

Tablo 4.3.5. Villa Belde Sitesi – Nüfusun İstihdam Biçimi

çalışan nüfusun istihdam biçimi	sayı	%
imalat sanayi	1	8,33
inşaat	0	0,00
ticaret, lokanta ve oteller	0	0,00
ulaştırma	0	0,00
mali kurumlar	7	58,33
toplum hizmetleri	3	25,00
serbest	1	8,33
toplam	12	100,00

Grafik 4.3.6. Villa Belde Sitesi – Nüfusun İstihdam Biçimi

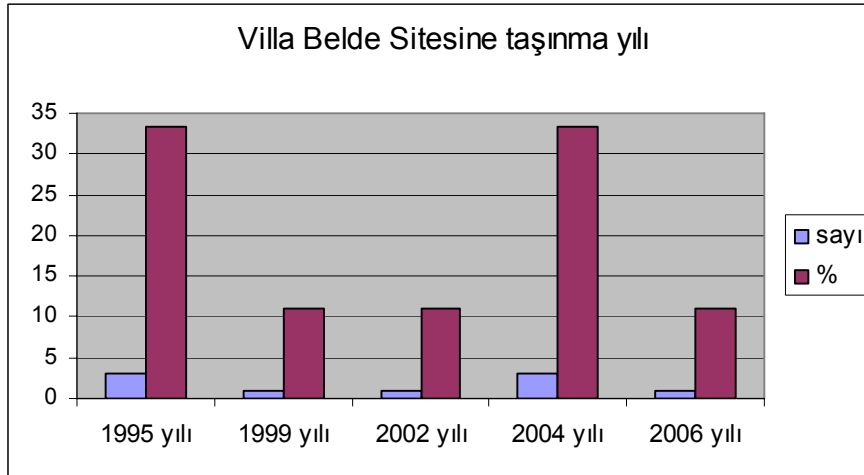
Buna göre Villa Belde Sitesi beyaz yakalı çalışanların, çoğunlukta bulunduğu, genç ve orta yaşlı nüfusun ağırlıkla temsil edildiği bir, görece yüksek eğitimli bir kesimi temsil etmektedir.

4.2.3.2. Villa Belde Sitesi toplumsal statü göstergeleri

Bu kısımda, Villa Belde Sitesinde yaşayanların buraya ne zaman, nereden taşındıkları sorgulanmış, taşınmada öncelik yaratan etkenler ölçeklerine göre değerlendirilmiş ve refah düzeyine ilişkin olarak da konut sahipliği, otomobil sahipliği ve ikinci konut sahipliğine ilişkin bilgiler yorumlanmıştır. Ayrıca siteden taşınma isteği ve nereye taşınmak istedikleri de sorgulanmıştır.

Tablo 4.3.6. Villa Belde Sitesine Taşınma Yılı

ne zaman taşınmış	sayı	%
1995 yılı	3	33,33
1999 yılı	1	11,11
2002 yılı	1	11,11
2004 yılı	3	33,33
2006 yılı	1	11,11
toplam	9	100,00

Grafik 4.3.7. Villa Belde Sitesine Taşınma Yılı

Villa Belde Sitesinde yaşayanlarla yapılan anket çalışmasına katılan nüfus en fazla % 33'erlik oranlarla 1995 ve 2004 yıllarında siteye taşınmışlardır. Geriye kalanlara % 11'lik oranlarla 1999, 2002 ve 2006 yıllarında taşınmışlardır (Tablo 4.3.6, Grafik 4.3.7). Bu yanıtlar, sitenin yerleşilmeye başlandığı 1995 yılında ve ardından 2004 yılında revaçta olduğunu göstermektedir. Siteye taşınanların % 89'u İstanbul içinden (Şişli, Göztepe, Erenköy, koşuyolu,

Acıbadem gibi orta ve üst sınıfın yerleştiği merkezi semtlerden), % 11'i ise şehir dışından buraya taşınmıştır (Tablo 4.3.7, Grafik 4.3.8).

Tablo 4.3.7. Villa Belde Sitesine Nereden Taşınmış

nereden taşınmış?	sayı	%
İstanbul	8	88,89
şehir dışı	1	11,11
toplam	9	100,00

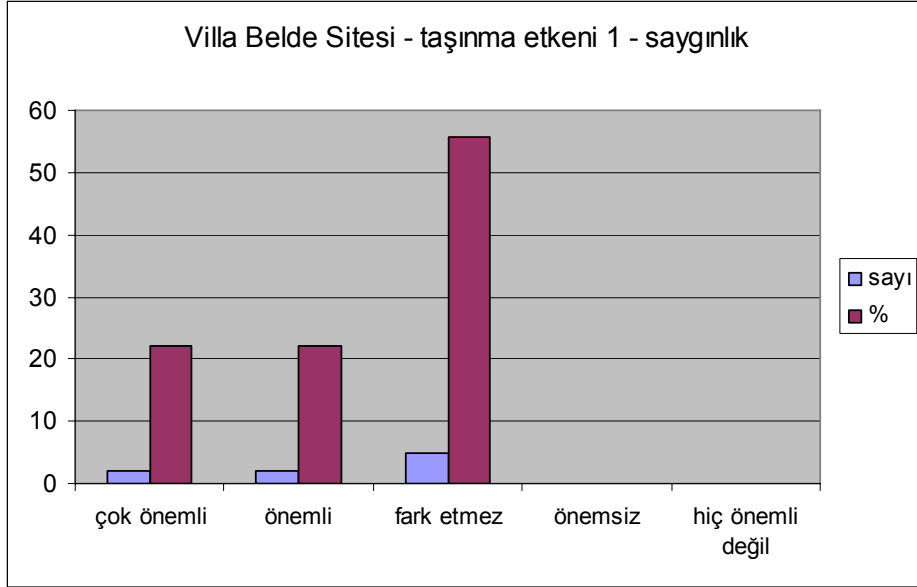

Grafik 4.3.8. Villa Belde Sitesine Nereden Taşınmış

Aşağıda dört kategoride, siteye taşınmada etkili olan etkenlerin, en önemliden en önemsiz kadar beş kademe içinde değerlendirilmesi istenmiştir. Anket formlarında, taşınmada saygınlık, çevrenin bakımlı olması, güvenlik ve komşuluk faktörlerinin ne kadar çekici olduğu sorgulanmıştır.

Tablo 4.3.8. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık

saygın olması	sayı	%
çok önemli	2	22,22
önemli	2	22,22
fark etmez	5	55,56
önemsiz	0	0,00
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	9	100,00

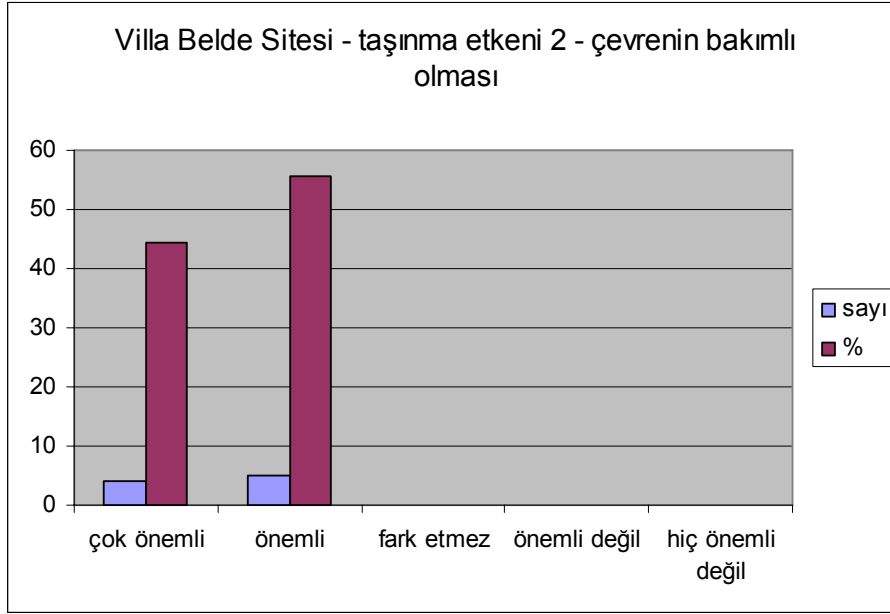

Grafik 4.3.9. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 1 – saygınlık

Villa Belde Sitesinde yaşayanların siteye taşınmalarında saygın bir muhit olmasının rolü % 22 oranında çok önemli, % 22 oranında önemli bulunmuştur. Nötr konum alarak bunu ne önemli, ne de önemsiz bulanların (fark etmez) oranı ise % 56'dır. Saygınlığı önemsiz ya da hiç önemli değil yanıtıyla değerlendiren ise yoktur (Tablo 4.3.8 ve Grafik 4.3.9). Bu sitelerin İstanbul çapında ün yapan sitelerin aksine orta halli siteler olduğu göz önünde bulundurulursa saygınlığın örtülü bir etken olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3.9. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması

çevrenin bakımlı olması	sayı	%
çok önemli	4	44,44
önemli	5	55,56
fark etmez	0	0,00
önemli değil	0	0,00
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	9	100,00

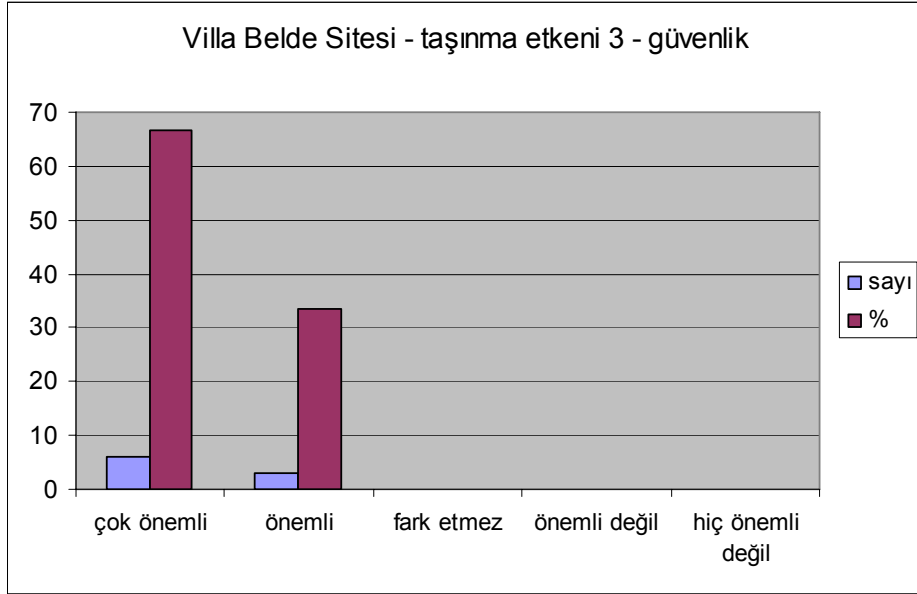

Grafik 4.3.10. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 2 – çevrenin bakımlı olması

Çevrenin bakımlı olması ise Villa Belde Sitesi yaşayanlarının % 44'ü tarafından çok önemli, % 56'sı tarafından önemli olarak değerlendirilmiştir. Bu konuya kayıtsız kalan ya da önemsiz bulan yoktur (Tablo 4.3.9, Grafik 4.3.10). Bu yanıtlar, düzenli ve bakımlı bir çevrede yaşama isteğinin bu siteye taşınmada temel etkenlerden birisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.3.10. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik

güvenlik	sayı	%
çok önemli	6	66,67
önemli	3	33,33
fark etmez	0	0,00
önemli değil	0	0,00
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	9	100,00

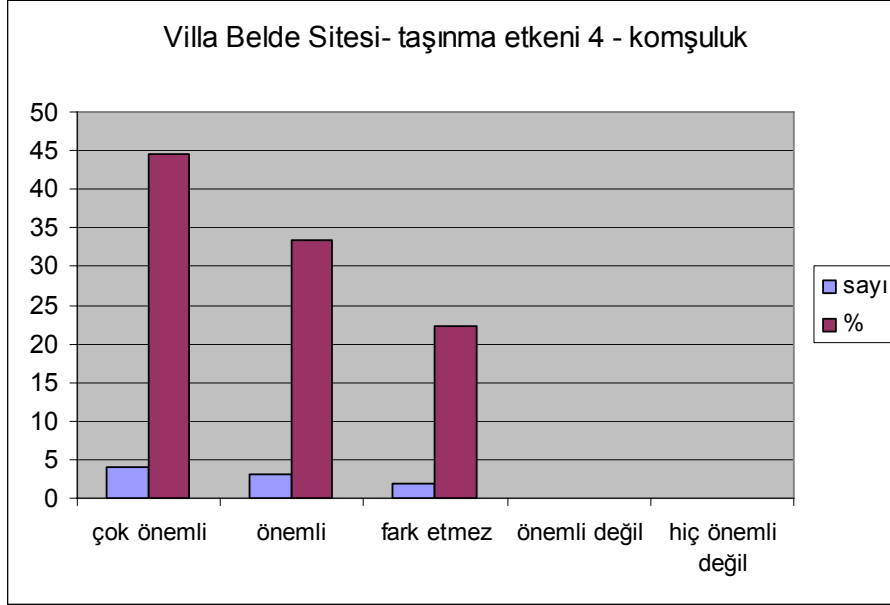

Grafik 4.3.11. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 3 – güvenlik

Güvenlik de çevrenin bakımlı olması gibi, kesinlikle önemli olarak değerlendirilmiştir. Ankete katılanların % 67'si güvenliği çok önemli olarak değerlendirirken, % 33 önemli olarak değerlendirmiştir. Bu konuya nötr olan (fark etmez), önemsiz bulan ya da hiç önemli değil diye değerlendiren bulunmamaktadır (Tablo 4.3.10, Grafik 4.3.11).

Tablo 4.3.11. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk

komşuluk ilişkileri	sayı	%
çok önemli	4	44,44
önemli	3	33,33
fark etmez	2	22,22
önemli değil	0	0,00
hiç önemli değil	0	0,00
toplam	9	100,00

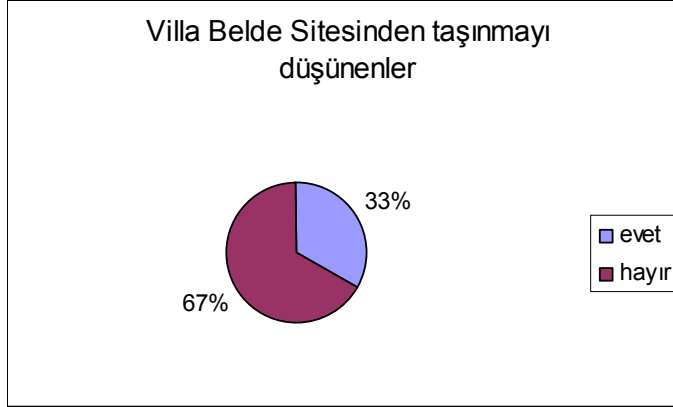
Grafik 4.3.12. Villa Belde Sitesi taşınma etkeni 4 – komşuluk

Villa Belde Sitesinde yaşayanlar, komşuluğun taşınmalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ankete katılanların % 45'i komşuluk ilişkilerinin olmasını çok önemli, % 33'ü önemli bulduğunu belirtmiştir. % 22'si ise bu konuda nötr tutumda kalmıştır: fark etmez (Tablo 4.3.11, Grafik 4.3.12).

Aşağıda, Villa Belde Sitesinde yaşayanların taşınma isteklerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Buna göre burada yaşayanların % 67'si taşınmayı düşünmediklerini, % 33'ü ise düşündüklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.3.12, Grafik 4.3.13).

Tablo 4.3.12. Villa Belde Sitesinden taşınmayı düşünenler

taşınmayı düşünenler	sayı	%
evet	3	33,33
hayır	6	66,67
toplam	9	100,00

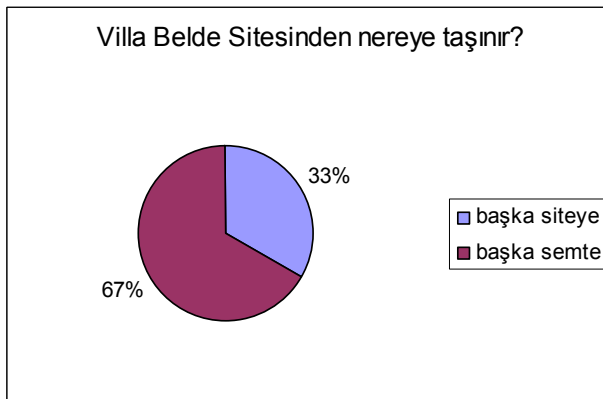

Grafik 4.3.13. Villa Belde Sitesinden taşınmayı düşünenler

Villa Belde Sitesinden taşınmayı düşündüğünü belirtenlerden biri kiracı, diğer ikisi ise mülk sahibidir. Taşınmayı düşünenlerden biri taşınma nedeni olarak “eğitim durumu iyi değil” yanıtı vermiştir. Bu kişi mülk sahibi ve ilköğretim mezunu, serbest çalışandır. Taşınmayı düşündüklerini belirten diğer iki hane, taşınma nedeni olarak “merkez ihtiyacı” olduğunu belirtmişlerdir. Aşağıda, taşınmak isteyenlerin nereye taşınmak istediklerine verdikleri yanıtlar görülmektedir. Taşınmak isteyenlerin % 67’si kent içinde bir semte, % 33’ü ise başka bir siteye taşınacaklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.3.13 ve Grafik 4.3.14).

Tablo 4.3.13. Villa Belde Sitesinden Nereye Taşınır

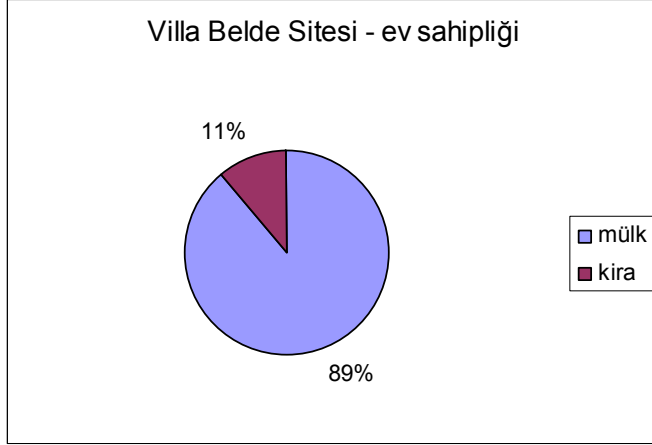
nereye taşınır?	sayı	%
başka siteye	1	33,33
başka semte	2	66,67
toplam	3	100,00

Grafik 4.3.14. Villa Belde Sitesinden Nereye Taşınır

Tablo 4.3.14. Villa Belde Sitesi Konut Sahipliği

ev sahipliği	sayı	%
mülk	8	88,89
kira	1	11,11
toplam	9	100,00

Grafik 4.3.15. Villa Belde Sitesi Konut Sahipliği

Tablo 4.3.14 ve Grafik 4.3.15'te de görüldüğü gibi konut sahipliği oldukça yüksek orandadır; mülk sahibi olanlar % 89 oranında iken, kiracılar % 11 oranında bulunmaktadır.

Tablo 4.3.15 Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?

eviniz karlı bir yatırım mı?	sayı	%
evet	8	100
hayır	0	0
toplam	8	100

Grafik 4.3.16 Evini Karlı Bir Yatırım Olarak Görüyor mu?

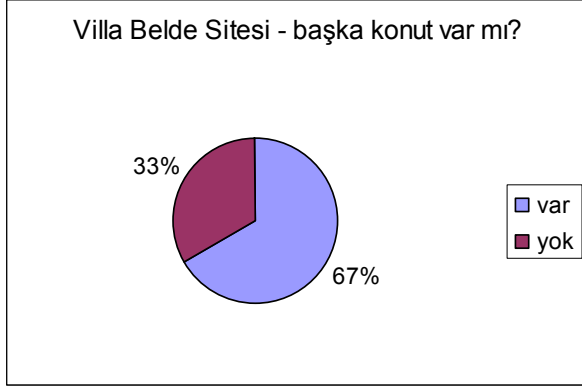
Yukarıda Tablo 4.3.15 ve Grafik 4.3.16'dan da izlenebileceği gibi Villa Belde Sitesinde konut sahibi olanların tamamı, evlerini karlı bir yatırım olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu yanıtlara göre Villa Belde Sitesinde konut sahibi olmak da Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi, yalnızca bakımı bir çevre, güvenlik, prestij ve belki de komşuluk sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda kesinlikle kazandıracak bir yatırım olma işlevi görüyor.

Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 67'si başka konutları olduğunu, % 33'ü ise olmadığını belirtmiştir (Tablo 4.3.16, Grafik 4.3.17). Başka bir konutu olanlar, diğer konutlarının yerini % 50 oranında Kadıköy ve % 17'şerlik oranlarda Büyükçekmece, Çekmeköy ve Üsküdar olarak belirtmişlerdir (Tablo 4.3.17 ve Grafik 4.3.18).

Tablo 4.3.16. Villa Belde Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

başka konutu var mı?	sayı	%
var	6	66,67
yok	3	33,33
toplam	9	100,00

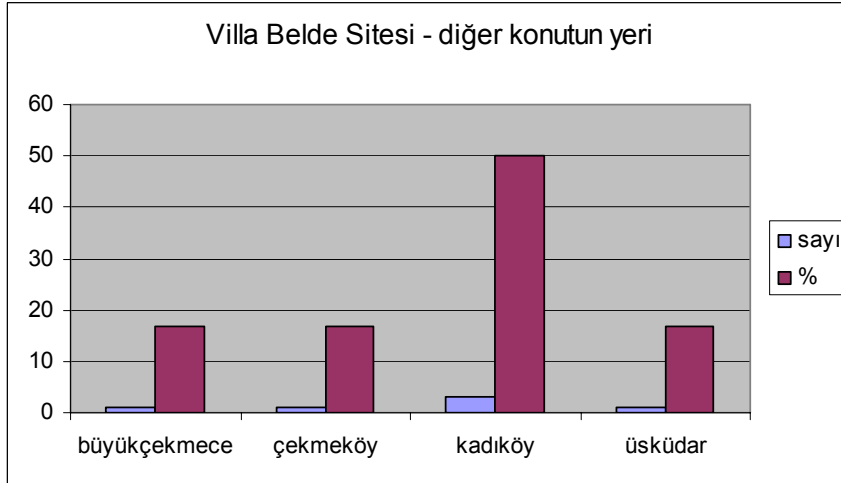

Grafik 4.3.17. Villa Belde Sitesi Başka Konuta Sahip Olma Oranı

Tablo 4.3.17. Villa Belde Sitesi – Diğer Konutun Yeri

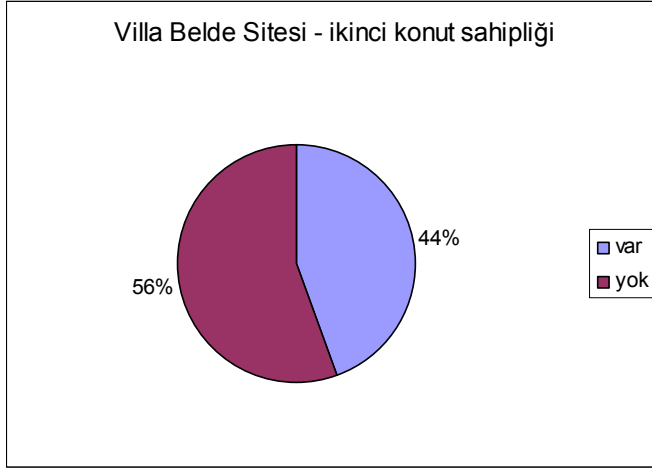
diğer konutun yeri	sayı	%
büyükçekmece	1	16,67
çekmeköy	1	16,67
kadıköy	3	50,00
üsküdar	1	16,67
toplam	6	100,00

Grafik 4.3.18. Villa Belde Sitesi – Diğer Konutun Yeri

Tablo 4.3.18. Villa Belde Sitesi İkinci Konut Sahipliği

ikinci konut sahipliği	sayı	%
var	4	44,44
yok	5	55,56
toplam	9	100,00

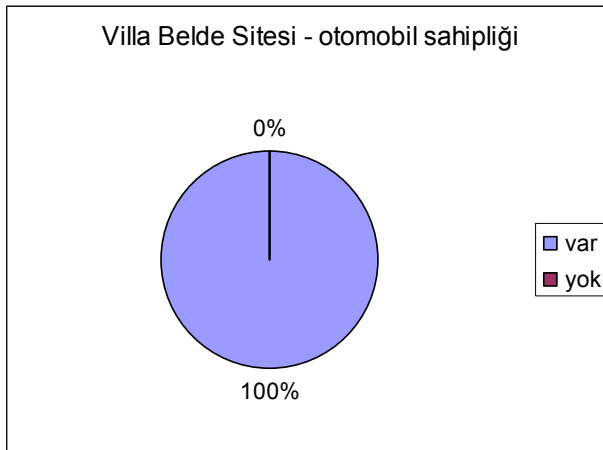

Grafik 4.3.19. Villa Belde Sitesi İkinci Konut Sahipliği

Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 44'ünün ikinci konutu varken, % 56'sının bulunmamaktadır (Tablo 4.3.18, Grafik 4.3.19). Otomobil sahipliği ise % 100 oranındadır (Tablo 4.3.19, Grafik 4.3.20). Her hanede en az bir otomobil bulunmaktadır. İki adet otomobili olan hanelerin % 33, 3 adet otomobili olan hanelerin oranı % 22'dir (Tablo 4.3.20, Grafik 4.3.21).

Tablo 4.3.19 Villa Belde Sitesi Otomobil Sahipliği

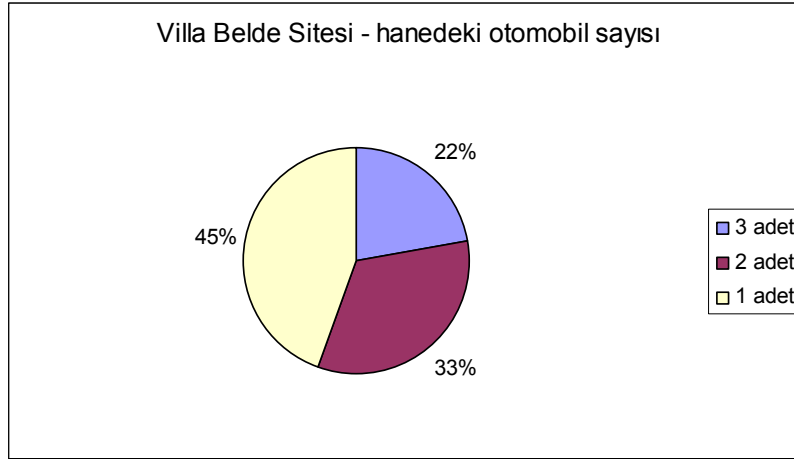
otomobil sahipliği	sayı	%
var	9	100
yok	0	0
toplam	9	100

Grafik 4.3.20 Villa Belde Sitesi Otomobil Sahipliği

Tablo 4.3.20. Villa Belde Sitesi – Hanedeki Otomobil Sayısı

Hanedeki otomobil sayısı	sayı	%
3 adet	2	22,22
2 adet	3	33,33
1 adet	4	44,44
toplam	9	100,00

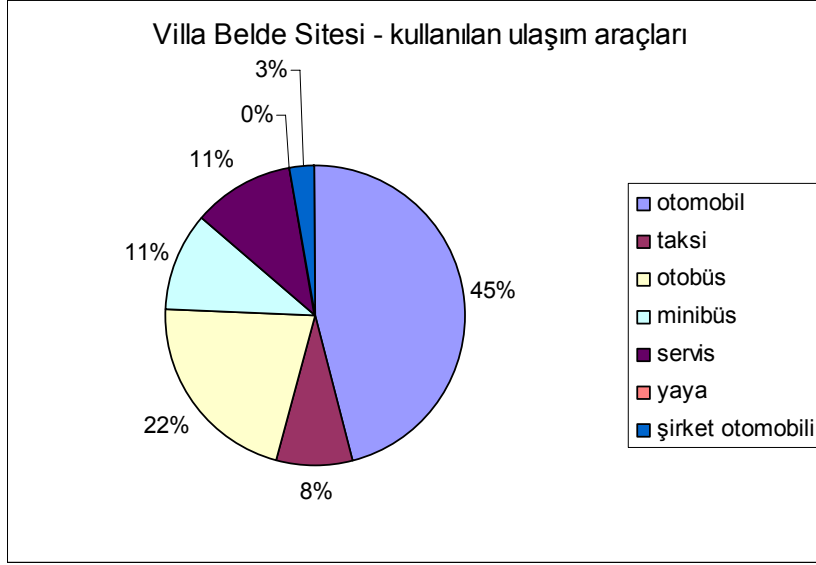

Grafik 4.3.21. Villa Belde Sitesi – Hanedeki Otomobil Sayısı

Tüm bu sonuçlara bakıldığında, Villa Belde Sitesinde yaşayanların, Gökdeniz Sitesindekilere oranla refah düzeyi daha yüksek bir kesimi temsil ettiği söylenebilir. Bunda, kariyerlerinde daha ilerlemiş olabilecek orta yaşlı nüfusun ve birikimlerini gerçekleştirmiş olan emeklilerin daha yüksek oranda bulunması etkili olabilir.

Tablo 4.3.21. Villa Belde Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları

ulaşım araçları	sayı	%
otomobil	17	45,95
taksi	3	8,11
otobüs	8	21,62
minibüs	4	10,81
servis	4	10,81
yaya	0	0,00
şirket otomobili	1	2,70
toplam	37	100,00

Grafik 4.3.22. Villa Belde Sitesi Kullanılan Ulaşım Araçları

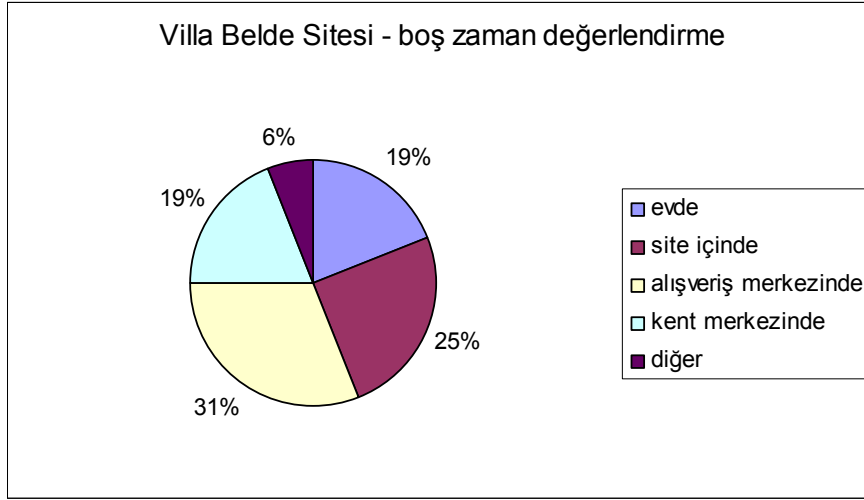
Yukarıda Tablo 4.3.21 ve Grafik 4.3.22'ye bakıldığında, Villa Belde Sitesinden yapılan yolculukların % 45'inin otomobille gerçekleştirildiği, bunu % 22'lik oranla otobüs, % 11'erlik oranlarla servis ve minibüs ve son olarak da % 8 ile taksi ile yapılan yolculukların izlediği görülmektedir. Otomobil burada da en yoğun kullanılan ulaşım aracı olsa da, Villa Belde Sitesinde yapılan yolculuklarda toplu taşınımın payı, Gökdeniz Sitesine oranla daha yüksektir.

4.2.3.3. Villa Belde Sitesi kent ile ilişkiler

Bu tema altında, Villa Belde Sitesinde yaşayanların kent ile ilişkileri, boş zaman değerlendirme, arkadaşlarınının hangi semtte oturduğu ve site içinde çalışanlardan, yakın çevreden gelenlerin bulunup bulunmadığı sorgulanarak tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.3.22. Villa Belde Sitesi Boş Zaman Değerlendirme

boş zaman değerlendirme	sayı	%
evde	3	18,75
site içinde	4	25,00
alışveriş merkezinde	5	31,25
kent merkezinde	3	18,75
diğer	1	6,25
toplam	16	100,00

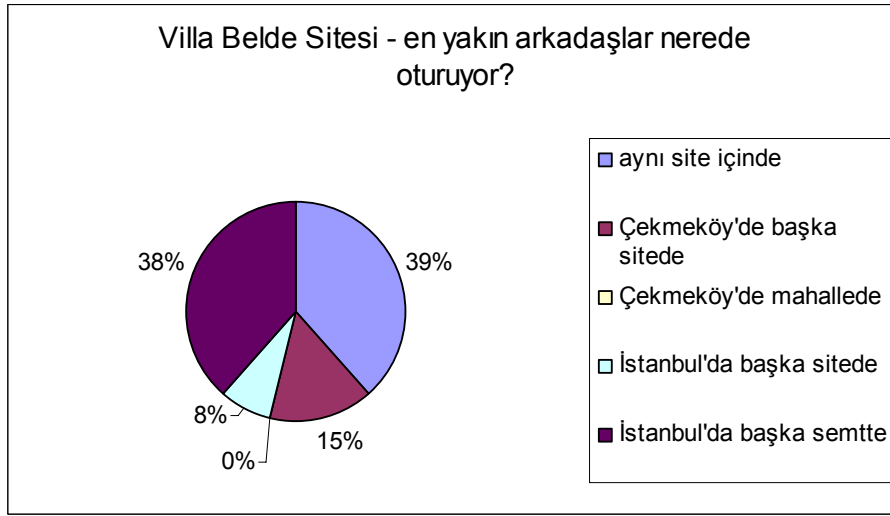

Grafik 4.3.23. Villa Belde Sitesi Boş Zaman Değerlendirme

Yukarıda Tablo 4.3.22 ve Grafik 4.3.23'te de görülebileceği gibi, Villa Belde Sitesinde yaşayanlar, % 31 oranıyla boş vakitlerini en çok (Akmerkez, Kapitol, Nautilus gibi) alışveriş merkezlerinde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bunu % 25 oranıyla boş vakitlerini site içinde değerlendirenler izlemektedir. Evde ve kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs.) geçirdiklerini belirtenler ise aynı orandadır: % 19; en son ise % 6 oranıyla diğer yanıt verenler gelmektedir. Burada, Gökdeniz Sitesinde görülen ev ve aile odaklı yaşamdan daha açık bir yaşamın izleri bulunmaktadır.

Tablo 4.3.23. Villa Belde Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

en yakın arkadaşlar nerede oturuyor?	sayı	%
aynı site içinde	5	38,46
Çekmeköy'de başka sitede	2	15,38
Çekmeköy'de mahallede	0	0,00
İstanbul'da başka sitede	1	7,69
İstanbul'da başka semtte	5	38,46
toplam	13	100,00

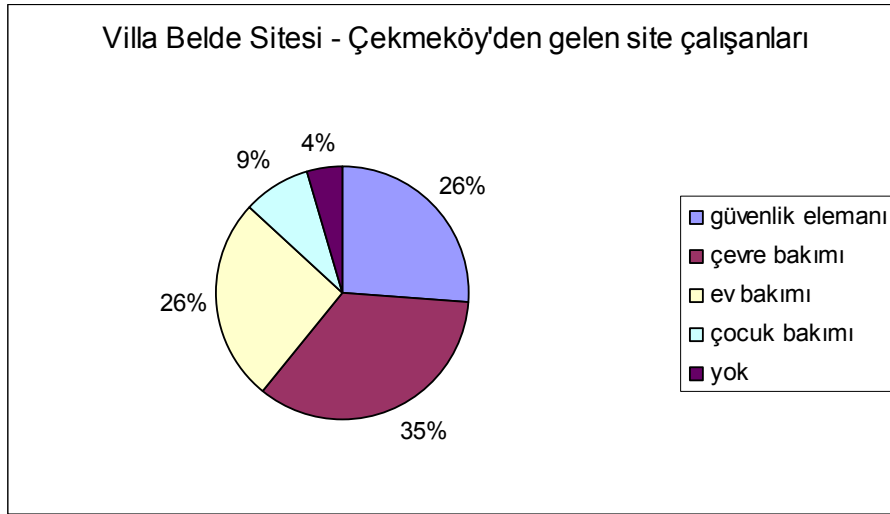

Grafik 4.3.24. Villa Belde Sitesi En Yakın Arkadaşlar Nerede Oturuyor

Yukarıda, Tablo 4.3.23 ve Grafik 4.3.24'ten görüldüğü gibi, Villa Belde Sitesinde yaşayanlar, en yakın arkadaşlarının % 39 oranında aynı site içinde ve % 38 oranında İstanbul'da başka bir semtte oturduklarını belirtmişlerdir. Bunu % 15 ile Çekmeköy'de başka bir sitede oturanlar ve % 8 ile İstanbul'da başka bir sitede oturanlar izlemektedir. Çekmeköy'deki mahallede yakın arkadaşı olan ise yoktur. Buna göre, Villa Belde'de yaşayanların en yakın arkadaşları % 62 oranında kendileri gibi bir sitede yaşamaktadır. Gökdeniz Sitesi ile karşılaştırıldığında Villa Belde'de yaşayanların hem site içi ilişkileri hem de kent ile ilişkileri daha iyi görünmektedir.

Tablo 4.3.24. Site Çalışanları İçinde Çekmeköy'den Gelenler

Site çalışanları içinde Çekmeköy'den gelenler	sayı	%
güvenlik elemanı	6	26,09
çevre bakımı	8	34,78
ev bakımı	6	26,09
çocuk bakımı	2	8,70
yok	1	4,35
toplam	23	100,00

Grafik 4.3.25. Site Çalışanları İçinde Çekmeköy'den Gelenler

Yukarıda, Villa Belde Sitesinde yaşayanlara, site çalışanları içinde, Çekmeköy'den gelenlerin olup olmadığı ölçmek için soruya verilen yanıtı göre; Çekmeköy'den çalışmaya gelenlerin % 35'i çevre bakımı, % 26'lık eşit oranlarda güvenlik görevlisi ve ev temizliği, % 9'u çocuk bakımı işlerinde çalışmaktadır. % 4 oranında ise Çekmeköy'den gelen olmadığı belirtilmiştir (Tablo 4.3.24 ve Grafik 4.3.25). Buna göre, Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 4'ü çevre yerleşimlerle, içinden geçmek dışında hiç ilişki kurulmadığını düşünmektedir. En yakın komşuların nerede yaşadığına ilişkin sorulara verilen yanıtlarla birlikte düşünüldüğünde, Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi, Villa Belde'de yaşayanların da Sitenin yakın çevresinde, mahalle içine yaşayan eğitim ve ekonomik düzeyi daha aşağıda olan kesimle, işgücü olmaları dışında bir ilişki kurmadıkları görülmektedir.

4.2.3.4. Villa Belde Sitesi site içi ilişkiler

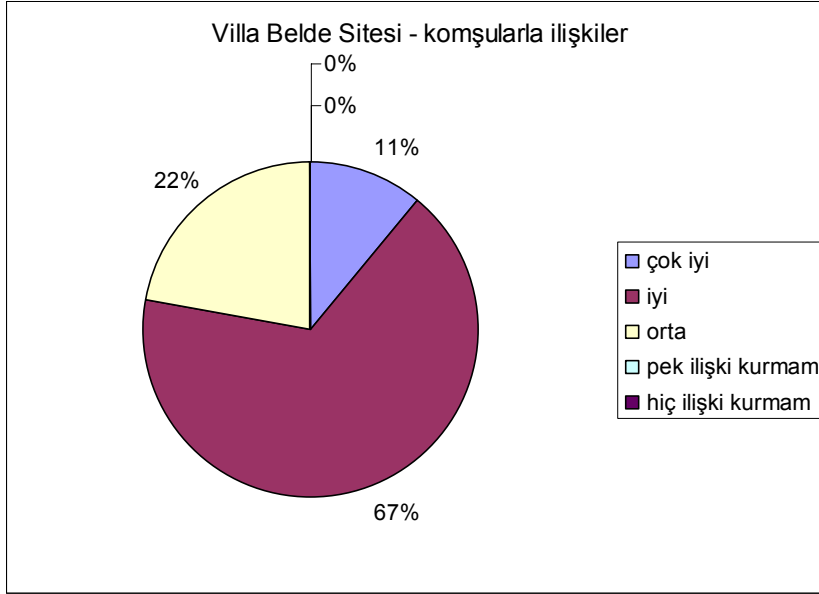
Bu kısımda, Villa Belde Sitesinde yaşayanların geliştirdiği komşuluk ilişkileri, site içindeki aktivitelere ve site yönetimine katılıma ilişkin sorular sorularak, kendi kendine yeterli bir topluluk oluşturup oluşturmadıkları, komşuluk ilişkilerinin gelişkinliği sorgulanmıştır. Bu kısımda site içindeki en önemli sorunların ne olduğu sorulmuş ve değerlendirilmiş; yine daha önceki çalışmalarda olduğu gibi açık uçlu bir soru olarak site yaşamı hakkındaki görüşleri alınarak yorumlanmıştır.

Aşağıda, Tablo 4.3.25 ve Grafik 4.3.26'da, Villa Belde Sitesinde yaşayanların komşularıyla ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır. Buna göre, Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 11'i komşularıyla ilişkilerini çok iyi, % 67'si iyi, % 22'si orta olarak değerlendirmiştir. Komşularıyla pek ilişki kurmadıklarını ya da hiç ilişki kurmadıklarını belirten yoktur. Buna göre komşuluk ilişkilerinin Gökdeniz Sitesine göre daha gelişkin olduğu görülmektedir. Bunda Villa Belde Sitesinde yaşayanlar içinde emekli olanların daha fazla olması etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 4.3.25. Villa Belde Sitesi Komşularla İlişkiler

komşularla ilişkiler	sayı	%
çok iyi	1	11,11
iyi	6	66,67
orta	2	22,22
pek ilişki kurmam	0	0,00
hiç ilişki kurmam	0	0,00
toplam	9	100,00

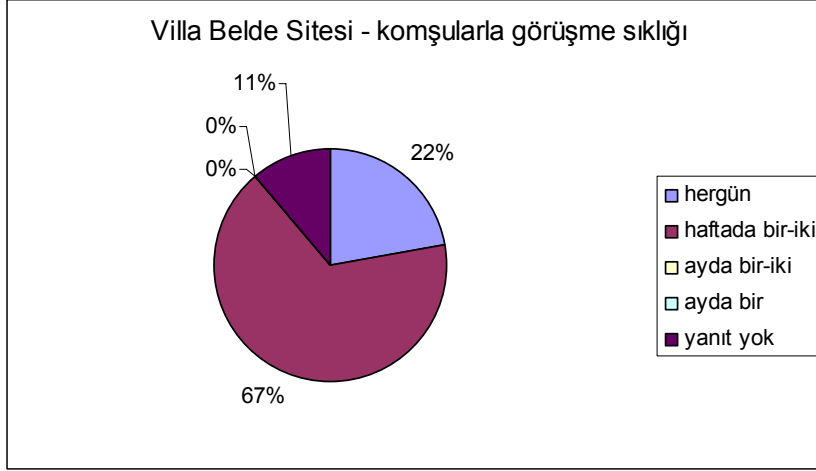

Grafik 4.3.26. Villa Belde Sitesi Komşularla İlişkiler

Aşağıda, Villa Belde Sitesinde yaşayanların komşularıyla görüşme sıklığına dair yanıtları derlenmiştir. Tablo 4.3.26 ve 4.3.27’de görüldüğü üzere, Site sakinlerinin % 22’si komularıyla hergün, % 67’si ise haftada bir-iki gün görüştiklerini belirtmişlerdir. % 11’i ise bu soruya yanıt vermemiştir. Bu soruya verilen yanıtlar da Villa Belde Sitesindeki komşuluk ilişkilerinin Gökdeniz Sitesine oranla daha iyi olduğunu göstermektedir, ancak bu oranlar Hamidiye Mahallesiindeki komşuluk ilişkilerine göre (bir önceki soruya verilen yanıtlar da karşılaştırıldığında) daha gevşek bir ilişkiyi göstermektedir.

Tablo 4.3.26. Villa Belde Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı

komşularla görüşme sıklığı	sayı	%
hergün	2	22,22
haftada bir-iki	6	66,67
ayda bir-iki	0	0,00
ayda bir	0	0,00
yanıt yok	1	11,11
toplam	9	100,00

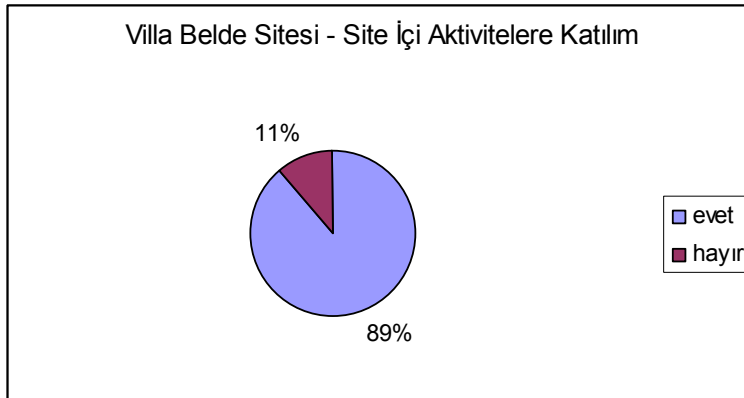

Grafik 4.3.27. Villa Belde Sitesi Komşularla Görüşme Sıklığı

Aşağıda, Villa Belde Sitesinde yaşayanların site içi aktivitelere katılımları sorgulanmıştır. Buna göre, Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 89'u site içi aktivitelere katıldıklarını, % 11'i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.3.27 ve Grafik 4.3.28). Burada, site içindeki aktivitelere katılma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu yanıt da Villa Belde Sitesinde Gökdeniz Sitesine oranla kendine daha yeterli bir yaşam kurulabildiğini göstermektedir.

Tablo 4.3.27. Villa Belde Sitesi Aktivitelere Katılım

site içi aktivitelere katılım	sayı	%
evet	8	88,89
hayır	1	11,11
toplam	9	100,00

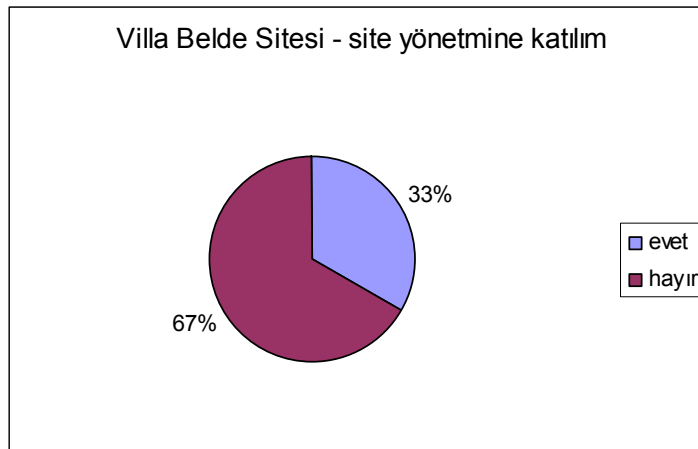

Grafik 4.3.28. Villa Belde Sitesi Aktivitelere Katılım

Ancak aktivitelere katılımda sergilenen yüksek oranlar, site yönetimine katılımda düşmektedir. Aşağıda Tablo 4.3.28 ve Grafik 4.3.29'da görüldüğü gibi, site yönetimine katılanların oranı % 67'dir, katılmayanlar ise % 33. Yönetime katılmayanlar neden olarak vakitlerinin az olduğunu, yönetimden anlamadıklarını ya da uğraşmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu oranlar da Gökdeniz Sitesine göre çok büyük farklılık göstermektedir. Gökdeniz Sitesinde, yönetime katıldığını belirtenlerin oranı % 14'te kalmaktadır. Ancak katılmama gerekçeleri benzerlik göstermektedir.

Tablo 4.3.28. Villa Belde Sitesi Yönetime Katılım

site yönetimine katılım	sayı	%
evet	3	33,33
hayır	6	66,67
toplam	9	100,00

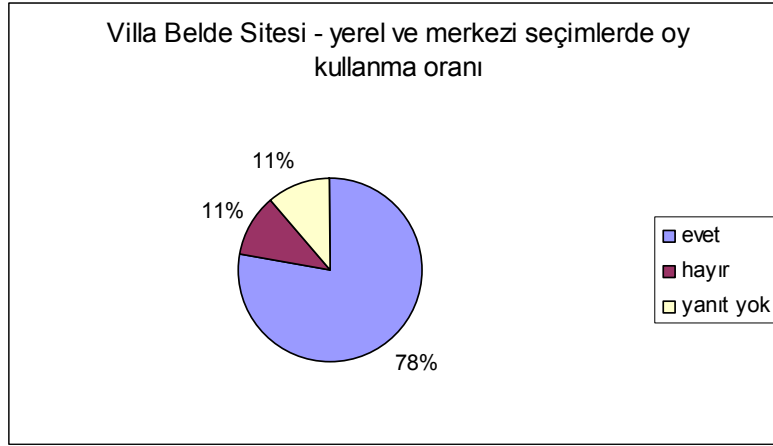

Grafik 4.3.29. Villa Belde Sitesi Yönetime Katılım

Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 78'i yerel ve merkezi seçimlerde oy kullandıklarını, % 11'i kullanmadıklarını belirtmişlerdir. % 11'i ise bu soruya yanıt vermemiştir (Tablo 4.3.29, Grafik 4.3.30). Oy kullanma oranı, araştırma yapılan diğer iki alandan daha düşüktür.

Tablo 4.3.29. Villa Belde Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

seçimlerde oy kullanma oranı	sayı	%
evet	7	77,78
hayır	1	11,11
yanıt yok	1	11,11
toplam	9	100,00

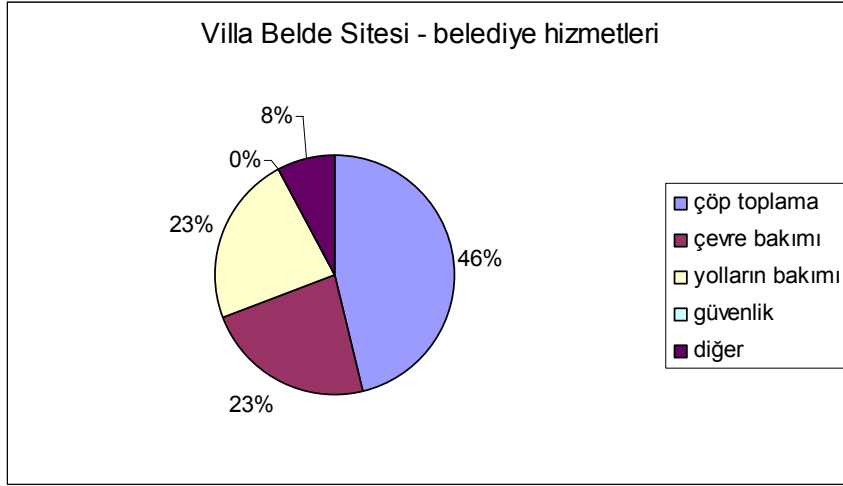

Grafik 4.3.30. Villa Belde Sitesi Yerel ve Merkezi Seçimlerde Oy Kullanma Oranı

Villa Belde Sitesinde yaşayanlara hangi belediye hizmetlerini aldıkları sorulduğunda, verilen yanıtlar içinde en yüksek orana % 46 ile çöp toplama sahiptir. Bunu % 23'erlik oranlarla çevre bakımı ve yolların bakımı, % 8 ile diğer yanıtı izlemektedir. Diğer yanıtı, vergi toplama olarak belirtilmiştir. Buna göre Villa Belde de belediye çöp toplayan kurum olarak görülmektedir.

Tablo 4.3.30. Villa Belde Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri

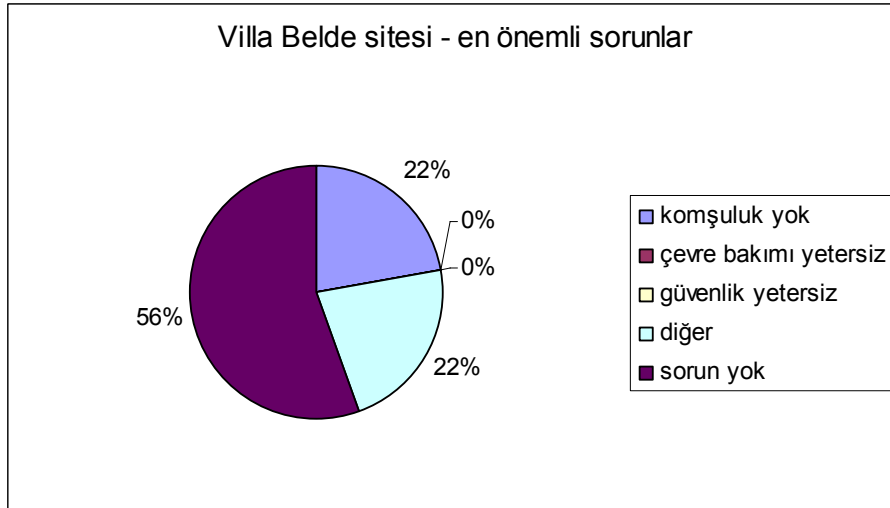
hangi belediye hizmetlerini alıyor?	sayı	%
çöp toplama	6	46,15
çevre bakımı	3	23,08
yolların bakımı	3	23,08
güvenlik	0	0,00
diğer	1	7,69
toplam	13	100,00

Grafik 4.3.31. Villa Belde Sitesi Alınan Belediye Hizmetleri

Tablo 4.3.31. Villa Belde Sitesi En Önemli Sorunlar

sitenin algılanan en önemli sorunları	sayı	%
komşuluk yok	2	22,22
çevre bakımı yetersiz	0	0,00
güvenlik yetersiz	0	0,00
diğer	2	22,22
sorun yok	5	55,56
toplam	9	100,00

Grafik 4.3.32. Villa Belde Sitesi En Önemli Sorunlar

Villa Belde Sitesinde yaşayanlar % 56 oranında siteye ilişkin bir sorun tanımlamamıştır. % 22 oranında komşuluk olmamasını bir sorun olarak görmüşlerdir. % 22 ise bu soruya diğer yanıtını vermiştir. Diğer yanıtının açılımları ise “çevreden fazla izole edilmiş” ve “çevre evler ve muhit yeterince bakımlı değil, belediye hizmeti az” olarak tanımlanmıştır. Buradan, site içindeki ilişkilerin iyi ve kendine yeterli bir yaşama ortamının kurulmuş olduğunu çıkarsayabiliriz. Ancak bir kesim için komşuluk yetersiz olmakla birlikte, izole edilmiş olmaktan ya da site dışındaki bakımsızlıktan yakınanlar da bulunmaktadır.

Site yaşamına ilişkin görüşler, aşağıda, açık uçlu sorulara verilen yanıtların aktarılması ile daha derin ele alınmıştır.

Açık uçlu sorulara yanıt vermeyen bir kişi bulunmaktadır. Yanıt verenlerin çoğu, site yaşamını iyi ve olumlu bulduklarını belirtmiştir. Aynı statüde insanların bir arada yaşamasının iyi ilişki kurmada önemli olduğu dile getirilmiştir. Güvenliğin avantajlı olduğu vurgulanmıştır. Sosyal ve spor faaliyetleri yine önemli bir avantaj olarak değerlendirilmiştir. Burada, olumsuz yanlarına (izole edilmiş olmasına, insanların bencil davranmalarına ve yaşamalarına) rağmen site yaşamı kente karşı sunduğu avantajlarla tercih edilen bir yer olmaktadır. Aşağıda “Site yaşamı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar bulunmaktadır.

VB1: Burası İstanbul dışında, bahçede yaşanabilecek bir yer, tatil köyünde hissediyor insan kendisini. Güvenlikli olması avantaj. Herkesin sitede yaşaması güzel olur.

Sitenin ilk sakinlerinden birisi olan bir bayan, Siteye Sarıyer’den 1995 yılında taşındıklarını belirtti ve site yaşamına ilişkin görüşlerini biraz daha geniş olarak aktardı:

VB2: *Güvenlik içerisinde, sessiz, huzurlu ve mutlu bir yaşamımız var. Komşuluk ilişkileri kasaba gibi, çok güzel. Sonradan gelenler adaptasyon sorunu çekmediler.*

Komşuluk ilişkilerinin iyi olmasını neye bağlıyorsunuz?

Gelenek görenek sürdüren insanlar var. Hastalıkta ya da önemli günlerde insanlar birbirlerini ararlar, yanında olurlar. Daha çok yerleşik aile ilişkilerine önem veren insanlar birarada. Belki sitenin kuruluşundan itibaren, 1985'ten 1990'lara kadar yönetim toplantılarında birarada olduğumuz için. Site yönetimi toplantı günleri yapıyor, bir güven ilişkisi var. Etiler'den komşuluk için buraya geldiler. Anadolu'nun bir kasabası gibi. Gençler de güzel bir diyalog kurmuş durumdalar, imkan var çünkü. Spor alanları var, bisiklete biniyorlar.

Ortak alanlara iyi bakılsın istiyorum ama gösteriş için masraf yapılıyor, mesela kapılar değişiyor. Burada 161 daire var. Verilen aidatlarla 30 çocuk okur, diye düşünüyorum. Yönetim sıkıntılarda yanımızda oluyor. Bu güzel ama havuz, restoran, spor alanları gibi ortak alanlara iyi bakılsın. Diğer yandan lüzumsuz gösterişi sevmiyorum.

27 ve 21 yaşlarında iki erkek çocuk ve emekli ebeveynlerden oluşan 4 kişilik bir aile adına büyük çocuk ve anne görüşlerini bildirmişlerdir.

VB3: *Şehir yaşamı ile çok farklı. Daha fazla tecrit edilmiş. Ancak güvenli ve ortak kullanım alanları mevcut. Temizlik gibi konulara daha önem veriliyor. Belediyelerin yapamadıklarını siteler daha başarılı yapabiliyor. Bu site 1985 yılında yapılmış. Komşuluk ilişkileri çok güzel. Ancak sık sık "şehre" gidiyorum, burası "köy" ya! Yaşam biçimi yazın daha hareketli olmasına rağmen yalın; bahçe hayatı.*

Gençler açısından şehir hayatı daha iyi. 2 senedir buradayız, çok rahatız. 25 yıldır Göztepe'de oturuyorduk, 24 daireli bir apartmanda, burada daha çok komşuluk ilişkisi var. Çocuklar baştan alışamadılar. Ancak gelir gelmez, 2 ay

içinde sıkı dostluklar kurduk. Bunu nedeni, sitede oturanların gelir düzeyi, yaşam tarzı, sosyal köken olarak çok benzer insanlar olması.

Gençler açısından şehirle karşılaştırıldığında, bir hayat yok. “Şehre inmek” gibi bir kavram var. Otobüsle 2 saat yolda geçiyor, otomobille 15-20 dakika. 18 yaş altı olanlar daha fazla kaynaşıyorlar, tatillerde mahallede oynanan oyunlarla daha rahatça oluyor onlar için. Ancak yukarı gruplara çıktıkça, yaş yükseldikçe daha seçici olunuyor. Bizim için burası daha zordu ve zor alıştık.

Bunun dışında aidatların yüksek olması sorun. Aidatlar yerini buluyor mu, yoksa kişisel harcamalara mı gidiyor, bu sorun. Yönetim tamir – tadilat konularında duyarsız. Yönetim ihtiyaçlara cevap vermiyor.

VB4: Dış dünyaya ihtiyaç duymadan, güzel bir yaşantı imkanı var. Spor yapma, gezinti alanları, sosyal tesislerden yararlanma.

VB5: Çevredeki evler ve muhit yeterince bakımlı değil, belediye hizmeti az. Güvenlik kalite getiriyor. Ferdi veya sosyal faaliyetlere ve hobilere daha uygun. Bahçeli olması sağlık ve rahatlık açısından avantajlı.

VB6: İnsanlar tamamen bireysel yaşamayı seviyor. Kendi sorunlarını korumak ve çözmek noktasında yönetime katılımları az. Neredeyse bana dokunmayan yılan bir yaşasın anlayışında çok insan var. Yerel yönetimleri uyarmak ve önerileriyle hizmet almak adına katkıları pek yok.

VB7: Apartman yaşamına göre daha özgür yaşam fırsatı.

VB8: Güvenli, komşuluk ilişkileri düzgün. Belli statüdeki insanların aynı ortamda olması.

Gençler açısından şehir yaşamından sonra, kendi içine kapalı ve merkeze uzak site hayatına uyum sağlamanın zorluklarına, izole edilmişliğine, bazı

ailelerin site yaşamına uyum sağlayamamalarına ve yabancılık çekmelerine, bazıları fazla bireysel yaşamalarına ve site yaşamını kişisel serbestlik olarak algılamalarına rağmen, aslında burada üstü örtülü olarak daha elit bir yaşama gönderme yapılıyor ve genelde, Villa Belde'de yaşamaktan memnun olduğu izlenimi veriliyor.

Bunda sitede çalışmayan bayanların, emeklilerin sayısının çok olması, küçük çocuklu ailelerin sayısının az olması, yani eve bağımlı annelerin bulunmaması da bir etken olabilir. Sitenin eski olmasının ve (sitenin ilk sakinlerinden olan bayanın belirttiği gibi) eskiden gelen tanışıklığın da etkisi olabilir. Bu site bir kooperatif olarak kurulmuş olduğundan kişilerin bir arada olmak için daha istekli oldukları da düşünülebilir.

4.2.3.5. Villa Belde Sitesinde yapılan araştırmanın değerlendirilmesi

Villa Belde Sitesinde yaşayanların profiline bakıldığında, nüfusun ağırlıklı yaş ortalaması, 45-64 yaş grubundadır (%36). 0-6 ve 65 yaş üstü ise sitede temsil edilmemektedir. Sitede çalışanlar büyük oranda beyaz yakalıdır: nüfusun % 59'u mali kurumlar, % 25'i toplum hizmetlerinde istihdam edilmektedir. Sitede emeklilerin oranı % 18'dir. 65 ve üzeri yaş grubunun çok düşük olduğu göz önünde bulundurulursa, erken emekli olanların oranının oldukça yüksek olduğu ortaya çıkar.

Refah durumuna ilişkin göstergeler, Villa Belde Sitesinin de Gökdeniz Sitesi gibi, bir üst-orta sınıf sitesi olduğudur. Burada yaşayanların % 89'u mülk sahibidir, ikinci konut sahipliği de Gökdeniz Sitesine göre daha yüksektir, ikinci konutu olanların oranı % 44'tür. Bu sitede yaşayan hanelerin tümünün en az bir otomobili vardır. 2 otomobili olan hanelerin oranı % 33; 3 otomobili olan hanelerin ise % 22'dir. Bu durum, sitede oturanların yaş ortalamasının daha yüksek olması nedeniyle, kariyerlerinde belli bir dönemi geçmiş, birikimlerini yapma fırsatları açısından daha avantajlı bir kesim olduğunu göstermektedir. Buradan taşınmak isteği sorulduğundaysa, 3 kişi taşınmak

istediğini belirtmiştir. Taşınma nedeni olarak eğitim düzeyinin yetersiz olduğunu belirten bir kişi başka bir siteye, diğer iki kişi ise merkez ihtiyacı nedeniyle kent içinde başka bir semte taşınmak istediğini belirtmiştir.

Siteye taşınma etkenlerinde ise bakımlı çevre ve güvenliğin sağlanmış olması yine öne çıkan faktörlerdir. Ancak bu site içinde komşuluğun belirleyiciliği daha ön plandadır. Saygınlık ise daha nört konum alınan bir arti değer olarak görülmektedir.

Eğitim durumuna bakıldığında, Villa Belde Sitesinde yaşayanların çoğunun yüksek öğrenim aldığı görülmektedir: yüksek okul, üniversite ve lisansüstü eğitim alanların toplam oranı % 62'dir.

Bu genel verilere göre, Villa Belde Sitesinde yaşayanlar literatürde "kapalı sitelerde yaşamayı tercih eden kesim tanımına uymaktadır: beyaz yakalı, orta- üst ve üst sınıf mensubu, yüksek eğitilmiş, aile odaklı yaşayan kişiler.

Boş zamanlarını nerede geçirdiklerine ilişkin soruya verilen yanıtlara göre Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 19'u evde, % 25'i site içinde yanıtını vermişlerdir. % 31 oranında (Kapitol, Akmerkez, Nautilus gibi) alışveriş merkezlerinde yanıtı verilmiştir. Kent merkezi (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vb) yanıtını verenler ise % 19 oranındadır. Burada daha dışa dönük bir yaşama dair izler görülmektedir. Nüfusun % 50'si boş zamanlarını site dışında, % 44'ü ise sitede geçirdiklerini belirtmiştir. Ancak otomobil sahipliğinin, dolayısıyla erişim kolaylığının yüksek olması ile bu oranın daha da yüksek olması beklenebilirdi. Site içindeki kendine dönük yaşamın burada yine belirleyici olduğu görülmektedir.

Villa Belde Sitesinde yaşayanların en yakın arkadaşlarının nerede yaşadığı sorgulandığında ise % 39 oranında aynı sitede, % 38 oranında İstanbul'da başka semtte yanıtı alınmıştır. % 15 oranında Çekmeköy'de başka sitede, % 8 oranında ise İstanbul'da başka bir sitede yanıtı vermiştir. Burada

yaşayanların % 62'sinin en yakın arkadaşları kendileri gibi sitede yaşayan kesimdedir. Çekmeköy'de yakın arkadaşı olan ise yoktur. Bu da Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi, bu sitede yaşayanların da site duvarları dışında kalan kesimle iş ilişkisi dışında ilişki kurmadıklarını göstermektedir. Ayrıca, açık uçlu sorulara verilen yanıtlardan da belirlenebileceği gibi, site dışındaki kesim bakımsızlığı ile anılmaktadır.

Komşularla ilişkilerin değerlendirilmesine gelince, komşuluk ilişkilerini olumsuz nitelendiren bulunmamaktadır. Komşularıyla ilişkilerini çok iyi olarak nitelendirenlerin oranı % 11, iyi olarak nitelendirenlerin oranı % 67, orta olarak nitelendirenlerin oranı ise % 22'dir. Site içi etkinliklere katılım oranı da oldukça yüksektir: % 89. buradan Villa Belde Sitesi içinde kendi kendine yeterli olduğu düşünülen bir sosyal ortamın kurulabildiği mesajı çıkmaktadır. Ancak yönetime katılım oranı daha düşük kalmaktadır: % 67. Bu oran Gökdeniz Sitesine göre oldukça yüksektir. Yerel merkez seçimlerde oy kullananların oranı ise daha düşüktür: % 78.

Bu sitede de belediye, çöp toplama hizmeti veren kurum olarak görülmektedir. Burada yaşayanlar da Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi belediyeden fazla hizmet görmediklerini belirtmişlerdir. Villa Belde Sitesinde yaşayanların % 56'sı site yaşamına ilişkin bir sorun tanımlamamışlardır. % 22'si en önemli sorun olarak komşuluğun olmadığını, % 22'si ise diğer yanıtını vermişlerdir. Diğer olarak belirtilen sorunlar ise, çevreden fazla izole olması, çevre evler ve muhitin bakımsız olması, belediye hizmetlerinin azlığı olarak tanımlanmıştır.

Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, burada kişilerin kent yaşamının olumsuzluklarına karşı kendilerine ayrıcalıklı, rahat bir dünya kurma eğiliminde oldukları görülmektedir. Gökdeniz Sitesi ile karşılaştırıldığında, bunun daha fazla başarılı olduğu izlenimi vermektedir. Bunda, sitenin daha eski ve ev sahibi oranının daha yüksek olması, sitenin kuruluşununun 1985'e gitmesi, emekli oranının daha yüksek oluşu etkili olabilir.

4.3. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde, Çekmeköy'de hem kapalı siteler dışında, Hamidiye Mahallesi'nde hem de iki ayrı sitede (Gökdeniz ve Villa Belde) yapılan alan araştırmalarının sonuçları değerlendirilmiştir. Buradan elde edilen sonuçların tezin ana sorularına uygun olarak yorumlanması için temel olarak şu sorulara ilişkin elde edilen yanıtlara bakılmıştır:

- Site dışında yaşayanlar ile sitede yaşayanların çizdiği demografik ve istihdam profili nedir?
- Mahallede ve sitede yaşayanların kent ile ilişkileri ne düzeydedir?
- Mahallede ve sitede yaşayanların komşuluk ilişkileri ne düzeydedir?
- Site oluşumunun ardında yatan dinamikler nelerdir?
- Site içinde yaşayanlarla site dışında yaşayanların etkileşimi ne boyuttadır?

Böylece, küresel dinamiklerden etkilenen bir metropol olan İstanbul'un, yeni eğilimler içinde biçimlenen Çekmeköy beldesi örneğinde sosyal ayrışmanın olup olmadığı anlaşılacaktır. Çekmeköy, hem her düzeyden kapalı sitelerin ve etrafı çevrili konut bloklarının, hem parsel bazında yapılaşmanın birarada görüldüğü bir alandır. Bu anlamda, Çekmeköy, İstanbul'un Anadolu yakasında site oluşumlarının yoğunlaştığı alandır.

Bu kapsamda, sitelere yakın ancak dışında yaşayan kesime örnek olarak incelenen Hamidiye mahallesinde yaşayanların alt gelir gruplarını örneklediği görülmüştür. Burada yaşayanların eğitim ve gelir düzeyi düşüktür; istihdam profili genel olarak mavi yakalı, hatta iyi tanımlanmamış ve geçici işlerde istihdam edilen kişilerden oluşmaktadır. Hane büyüklüğü, sitelerdekine göre

daha fazladır: 3.9 kişi. Sitelerdeki ortalama hane byklg ise Gökdeniz Sitesinde 3.4, Villa Belde Sitesinde ise 3.1'dir. Sitelerde yaşayanlar ise daha çok beyaz yakalı işlerde çalışan, eğitim ve gelir düzeyi daha yüksek kişilerden oluşmaktadır. Bu sitelerde yaşayanlar büyük oranda yüksek oğretim kurumlarından mezun olmuşlardır.

Daha önce tanımlandığı gibi, sitelerde yaşayanların yaşam standartları, üst-orta sınıf ile akışırken, Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar, alt ve alt-orta sınıfı temsil etmektedir. Hamidiye mahallesinde ev sahipliği, otomobil sahipliği ve ikinci konut sahipliği gibi genel refaha ilişkin göstergelerin sitelerde yaşayanlara göre oldukça düşük oranda kaldığı bulunmuştur. Bu tanımlamalara göre, ele alınan nüfus, küreselleşme sürecinde Türkiye'de erozyona uğrayan orta sınıfın avantajlı ve avantajsız kesimi olarak tariflenen sınıflarla uyulmaktadır.

Kent ile ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, Hamidiye Mahallesinin oldukça içine kapalı bir yapı sergilediği görülmektedir. Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar, boş zamanlarının çoğunu evde geçirmekte, en yakın arkadaşları yine aynı mahallede yaşamaktadır. Bu durumun Hamidiye Mahallesinde yaşayanların ekonomik kapasitelerinin düşük olması kadar, kente otomobilsiz erişimin zor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar da çoğunlukla vakitlerini evde ya da site içinde geçiren, kendi içinde kapalı ve aile odaklı bir yapı sergilemektedir. Ancak Villa Belde Sitesinde durum biraz değişerek, kent merkezi ve alışveriş merkezleri ile kurulan ilişkilerin arttığı görülmektedir. Bu durum, sitede yaşayan kesim içinde emeklilerin fazla olması ile ilişkilendirilebilir.

Sitelere yaşayanların hiçbiri, ekmeky'deki mahallelerde yakın arkadaşları bulunduğunu belirtmemişlerdir. Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar ise bu soruya % 13 oranında olumlu yanıt vermişlerdir. Ancak bu yanıt değerlendirirken, ekmeky'de her türden "site" bulunduğunu hatırlatmakta

fayda bulunmaktadır. Normal apartman bloklarının bir duvarla çevrelendiği kooperatif konutlarına da site ismi verilebildiğini akılda tutmak gerekmektedir. Ancak durum aksi olsa bile, bu oran oldukça düşüktür. Araştırmaya konu olan siteler (Gökdeniz ve Villa Belde) İstanbul'da en üst gelir grubunun yaşadığı prestij sitelerinden değildir; bu siteler tek aile evlerinden oluşan, güvenlik ve ortak kullanım alanlarına ilişkin ayrıcalıklar sunan orta sınıf sitelerini örneklemektedir. Buna rağmen bu sitelerde yaşayanlar da çevrede yaşayanlar ile ilişki kurmamaktadırlar. Daha önceki açık uçlu soruya verilen yanıtlarla ilgili kısımda genişçe yer verildiği gibi, bazı site sakinleri site dışına çıktıklarında karşılaşılan bakımsız ortamdan, hatta buralarda oturan kişilerin yaşam tarzlarından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, Çekmeköy'de mekansal parçalanma ile birlikte sosyal ayrışmanın da olduğunu göstermektedir.

Komşuluk ilişkilerine bakıldığında Hamidiye Mahallesiindeki komşuluk ilişkilerinin en üst düzeyde olduğu görülmektedir. Burada yaşayanlar, Mahalle içindeki komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmişlerdir. Villa Belde Sitesindeki komşuluk ilişkileri çoğunlukla iyi olarak değerlendirilmiştir. Gökdeniz Sitesindeki ilişkiler ise gelişmemiştir. Burada komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, site yaşamına dair belirtilen en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Buradan, site yaşamının komşuluk ilişkilerini geliştirmede doğal olarak olumlu rol oynamadığı sonucuna varılabilir.

Site oluşumunun ardında yatan en önemli etkenler, site sakinleri tarafından, güvenlik ve bakımlı çevre olarak değerlendirilmiştir. Komşuluk ilişkilerinin iyi olması ve saygınlık bunlardan sonra gelmektedir. Kentte bulunmayan bu olanakları kişiler kendi imkanları ile satın alabilmekte, böylece kendilerine kent yaşamına göre avantajlı ve ayrıcalıklı buldukları bir yaşam kurabilmektedirler. Sitelerde yaşayanların bazılarının çevredeki yerleşimin bakımsızlığından, çevre sakinlerinin yaşam tarzından rahatsız olmalarından yakınmaları, hatta siteleri izole edilmiş bulmaları da bu yargıyı desteklemektedir.

Hamidiye Mahallesi ve siteler arasındaki etkileşime bakıldığında, bu ilişkinin kayıt dışı istihdam düzeyinde kaldığı görülmektedir. Türkiye’de yaygın olan eve temizlikçi almak, çocuk bakıcısı istihdam etmek, siteler için de geçerlidir ve sitelerde yaşayan kesimin ekonomik kapasitesi, bu hizmetler için bir talep de yaratmaktadır. Bunun dışında siteler ve çevrede yaşayanlar arasında yüksek oranda bir ilişki olduğuna ilişkin veri elde edilmemiştir. Bu durum, mekansal olarak ayırıcı etki yapan sitelerin, sosyal olarak da ayırıcı rol oynadığını göstermektedir.

Bu alan çalışmasından elde edilen bir diğer ipucu da sitelerden taşınmayı düşünenlerin bir kısmının kentin merkezine uzak olmak dolayısıyla yaşadıkları yoksunluğa dikkat çekmeleridir. Bu durum, kent içindeki konut alanlarının planlanması ve tasarlanmasında üst ölçekli politikalarla koordinasyon içinde eşitlikçi bir yapı sergilemesi halinde, sitelere olan talepte azalma olabileceğine ilişkin bir ipucu vermektedir.

BÖLÜM 5: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezin giriş bölümünde, hipotezi oluşturan kavramsal çerçeve ve dünya konjonktüründe yaşanan gelişmeler aktarılmaya çalışılmıştı. Buna göre, bu tezin hipotezini oluşturan temel çerçeve, ekonomik yeniden yapılanmaya bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyal etkilerin sonucunda istihdam yapısındaki değişimlerle birlikte tüketim toplumunun ortaya çıkması sonucu kentlerde görülen yeniden yapılanmadır. Yeniden yapılanma sürecinde, kentler mekansal ve sosyal ayrışmanın daha büyük oranda yaşandığı yerleşmeler haline gelmişlerdir. Bu tezde, yeni tüketici grubunun piyasa tarafından yeni bir talep grubuna dönüştürülmesiyle, konut pazarının yeni bir yola girmesinin örneklediği kapalı site oluşumuna komşuluk birimi kavramı ve sosyal-mekansal ayrışma olgusu çerçevesinde, eleştirel bir yaklaşım içinde bakılmıştır.

Piyasanın güdülediği bu yeni pazarlama alanı seçkin bir sınıfın kendini toplumun geri kalanından ayrı tutma talebi ile ortaya çıkmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan yapılanma, toplumun gelir gruplarına göre farklı mekanlarda yaşaması, birbirine temas etmemesi, etkileşim içinde olmaması ile belirgin hale gelen hem mekansal hem de toplumsal parçalanmaya işaret etmektedir. Bu durum sosyal ayrışma kavramı ile tanımlanmaktadır. Tanım olarak sosyal ayrışma, etnik, dini ya da gelire ve sınıfsal statüye bağlı olarak belli sosyal grupların diğer gruplarla etkileşimi reddetmesi ve onları dışlaması davranışıdır. Sosyal ayrışma, mekansal parçalanma ile somut ve belirgin hale gelmektedir.

Günümüz toplumunun güvenlik takıntılı hale getirilmesi ile sosyal ayrışma ve kentsel mekanın parçalanması bir tür meşruiyet zemini kazanmıştır. Alışveriş merkezleri, ofis binaları, okullar, konut alanları özel güvenlik kuvvetlerince denetim altında tutulan, kontrolden geçilmeksizin içeri girilemeyen alanlar haline gelmiştir. Oysa bu durum, sorgulanması gereken bir ortam oluşturmaktadır. Burada sorgulanan, kapatılan konut alanlarıdır.

Sosyal ve mekansal ayrışma kavramları tezin birinci bölümünde incelenmiştir. Genel hatları ile sosyal ayrışma, etnik, dinsel ve sınıfsal nitelikler taşıyabilmektedir. Günümüzde, ayrışmanın dayandığı nokta çoğunlukla sınıfsaldır, yani farklı gelir gruplarına hitap eden kentsel alanlar birbirinden ayrı yapılanmalar içine girmiştir. Üst ve orta gelir grupları konut, eğlence, çalışma alanlarını korunaklı hale getirirken, ötekiler bu alanlardan dışlanmaktadır. Bu durum temelde sosyal refah devletinin çözülmesi ile gündeme gelen, küresel ölçekte yeniden dağıtım mekanizmalarının zayıflığı ile perçinlenmektedir. Refah devletinin konut, işsizlik, aile, emeklilik, sağlık, eğitim gibi sosyal kapitalin yükseltilmesine ve farklı kesimler arasında eşitliğin ya da dengenin sağlanmasına ilişkin politikaları aşındıkça, dezavantajlı kesimlerin sosyal hizmetlere ve sağlıklı yaşam koşullarına erişim şansı da azalmıştır. Bu durum alt gelir grupları için bir yoksulluk döngüsü yaratırken, orta ve üst sınıflar kendilerine ekonomik bedelini ödeyebildikleri oranda piyasa tarafından sunulan hizmetlere, “müstahkem adalara” çekilmektedirler. Sosyal ve mekansal parçalanmanın hakim olduğu kentsel yerleşmelerde kamusal alan aşınırken, kentselliğin temelini oluşturan farklılık ve çeşitlilik de yitirilmektedir. Kentliler, birbirine bulaşmayan kalabalıklar olarak yaşamaktadırlar.

Yukarıda açıklanan sosyal ve mekansal ayrışma olgusu çerçevesinde parçalanmış kentlerin konut alanlarına örnek oluşturan kapalı siteler, kavramsal olarak tezin ikinci bölümünde incelenmiştir. Kapalı siteler, yalnızca verili bir durumda doğal olarak ortaya çıkan bir sonuç değil, piyasanın kamusal vicdan ve sorumluluktan, kamunun denetiminden ve yönlendirmesinden yoksun olarak hareket etmesinin de bir ürünüdür. Bu olgu yalnızca İstanbul ve Türkiye’de değil, tüm dünyada görülmektedir.

Farklı türleri olmasına rağmen kapalı sitelerin ardında yatan temel etken, içinde yaşanılması güçleşen kent alanlarında görülen olumsuzluklara karşı, piyasanın yeni tüketim metaları olarak bedelini ödeyebilen kentlilere sunulan

bir ayrıcalıklar dünyası yaratmasıdır. *Bu ayrıcalıklar dünyasının üç temel ayağı bulunmaktadır.* İlki giderek güvenliksiz hale gelen dünyaya karşı kaba kuvvetle donatılmış bir *güvenlik* ayrıcalığı sunmaları ve böylece dışarıdaki “kötü dünya”yı, olumsuz koşulları dışarıda tutmaları. İkincisi içinde yaşayanlara *prestijli bir yaşam* sunmaları, ortak donatı alanlarının yalnızca belli bir kesim tarafından kullanılabilir oluşu ve bu kesimin “kendi gibiler”den oluşması. Üçüncüsü ise bakımlı, güvenli, prestijli bu çevrede yer alan konutların *mülk değerlerinin* korunması ve değer azalması gibi bir riskin bulunmaması.

İstanbul’daki kapalı sitelerde yaşayanlar da bu üç etken tarafından cezbedilmiş görünmektedirler. İstanbul’a özgü olan durum ise kamunun bu duruma kayıtsız görünmesidir. Daha önce belirtildiği gibi İngiltere’de Londra yerel yönetimi sosyal eşitliğe aykırı olduğu gerekçesi ile konut alanlarında kapatmayı engellerken, Çin’de Pekin yerel yönetimi güvenliği sağladığı gerekçesi ile kapatılmaya izin verebilmektedir. Oysa Türkiye’de kapalı sitelere karşı kamu tarafından, özellikle yerel yönetimlerce benimsenmiş ve kamuya açıklanmış bir yaklaşım bulunmamakla birlikte, bu tür alanların çoğunlukla şehircilik ilkelerine karşı inşa ediliyor olması, örtük olarak kamu desteği olduğunu göstermektedir. Bu durumda, kamu tarafından sunulamayan hizmetler özel sektör tarafından yüksek bedeller karşılığında ödeyebilen kesime pazarlanabilirken, mekansal ve sosyal ayrışmayı da belirginleştirmektedir. Ancak yüksek getirili bu alanlardan elde edilen kentsel ranttan kamuya pay aktarılmamaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde, komşuluk birimi incelenmiştir. Komşuluk birimi, kapalı siteler ve sosyal ayrışma çerçevesinde ele alınmıştır. Bu olgunun temel sonuçları, sınıfsal ayrışmanın mekansal parçalanmaya yol açması nedeniyle, kentsel konut alanlarının örgütlenmesinde temel birim olan komşuluk birimi ya da mahalle ile içine girdiği ilişkinin yarattığı iki temel sorunsaldır. Bunlardan birincisi, bu sitelerin mahalle ve topluluk oluşturma adına hareket ederken, sonradan ve tek defada oluşturularak etiketlenen bu

alanların tatil köyleri gibi standart hizmetler dışında bir sunumu olmaması ve gerçek bir mahalle ortamı ve örgütlenmesi yaratmamasıdır. Alan araştırmasından çıkan sonuçlarda da görüldüğü gibi, bu türden bir yapılanma doğal olarak iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesine yol açmamaktadır.

İkincisi ise içinde yer aldıkları mahalleleri etraflarında yükselen duvarlarla mekansal olarak parçalamaları, yürünebilir ve kavranabilir olmaktan çıkarmaları, yaya erişimini güçleştirmeleri ve mahalle dokusunu hem sosyal hem de mekansal olarak parçalamalarıdır.

Tezin dördüncü bölümünde, alan araştırması yer almaktadır. Tezin alan araştırması üç ayrı örnek üzerinde çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Tez için seçilen örnek alan İstanbul'da yeni konutlaşma eğilimlerinin son 10 yılda hızla örneklediği Çekmeköy'dür. Çekmeköy, Ümraniye'nin doğusunda, TEM otoyolu, Şile bağlantısı üzerinde bulunan, kuzeyinde orman alanları ile çevrelenmiş bir beldedir. 1994 yılında belediye olmuştur. İstanbul'daki kapalı sitelerin yoğunlaştığı alanlardan birisidir. Çekmeköy'de iki durumun tespitine yönelik olarak hanehalkı anketleri ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir. İlkin, tezde konut alanları için temel sosyal ve mekansal örgütlenme birimi olarak ele alınan mahalle ya da kapalı site araştırmalarında "dışarıdakiler" olarak tariflendiği belirtilen kesimin demografik ve ekonomik yapılarına, kent, mahalle ve kapalı sitelerle olan ilişkilerinin tanımlanmasına yönelik çalışma oluşturmuştur. Bunun için Çekmeköy'de Hamidiye Mahallesi anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması sonuçlarına göre, "dışarıdakiler"i örnekleyen Hamidiye Mahallesi yaşayanlar çoğunlukla mavi yakalı işlerde çalışan, eğitim düzeyleri oldukça düşük, genç nüfustan oluşan bir kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent ile ilişkileri toplutaşınım olanaklarına bağlı olan bu kesim, kentle olan ilişkileri zayıf olmasına karşın mahalle içindeki ilişkiler ve komşuluk ilişkileri düzeyi oldukça yüksek olarak belirlenmiştir. Artık nostalji ile anılan komşuluk ilişkileri bu mahallede güncel bir değer olarak yaşanmaktadır. Bu mahallenin temel özelliklerinden birisi de mahalle yaşamının kendi içine kapalı bir yapı sunmasıdır. Burada yaşayanlar

kendi gibi olanlar dışındaki kesimle iş ilişkisi dışında ilişki geliştirememekte, kentin diğer alanlarını kullanamamaktadırlar. Bunda ekonomik açıdan kısıtlı kaynakların, eğitim düzeyinin düşük olmasının büyük oranda etkili olduğu düşünülmektedir.

Alan araştırmasının ikinci kısmı kapalı sitelerde yaşayan ve literatürde zaman zaman “içeridekiler” diye tanımlanan kesime ilişkin demografik ve ekonomik yapı tahlili yapılmasına, kent ve site içi ilişkilerin tespitine yönelik olarak yine hanehalkı anketleri ile gerçekleştirilmiştir. Burada iki site örnek alan olarak seçilmiştir. Seçilen siteler orta sınıf kapalı siteleri örneklemektedir. Gökdeniz Sitesi, genelde beyaz yakalıların, görece yüksek eğitilmiş kişilerin yaşadığı genç nüfusu temsil eden bir kesimden oluşmaktadır. Bu kesimin ne kent ile ne de site içindeki komşularıyla olan ilişkileri yüksek düzeydedir. Burada daha çok kendi içine kapalı bir aile yaşamı görülmektedir. 2000 yılında kurulmuş olan bu site, site yaşamının kendiliğinden gelişen toplumsal ilişkiler için bir ortam oluşturmadığını göstermektedir.

Diğer site ise Çekmeköy’de kurulan ilk site olan Villa Belde Sitesidir. Villa Belde Sitesinde yaşayan kesim de beyaz yakalı çalışanların, beyaz yakalı işlerden emekli olanların, görece yüksek eğitilmiş, orta yaşlı ve genç nüfusun yoğunlukla bulunduğu bir sitedir. Bu sitenin kent ve komşuları ile olan ilişkileri görece yüksek olsa da Hamidiye Mahallesi ile karşılaştırıldığında komşuluk ilişkilerinin daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu site sakinlerinde komşuluk ilişkileri ve site içi aktivitelere katılım görece yüksek; kentin geri kalanı ile ilişkiler de görece olarak daha iyidir.

Bu sitelerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, literatür araştırmasının işaret ettiği neden ve sonuçlarla büyük oranda örtüşmektedir. Sitelerde yaşayanlar orta ve üst gelir grubundan kişilerdir. Sitede yaşamının temel nedenleri olarak güvenlik ve bakımlı çevre gösterilmiştir. Prestij ve komşuluk ilişkilerinin olması sonraki nedenler olarak sayılmıştır. Burada yaşayanlar da kentli kalabalıklardan uzaklaşmak isteyen kentte gördükleri

trafik, gürültü, karmaşa gibi olumsuz etkenlerden kendilerine ayrıcalıklı bir dünya satın alarak kaçan bir kesimdir. Bunu, görüşmelerde de ifade etmişlerdir. Hatta site kapısından çıktıklarında karşılaştıkları bakımsız çevreden, orada yaşayanlardan rahatsız olduklarını belirtenler de olmuştur.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere “site içinde yaşayanlar” ile “dışında fakat yakınında yaşayanlar” arasında sosyal ve demografik özellikler açısından ortaklık bulunmadığı gibi, bunlar kendi içlerinde benzerlik taşımaktadırlar. Dolayısıyla, iki farklı homojen grubun olduğu ve bu iki farklı grubun birbirine çok yakın ama ayrılmış olarak yaşadıkları sonucuna varılabilir. Çekmeköy, sosyal ve mekansal ayrışmanın görüldüğü bir alanı örneklemektedir. Yukarıda anahatları ile tariflenen site sakinleri ve mahalle sakinlerinin sosyal ve ekonomik konum açısından birbirinden oldukça farklı olanaklar içinde buldukları görülmektedir. Sitede yaşayanlar avantajlı kesime işaret ederken, site çevresinde yaşayanların büyük oranda dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Bu durum konut alanları içindeki sosyal ayrışmayı göz önüne sermektedir.

Çekmeköy örneğinde çarpıcı olan nokta, sitelerin dışında komşuluk ilişkilerinin yüksek düzeyde devam etmesine rağmen sitelerde bu ortamın bulunmamasıdır. Oysa ki Blakely ve Snyder’ın (1999) da ifade ettiği gibi bu siteler barındırdıkları ortak alanları ile bunun için daha uygun bir ortam sunar gibi görünmektedirler. Bu çelişki, sitelerin gerçek mahalleler ya da komşuluk birimleri olmadıklarına işaret etmektedirler. Bu siteler ekonomik gelir düzeyi temelinde seçmeci yapılardır ve karmaşıklaşan kent yaşamına karşı sundukları bir takım avantajlar dışında topluluk yaşamına dair bir anlam edinmedikleri görülmektedir.

Bu sonuçların yanısıra sitelerde ev sahibi olan herkes, evlerini iyi bir yatırım olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu da literatürde kapalı sitelere yönlendirdiği ileri sürülen nedenlerden mülk değerlerini koruma kaygısının

kapalı sitelerde karşılandığı tesbiti ile örtüşmektedir. İstanbul'da da kapalı site içinde mülk sahibi olmak kesinlikle iyi bir yatırım olarak değerlendirilmektedir.

İstanbul'da kapalı siteleri gündeme getiren özelliklerden birisi de kentin yıpranmış konut stoğuna karşın bir deprem tehdidi altında bulunmasıdır. Deprem tehdidi, yeni yapılanmış az katlı konutlara talebi artıran bir etken olmuştur ve bu talep furyası içinde bedelini ödeyebilenler, kapalı sitelere taşınmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla kent içindeki mevcut yapı stoğunun dayanıklılığının artırılması, kapalı sitelere olan talebi yönlendirmede önem taşımaktadır. Mevcut konut stoğunu, toplumsal çeşitlilik içinde kullanabilmek, İstanbul'un hem mekansal gelişiminde yayılmanın önlenmesi hem de toplumsal ortam ve kamusal alanlarda canlılığın sağlanması için son derece önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kapalı siteler tüm dünyada tartışılan bir olgudur. Sosyal ayrışmaya, dışlamaya yol açmaları madalyonun bir yüzünü oluştururken, diğer tarafta piyasanın sunduğu çeşitlilik içinde değerlendirilmektedirler. Tezin kavramsal çerçevesi içinde bu sonuçlar değerlendirildiğinde; kapalı sitelerin Türkiye'de belli bir kesim için ithal edilen bir yaşam biçimi sunması, bu arzın denetimsiz, kentlerin plansız ve üst ölçekte yeniden dağıtım mekanizmalarının zayıf olması gibi etkenlerin biraraya gelmesiyle, sosyal ve mekansal parçalanmanın kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla üst ölçekli kararlar, planlama vizyon ve stratejileri ile çevre kalitesine yönelik olarak kentsel tasarım kararları eşitlikçi ve tutarlı bir kararlar bütünü içinde ele alınmalıdır.

Kapalı siteler, sosyal ayrışmaya ve mekansal parçalanmaya neden olurken, bunu basitçe piyasa sunumları ve tercihler ekseninde ele almak yerine değerlendirme ölçeğinin yükseltilmesi, çerçevenin genişletilmesi gerekmektedir. Bu durum, eşitlikçi politikaların, yeniden dağıtım mekanizmalarının zayıflaması, refah devletinin çözülmesi ile tetiklenmektedir. Kapalı sitelerin görünür hale getirdiği sosyal ve mekansal ayrışma, tek başına

kent planlama ya da kentsel tasarım disiplinleri tarafından çözüme kavuşturulabilecek olgular değildir. Bu ancak refah devletinin uygulamalarının yeniden gözden geçirilmesi ve eşitlikçi politikaların güdümesi ile çözüme kavuşturulabilir. Ancak kent planlama ve kentsel tasarım disiplinleri, ellerinde bulundurdukları araçları eşitlikçi vizyonlar içerisinde, sosyal ve mekansal dağıtım dengeli kılabilirdikleri zaman, sürece olumlu müdahalelerde bulunmuş olurlar. Bunlar da en genel hatları ile kentsel yayılmanın denetlenmesi, sosyal ve kültürel donatı alanları ve kentsel altyapının dengeli ve eşit dağılımının sağlanması, rant yaratacak etkilerin kamu ayağının doğru düzenlenmesi olarak ele alınabilir.

Yukarıda varılan sonuçların, kent planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından yorumlanması, önem taşımaktadır. Çünkü burada asıl sorun, kapalı sitelerin inşa ediliyor ve satılıyor olması değil, giderek artan eşitsizliğe, sosyal mekansal ayrışmaya karşın kamunun kayıtsız kalmasıdır. İstanbul Türkiye için ekonomik ve kültürel açılardan büyük önem taşımaktadır. İstanbul'un giderek artan oranda sorunlarla sürdürülebilirlik eşiklerini aşmaya başladığı bir gerçektir. Bu kapsamda, konut alanlarının ele alınmasında, kentin gelişme eğilimlerinin denetlenmesinde ve yaşanabilirlik değerinin yükseltilmesinde konut alanları büyük önem taşımaktadır. Daha önce konutlaşma ve kapalı sitelerin ele alındığı ikinci bölümde kapalı sitelerin kente etkileri Tablo 2.1'de (s. 73) kamusal alan, toplumsal yapı, komşuluk birimi, mekansal yapı açısından ele alınmıştı. Bu etkileşimden hareketle, kapalı sitelerin kent planlama ve kentsel tasarım disiplinleri açısından belli temalar çerçevesinde ele alınabilir.

Bunlar dört temel başlıkta kategorize edilebilir: "yayılmının denetimi", "kamusal alan", "mahalle ya da komşuluk birimi", "mevcut konut alanlarının yaşanabilirliği".

İstanbul için öncelikli konulardan bir tanesi, kentin yayılımının denetim altına alınması gerekliliğidir. Oysa kapalı siteler düşük yoğunluklu yapılaşma

dolayısıyla yayılmayı teşvik etmektedirler. Bu durumun kentin yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini daha da olumsuz etkilememesi için kapalı sitelerin korunması gereken doğal değerlerle ilişkisi dikkatle incelenmelidir. İstanbul'daki kapalı siteler, dördüncü bölümde de açıklandığı gibi orman alanları, su havzaları, Boğaz'ın sit özelliklerinin korunması açısından olumsuz yayılmaları oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin, yalnızca İstanbul'da değil, tüm kentlerde yayılmayı denetim altında tutmaları, eşitlikçi ve sürdürülebilir olarak denetlemeleri, gerekirse yayılmayı engellemeleri gerekmektedir.

Çekmeköy örneğinde de görüldüğü gibi, sosyal ayrışma mekansal parçalanma yoluyla, nüfusun homojen, birbirine benzer yapıda birimlere bölünmesine yol açmaktadır. Sosyal ve mekansal ayrışma bir yandan komşuluk birimi içinde olması beklenen çeşitliliğin yok olmasına neden olurken, kamusal alanların aşınmasına da neden olmaktadır. Kamusal alanın bir karşılaşma alanı olması, farklılıkların ortak olarak kullanabildiği, dolayısıyla hoşgörü ve toplumsal birlik ve aidiyetin gelişebildiği alanlar olması, parçalanma ile birlikte aşınmaktadır. Kamusal alanların canlı tutulması, kente aidiyetin gelişimde önem taşımaktadır.

Kamusal alanın parçalanması ve mahallelerin sosyal ve demografik özellikleri, sınıfsal konumları ve statüleri açısından benzer yapıda kişilerden oluşan topluluklara bölünmesi, toplumun ve mahallenin çeşitliliğini de yok etmekte, mahallelerin mekansal açıdan parçalanmasına yol açmaktadır. Bu durum fiziksel olarak erişimi de kısıtlamaktadır. Duvarlarla çevrilen mekan parçaları içinde özellikle yaya erişimi güçleşmektedir. Bununla birlikte mahalle ortamı, sosyal ve mekansal olarak parçalanmakta, zarar görmektedir.

Kapalı siteleri tetikleyen nedenlerden birisi de mevcut mahalle yapısının sunduğu olanakların giderek daha düşük düzeyde kalmasıdır. Kentlerdeki konut alanlarının trafik baskısından arındırılması, donatıların düzgün dağılımı, ulaşımın güçlendirilmesi, mahallelerde sosyal ilişkileri güçlendirecek

merkezlerin kurulması, kaliteli bir kentsel çevre yaratmaya yönelik tedbirlerin alınması kapalı sitelere gösterilen talebi azaltacaktır. İstanbul konut stoğunun yenilenmesine yönelik olarak yapılacak kredilendirme, fon geliştirme ile bireysel ölçekte yapı stoğunun yenilenmesinde ilerleme sağlanabilir. Bugüne kadar deprem tehdidi karşısında zorunlu deprem sigortası dışında bir katkıda bulunmayan kamu alanının bu sorunu da ele alması, mevcut yapı stoğunu güçlendirmede yeni araçlar geliştirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte mevcut mahallelerin yaşanabilir kılınması da önemlidir.

Burada temel sorun kapalı sitelerin inşa ediliyor ve satılıyor olması değil, konut alanlarının planlanmasında, konut üretiminde piyasanın kamu tarafından yönlendirilememesi, mahalle ölçeğinin temel birim olarak güçlendirilmesi yerine parçalanmasına izin verilmesidir.

Bu sorunun aşılması için, yukarıda anılan önlemlerle birlikte, toptan bir konut alanları planlaması yaklaşımı, gelir ve hane büyüklüğüne göre konut inşası ve konutların salt binalar olarak değil, sosyal ve mekansal örgütlenmede mahalle birimi ile düşünülmesi temel ipuçlarını sunmaktadır.

KAYNAKÇA:

Aksoy, A., Robins K. (1999), "Modernizm ve Binyıl: İstanbul'da Mekanla İmtihan", *Birikim*, 123, Temmuz 1999, ss. 53-62

Andersen, H. S. (2004), *Urban Sores. On the Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*, Danish Building and Social Research

Arıkoğlu, K. (2003), "Kapalı Banliyöler ve Kapalı Siteler: Düşünceler", *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 72

Atkinson R., Flint J. (2004), "Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation", <http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/cnr17pap.doc>, 30,09,2004

Ayata, S. (2003), "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı", *Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat*, Der. Kandiyoti, D. ve Saktanber, A., Metis Yay., İstanbul, ss. 37-56

Bali, R. N. (1999), "Çılgın Kalabalıktan Uzak...", *Birikim*, 123, Temmuz 1999, ss. 35-46

Bali, R. N. (2002), *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a -Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar-*, İletişim Yayınları, İstanbul

Bartu Candan, A. (2003), "Dışlayıcı Bir Kavram Olarak "Mahalle"", *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 70-72

Baudrillard, J. (2004), *Tüketim Toplumu*, çev. H. Deliçaylı, F. Keskin, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Beauregard, R. A. (1988), "The Chaos and Complexity of Gentrification", *Gentrification of The City içinde*, Neil Smith ve Peter Williams (Derl.), Unwin Hyman Ltd.

Bilgin, İ. (2003), "Toplu Konuta Tarihsel Perspektif İçinde Bakmak", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 263-268

Bilsel, C. (2004), "Yeni Dünya Düzeninde Çözülen Kentler Karşısında 'Kamusal Alan' Odaklı Kentsel Tasarım", *Uluslararası 15. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Mayıs 2004, MSGSU, İstanbul

Blakely, E. J.; Synder, M. G. (2003), "Bölündükçe Yıkılıyor: Birleşik Devletlerde Kapalı ve Duvarlı Yerleşmeler", *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 62-67

Blakely, E. J.; Synder, M. G. (1999), *Fortress America: Gated Communities in the United States*, Brookings Institution Press, Washington D.C.

Blandy, S., Lister, D. (2003), *Gated Communities: (Ne)gating Communities?*, paper presented at 'Gated Communities: Building Social Division or Safer Communities' conference on 18-19 September 2003, Glasgow, <http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/blandy.doc>, 20.09.2004

Boal, F. W. (1998), "Exclusion and Inclusion", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 94-109

Butler, T. (1995), "Gentrification and the Urban Middle Classes", *Social Change and the Middle Classes* içinde, T. Butler, M. Savage (der.), UCL Press, London, ss. 188-204

Caldeira, T. P. (1999), "Duvarlar İnşa Etmek: Sao Paulo'da Yeni Mekansal Ayrımışma Yapısı", *Birikim*, 123, Temmuz 1999, ss. 87-96

Coşkun, N. (2003), "Türkiye'de Konut Sunum Modelleri ve Satıcı Açısından Konut Pazarlama", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 195-200

Çınar, C., Çizmeci F., Köksal A. (2006), "The New Address of Social Polarization in İstanbul: Gated Communities", paper presented at 42nd *ISoCaRP Congress*, Cities Between Integration and Disintegration, 14-18 September 2006, YTU, İstanbul

Davis, M. (1992), *City of Quartz*, Vintage Books, New York

Duany ve Plater-Zyberk (2003), "The Neighborhood, The district and the Corridor", *The City Reader* içinde, Richard T. LeGates, Frederick Stout (ed.s), 3rd ed., Routledge, New York

Dünder, Ö., Özcan, Z. (2003), An Example of a Gated Community From Ankara, Turkey,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/dunder.doc>, 20.09.2004

Ergun, N., Yirmibeşoğlu, F. (2003), "İstanbul'da Planlı ve Plansız Konut Alanlarında Hanehalkı Tercihleri", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 399-411

Engels, F. (1992), Konut Sorunu, Sol yayınları, Ankara

Enil Meray, Z. (2002), "Yeni Zenginlerin Saklı Kentlerinden Yeni Yoksulların Terkedilmiş Kentlerine 1980 Sonrası İstanbul'un Kültürel Peyzajı", *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama* içinde, ŞPO Yayını, Ankara, s. 427-431

Esping-Andersen, G. (2006), "Altınçağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri", *Sosyal Politika Yazıları* içinde, der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 55-100

Giglia, Andrea (2003), "Gated Communities" in Mexico City,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/giglia.doc>, 20.09.2004

Giroir, Guillaume (2004), Gated Communities, clubs in a club system. The case of Beijing (China),

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/giroir.doc>, 20.09.2004

Grant, Jill (2004), Planning responses to gated communities in Canada,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/grant.doc>, 20.09.2004

Groves, R., Middleton, A., Murie, A., Broughton, K. (2003), Neighbourhoods that work: A study of the Bournville estate,

<http://www.jrf.org.uk/knowledge/findings/housing/733.asp>, 26.06.2006

- Görgülü, T. (2003), "İstanbul'da 1980'den Bugüne Alternatif Yaşam Çevrelerinde Değişen Eğilimler", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 412-418
- Gülümser, A. A. (2005), Kentleşmede Yeni Bir Eğilim: İstanbul'daki Korumalı Yerleşmeler, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ, İstanbul.
- Hacısalihoğlu, Y. (2000), Küreselleşme, Mekansal Etkileri ve İstanbul, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul
- Harvey, D. (2003), Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yay., İstanbul
- Horkheimer, M. (2002), Akıl Tutulması, Metis Yayınları, İstanbul
- İbikoğlu, A. (2003), "Kapalı Banliyöler ve Suça Bakış", *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 68-69
- İnal Çekiç, T., Gezici F. (2003), "Lüks Konut Alanları İstanbul'da Çeperleri Seçti", *Mimar.ist*, 2003/4, 114-117
- İnal Çekiç, T., Gezici, F. (2004), "İstanbul Metropolitan Çeperindeki Yeni Kullanıcılar: Lüks Konut Alanları", *Kent Gündemi*, 2282, Ocak 2004, s. 99-106.
- İpek, M. (2003), "Yeni Kentsel Alanlar ve Uydu Kentler", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 278-283
- Işık, O, Pınarcıoğlu, M. (2003), Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği, İletişim, İstanbul
- Johns, M. (2004), "The Retro City", *New York Times*, Jan., 4, 2004, internet baskısı: www.nytimes.com/2004/01/04/nyregion/thecity/04retr.html
- Karaman A. (1992), "Post-modernizm ve Kentsel Tasarım", 3. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ, İstanbul
- Karaman, A. (2003), "Gelişen Konut Alanları ve Modeller", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 381-385
- Kazmaoğlu, A. (2003), "Kapalı Siteler ve Kentsel Yalıtım", *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 75-76
- Keith, L, Pile S. (1993), *Place and Politics of Identity*, Routledge, London

Keleş, R. (2003), “Konut Hakkı İnsan Hakkı mıdır?”, *Mimar.ist*, yıl. 3, sayı. 7, ss. 97-101, İstanbul

Kelbaugh, D. (2004) “The New Urbanism”, *Readings in Planning Theory* (second edition) içinde, ed.s S.S.Fainstein ve S. Campbell, Blackwell Publishing, ss: 354-361.

Kelly, E. D., Becker, B. (2000), *Community Planning: An Introduction to the Comprehensive Plan*, Island Press, Washington DC

Kesteloot, C. (1998), “The Geography of Deprivation in Brussels and Local Development Strategies”, *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 126-147

Keyder, Çağlar (2000) *İstanbul Küresel ve Yerel Arasında*, Metis yayınevi, İstanbul

Knox ve Pinch (2000), *Urban Social Geography*, Routledge, 4th ed., New York

Kurtuluş, H. (2002), “İstanbul’da “Ayrıcalıklı” Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri çerçevesinden Bir Bakış”, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama* içinde, ŞPO Yayını, Ankara, s. 215-229

Kurtuluş, H. (2003), “Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, *Doğu-Batı: Kimlikler*

Kurtuluş, H. (2005), “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği”, *İstanbulda Kentsel Ayrışma* içinde, Ed. (H. Kurtuluş), Bağlam Yayınları, İstanbul

Lefebvre, H. (1998a), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul

Lefebvre, H. (1998b), *The Production of Space*, Blackwell Publishers

Le Goix, R. (2003), “Gated Communities Sprawl in Southern California and Social Segregation”,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/goix.doc>

Low S. (2004), *Behind The Gates, Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America*, Routledge, NY

Manzi, T., Bowers, B. S. (2003), "Gated Communities and Mixed Tenure Estates: Social Segregation or Social Cohesion?", paper to be presented to *Gated Communities: Building Social Division or Safer Communities?*, Univ. Of Glasgow, 18-19 Sept. 2003,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/manzi.pdf>

Maxwell, D. K. (2004), "Gated Communities: Selling the Good Life",

<http://www.cip-icu.ca/English/conference/proceedings/maxwell.pdf>

Miao, P. (2003), "Deserted Streets in a Jammed Town: The Gated Community in Chinese Cities and Its Solution", *Journal of Urban Design*, Vol. 8, no.1, Feb. 2003, s. 45-66

Middleton A., Murie, A., Groves, R. (2005), *Social Capital and Neighbourhoods that Work*", *Urban Studies*, Vol 42, No. 10, September 2005, ss. 1711-1738

Murdie, R. A. (1998), "Socio-spatial Segregation in Greater Toronto", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 64-93

Murie, A. (1998), "Segregation, Exclusion and Housing in the Divided City", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 110-125

Öncü, A. (1999), "'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı", *Birikim*, 123, temuz 1999, ss. 26-46

Özkan, E., Kozaman, S. (2006), "Gated Communities as Efficient Force in the Fragmentation Process of İstanbul", paper presented at *42nd ISoCaRP Congress, Cities Between Integration and Disintegration*, 14-18 September 2006, YTU, İstanbul

Porterfield, G. A., Hall, K. B. (1994), A Concise Guide to Community Planning, McGraw Hill Inc.

Soja, E. (2000), Postmetropolis, Blackwell Publishing

Şenyapılı, T. (2003), “Kaçış Adaları”, *Arredemento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 56-61

Tamdoğan-Abel, Işık (2002), “Osmanlı Döneminde Günümüz Türkiye’sine ‘Bizim Mahalle’”, *İstanbul*, Ocak 2002, sayı: 40, ss:66-70

Tanrıöver, U. Hülya (2002), “Türk Televizyon Dizilerinde Aile Mahalle ve Cemaat Yaşamı”, *İstanbul*, Ocak 2002, sayı 40, ss: 93-96

Tekeli, İ. (2001), Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Yayınevi, İstanbul

Williams, J. (2005), “Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing”, *Journal of Urban Design*, Vol. 10, No. 2, June 2005, ss. 195-227

Wu, Fulong (2003), Rediscovering the ‘gate’ under market transition: from work-unit compound to commodity housing enclaves,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/wu.doc>, 30,09,2004

Yırtıcı, Hakkı (2005), Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

EK 1 – Hamidiye Mahallesinde Kullanılan Anket Formu
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü - Şehircilik Doktora Programı

Doktora tezi alan çalışması için üretilmiş Anket formudur. Kişisel bilgi edinme amaçlı değildir. Bu anketle edinilen genel bilgiler yalnızca tez çalışması kapsamında kullanılacaktır.

I. Grup sorular: sosyo-demografik yapı
(Ailedeki tüm bireyler için doldurulacaktır)

Anket yapılan kişi	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				
Diğer	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				
Diğer	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				
Diğer	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				
Diğer	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				
Diğer	Yaşı				
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )	
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )
	Öğretim durumu	Okuma yazma bilmiyor ( ) Okur yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )			
	Mesleği				

II. Grup sorular: toplumsal statü

1. Buraya nereden taşındınız? ..... Ne zaman .....
2. Buradan taşınmayı düşünür müsünüz?
  - a. Hayır ( )
  - b. Evet ( ) Neden? .....
  - Nereye? .....
3. Eviniz kime ait? Mülk ( ) Kira ( )
4. İstanbul'da başka konutunuz var mı? Yok ( ) Var ( ) Nerede?.....
5. İkinci konut (yazlık eviniz) var mı? evet ( ) hayır ( )
6. Aile bireyleri hangi semtte çalışıyor?
Aile reisi..... Eşi ..... Çocuk .....
7. Ailenizde otomobil var mı?
8. Hangi ulaşım araçlarını kullanıyorsunuz?
Aile reisi: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Eşi: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )

III. Grup sorular: kent ile ilişki

1. Boş zamanlarınızı nerede geçirirsiniz?
  - a. Evde ( )
  - b. Kapalı alışveriş merkezinde (Kapitol,Akmerkez,Nautilus,vs.) ( )
  - c. Kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs.) ( )
  - d. Diğer .....
2. En yakın arkadaşlarınız nerede oturuyor?
  - a. Aynı mahallede ( )
  - b. Çekmeköy içindeki bir sitede ( )
  - c. İstanbul'da başka bir semtte ( )
3. Yakındaki sitelere çalışmaya gider misiniz? Hayır ( ) Evet ( ) evet ise

- a. Güvenlik elemanı ( )
- b. Çevre temizliği ve bakımı ( )
- c. Ev temizliği ve bakımı ( )
- d. Evde çocuk bakımı ( )
- e. Diğer .....

IV. Grup sorular: mahalle içi ilişkiler ve katılım

1. Komşularınızla ilişkileriniz ne düzeydedir?

çok iyi ( ) iyi ( ) orta ( ) pek ilişki kurmam ( ) hiç ilişki kurmam ( )

2. Komşularınızla ne sıklıkta görüşürsünüz?

Hergün ( ) Haftada bir-iki kez ( ) Ayda bir iki kez ( ) Ayda bir kez ( )

3. Son yerel ve merkezi seçimlerde oy kullandınız mı?

a. Evet ( ) b. Hayır ( )

4. Ne tür belediye hizmetlerini alıyorsunuz?

- a. Çöp toplama ( )
- b. Çevre temizlik ve bakımı ( )
- c. Yolların bakım ve onarımı ( )
- d. Güvenlik ( )
- e. Diğer .....

5. Mahallenizin en önemli sorunları nelerdir?

- a. Komşuluk ilişkisi yok ( )
- b. Bakım ve temizlik yeterli değil ( )
- c. Güvenlik yeterli değil ( )
- d. Diğer .....

6. Mahalleniz ve Çekmeköy ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 2 – Sitelerde kullanılan anket formu
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Doktora Programı

Doktora tezi alan çalışması için üretilmiş Anket formudur. Kişisel bilgi edinme amaçlı değildir. Bu anketle edinilen genel bilgiler yalnızca tez çalışması kapsamında kullanılacaktır.

I. Grup sorular: sosyo-demografik yapı
(Ailedeki tüm bireyler için doldurulacaktır)

Anket yapılan kişi	Yaşı					
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )		
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )	
	Öğretim durumu	İlköğretim ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Üniversite ( )	Lisansüstü ( )
	Mesleği					
Diğer	Yaşı					
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )		
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )	
	Öğretim durumu	İlköğretim ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Üniversite ( )	Lisansüstü ( )
	Mesleği					
Diğer	Yaşı					
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )		
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )	
	Öğretim durumu	İlköğretim ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Üniversite ( )	Lisansüstü ( )
	Mesleği					
Diğer	Yaşı					
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )		
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )	
	Öğretim durumu	İlköğretim ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Üniversite ( )	Lisansüstü ( )
	Mesleği					
Diğer	Yaşı					
	Cinsiyeti	Kadın ( )		Erkek ( )		
	Hanereisine yakınlık	Kendisi ( )	Eşi ( )	Çocuğu ( )	Yakını ( )	
	Öğretim durumu	İlköğretim ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Üniversite ( )	Lisansüstü ( )
	Mesleği					

II. Grup sorular: tercihi oluşturan nedenler ve toplumsal statü

1. Buraya nereden taşındınız? ..... Ne zaman .....
2. Buraya taşınmanızda rol oynayan nedenleri değerlendiriniz?
  - a. Saygın bir muhit olması
çok önemli ( ) önemli ( ) fark etmez ( ) önemsiz ( ) hiç önemli değil ( )
  - b. Çevrenin temiz, düzenli ve bakımlı olması
çok önemli ( ) önemli ( ) fark etmez ( ) önemsiz ( ) hiç önemli değil ( )
  - c. Güvenlikli olması
çok önemli ( ) önemli ( ) fark etmez ( ) önemsiz ( ) hiç önemli değil ( )
  - d. Komşuluk ilişkilerinin olması
çok önemli ( ) önemli ( ) fark etmez ( ) önemsiz ( ) hiç önemli değil ( )
3. Buradan taşınmayı düşünür müsünüz?
  - a. Hayır ( )
  - b. Evet ( ) Neden? .....
Nereye? Başka bir siteye ( )
Kent içinde başka bir semte ( )
4. Eviniz kime ait? Mülk ( ) Kira ( )
5. (mülk ise) Evinizi karlı bir yatırım olarak görüyor musunuz?
Evet ( ) Hayır ( )
6. İstanbul'da başka konutunuz var mı? Yok ( ) Var ( ) Nerede?.....
7. İkinci konut (yazlık eviniz) var mı? evet ( ) hayır ( )
8. Aile bireyleri hangi semtte çalışıyor?
Aile reisi..... Eşi ..... Çocuk .....
9. Ailenizde kaç tane otomobil var .....
10. Hangi ulaşım araçlarını kullanıyorsunuz?
Aile reisi: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Eşi: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )
Çocuk: otomobil ( ) taksi ( ) otobüs ( ) minibüs ( ) servis ( )

III. Grup sorular: kent ile ilişki

1. Boş zamanlarınızı nerede geçirirsiniz?
  - a. Evde ( )
  - b. Site içindeki açık alanlarda ( )
  - c. Kapalı alışveriş merkezinde (Kapitol,Akmerkez,Nautilus,vs.) ( )
  - d. Kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs.) ( )
  - e. Diğer .....
2. En yakın arkadaşlarınız nerede oturuyor?
  - a. Aynı site içinde ( )
  - b. Çekmeköy içinde başka bir sitede ( )
  - c. Çekmeköy dışında başka bir sitede ( )
  - d. Çekmeköy'deki mahallede ( )
  - e. İstanbul'da başka bir semtte ( )
3. Siteniz çalışanları arasında yakın çevreden (Çekmeköy'den) gelenler var ise ne iş yaparlar? Var ( ) Yok ( )
  - a. Güvenlik elemanı ( )
  - b. Çevre temizliği ve bakımı ( )
  - c. Ev temizliği ve bakımı ( )
  - d. Evde çocuk bakımı ( )

IV. Grup sorular: site içi ilişkiler ve katılım

1. Komşularınızla ilişkileriniz ne düzeydedir?
çok iyi ( ) iyi ( ) orta ( ) pek ilişki kurmam ( ) hiç ilişki kurmam ( )
2. Komşularınızla ne sıklıkta görüşürsünüz?
Hergün ( ) Haftada bir-iki kez ( ) Ayda bir iki kez ( ) Ayda bir kez ( )
3. Site içindeki ortak aktivitelere ve ortak alanlara (toplantı, kermes, parklar, spor alanları, vs.) gider misiniz?
  - a. Evet ( ) ise hangi sıklıkta
Hergün ( ) haftada bir-iki kez ( ) ayda bir iki kez ( ) Ayda bir kez ( )
  - b. Hayır ( ) neden? .....
4. Site yönetiminde rol alıyor musunuz?
  - a. Evet ( ) nasıl ? .....
  - b. Hayır ( ) neden? .....

5. Son yerel ve merkezi seçimlerde oy kullandınız mı?

a. Evet ( ) b. Hayır ( )

6. Ne tür belediye hizmetlerini alıyorsunuz?

a. Çöp toplama ( )

b. Çevre temizlik ve bakımı ( )

c. Yolların bakım ve onarımı ( )

d. Güvenlik ( )

e. Diğer .....

7. Sitenizin en önemli sorunları nelerdir?

a. Komşuluk ilişkisi yok ( )

b. Bakım ve temizlik yeterli değil ( )

c. Güvenlik yeterli değil ( )

d. Diğer .....

8. Site yaşamı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 3 – Hamidiye Mahallesi Açık uçlu soru yanıtları:

“Mahalleniz ve Çekmeköy ile ilgili görüşleriniz nelerdir?” (yanıtlar anket numarası ile kodlanmıştır)

M1: Çekmeköy tam bir inşaat sektörüne dönüştü. Ev bulmak veya ucuz ev bulmak hayal oldu.

M2: Yanıt yok

M3: Mahalle hiç güvenli değildir. Mahalleden geçen araçlar çok hızlı geçiyor. Her an kaza olabilir.

M4: Havası, insanları çok güzel.

M5: Çok güzel bir yer fakat daha gelişecek çok şeyler var.

M6: Çekmeköy'ün yeşilliğini ve komşuluğunu seviyorum. Havası çok güzel.

M7: Semtimi seviyorum. Cadde ve yollarda arabaların hızlı gidişinden rahatsız oluyorum.

M8: Yanıt yok.

M9: Güzel bir semt, seviyorum.

M10: Güvenlik istiyorum. Parktan şikayet ediyorum. Serseriler çocuklarımıza ve büyüklerimize zarar veriyor. Parkta güvenlik istiyorum.

M11: İnsanlar birbirine karşı dürüst ve saygılı olmalı, çevre ve bakım olmalı..

M12: Çekmeköy çok güzel.

M13: Çekmeköy çok güzel bir semt. Ama belediyenin temizlik ve güvenlikle ilgilendiğini zannetmiyorum. Belki biraz daha çaba gösterirsek tertemiz Çekmeköy olur.

M14: Yanıt yok.

M15: Ben doğduğumdan beri buradayım ama yolların bakımsızlığı hoşuma gitmiyor.

M16: İyi bir semt, ama o kadar da iyi değil.

M17: Çekmeköy iyi bir yer, güzel, seviyorum.

M18: Çekmeköy'ü seviyorum. Havası çok güzel, güvenlik istiyorum.

M19: Mahallemizin daha güvenli bir yer olmasını isteriz.

M21: Mahallemizi bazı konular dışında beğeniyoruz.

M22: Çekmeköyümüzün her yönden gelişmesini istiyoruz.

M24: yanıt yok

M26: Beğenmek zorundayım, kiralar çok yüksek

M27: Kiralar çok pahalı ve yollarımız Çekmeköy'e yakışır şekilde değil. Çöp kontrolleri yok.

M32: Başkanın mahallemize hastahane getirmesi. Belediyenin yolları düzenlemesi ve tamir, bakımlarını yapması. Başkanın her hafta halkın isteklerini, derdini dinlemesi. Mahallemizde yardıma muhtaç insanları belirleyip, halkıyla yardım edilecek kişilere yardım edilmesi. Hastalar buradan otobüsle Göztepe SSK'ya gidiyor. Çekmeköy'de en çok istenen bir hastahane ve SSK şubesi. Bir de halk toplanıp sorunları dinlenmeli.

M33: Belediye yeterli değil. Oy almaya gelince kebab.

M34: Belediyenin daha duyarlı olmasını, gençler için sosyal çalışmaların yapılması, ulaşım olanaklarının artırılması, sosyal yerlerin (piknik, aile salonu) temizliği ve güvenliklerinin sağlanması veya gerekli işlemlerin yapılmasını istiyorum.

M35: Çekmeköy güzel bir yer. Fakat kahve kültüründen başka bir sosyal aktivite belediye sağlamamaktadır. Çekmeköy'ün güzel bir yer olduğunu vurguluyorum. Çünkü burada belediyenin görevini yerine getirmediği kanısındayım.

M38: yanıt yok.

M39: Eskiye nazaran gün geçtikçe güzelleşiyor. Eski halkı gitti. Daha bilinçli insanlar geldi. Çevre bakımına daha çok dikkat edilir ve yürüyüş parkı yapılırsa çok iyi olacak. Park alanı var, acilen yapılmasını istiyoruz.

M40: yanıt yok.

M41: Doğa açısından çok güzel bir yer ama bir kiracının bu ekonomik Türkiye şartlarında yaşaması çok güç bir yer. Ve sosyal aktivitelere biraz daha eğitim gerekir.

M42: Çarpık kentleşme, ulaşım sorun. Daha iyi bir Çekmeköy diliyoruz.

M43: Çok güzel bir belde fakat insanlar çok karmaşık, her türden insan var. Ulaşımı çok iyi, alışveriş yerleri çok iyi. Çekmeköy'ü seviyoruz.

M44: Çok fazla bir fikir yürütemem çünkü çok çarpık bir yerleşme söz konusu. İnsanlar gelişmeye açık değil.

M45: Kitleler arasındaki ekonomik uçurum sosyo-ekonomik hayata etken oluyor. Birlikte yaşama koşulları yok. Sitelerin kale duvarları gibi duvarları, mahallelilerle ilişkiyi kesmiş durumda. Eşiniz, çocuğunuzla oturabileceğiniz bir yer yok. Okul eksikliği var.

M46: İyi bir hizmet verilmesine ihtiyaç var. Sosyal, kültürel, güvenlik bakımından ihtiyaçlar var.

M47: Öğretim kurumları eksik ve yetersiz. Güvenlik yetersiz. Hırsızlık çok oluyor. Park ve piknik alanları yetersiz. Spor salonu yok. Bir de her sokakta internet kafe var. Çevreye ve yaşı küçük çocuklara zararı dokunuyor. Okula gitmeyip kafelerde zaman geçiriyorlar. Bundan mahalle sakinleri de rahatsız.

M48: (muhtar) Sosyal yaşam alanları yok. Kültür sanat merkezleri yok. Ulaşım yetersiz. Sağlık merkezleri yetersiz. Asayiş yok. Semt pazarları denetlenmiyor, sağlıksız ürünler satılıyor. Gençlik sahipsiz, topluma kazandırmak için proje yok. Haftasonları cenaze olsa, ölüm raporu verecek belediye doktoru yok. Sitelerde yaşayan insanlarla diğer insanların bir araya gelebilecekleri sosyal alanlar yok.

M50: Öğretim kurumları yetersiz. Ulaşım yetersiz. İnsanlar faturalarını yatırırken zorluk çekiyorlar. Elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturalarını yatıracak vezneler yetersiz. Güvenlik ve asayiş yetersiz. Hırsızlık ve kapkaç çok oluyor.

M51: Site duvarlarının yüksek yapılması renksiz, soluk olması güzel görüntüyü kirletmektedir.

M52: Mahallemize belediye ambargo uyguluyor. Çekmeköy ve özellikle mahallemiz Hamidiye çok sevimli ama mevcut olan yönetim beldemize gerekli olan hizmetleri sunmuyor. Yönetim, belediyeciliğin dışında farklı amaçlara hizmetlerde bulunuyor. Üretici değil, pasif bir yapıya sahip.

M56: Çekmeköy yeni gelişen bir bölge, çok eksikleri var. İnşallah gelişir, sağlık ocağı, eczane, tiyatro gibi sosyal faaliyetler yok. Çay bahçeleri yok.

M57: Çekmeköy'de piknik alanı, sağlık ocağı ihtiyaçlarımız var. Güvenlik hiç yok. Gençlerin çoğunluğu başı boş. Aileler çok ilgisiz. Bunlara çözüm bulunmasını isterdim.

M58: yanıt yok.

M59: Çekmeköy temiz havası ile yaşamaktan keyif aldığımız bir yer. Yalnız sosyal altyapının eksikliği yaşamı zorlaştırıyor. Bunlarla ilgili çalışmalar geliştikçe sorunlarımızı ve ihtiyaçlarımızı başka bölgelerde çözmek zorunda kalmayacağız.

M62: yanıt yok.

M63: Mahallemi seviyorum. Komşularımı seviyorum. Kimseyle bir sorunum yok. Çekmeköy güzel bir yerleşim alanı. Yeşiliyle, doğasıyla, ormanıya, temiz havasıyla yaşanacak sayılı yerlerden biridir. Biraz daha ilgi!

M64: Çekmeköy'ün yollarının bakıma ihtiyacı var. Işık gereken kavşaklarda ışık yok. Parklardaki spor imkanı az.

M65: yanıt yok.

M66: yanıt yok.

M67: Çekmeköy beldesi gelişmekte olan bir yerdir. Beklentilerimiz yavaş yavaş olmaktadır. Bu beldede oturmaktan memnunum.

M68: Az gelişmiş bir semt, kültür düzeyi düşük. Daha çok (temizlik, bakım, vs.) işlere önem verilebilir.

M69: Hiçbir şey.

M70: Mahallem çok güzel bir yerdir. Mahallede çok güzel arkadaşlar var. Çekmeköy de çok güzel.

M71: 1997'de Kavacık'tan Çekmeköy'e yerleştik. İlçeye yakın olması, çevrenin geniş ve yürüyüş alanlarının olması.

M72: Mahallemiz ve Çekmeköy sokakları bakımsız, yollarda çukurlar var. Her sokağın başına bir konteyner konulmasını istiyorum.

M73: Çöpler sorun.

M74: yanıt yok.

M75: Eğlenecek bir yerimiz yok. Mahallemizde kütüphane yok. Çöp kovası yok.

M76: Mahallemi ve Çekmeköy'ü seviyorum yıllardır. Zaten burada oturuyorum. Biraz daha gelişse daha iyi olur. Hizmetler pek yeterli değil.

M77: Yol ve çevre düzenlemeleri, ortak kullanım alanları, resmi daireler, toplu taşıma, sosyal aktiviteler yeterli ve düzenli değil.

M78: Çekmeköy'ü güzel buluyoruz.

M79: yanıt yok.

M80: Yetkili kişiler yeterince sorumluluk taşıyorlar. İlgileri yetersiz.

M82: yanıt yok.

M83: yanıt yok.

M84: Hastahanemiz yok. Çevre düzenlemesi yok. Her yer inşaat ve düzensiz şebeke kurulmuş. Denetleme mekanizması yok, vs. Kısacası sorunlu bir mevki.

M85: Komşularımızdan çok memnunuz, arkadaşlarımı çok seviyorum. Çekmeköy ise çok güzel bir yer, yeşillik, ağaçlık.

M86: Çekmeköy çok güzel. Komşuluk çok iyi.

M87: Çekmeköy'den mahallemize ulaşım aracı konulmasını ve mahallemize güvenlik istiyoruz.

M88: Mahallenin güvenliği yok ve güvenlik tutulması lazım çünkü birçok hırsızlık ve kaçırma olayları oluyor.

M89: yanıt yok.

M90: Parkımız yok. Gezemiyoruz. Çöp kutusu yok. Kütüphane yok. Bir top sahası veya voleybol sahası yok.

M91: Çekmeköy'ün yollarına bakılmıyor. Çevre düzenleme yapılıyor, sahip çıkılmıyor. Örneğin çocuk parklarında tinerciler dolaşüyor. Parklardaki bankları söküyorlar. Semt pazarlarında pazarcıları denetlemiyorlar. Fiş, fatura vermiyorlar.

M92: yanıt yok.

M93: İş bulmak istiyorum.

M94: Doğal ortamda, yürüyüş alanları, park alanları olma bakımından, insanların saygı ve hoşgörüsü sayesinde güzel bir ortam.

M95: Çekmeköy'de güvenlik yoktur. Çekmeköy yeşilliği ve doğallığıyla güzel bir beldedir. Komşu ilişkileri çok güzeldir.

M96: Bu mahalle bence hiç iyi temizlenmiyor. Temizlik görevlileri ve birer güvenliklerin bulunmasını isterdim.

M98: Çok çabuk gelişti. Bu da alınması gereken tüm hizmetlerin hızlandırılması demek. Bunun yanında güvenlik açısından pek iyi sayılmaz her türlü insanla karşılaşmak.

M99: Fikrim yok.

M100: Fikrim yok.

M101: Mahalleye çöp dökmemeliler, temiz tutmalılar. Katı atık toplamalılar. Çevreye zarar vermemeliler. Hayvanları korumalı, işkence yapmamalılar.

EK 4 – Gökdeniz Sitesine verilen dilekçe

Çekmeköy Gökdeniz Sitesi Yönetimine

16 Mart 2006

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Doktora Programı'na kayıtlı olarak İstanbul'daki konut alanları konusundaki doktora tez çalışmamı, Prof. Dr. Aykut KARAMAN danışmanlığında sürdürmekteyim. Tezin kapsamı dahilinde, danışmanım ve siteniz sakinlerinden sayın Zübeyde KOCABAY'ın tavsiye ve görüşleri doğrultusunda sitenizde hanehalkı anketleri ile alan araştırmasını gerçekleştirmeyi arzu etmekteyim.

Hanelere yöneltilecek olan anketler, hiçbir şekilde (isim, adres, aylık gelir, telefon ve iletişim bilgileri gibi) kişisel bilgiyi içermemektedir. Anketler yalnızca, toplumsal yapı ve yaşam tarzı ile ilgili genel bilgi toplama amacı taşımaktadır. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde ve danışman Prof. Dr. Aykut KARAMAN gözetiminde yapılan bu çalışma, akademik çalışmalar dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır.

Bu konuda yardımlarınızı esirgemeyeceğinizi umarak, konu ile ilgili olarak gereğini bilgilerinize sunarım.

Saygılarımla,

Ebru FİRİDİN

Araştırma Görevlisi
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

EK 5 - Açık uçlu soru yanıtları (Siteler):

Site yaşamı hakkında düşünceleriniz nelerdir? (yanıtlar anket no ile kodlanmıştır)

Gökdeniz Sitesi anketleri (G) kodlu

G1: Site içinde yabancı bir halde yaşıyor. Çalışan çoğunlukta olan bir sitede yaşıyorsan zaman da kalmıyor görüşmeye.

G2: Site içinde sıcak dostluk ilişkisi ancak birkaç aile ve yakın sayılacak akrabalar ile oluyor. Diğer komşularda kendini beğenmişlik ve yüksekten bakma gözlüyorum. Site dış mahalle ile ilişkili değil, kurulan ilişkiler yapay, kendimi modern bir getto içinde hissediyorum.

G3: Yanıt yok

G4: Yanıt yok

G5: Site yaşamı daha iç içe ve canlı olmalı. Komşuluk ilişkileri eskisi gibi içten olmalı.

G6: Site yaşamı bana göre. Kendimi güvende hissediyorum. Yakın komşularımın biri Alman, diğer üçü Türk. Hepsi ile yakın ilişkim var. Bu nedenle mutluyum. Ayrıca yeşil ve temiz bir ortamda yaşamak bana huzur veriyor.

G7: Yabancı olmam beni pek rahatsız etmedi. Türkler ile çok iyi ilişkim var. Hepsi saygılı. Yabancı olmam nedeni ile dil problemi ilk birkaç ay yaşadım. Şimdi durumum iyi. Genellikle kış aylarında sitede oturuyorum. Hayatımdan memnunum.

G8: Biz çalışan insanlar için en ideali.

G9: Bir site içinde yaşamamanın apartmana göre komşuluk ilişkilerini artırdığını ve eski mahalle komşuluklarına benzediğini düşünüyorum.

G10: Mülakat şeklinde görüşme yapıldı...

G11: Mutlaka herkes böyle yaşamalı. Deprem açısından güvenli. Suça karşı daha güvenli. Çocuklar açısından daha iyi olur.

G12: Bahçeli ev ortamını seviyoruz. Domates vs yetiştiriliyor. Güvenlik ve imkanları açısından daha iyi.

G13: Çocuklar için gerekli. İnsan ilişkileri için daha iyi oluyor. Çocuklar sosyalleşiyor. Sosyal tesislerden yararlanmak açısından iyi.

G14: Komşuluk ilişkileri zayıf. Eve gidip gelmeler yok. Jenerasyon farkı var. Herkes çalışan olduğu için görüşülüyor. Şehirden uzak, sakin. Yolların genişletilmesi gerekiyor, trafik sorunu var.

Villa Belde Sitesi Anketleri (VB) kodlu

VB1: Burası İstanbul dışında, bahçede yaşanabilecek bir yer, tatil köyünde hissediyor insan kendisini. Güvenlikli olması avantaj. Herkesin sitede yaşaması güzel olur.

VB2: Güvenlik içerisinde, sessiz, huzurlu ve mutlu bir yaşamımız var. Komşuluk ilişkileri kasaba gibi, çok güzel. Sonradan gelenler adaptasyon sorunu çekmediler.

Gelenek görenek sürdüren insanlar var. Hastalıkta ya da önemli günlerde insanlar birbirlerini ararlar, yanında olurlar. Daha çok yerleşik aile ilişkilerine önem veren insanlar birarada. Belki sitenin kuruluşundan itibaren, 1985'ten 1990'lara kadar yönetim toplantılarında birarada olduğumuz için. Site yönetimi toplantı günleri yapıyor, bir güven ilişkisi var. Etiler'den komşuluk için buraya geldiler. Anadolu'nun bir kasabası gibi. Gençler de güzel bir diyalog kurmuş durumdadır, imkan var çünkü. Spor alanları var, bisiklete biniyorlar.

Ortak alanlara iyi bakılsın istiyorum ama gösteriş için masraf yapılıyor, mesela kapılar değişiyor. Burada 161 daire var. Verilen aidatlarla 30 çocuk okur, diye düşünüyorum. Yönetim sıkıntılarda yanımızda oluyor. Bu güzel ama havuz, restoran, spor alanları gibi ortak alanlara iyi bakılsın. Diğer yandan lüzumsuz gösterişi sevmiyorum. (Bayan, sitenin değişen dış kapılarını kastediyor)

VB3: Şehir yaşamı ile çok farklı. Daha fazla tecrit edilmiş. Ancak güvenli ve ortak kullanım alanları mevcut. Temizlik gibi konulara daha önem veriliyor. Belediyelerin yapamadıklarını siteler daha başarılı yapabiliyor.

Bu site 1985 yılında yapılmış. Komşuluk ilişkileri çok güzel. Ancak sık sık "şehre" gidiyorum, burası "köy" ya! Yaşam biçimi yazın daha hareketli olmasına rağmen yalın; bahçe hayatı.

Gençler açısından şehir hayatı daha iyi. 2 senedir buradayız, çok rahatız. 25 yıldır Göztepe'de oturuyorduk, 24 daireli bir apartmanda, burada daha çok komşuluk ilişkisi var. Çocuklar baştan alışamadılar. Ancak gelir gelmez, 2 ay içinde sıkı dostluklar kurduk. Bunu nedeni, sitede oturanların gelir düzeyi, yaşam tarzı, sosyal köken olarak çok benzer insanlar olması.

Gençler açısından şehirle karşılaştırıldığında, bir hayat yok. "Şehre inmek" gibi bir kavram var. Otobüsle 2 saat yolda geçiyor, otomobille 15-20 dakika. 18 yaş altı olanlar daha fazla kaynaşıyorlar, tatillerde mahallede oynanan oyunlarla daha rahatça oluyor onlar için. Ancak yukarı gruplara çıktıkça, yaş yükseldikçe daha seçici olunuyor. Bizim için burası daha zordu ve zor alıştık.

Bunun dışında aidatların yüksek olması sorun. Aidatlar yerini buluyor mu, yoksa kişisel harcamalara mı gidiyor, bu sorun. Yönetim tamir – tadilat konularında duyarsız. Yönetim ihtiyaçlara cevap vermiyor.

VB4: Dış dünyaya ihtiyaç duymadan, güzel bir yaşantı imkanı var. Spor yapma, gezinti alanları, sosyal tesislerden yararlanma.

VB5: çevredeki evler ve muhit yeterince bakımlı değil, belediye hizmeti az. Güvenlik kalite getiriyor. Ferdi veya sosyal faaliyetlere ve hobilere daha uygun. Bahçeli olması sağlık ve rahatlık açısından avantajlı.

VB6: İnsanlar tamamen bireysel yaşamayı seviyor. Kendi sorunlarını korumak ve çözmek noktasında yönetime katılımları az. Neredeyse bana dokunmayan yılan bir yaşasın anlayışında çok insan var. Yerel yönetimleri uyarmak ve önerileriyle hizmet almak adına katkıları pek yok.

VB7: apartman yaşamına göre daha özgür yaşam fırsatı.

VB8: Güvenli, komşuluk ilişkileri düzgün. Belli statüdeki insanların aynı ortamda olması.

VB9: yanıt yok

ÖZGEÇMİŞ

Aralık 2006

EBRU FİRİDİN ÖZGÜR

Şehir Plancısı

e-posta: efiridin@msu.edu.tr

Özel:

29 Ekim 1974 tarihinde, Zonguldak'ta dünyaya gelmiştir.

ÖĞRENİM DURUMU

2002 yılından bu yana Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Doktora Programında eğitimini sürdürmektedir.

Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Programı'nda Yüksek Lisans öğrenimini tamamlamıştır, 1996-2000.

Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Lisans öğrenimini tamamlamıştır, 1991-1996

Orta öğrenimini Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesi'nde tamamlamıştır, 1988 - 1991

Yazdığı Tezler:

Lisans Bitirme Tezi: "Fiziksel Planlamanın Norm Olarak Değeri ve Uygulama Sorunları, Eskişehir Örneği", Danışman: Doç. Dr. İştah Gözaydın, Ocak 1996.

Yüksek Lisans Bitirme Tezi: "İnsan Davranışları – Kentsel Mekan Etkileşimi, Kadıköy Çarşısı Örneği", Danışman: Doç. Dr. Gülşen Özaydın, Haziran 2000.

Stajlar:

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Nazım Plan Bürosunda 30 iş günü stajını tamamlamıştır, 1992

E Araştırma Planlama ve Danışmanlık özel planlama bürosunda Nazım ve Uygulama İmar Planları ve Turizm Master Planı çalışmaları ile 60 iş günü staj yapmıştır, 1993, 1994

MESLEKİ DENEYİM:

Haziran 1995 – Ekim 1999 tarihleri arasında E Araştırma Planlama Danışmanlık Bürosunda Şehir Plancısı Hilal Eren ve Şehir Plancısı Nevay Elçi ile birlikte Nazım İmar Planı, Uygulama İmar Planı ve Turizm Master Planı konularında analiz, sentez, plan eskizi, temiz çizim, rapor yazımı ve fotoğraf albümlerinin hazırlanması aşamalarında çalışmalar yapmıştır.

2000 yılı Ocak ayından itibaren Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak derslerde, akademik organizasyonların düzenleme ve iletişim komitelerinde görev almakta ve yayınların hazırlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Katıldığı Atölye Çalışmaları:

Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile Güzel Sanatlar Fakültesi ortaklığı, "Olimpik Park ve Olimpik Parkın İstanbul Metropolü ile Entegrasyonu" konulu atölye çalışması, 24-26 Mayıs 1999, İstanbul.

Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Londra Ekonomi Okulu Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri ortaklığı, "Olimpik Park ve Olimpik Parkın İstanbul Metropolü ile Entegrasyonu" konulu atölye çalışması, 20-22 Nisan 1999, İstanbul.

Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Utrecht Sanat Okulu ortaklığı, "Harem ve Haydarpaşa Kentsel Tasarım Projesi" konulu atölye çalışması, 30 Mart – 3 Nisan 1998, İstanbul.

Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Stuttgart Teknik Yüksek Okulu ortaklığı, "Harem ve Haydarpaşa, Marmara Sahil Düzenlemesi" konulu atölye çalışması, 28 Şubat – 7 Mart 1999, İstanbul.

Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması kapsamında "Boğaziçi'nde Değişimin Anlamı" konulu Atölye Çalışması, 22-25 Eylül, 2001, İstanbul.

Mimar Sinan Üniversitesi, 1. Kentsel Tasarım Zirvesi kapsamında "Cihangir Atölyesi", 27-28 Mayıs, 2002, İstanbul.

"East Meets West in İstanbul – Art Corridor" Atölye Çalışması, 27 Mart – 1 Nisan 2005, MSGSÜ, İstanbul.

"İstanbul'da Yeni Oluşumlar – Kabataş Kesişim Noktası" Atölye Çalışması, 4-7 Ekim, 2005, MSGSÜ, İstanbul.

İTÜ Mimarlık Bölümü tarafından hazırlanan "Zaman – Mekan" temalı Kent Atölyeleri, Kayıp Kentin Sırları Atölyesi içinde Nazlı Eda Noyan ile "Küçük Şeylerin Kahramanı" isimli kent masalı, afiş, Ekim 2004 – Ekim 2005, İstanbul

Yayınlar ve Sunulan Bildiriler:

Karaman, A., Özaydın, G., Firidin, E. (2001), "Permeability in Urban Design: A Review and Observations in the City of Mardin", *Livable Environments and Architecture International Congress Proceedings*, Trabzon, ss. 18-25.

Özaydın, G., Firidin, E. (2002), "Local Specificities and Global Tendencies in Bosphorus Settlements", *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması sonuç kitabı*, Ed. Mehmet Çubuk, İstanbul, ss. 563-571.

Firidin, E., Şahin, İ. (2002), "Güzel=İmge", *İstanbul Dergisi*, Ocak 2002, sayı: 40, İstanbul, s. 137-138.

Firidin, E., Aksel, B. (2002), "Urban Tissue, Change and Culture", *14. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi*, Ekim 2002, Bursa.

Şahin, İ., Firidin, E. (2003), "Kentsel Mekanın İletişim İçeriği Üzerine Değınmeler, Dokunmalar", *İstanbul Dergisi*, Ocak 2003, sayı: 44, İstanbul, s. 30-33.

Erden, D., Firidin, E. (2003), "Kentsel Dönüşüm Projeleri: Kolaj Kentler", *Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2003, İstanbul.

Aksel B., Firidin, E. (2003), "The Role of Kadıkoy Marketplace in the Daily Life of Istanbul", paper presented at RC 21 – "Challenging Urban Identities", Session 7/A: *The City and Everyday Life*, University of Bococo, Milan, 26 September 2003.

Firidin, E. (2004), "Değışen Paradigmalar Ekseninde Kent Planlamaya Yeni Yaklaşımlar", *Planlama*, 2004-2, ss. 44-50

Firidin, E. (2004), "Uygulama Alanları: Türkiye ve Amerika'da Kentsel Tasarım", *Mimar.ist*, kış 2004, sayı. 14, ss. 93-98

Firidin, E., Aksel Enşici, B. (2005), "Kadıköy Çarşı İçinin İstanbul'un Kentsel Yaşamındaki Önemi", *Tasarım + Kuram*, MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Süreli Yayını, 2005, sayı 4

Şahin Olgun, İ., Firidin Özgür, E., "Kayaköy ve Koruma Üzerine Birkaç Düşünce...", *Mimar.ist*, yayınlanacak.

Gazete yazıları:

Firidin, E. (2005), "Haydarpaşa Harem Neye Dönüşüyor?", *Birgün*, 20 Mayıs 2005

Firidin, E. (2005), "Kentler Kimin Sorumluluğunda?", *Birgün*, 11 Haziran 2005

Firidin, E. (2005), "Ekonomik Kalkınma Kimin İçin?", *Birgün*, 6 Ağustos 2005

Firidin, E. (2005), "'Küresel Ağ'a Sıkışan Kentler", *Birgün*, 17 Eylül 2005

Firidin, E. (2005), "Otomobile Bağımlı Hayatlar", *Birgün*, 24 Eylül 2005

Firidin, E. (2005), "Kentler ve Şairler", *Birgün*, 22 Ekim 2005

Firidin, E. (2005), "Kentte Dönüşüm: Neye, Kime, Nasıl?", *Birgün*, 10 Aralık 2005

Firidin, E. (2006), "Tükettikçe Bölünüyoruz", *Birgün*, 4 Şubat 2006

Firidin, E. (2006), "Gözden Irak, Gözümüzü Çıkararak", *Birgün*, 11 Mart 2006

Firidin, E. (2006), "Bunca Savaşın Enerjisi Nereden Geliyor?", *Birgün*, 29 Nisan 2006

Firidin, E. (2006), "Hayatın Neresinde Durmalı", *Birgün*, 14 Haziran 2006

Firidin, E. (2006), "Mahallenin Yeni Müşterileri", *Radikal Kitap Eki*, 7 Temmuz 2006 (İstanbul'da Soylulaştırma kitabı tanıtımı, Ed. D. Behar, T. İslam, Bilgi Üniv.Yay.2006)

Firidin, E. (2006), "Tüketemediklerimizden misiniz?", *Birgün*, 9 Temmuz 2006

Firidin Özgür, E. (2006), "Metropol ve Kriz", *Birgün*, 23 Ağustos 2006

Firidin Özgür, E. (2006), "Satmakla Ekonomi Kurtulur mu?", *Birgün*, 6 Eylül 2006

Firidin Özgür, E. (2006), "Dışarıda Kötülük Var...", *Birgün*, 20 Eylül 2006

Diğer Çalışmalar:

1. Ulusal Kentsel Tasarım Haftası Düzenleme ve İletişim Komitelerinde görev almış, Çağrı kitapçığı ve programın hazırlanması görevlerini yerine getirmiştir, Ekim 1999 - Mayıs 2000

1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması Düzenleme ve İletişim Komitelerinde görev almış, Çağrı Kitapçığı ve programın basılması görevlerini yerine yetirmiştir, Ekim 2000 – Eylül 2001

1. Uluslararası Kentsel Tasarım Zirvesi'nde Düzenleme ve İletişim Komitelerinde görev almış, Çağrı Kitapçığı ve Programın hazırlanması görevlerini yerine getirmiştir, Ekim 2001 – Mayıs 2002

Depreme Dayanıklı Kentleşme ve AB Uyum Sürecinde İstanbul'da Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi Sempozyumu Organizasyonu, Eylül – Ekim 2002

AKDÜAT Kitabı (Nisan 2002), kitabın yayına hazırlık çalışması, dizgi ve tasarımını gerçekleştirmiştir, MSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü – Önce Adana Vakfı Yayını, Ekim 2001-Nisan 2002

Ayın İzi Haber Bülteni Yayın Kurulu üyeliği ve haberlerin düzenlenmesi görevlerini yerine getirmiştir, Ekim 2001-Mayıs 2002

Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Düzenleme ve İletişim Komitelerinde aktif görev almış, Çağrı Kitapçığı, Programın hazırlanması ve basılması görevlerini yerine getirmiştir, Ekim 2002-Mayıs 2003

Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi süreli yayını Tasarım + Kuram dergisi, yayın kurulu üyeliği ve editörlük görevlerini yapmıştır, Kasım 2003- Mayıs 2005.

16. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu kapsamında, "Yeni Kentleşme Bağlamında Komşuluk Birimi: Sosyal ve Mekansal Boyutlar" Semineri'ni düzenlemiştir, 28 Kasım 2005, MSGSÜ, İstanbul

Araştırma Projesi:

"İstanbul Eylem Planına Yönelik Mekansal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İşi", İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü tarafından yapılan Araştırma Projesi, yürütücü: Aykut Karaman, Haziran 2005-Kasım 2006

Sergi:

Firidin, E. (2005) "Süblimleşme" isimli video işi, "kent: pratik ve tasarı" sergisine katılmıştır. Küratör: Emre Zeytinoğlu, İstanbul Modern Sanatlar Galerisi, 4-13 Temmuz 2005.

Yarışma:

Şahin, İ., Özkan M., Aksel B., Firidin E., "Kentsel Uzlaşma Platformu – Arnavutköy", Yaşasın Kentler Yarışması, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Ocak 2004

Yabancı Dil: İngilizce

Üyelik: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 1996; ISoCaRP, 2006.